

uppgjorda ritningar ett extra anslag af 44,000 kronor, att utgå under tio år, under vilkor dels att enahanda belopp blefve för berörda ändamål på enskild väg anskaffadt, dels ock att någon utbetalning icke finge ega rum, förr än styrkt blifvit, att fullt tillräckliga medel funnes att tillgå för arbetets fullbordande. Af detta anslag har Riksdagen för hvarterdera af åren 1897, 1898, 1899 och 1900 anvisat en tiondedel eller 4,400 kronor; och har Eders Kongl. Maj:t, som fastställt omförmälda ritningar och uppdragit åt öfverintendentsembetet att gå i författning om arbetets utförande, genom särskilda nådiga bref anbefalt statskontoret att, sedan styrkt blifvit, att fullt tillräckliga medel funnes att tillgå för det ifrågavarande restaureringsarbetets fullständiga fullbordande, till öfverintendentsembetets disposition för det afsedda ändamålet, i mån af requisition, utbetala det af Riksdagen för hvarterdera af sistnämnda fyra år anvisade anslag å 4,400 kronor för yttre restaurering af Örebro slott, dock att för året högre belopp af statsmedel icke finge utgå, än som motsvarades af från enskilde under samma år influtna medel, i hvilket afseende embetet vid de requisitioner af medel från anslaget, som till statskontoret komme att aflåtas, borde föga erforderliga bevis.

Jag hemställer i underdånighet, att Eders Kongl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att af det beviljade anslaget för yttre restaurering af Örebro slott på extra stat för år 1901 under de vid anslagets beviljande stadgade vilkor anvisa ytterligare en tiondedel med 4,400 kronor, dock att för året högre belopp af statsmedel icke må utgå, än som motsvaras af från enskilde under samma år influtna medel.

Uppförande af ny flygelbyggnad vid länsresidenset i Kalmar.

I underdånig skrifvelse den 21 november 1898 har Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Kalmar län anført, hurusom länsstyrelsens samtliga embetslokaler ända till början af 1850-talet varit inrymda på nedre bottnen af länsresidensbyggnaden. Då emellertid dessa lokaler ej allenast voro till utrymmet otillräckliga, utan äfven ledo af andra olägenheter, hade residenset blifvit tillbyggt åt norra sidan för att bereda bättre lokaler åt embetsverkets olika afdelningar. I denna tillbyggnad, som utsträckts så långt tomten åt denna sida medgifvit, hade inrymts landskontoret i fyra rum å nedra bottnen och landskansliet i fyra rum å öfra våningen, hvaremot åt landtränteriet, landtmäterikontoret och landskontorets arkiv rum anvisats i de gamla genom förändringen ledigblifna embetsrummen. Det tomtområde, som sålunda användts för

ring af
Örebro slott.

[16.]
Uppförande
af ny flygel-
byggnad vid
länsresidenset
i Kalmar.

tillbyggnaden, var dock allt för obetydligt för att medgifva uppförandet af en för ändamålet fullt tillräcklig byggnad, i följd hvaraf de inom densamma vunna kansli- och kontorslokalerna, ehuru rymligare och bättre än de förutvarande, kommit att redan från början sakna det utrymme och den inredning, som varit att önska. Då sedan den tiden embetsgöromålen högst anseeligt tilltagit i mängd och omfattning samt deraf föranledts betydlig ökning af landskansliets och landskontorets arbetspersonal, hade helt naturligt berörda brister gjort sig mer och mer kännbara.

Förutom de åt vaktmästarne anvisade båda förrummen erbjöde sig åt hvardera af länsstyrelsens båda afdelningar ett större och två mindre rum. Af dessa förfogade landssekreteraren och landskamreraren öfver hvar sitt mindre rum; i ett af de större rummen, hvilket tillika användes såsom sessionsrum, hade länsnotarien och extra länsnotarien sina arbetsplatser och i det andra utförde två landskontorister och tre eller stundom fyra extra landskontorister sitt arbete. Af de återstående mindre rummen vore det ena anvisadt åt länsbokhållaren och en denne biträdande extra landskontorist samt det andra — i hvilket allmänheten jemväl hade att inlemna och uttaga handlingar och expeditioner — åt två landskanslister jemte tre eller tidtals ända till fem extra landskanslister. Ehuru utrymmet för tjenstemännen sålunda vore under vanliga förhållanden ytterst knappt och olägenhet deraf, att länsnotarierna blefve störda i sitt arbete så ofta någon i tjensteärende besökte landshöfdingen, dagligen vore för handen, blefve förhållandena ännu betänkligare, då de större rummen vechselvis måste, ibland för flera dagar, utrymmas vid tillfällen då inskrifningsrevisioner, pröfningsnämnd eller andra allmänna sammanträden inför landshöfdingen förekomme.

Då nu behovet af ett uteslutande till sessionssal lämpligt rum väl finge anses oafvisligt, och då härtill komme, dels att de till landtmäterikontor anvisade forna två kanslirummen börjat visa sig för ändamålet otillräckliga, dels att efter en år 1881 vidtagen förändring för att bereda portvaktsbostad jemte ingång från gatan till embetslokalerna icke blott landtränteriet fått nöja sig med ett till sitt läge afskildt och obeqvämt rum, innehållande endast omkring 17 kvadratmeters golfyta, utan ock landskontoret kommit i saknad af arkivrum inom residenset och derefter måst förvara sina arkivhandlingar å Kalmar slott, dels ock att den till arkivrum för landskansliet använda vinden öfver landskansliets rum vore för ändamålet i hög grad olämplig och jemväl till utrymmet otillräcklig, har Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande ansett det vara synnerligen angeläget att bringa under nådigt öfver-

vägande fråga om afhjelpande af för handen varande olägenheter medelst utvidgande af länsstyrelsens embetslokaler, en uppfattning som jemväl uttalats af Riksdagens justitieombudsman på sätt bifogadt bestyrkt transsumt af det under hans år 1890 företagna embetsresa förda diarium utvisade.

För beredande af denna fråga hade Eders Kongl. Maj:t befallningshafvande, som förvissat sig, att område för vidare utsträckning af residensbyggnaden åt norra sidan ej stode att vinna till lägre pris än minst 40,000 kronor, hvadan all tanke på sådan åtgärd syntes böra falla, trädte i förbindelse med öfverintendentsembetet för erhållande af förslag till byggnad å residensets eget tomtområde. I samråd med bemälda embetsverk hade ock, efter föregående mätningar och undersökningar, genom sakkunnig person i Kalmar uppgjorts plan till uppförande af ny byggnad — afsedd att inrymma, jemte sessionssal, lokaler för landskansli, landskontor och landtränteri — i fortsättning af residensets vestra gafvel samt till inredande af arkiv ej mindre för landskontoret å bottenvåningen i angränsande del af residenset, än äfven för landskansliet i nuvarande kuskbyggnaden, med beräkning att landtmäterikontoret förflyttades till landskontorets nuvarande lägenheter samt att, i ersättning för de af landshöfdingen nu disponerade ekonomibyggnader, hvilka måste för planens genomförande borttrivas eller eljest honom frångå, qvarstående stallbyggnaden påbyggdes och att de rum inom residenset, som efter förflyttningen af embetsverket blefve lediga, tilldelades boställshafvaren, genom hvilken senare anordning också möjliggjordes en af erfarenheten högeligen påkallad utvidgning af åtskilliga lokaler inom boställsvåningen.

Sedan omförmälda å ritningar och beskrifningar affattade plan delgifvits öfverintendentsembetet, hade inom detta embetsverk uppgjorts nytt förslag i närmaste anslutning till nyssberörda plan, hvilket förslag efter förnyad skriftvexling och af öfverintendentsembetet vidtagna smärre jemkningar nu föreläge i fyra med »november 98» betecknade bifogade esquisser i fullständigt skick och enligt Eders Kongl. Maj:t befallningshafvandes förmenande innefattade en fullt tillfredsställande lösning af frågan.

Enligt de uppgjorda och af öfverintendentsembetet för dess del utan anmärkning lemnade kostnadsförslagen beräknades kostnaden för den erforderliga, uteslutande för embetsverkets behof afsedda nya tillbyggnaden till 85,000 kronor, hvartill ansåges böra läggas såsom arkitektsarfvide 4,000 kronor, samt kostnaden för öfrigt byggnadsarbete och förändringar till 28,150 kronor, hvilken senare kostnad öfverinten-

dentsemhetet ansett böra i mån af tillgång bestridas af det till embetets förfogande ställda anslag till byggnader och reparationer.

Med anledning af hvad sålunda blifvit anfördt, hemställde Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande, att Eders Kongl. Maj:t tacktes ej mindre gilla ifrågavarande förslag såväl till nybyggnad som till ombyggnad och förändring af länsresidenset i Kalmar, än äfven af Riksdagen äska ett anslag af 89,000 kronor till bestridande af kostnaden för uppförande af den nya flygelbyggnaden för länsstyrelsens embetslokaler.

I infordradt underdånigt utlåtande af den 20 december 1898 har öfverintendentsembetet, med vitsordande af det särdeles trängande behovet af utvidgning och förbättring af länsstyrelsens i Kalmar län embetslokaler, tillstyrkt aflåtande till Riksdagen af nådig proposition om anvisande af det för den nya flygelbyggnadens uppförande i enlighet med de i ärendet företedda, med »november 98» betecknade eskisser erforderliga och af embetet utan anmärkning lemnade belopp, 89,000 kronor.

Då behovet af ökad utrymme för länsstyrelsen i Kalmar län synes mig genom hvad Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande och öfverintendentsembetet anfördt vara till fullo ådagalagdt samt jag icke funnit något att eriura mot de uppgjorda ritningarna och kostnadsförslaget, tillstyrker jag, att Eders Kongl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att, för uppförande i hufvudsaklig enlighet med ofvan omförmälda eskisser af ny flygelbyggnad vid länsresidenset i Kalmar, på extra stat för år 1901 bevilja ett anslag af 89,000 kronor.

Till arfvoden åt amanuenser och extra biträden å domänstyrelsens skogsafdelning.

[17.] I den för domänstyrelsen den 10 november 1882 fastställda stat är uppfördt ett belopp af 22,300 kronor till vikariatsersättning, arfvoden för byggnadsplaners granskning, åt amanuenser och extra biträden, renskrifts- och tryckningskostnader.

*Till arfvoden
åt amanuenser
och extra bi-
träden å do-
mänstyrelsens
skogsafdel-
ning.*

Enligt den utredning, som låg till grund för Eders Kongl. Maj:ts den 23 december 1881 till Riksdagen aflåtna nådiga proposition angående förvaltningen af kronans jordbruksdomäner samt inrättande af en för dessa egendomar och statens skogar gemensam domänstyrelse, voro dessa medel afsedda att användas på följande sätt:

för jordbruksafdelningen:

2 amanuenser à 1,500 kronor hvardera	3,000: —	
1 byggnadsbiträde	2,000: —	
2 extra biträden à 800 kronor	1,600: —	
Flitpenningar	500: —	
Renskrifning, annons- och tryckningskostnader ...	<u>2,800: —</u>	9,900: —

för skogsafdelningen:

2 amanuenser à 1,500 kronor	3,000: —	
1 d:o	1,200: —	
Renskrifning, annons- och tryckningskostnader ...	<u>4,500: —</u>	8,700: —

samt dessutom:

Vikariat och extra biträden	2,150: —	
1 amanuens åt registratorn	1,500: —	
För slutsummans jemnande	50: —	3,700: —

Summa kronor 22,300: —

I det anförande till statsrådsprotokollet, som finnes bilagdt Eders Kongl. Maj:ts nyssberörda nådiga proposition till Riksdagen, yttrade dåvarande chefen för finansdepartementet, att i det utlåtande, skogsstyrelsen afgifvit öfver vederbörande komiterades förslag om domänstyrelsens organisation, anmärkts och, såsom det syntes honom, icke utan berättigande, att, då de tekniskt bildade extra biträden, hvilka för skogshushållningsplaners granskning m. m. kunde å skogsafdelningen blifva anstälde, endast undantagsvis kunde genom tjenstgöring samtidigt i annat embetsverk eller eljest förskaffa sig tillskott i sina inkomster, de arfvoden, komiterade beräknat för dylika biträden med 1,500 eller 1,200 kronor för år, vore något för låga, men att, då emellertid det för extra biträden å jordbruksafdelningen beräknade belopp syntes väl rimligt tilltaget och följaktligen vid fördelningen af det anslag, som för extra biträden ställes till styrelsens disposition någon jemkning borde kunna ske till skogsafdelningens förmån, en tillökning i nämnda anslag icke finge anses af den omförmälda anmärkningen påkallad.

I underdånig skrifvelse den 25 oktober nästlidet år har nu domänstyrelsen anført, att en sådan jemkning, som af departementschefen antydts, ganska snart visat sig behöflig. Det hade sålunda befunnits oundgängligt ej blott att öka det till 1,200 kronor beräknade amanuensarfvodet till 1,500 kronor, utan äfven att, till följd af ökade göromål, från medlet af år 1886 å skogsafdelningen anställa ytterligare en ama-

nuens mot sistnämnda arfvode. Den härigenom orsakade ökningen i utgifter för amanuenser på skogsafdelningen hade endast i högst ringa mån kunnat täckas af sådana medel, som ursprungligen beräknats för jordbruksafdelningen, enär denna afdelning sjelf vore i behof af dessa medel. Följden häraf hade blifvit, att domänstyrelsen haft att kämpa med ganska stora ekonomiska svårigheter, hvarunder särskildt för vissa tider antagna tillfälliga tjänstebiträden fått lida; och hade styrelsen, oaktadt den yttersta sparsamhet iakttagits, åtskilliga gånger sett sig nödsakad att hos Eders Kongl. Maj:t göra framställning om extra tillskott. I sistnämnda afseende erinrade domänstyrelsen om, bland andra, det bidrag, som årligen allt sedan 1891 och senast genom nådigt bref den 23 januari 1899 anvisats för anställande under viss tid af året hos styrelsen af en extra revisor med enahanda åligganden och befogenhet som den ordinarie revisorn.

Redan den omständigheten, att kronoparkernas ytvidd ökats från 2,324,675 hektar år 1882, då staten för domänstyrelsen fastställdes, till omkring 4,733,000 hektar vid tiden för aflåtandet af styrelsens förvarande framställning, gjorde en betydlig stegring i arbetet å styrelsens skogsafdelning påtaglig, helst som en ej ringa del af denna arealökning bestode af till kronan inköpta hemman och stora egendomar, hvilkas skötsel stälde synnerligen betydande kraf äfven på den centrala administrationen. Domänstyrelsen funne sig härvid äfven böra erinra om den allt större intensitet, hvarmed statens skogar under nuvarande förhållanden kunde och borde skötas, som bevis hvarpå anfördes det förhållande, att utgifterna för skogsodling, afdikning och skogsvård år 1898 varit mer än fem gånger så stora som år 1882.

Till denna stegring i arbetsmängden och deraf följande behof af ökade arbetskrafter hade äfven kommit arbetets fördyrande. Under de senare åren, då enskilda skogsegare mer än förut eftersträfvat att vid sig fästa forstligt utbildade män, hade de extra skogstjenstemännen kunnat i landsorten förskaffa sig ganska goda inkomster. Detta i för-
ening med de ökade lefnadskostnaderna i hufvudstaden hade haft till följd, att svårighet uppstått för domänstyrelsen att för sådana arbeten inom styrelsen, hvartill fordrades forstlig sakkunskap, förvärfva kompetenta personers biträde mot samma arfvoden som förut.

Efter noggrann beräkning af det extra biträde och de arfvodesbelopp, som vore behöfliga för att domänstyrelsen skulle kunna nöjaktigt och utan tillbakasettande af en del för administrationen viktiga arbeten fullgöra sina funktioner under nuvarande förhållanden, har styrelsen funnit, att¹ för extra biträde å skogsafdelningen skulle erfordras:

till arfvoden åt 6 amanuenser, 2,000 kronor för hvarje, kronor	12,000: —
„ arfvode åt 1 extra revisor under tre månader af året „	750: —
„ vikariatsersättningar och extra biträden	2,800: —
tillsammans kronor	15,550: —

För nu ifrågavarande ändamål utginge af de i gällande stat upptagna medel:

till arfvoden åt 2 amanuenser, 1,500 kronor åt hvardera, kronor	3,000: —
„ arfvode åt 1 amanuens	1,200: —
„ vikariatsersättningar och extra biträden det för sådant ändamål för domänstyrelsen i dess helhet uppförda belopp, 2,150 kronor, efter afdrag af 900 kronor för vikariat inom jordbruksafdelningen ..	1,250: —
eller tillsammans kronor	5,450: —

Då öfriga till anslagstiteln hörande medel vore fullt behöfliga för dermed afsedda ändamål, erfordrades sålunda ett fyllnadsbelopp af 10,100 kronor, för att behovet af extra biträde inom styrelsens skogsafdelning skulle blifva nöjaktigt tillgodosedt.

På grund af hvad sålunda anförts, har domänstyrelsen, som ansett sig icke för närvarande böra föreslå förhöjning i det bestämda anslaget för styrelsen, hemställt om beviljande af ett extra anslag för år 1901 af 10,100 kronor till arfvoden åt amanuenser och extra biträden å domänstyrelsens skogsafdelning.

Att den betydande utveckling, statens skogsväsen vunnit sedan år 1882, då staten för domänstyrelsen fastställdes, gjort behovet af ökadt arbetsbiträde kännbart icke blott vid lokalförvaltningen, utan äfven å den afdelning af domänstyrelsen, som har att handlägga ärenden rörande statsskogarne och deras förvaltning, är ju naturligt och måste anses såsom en gifven följd af berörda utveckling. För att tillgodose detta behof och derigenom varda satt i tillfälle att på ett nöjaktigt sätt uppehålla göromålen på skogsafdelningen har domänstyrelsen begärt ett extra anslag för år 1901; och då de beräkningar, som af styrelsen lagts till grund för anslagsbeloppets bestämmande, icke synas mig gifva anledning till någon erinran, vare sig i fråga om antalet amanuenser och de för dem afsedda arfvoden eller i öfrigt, hemställer jag, att Eders Kongl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att till arfvoden åt amanuenser och extra biträden å domänstyrelsens skogsafdelning på extra stat för år 1901 bevilja ett anslag af 10,100 kronor.

Den lokala förvaltningen af statens jordbruksdomäner.

[18, 19.]
*Den lokala
 förvaltningen
 af statens
 jordbruks-
 domäner.*

För bestridande af hit hörande utgifter äro i nu gällande riksstat såsom extra anslag anvisade dels till *aflöning åt domänintendenter och för uppehållande af domängöromålen hos länsstyrelserna* 43,200 kronor, dels ock till *resekostnader vid domänförvaltningen*, förslagsvis, 40,527 kronor; och då de nuvarande anslagen för berörda ändamål fortfarande äro behöfliga samt, enligt hvad domänstyrelsen i underdånig skrifvelse den 13 oktober 1899 anfört, anledning saknas att föreslå förhöjning eller nedsättning i beloppen, hemställer jag, lika med domänstyrelsen, att Eders Kongl. Maj:t måtte för år 1901 å extra stat äska samma belopp, som äro beviljade för år 1900, dock att, för erhållande af jemn slutsumma å anslagen under denna hufvudtitel, förslagsanslaget till resekostnader vid domänförvaltningen må ökas med 58 kronor och således upptagas till 40,585 kronor.

Afdikningar å kronans skogar i de norrländska länen och i Kopparbergs län.

[20.]
*Afdikningar å
 kronans skogar
 i de norr-
 ländska länen
 och i Koppar-
 bergs län.*

Sedan Riksdagen för hvarterda af åren 1898 och 1899 anvisat ett extra anslag å 65,000 kronor till bestridande af kostnader för afdikningar å kronans skogar i Norrbottens och Vesterbottens län, har för samma ändamål för år 1900 beviljats ett extra anslag å 150,000 kronor.

Under erinran att, på framställning af domänstyrelsen, Eders Kongl. Maj:t genom nådigt bref den 7 juli 1899 anbefalt statskontoret att mot ersättning af sistberörda anslag, då det blefve tillgängligt, af under händer varande medel för ifrågavarande ändamål till domänstyrelsen på dess requisition förskottsvis utanordna ett belopp af 40,000 kronor, har domänstyrelsen i underdånig skrifvelse den 25 oktober nästlidet år anfört, att under de senaste åren upprättats planer och kostnadsförslag för omfattande afdikningar å sankmarker inom de i omförmälda båda län belägna kronoparker, men att för arbetenas utförande till rimliga kostnader uppstått svårigheter, föranledda af de i dessa län för närvarande ovanligt högt uppdrifna arbetsprisen. Ehuru kostnadsberäkningarna väsentligt höjts, hade ej på långt när alla arbeten kunnat till utförande borttingas. Under sådana förhållanden vore ett ekonomiskt genomförande af torrläggningar i stor skala i dessa län icke möjligt,

utan måste härför en tidsperiod med lägre arbetspris och bättre tillgång på arbetskrafter afvaktas. Men om dikningsarbetena icke force-rades eller koncentrerades endast inom de ifrågavarande två länen, utan utsträcktes jemväl till det öfriga Norrland äfvensom till Dalarne, så att arbetena kunde inom samtliga de norrländska länen samt Kopparbergs län drifvas i mån af tillgång på arbetskrafter och der så visade sig lämpligast, skulle resultatet blifva i ekonomiskt afseende gynsamare. På grund häraf har domänstyrelsen hemställt, att till afdikningar å kronans i Norrland och Dalarne belägna skogar måtte för nästkommande år anvisas ett extra anslag af 150,000 kronor.

Med afseende å hvad domänstyrelsen anført, tillstyrker jag, att Eders Kongl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen

att till bestridande af kostnader för afdikningar å kronans skogar i de norrländska länen samt i Kopparbergs län på extra stat för år 1901 anvisa ett anslag å 150,000 kronor.

Reglering af flottleder i Norrbottens och Kopparbergs län.

För hvartera af åren 1899 och 1900 har Riksdagen till detta ändamål anvisat ett extra anslag af 100,000 kronor äfvensom medgifvit, att de afgifter, som lades å flottningen, finge för enahanda ändamål disponeras.

[21.]
*Reglering af
flottleder i
Norrbottens
och Koppar-
bergs län.*

I underdånig skrifvelse den 25 oktober nästlidet år har domänstyrelsen anført, att den inverkan, som de för reglering af flottleder hittills vidtagna åtgärder utöfvat på virkesafsättningen från kronans skogar, varit så fördelaktig, att styrelsen funne sig föranlåten hemställa, att för dessa åtgärders fortsättande jemväl för år 1901 måtte beredas ett extra anslag å 100,000 kronor.

Åberopande hvad domänstyrelsen sålunda anført, tillstyrker jag, att Eders Kongl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att för bestridande af kostnader för reglering af flottleder i Norrbottens och Kopparbergs län anvisa ett extra anslag för år 1901 å 100,000 kronor äfvensom medgifva, att de afgifter, som läggas å flottningen, må för enahanda ändamål disponeras.

Skogsodlingens befrämjande.

För hvar och ett af åren 1897—1900 har för detta ändamål af Riksdagen anvisats ett extra anslag af 50,000 kronor.

[22.]
*Skogsodlin-
gens befräm-
jande.*

I underdånig skrifvelse den 21 december 1895 väckte domänstyrelsen fråga om anslagets höjning till 100,000 kronor äfvensom om ändring i vissa afseenden i de förut stadgade villkoren för erhållande af bidrag från samma anslag. Denna domänstyrelsens framställning, hvilken i åtskilliga afseenden egde nära sammanhang med vissa af styrelsen i underdånig skrifvelse den 18 februari 1895 angående åtgärder till den enskilda skogshushållningens befrämjande föreslagna bestämmelser, öfverlemnades jemte sistnämnda skrifvelse tillika med i anledning deraf afgifna utlåtanden och yttranden till den af Eders Kongl. Maj:t den 16 oktober 1896 tillsatta komité för utredande af frågan, hvilka åtgärder lämpligen kunde vidtagas för vinnande af en tillfredsställande vård af de enskilda skogarna. Enär frågan om förevarande anslags förhöjning utöfver dess nuvarande belopp ansågs böra afgöras i sammanhang med den slutliga pröfningen af de frågor, som till omförmälda komité öfverlemnats, fann Eders Kongl. Maj:t i de till 1898 och 1899 årens Riksdagar aflåtna nådiga propositioner angående statsverkets tillstånd och behof, vid hvilka propositioners aflåtande sagda komité ej ännu fullgjort sitt uppdrag, ej skäl att ifrågasätta någon ändring i anslagets belopp eller i de af Riksdagen för anslagets utgående senast fastställda villkor.

Nyssnämnda komité har visserligen den 9 september nästlidet år afgifvit underdånigt betänkande och förslag beträffande de till komiténs handläggning öfverlemnade frågor, men hafva dessa förslag, öfver hvilka underdåniga utlåtanden från åtskilliga myndigheter infordrats, ännu icke hunnit slutbehandlas. Vid sådant förhållande anser jag mig icke heller nu böra ifrågasätta någon ändring i skogsodlingsanslagets belopp eller i villkoren för erhållande af bidrag från detsamma, och hemställer jag derföre, att Eders Kongl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att för skogsodlingens befrämjande för år 1901 bevilja ett extra anslag af 50,000 kronor, att ställas till Eders Kongl. Maj:ts förfogande för att i mån af tillgång tilldelas landsting och hushållningssällskap, som understödja enskilde skogsodlare genom tillhandahållande af skogsfrö och planter till billigt pris eller beredande af kostnadsfritt biträde vid skogsodlingsarbeten, dock med villkor att statsbidrag icke må till något län utgå med högre belopp, än hvad landsting och hushållningssällskap tillsammans eller ettdera af dem för ändamålet anslagit, ej heller till högre belopp än 4,000 kronor för hvarje landstingsområde, äfvensom att efter årets utgång redogörelse öfver anvisade statsbidrags användning af vederbörande afgifves till Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i länet.

Inköp af skogbärande eller till skogsodling tjenlig mark.

I underdånig skrifvelse angående regleringen af utgifterna under sjunde hufvudtiteln den 14 maj 1899 anmälde Riksdagen, att Riksdagen med anledning af en inom Riksdagen väckt motion medgifvit, att till inköp af skogbärande eller till skogsodling tjenlig mark finge af nämnda års skogsmedel användas ett belopp af 1,500,000 kronor; och anförde Riksdagen dervid, bland annat, att, såsom motionären antydt, det ej gäfvos säkrare medel till skogars räddning undan förödelse, än att de förvärfvades af staten, samt att, då den tillgång för ifrågavarande ändamåls tillgodoseende, som enligt Riksdagens förut fattade beslut förefunnos genom försäljning af mindre kronoegendomar, snart kunde blifva uttömd, medel syntes från annat håll böra beredas, på det att tillfällen till för statsverket fördelaktiga skogsinköp icke måtte i brist på tillgångar försummas.

[23.]
Inköp af skog-
bärande eller
till skogsod-
ling tjenlig
mark.

Äfven skogskomitén har i sitt förut af mig omförmälda den 9 september 1899 afgifna betänkande vidrört denna fråga; och har komitén såsom sin åsigt uttalat, att fortsatt inköp af skogsmark i så stor utsträckning, som vore förenlig med försigtig statshushållning, vore i främsta rummet hvad från det allmännas sida borde göras för främjande af landets skogshushållning, samt att fördenskull under de år, då statsinkomsterna flödade rikligt, betydande belopp af skogsmedlen syntes böra användas till ökande af statsskogarne.

Skogsmedlen, för år 1899 beräknade till 4,000,000 kronor, uppgingo, enligt hvad jag förut i dag i annat sammanhang haft tillfälle meddela, till 7,133,290 kronor 51 öre. För år 1900 äro skogsmedlen beräknade till 4,600,000 kronor. Enligt hvad domänstyrelsen i skrifvelse af den 29 sistlidne december meddelat mig, kunna, på grund af nu kända eller beräkneliga förhållanden, skogsmedlen för år 1900 antagas komma att uppgå till 7,740,553 kronor, hvadan ett öfverskott utöfver det i riksstaten för år 1900 beräknade skogsmedelbeloppet kan påräknas af minst 3,140,000 kronor.

Då samma skäl, som föranledt Riksdagen att till inköp af skogbärande eller till skogsodling tjenlig mark för år 1899 anvisa särskilda medel utöfver dem, som af Eders Kongl. Maj:t för ändamålet disponeras, fortfarande föreligga, anser jag, att för år 1901 bör af Riksdagen för ifrågavarande ändamål äskas ett särskildt anslag å 1,500,000 kronor.

Jag hemställer, att Eders Kongl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen att för inköp af skogbärande eller till skogsodling tjenlig mark för år 1901 på extra stat anvisa ett belopp af 1,500,000 kronor.

Brandförsäkring af operabyggnaden i Stockholm.

[24.]
Brandförsäkring af operabyggnaden i Stockholm.

Med bifall till Eders Kongl. Maj:ts derom gjorda framställning har Riksdagen till bestridande af kostnaden för gäldande af årspremie för brandförsäkring af den nya operabyggnaden i Stockholm beviljat ett extra anslag för innevarande år af 18,314 kronor.

Sedan Eders Kongl. Maj:t den 26 maj 1899 förordnat, att öfverintendentsembetet skulle gå i författning om brandförsäkrande för ett år i försäkringsbolag, ett eller flera, som af embetet godkändes, af förenämnda operabyggnad, samt att statskontoret skulle för detta ändamål till embetet på dess requisition af under händer varande medel förskottsvis utbetala ett belopp af 18,314 kronor mot godtgörelse, då det blefve tillgängligt, af förberörda å extra stat för år 1900 anvisade anslag å samma belopp, meddelade öfverintendentsembetet i skrifvelse den 18 juli 1899, att, efter det den bestämda årspremien blifvit, enligt träffad öfverenskommelse, af embetet till försäkringsaktiebolaget Skandia erlagd med 18,313 kronor 77 öre, ifrågavarande byggnad mot brandskada försäkrats åt svenska staten för en tid af ett år, räknadt från klockan tolf middagen den 15 juli 1899, till ett belopp af 4,578,441 kronor 79 öre, hvaraf 4,211,000 kronor belöpte å den egentliga teaterbyggnaden och 367,441 kronor 79 öre å den så kallade terrassbyggnaden. Tillika meddelade öfverintendentsembetet, att ansvarigheten för försäkringsbeloppet vore mellan följande försäkringsanstalter fördelad sålunda, att

Försäkringsaktiebolaget Skandia	svarade för	16 %	med	732,550 kronor	69 öre
Försäkringsaktiebolaget Svea	»	»	16 %	» 732,550	» 69 »
Försäkringsaktiebolaget Skåne	»	»	11 %	» 503,628	» 59 »
Brandförsäkringsaktiebolaget Norrland	»	»	10 %	» 457,844	» 18 »
Brandförsäkringsaktiebolaget Fenix	»	»	6 %	» 274,706	» 50 »
Brandförsäkringsaktiebolaget Victoria	»	»	4 %	» 183,137	» 67 »
L'Union Compagnie Anonyme d'Assurance	»	»	7½ %	» 343,383	» 13 »
Brandförsäkringsbolaget Nederländerna	»	»	3 %	» 137,353	» 25 »
Brandförsäkringsaktiebolaget Fennia	»	»	2 %	» 91,568	» 84 »
Nye Danske Brandforsikringselskab	»	»	10 %	» 457,844	» 18 »
Det Kongelige Brandassurance Compagnie	»	»	1½ %	» 68,676	» 63 »

Palatine Insurance Company	svarade för	4 %	med	183,137	kronor	67 öre
Commercial Union Assurance Company	»	»	2 %	»	91,568	» 84 »
Alliance Assurance Company	»	»	2 %	»	91,568	» 84 »
Aktieselskabet Nordisk Brandförsikring	»	»	2 %	»	91,568	» 84 »
Süddeutsche Feuerversicherungs Bank ...	»	»	2 %	»	91,568	» 84 »
Norwich Union Fire Insurance Society	»	»	1 %	»	45,784	» 41 »

Jag anser mig tillika böra erinra derom, att, utöfver nyssnämnda försäkringsbelopp, den del af operabyggnaden, som benämnes terrassbyggnaden är för all framtid hos Stockholms stads brandförsäkringskontor försäkrad för 295,358 kronor 21 öre.

Då vid de underhandlingar, som föregingo bestämmandet af förut omförmälda årspremies belopp, brandförsäkringsbolagens tarifförening, enligt hvad i Eders Kongl. Maj:ts framställning till Riksdagen jemväl erinrades, förklarar, att, enär vid premiesättningen, som faststälts till 4 för 1,000, icke funnits att tillgå någon tillförlitlig utredning om förhållandet mellan, å ena sidan, värdet af operabyggnadens för brandskada mindre utsatta delar och, å den andra, värdet af hvad som kunde i väsentligare mån taga skada genom eld, det möjligen kunde finnas nödigt att, när sådan utredning föreläge, i den ena eller andra riktningen jemka på den uppgifna premiesatsen, hvilken derföre borde betraktas såsom provisorisk och gällande blott första försäkringsåret, har jag hos förenämnda tarifföreningsdelegation i Stockholm begärt upplysning, huruvida sådan jemkning nu vore att vänta; och har enligt det meddelande, som till svar härå lemnats, delegationen beslutit, att den förut bestämda premiesatsen skulle gälla tillsvidare och intill dess annorlunda beslötes. Visserligen ansåge många föreningen tillhörande bolag den nu gällande premiesatsen vara mycket för låg, i följd hvaraf också flera af dessa bolag vägrat att deltaga i försäkringen och några af de svenska bolagen måst öfvertaga större ansvarsbelopp, än de helst hade önskat, men, vid det förhållande att den beräkning af värdena, som legat till grund för den provisoriska premiesättningen, sedermera befunnits riktig, hade delegationen ansett någon ändring i premiesatsen icke för närvarande böra ifrågakomma.

I underdånig skrifvelse den 14 november 1899 har öfverintendentsembetet hemställt, att Eders Kongl. Maj:t måtte hos Riksdagen göra framställning om anvisande på extra stat för år 1901 af det belopp, som kunde finnas erforderligt för gäldande af premie för brandförsäkring under ytterligare ett år, räknadt från den 15 juli 1900 af operabyggnaden.

Då det emellertid synts mig kunna ifrågasättas, huruvida icke

nämnda byggnad borde för all framtid brandförsäkras, har jag från försäkringsaktiebolaget Skandia och Stockholms stads brandförsäkringskontor inhemtat upplysning angående villkoren för en sådan försäkring.

Premien för operabyggnadens försäkrande för all framtid mot brandskada skulle enligt hos försäkringsaktiebolaget Skandia nu gällande premiesats och beräkningssätt uppgå till 425,337 kronor 24 öre. Antagligen vore det emellertid, enligt hvad från bolaget tillika meddelats, icke möjligt att åstadkomma en dylik försäkring. Detta försäkringssätt vore nemligen okänt för de utländska bolag, som deltagit i den redan avslutade årsförsäkringen. De svenska bolagen skulle icke våga teckna för all framtid gällande försäkringar för de belopp, de för närvarande öfvertagit; och långt mindre vore det dem möjligt att jemväl öfvertaga de utländska bolagens andelar.

Af den från Stockholms stads brandförsäkringskontor lemnade uppgift inhemtas, att kontoret meddelar försäkring för all framtid mot en premie, som en gång för alla erlägges med 2—8 procent af den försäkrade byggnadens uppskattade byggnadsvärde; att för en byggnad af operahusets beskaffenhet denna premie antagligen skulle fastställas till 2 procent; att derjemte för byggnad, inom hvilken s. k. eldfarlig inrättning, såsom teater m. m., finnes, årligen erlägges en särskild afgift af 1—20 pro mille af försäkringsvärdet; samt att denna särskilda afgift skulle för operabyggnaden säkerligen icke sättas under 6 pro mille. Då emellertid kontoret, som för operabyggnaden redan iklädt sig en risk af 295,358 kronor 21 öre, icke finge å någon egendom meddela försäkring till högre belopp än 400,000 kronor, utan att det öfverskjutande brandförsäkringsvärdet återförsäkrades, men det kunde befaras nu eller i framtiden möta stora svårigheter att erhålla återförsäkring af det högst betydliga belopp, som således skulle reassureras, skulle kontoret säkerligen befinnas föga villigt att äfven mot förut antydda höga premiesatser teckna ytterligare försäkring å operabyggnaden.

Enligt de upplysningar, som sålunda meddelats, förefinnes ringa eller ingen utsigt att kunna åstadkomma operabyggnadens försäkrande en gång för alla mot brandskada; och då i allt fall kostnaden för en sådan försäkring, derest densamma öfver hufvud vore möjlig att åvägbringa, skulle komma att uppgå till högst betydande belopp, måste operabyggnaden fortfarande brandförsäkras för ett år i sender. På sätt redan blifvit nämnt, kommer nu gällande beräkningsgrund för årspremien att fortfarande tillämpas, i följd hvaraf beloppet af försäk-

ringspremien jemväl för nästkommande försäkringsår uppgår till 18,313 kronor 77 öre.

Med åberopande af hvad jag sålunda anført, hemställer jag, att Eders Kongl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att till bestridande af kostnaden för gäldande af årspremie för brandförsäkring af operabyggnaden i Stockholm bevilja ett extra anslag för år 1901 af 18,314 kronor.

Dyrtidstillägg.

Då jag den 8 i denna månad inför Eders Kongl. Maj:t anmälde frågan om beredande åt statens betjente och de lägst aflönade bland dess tjenstemän af ett dyrtidstillägg för år 1900 att uppföras i riksstaten för år 1901, hade jag tillfälle att nämna, att detta dyrtidstillägg, enligt verkställda beräkningar, för tjenstemän och betjente under finansdepartementet skulle uppgå till sammanlagdt 1,171,687 kronor 16 öre, eller i afjemnadt tal 1,172,000 kronor. [25.] *Dyrtidstillägg.*

I öfrigt åberopande hvad jag vid nyssnämnda föredragningsstillfälle i underdånighet anført, hemställer jag, att Eders Kongl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att till beredande, i enlighet med de i statsrådsprotokollet den 8 i denna månad angifna grunder, af dyrtidstillägg för innevarande år åt en del tjenstemän och betjente i finansdepartementets afdelning af Eders Kongl. Maj:ts kansli samt till finansdepartementet hörande embetsverk och kårer å extra stat för år 1901 anvisa såsom förslagsanslag ett belopp af 1,172,000 kronor.

Summan af de af mig tillstyrkta anslagen å extra stat för år 1901 utgör 5,036,510 kronor mot 2,110,610 kronor i riksstaten för år 1900.

Sjunde hufvudtiteln.

I hvad departementschefen hemställt och föreslagit beträffande anslagen under sjunde hufvudtiteln instämde statsrådets öfriga ledamöter; och behagade Hans Maj:t Konungen i nåder bifalla hvad sålunda blifvit tillstyrkt.

Ex protocollo:
Waldemar Roos.

Åttonde hufvudtiteln.

*Utdrag af protokollet öfver ecklesiastikärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 13
januari 1900.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern BOSTRÖM,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena LAGERHEIM,
Statsråden: WIKBLAD,
ANERSTEDT,
herr VON KRUSENSTJERNA,
grefve WACHTMEISTER,
CLAËSON,
DYRSSEN,
CRUSEBJÖRN,
RESTADIUS.

Departementschefen, statsrådet Claëson, yttrade:

Till åtlydnad af Eders Kongl. Maj:ts i dag gifna nådiga föreskrift för mig att, oberoende af den ändring i riksstatens indelning i hufvudtitlar, som kan blifva en följd af inrättandet af det ifrågasatta jordbruksdepartementet, i anslutning till riksstatens nuvarande uppställning föredraga de af mig utarbetade framställningar rörande anslag att af Riksdagen äskas, får jag härmed underställa Eders Kongl. Maj:ts nådiga pröfning frågan om reglerandet af utgifterna under riksstatens åttonde hufvudtitel och dervid beträffande de särskilda anslagstitlarna anföra följande.

Ordinarie anslag.

Nationalmuseum.

[1.] Ut i en till nationalmusei nämnd ingifven skrift hafva en del vakt-
löneregiering mästare vid museet — under förmälan att de hade en mera bekymmersam
för vakt- framtid än deras vederlikar inom de centrala embetsverken såväl i följd
mästare vid deraf, att de icke kommit på ordinarie stat, som ock derigenom att deras
national- aflöningsförmåner stälde sig lägre än i öfriga embetsverk, hvilkas tjenst-
museum. innehafvare dessutom egde förmånen af att tillhöra civilstatens pensions-
 inrättning — anhållit, att nämnden måtte hos Eders Kongl. Maj:t i under-
 dånighet göra framställning om *nationalmusei vaktmästares uppflyttande på*
ordinarie stat med samma aflöningsförmåner, som tillkomme vaktmästare
 i de centrala embetsverken eller 500 kronor i lön och 300 kronor i tjenst-
 göringspenningar jemte ett ålderstillägg af 100 kronor, hvarförutom sökan-
 dena ifrågasatt, att de måtte för ålderstilläggets åtnjutande få räkna sig
 till godo den tid de förut tjenstgjort, samt att, om förökning i lön eller
 tjenstgöringspenningar skulle tillfalla statens öfriga vaktmästare, äfven
 sådan måtte dem tilldelas.

I underdånig skrifvelse den 21 september 1899 har nationalmusei
 nämnd gjort framställning i berörda syfte och dervid till en början erinrat,
 att enligt den för nationalmusei konstafdelning den 10 december 1880
 fastställda stat anvisats till vaktbetjening för konstsamlingarnas bevakning
 vid de offentliga förevisningarna 5,000 kronor, hvartill komme, enligt
 särskildt nådigt beslut af samma dag, utaf vid museum inflytande förevis-
 ningsmedel ett belopp af 550 kronor eller tillsammans 5,550 kronor, hvilka
 medel vore fördelade på fem vaktmästare med daglig tjenstgöring à 750
 kronor hvardera, fyra vaktmästare med tre dagars tjenstgöring i veckan
 à 375 kronor hvardera samt beklädnadspenningar 300 kronor. Då seder-
 mera en konstslöjdafdelning år 1885 anordnades i nationalmuseum, sedan
 lifrustkammaren erhållit plats i det kongl. slottets forna biblioteksflygel,
 hade genom nådigt bref den 5 juni 1885 bestämts, att för dess förvaltning
 och vård skulle anvisas dels 1,000 kronor, som dittills årligen utgått till
 lifrustkammaren af förevisningsmedel, dels det anslag af 4,000 kronor, som
 Riksdagen å extra stat för ändamålet beviljat, och som sedermera årligen

förnyats. Af detta belopp hade till afdelningens vaktbetjening utgått 1,950 kronor, hvilka fördelats på två vaktmästare med daglig tjänstgöring à 750 kronor vardera och en vaktmästare med tre dagars tjänstgöring i veckan 375 kronor, äfvensom till beklädnadspenningar 75 kronor. Såsom af denna redogörelse framginge, vore den för nationalmusei bevakningsbiträdens aflöning gällande stat af en temligen provisorisk karakter med medel hemtade från tre eller på visst sätt fyra olika håll. Redan för att åstadkomma större enhet vore en reglering med öfverförande af de för ändamålet erforderliga medlen å ordinarie stat af behovet påkallad. Hvilken personal för ändamålet erfordrades finge äfven, på grund af en trettioårig erfarenhet, anses pröfvadt, hvadan något hinder icke längre borde möta för uppförande på ordinarie stat af de vid nationalmuseum anstälde vaktmästare, hvilka hade full tjänstgöring. Vaktmästarnes begäran om förhöjning i lönevilkoren förtjenade allt afseende, då till de af dem angifna skälen därför eller i främsta rummet lifsförnödenheternas och hyornas onekliga dyrhet borde läggas, att dessa vaktmästare, i olikhet med de flesta af sina vederlikar inom andra embetsverk, hade söndags-tjänstgöring hela året igenom. Samlingarnas numerär och materiella värde hade sedan år 1880 ansenligt ökats, hvilket gjorde det så mycket mera maktpåliggande att till bevakningsbiträden ega fullt pålitliga personer. Med den stegring, som under de senaste åren egt rum i arbetslöner i allmänhet, mötte emellertid redan nu svårighet att så som önskligt vore rekrytera bevakningspersonalen, särskildt då man önskade personer, som vore kunniga i något för museum behöfligt handtverk. Äfven för två af den vid nationalmuseumbyggnaden anställda personalen, nemligen portvakten och gårdsdrängen, vore någon lönetillökning af behovet påkallad. Detta gälde i främsta rummet den förre, som, enligt fastställd stat, jemte fri bostad och vedbrand, i årligt arfvode uppbure 800 kronor, men hvars tjänstgöring måste anses synnerligen fordrande, i det att han å de tider, museet hölles tillgängligt för allmänheten, eller om hvardagarne kl. $\frac{1}{2}$ 11 f. m. — $\frac{1}{2}$ 4 e. m. och söndagarne kl. $\frac{1}{2}$ 1 — $\frac{1}{2}$ 4 e. m., vore sysselsatt vid stora hufvudingången, der han vore upptagen ej blott af vaktgöring utan äfven af biljettförsäljning och garderobsinmottagning, mottoge och redovisade inflytande förelisningsmedel och lemnade besökande nödiga upplysningar angående museilokalernas läge och dylikt, för hvilket ändamål han måste ega någon kännedom om främmande språk. Derjemte måste han svara för den mindre, till historiska museet och till de i byggnadens bottenvåning befintliga lokaler ledande ingångar å södra sidan, hvilket endast kunde ske genom hans hustrus hjälp eller genom särskild, af honom aflönad person. Då de vaktbetjente vid kongl. biblioteket och riksarkivet, som innehade

motsvarande platser, åtnjöte en årlig aflöning af 1,100 kronor, borde motsvarande tillökning tillerkännas äfven portvakten vid nationalmuseum, dervid hans bostad borde beräknas ingå med 150 kronor. Det förhölle sig på samma sätt med den vaktmästare, som tillika vore gårdsdräng, och som för denna tjänst enligt staten åtnjöte fri bostad och vedbrand jemte ett årsarfvode af 750 kronor. Denne vaktmästares tjänstgöring vore särskildt arbetsam. Förutom den dagliga rengöringen af gårdar och trappor samt tillsyn å vestibuler, lanterniner och vindar eller öfver hufvud de göromål, som i allmänhet tillhörde en gårdsdräng, tillkomme det honom att biträda vid de ofta skeende omflyttningarna af föremål inom samlingarna, liksom vid det ofta förekommande mottagandet och afsändandet af konstföremål, vidare att ombesörja ärenden och budskickningar, särskildt till bank, tull, post och andra embetsverk, i följd hvaraf hans aflöning syntes lämpligen böra höjas till samma belopp, som ifrågasatts för öfriga vaktmästare. Såsom förut omförmålts, utginge för närvarande till aflöning af vaktmästare eller som beklädnadspenningar af förevisningsmedel ett fyllnadsbelopp af 1,550 kronor, hvilken provisoriska anordning redan fortgått i närmare tjugu år. Förevisningsmedlen visade emellertid en viss benägenhet att sjunka, hvilket framginge af en vid den underdåniga framställningen fogad tabell, utvisande, att samma medel, hvilka på 1880-talet årligen utgjort 3,000 å 4,000 kronor och derutöfver, efter år 1890, om man undantog utställningsåret 1897, icke uppgått till högre årligt belopp än 2,877 kronor 50 öre år 1895 samt år 1893 varit nere så lågt som till 1,989 kronor 50 öre. Då Eders Kongl. Maj:t af dessa medel på förhand anvisat förenämnda belopp 1,550 kronor, blefve det belopp, öfver hvilket nämnden borde ega att till fyllande af tillfälliga behof förfoga, både ovisst och ringa. Dessa medel vore likvisst ytterst behöfliga för andra ändamål än årligen återkommande aflöningar, särskildt samlingarnas vård och underhåll, därför endast 1,500 kronor i staten uppförts. Detta belopp skulle användas till, bland annat, allt slags förevisnings-, förvarings- och utställningsmateriel samt till omflyttningar af konstverk och dylikt, hvilka blefve allt tätare och kostsammare, ju mera samlingen ökades. Härtill komme att museet saknade tryckningsanslag, ehuru det enligt stadgarne vore skyldigt att utgifva katalogarbeten samt årsberättelse, utom det att samlingarna borde genom konstvetenskapliga afhandlingar belysas.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt har nämnden hemställt, dels att Eders Kongl. Maj:t tacktes tillåta, att förevisningsmedlen finge i sin helhet användas för det ändamål och på sätt i senare delen af museistadgans § 23 moment 2 funnes angifvet, dels ock att Eders Kongl. Maj:t tacktes af Riksdagen i nåder äska ett belopp af 2,900 kronor att utgå till

löneförhöjning åt förut omförmälde vaktmästare vid nationalmuseum, dervid 900 kronor skulle beräknas motsvara ålderstillägg efter fem års innehavande af tjensten.

Efter nådig remiss har statskontoret i detta ärende den 31 sistlidne oktober afgifvit underdånigt utlåtande och dervid andragit följande. Den för reglering af de förvaltande verkens aflöningsförhållanden tillsatta komité hade uti sitt den 19 december 1878 afgifna betänkande och förslag angående lönereglering m. m. för nationalmuseum yttrat i fråga om bemälde portvakt och gårdsdräng, att desse utom sina sysslor vid sjelfva byggnaden jemväl hade tjenstgöring i och för samlingarnas förevisning. Den förre skulle öppna och stänga hufvudingången till museibyggnaden samt dagligen, medan förevisningarna egde rum, uppehålla sig i nedre vestibulen för att vaka öfver ordningen bland de besökande, tillse att betjeningen i rätt tid infunne sig till tjenstgöring samt icke obehörigt aflägsnade sig derifrån, äfvensom uppbära och redovisa den stadgade inträdesafgiften. Han skulle i öfrigt å de tider, som af intendenten bestämdes, öppna museet och vara der tillstädes, när för särskilda arbetens verkställande så erfordrades. Den honom åliggande tjenstgöringen såsom portvakt vore vid museibyggnadens södra ingång, der han måste hålla ett biträde å de tider, då samlingarna förevisades och han sjelf skulle uppehålla sig vid hufvudingången i nedre stora vestibulen. Gårdsdrängen hade likaså en trägen sysselsättning, i det att han, innan förevisningarna toge sin början, måste rengöra och städa vestibuler och trappor, under förevisningarna biträda vid öfvervakandet af ordningen vid de besökandes inträde, hvarjemte han hade att uträtta alla budskickningar, ombesörja renhållning af gård och gata, snöskottning, vedhuggning för embetslokalerna samt andra förekommande göromål. Med afseende å anförda förhållanden hade komitén föreslagit, att innehafvarne af nyssnämnda begge befattningar skulle å nationalmusei stat uppföras, den förre såsom »förste vaktmästare, tillika portvakt vid nationalmuseibyggnaden» med lön 800 kronor, tjenstgöringspenningar 300 kronor eller tillsammans 1,100 kronor med tillägg att, om förste vaktmästaren åtnjöte bostad jemte vedbrand, dessa förmåner borde, såvida de icke tillkomme honom såsom portvakt eller för andra åligganden utöfver tjensten, till ett värde af 150 kronor inberäknas under lönen, hvilken i sådant fall borde utgå med 650 kronor kontant, samt den senare såsom »vaktmästare, tillika gårdsdräng vid nationalmuseibyggnaden» med lön 300 kronor, tjenstgöringspenningar 300 kronor samt ett ålderstillägg af 100 kronor efter fem års väl vitsordad tjenstgöring jemte fri bostad och vedbrand, så länge han hade skyldighet att vara boende i nationalmuseibyggnaden.

För bevakningen af samlingarna i konstafdelningen vid deras offentliga

förelisning hade komitén vidare uppfört såsom ordinarie de vaktmästare, hvilka hade daglig tjenstgöring, hvardera med lön 500 kronor, tjenstgöringspenningar 300 kronor samt ett ålderstillägg å 100 kronor efter fem års väl vitsordad tjenstgöring.

Eders Kongl. Maj:t hade emellertid ansett, att den vid museibyggnaden och för samlingarnas bevakning nödiga betjening borde anställas icke med fasta platser eller aflöning, delad i fast lön och tjenstgöringspenningar, utan mot arfvoden, i följd hvaraf Eders Kongl. Maj:t uti nådig proposition den 9 januari 1880 föreslagit Riksdagen, att å nationalmusei stat skulle uppföras för förste vaktmästaren, tillika portvakt, jemte fri bostad och vedbrand ett arfvode af 950 kronor, för en vaktmästare, tillika gårdsdräng, jemte fri bostad och vedbrand ett arfvode af 800 kronor samt till vaktbetjening för konstsamlingarnas bevakning vid de offentliga förelisningarna ett belopp af 5,600 kronor.

Enligt Riksdagens underdåniga skrifvelse den 14 maj 1880 hade dessa belopp blifvit ytterligare nedsatta, förste vaktmästarens arfvode till 800 kronor, vaktmästarens arfvode till 750 kronor och anslaget till vaktbetjening till 5,000 kronor. Den sistnämnda nedsättningen hade motiverats dermed, att behovet af dylik bevakning vore i väsentlig mån beroende af antalet besökande i museum, hvadan möjligen behöflig tillökning i berörda belopp syntes väl kunna beredas genom anvisning å inflytande inträdesafgifter, hvilka måste ökas i mån af talrikare besök, hvartill komme att Eders Kongl. Maj:t begärt och Riksdagen funnit sig böra bevilja väsentligen förhöjdt anslag för tillsyn och vård af lifrustkammaren, hvilket kunde antagas komma att, så länge lifrustkammaren vore i museibyggnaden inrymd, i någon mån minska behovet af anslag för ifrågavarande ändamål.

Enligt nådiga brefvet den 10 december 1880 hade, i öfverensstämmelse med Riksdagens berörda beslut, stat blifvit faststald för nationalmuseum eller den i nationalmuseibyggnaden inrymda konstafdelningen att från och med år 1881 lända till efterrättelse, i sammanhang hvarmed Eders Kongl. Maj:t förordnat, att af musei förelisningsmedel finge utgå dels ett belopp af 550 kronor årligen för att jemte det i staten upptagna anslagsbeloppet 5,000 kronor till aflönande af vaktbetjeningen vid konstsamlingarnas förelisning användas sålunda, att hvar och en af fem vaktmästare, som hade tjenstgöringsskyldighet alla dagar i veckan, erhöle en aflöning af 750 kronor för år samt hvar och en af fyra vaktmästare, som hade tre tjenstgöringsdagar i veckan, en aflöning af 375 kronor för år och af återstoden, 300 kronor, bekostades livréeer åt vaktbetjeningen, *dels och* ett belopp af högst 1,000 kronor årligen för lifrustkammarens sam-

lingar tills vidare och så länge sistnämnda samlingar förblefve i nationalmuseibyggnaden inrymda.

Sedan lifrustkammaren år 1885 förflyttats till kongl. slottet och medel anvisats till dess underhåll och vård samt förevisning derstädes, samt svenska slöjdföreningens konstindustriela samlingar blifvit af staten öfvertagna, hade Riksdagen anvisat ett extra anslag å 4,000 kronor till vård, underhåll och tillökning af statens konstindustriela samlingar, hvarjemte Eders Kongl. Maj:t medgifvit, att af förevisningsmedlen nyss omförmälda 1,000 kronor, hvilka icke längre vore erforderliga för lifrustkammaren, finge användas för statens konstindustriela samlingars behof. Af statsrådsprotokollet för den 12 januari 1885 inhemtades, att af de sålunda för de konstindustriela samlingarna disponibla medlen skulle utgå till två bevakningsbiträden med daglig tjenstgöring 750 kronor i arvode åt dem hvardera.

Hvad först beträffade de båda vaktmästare, portvakten och gårdsdrängen, hvilka med särskilda arfvodesbelopp vore uppförda å nationalmusei stat, ansåge statskontoret nämnden hafva anført fullt giltiga skäl för deras uppförande i öfverensstämmelse med hvad vederbörande löne-regleringskomité redan år 1878 föreslagit, å ordinarie stat med för den förre, som tillika vore bevakningspersonalens förman samt för öfrigt hade en maktpåliggande tjenstgöring, 800 kronor lön och 300 kronor tjenstgöringspenningar samt för den senare 500 kronor lön och 300 kronor tjenstgöringspenningar afvensom 100 kronor ålderstillägg efter femårs oförvitlig tjenstgöring, hvarmed ock på grund af nådiga brefvet den 1 juni 1877 för dem båda skulle följa rätt till pension å allmänna indragningsstaten. Hvad anginge förmånen af bostad och vedbrand skulle statskontoret icke tvekat att ansluta sig till den uppfattning, som uttalats af bemälda komiterade, att nämnda förmån icke borde från lönen afräknas så länge desse vaktmästare i följd af sin särskilda tjenstgöring som portvakt och gårdsdräng vore skyldige att bo inom museibyggnaden, enär under sådana förhållanden bostaden och vedbranden måste betraktas som en särskild ersättning för tjenstgöring utöfver deras åligganden såsom vaktmästare. Men då nämnden i sin föreliggande underdåniga framställning endast för gårdsdrängen föreslagit bibehållande af denna förmån utan afdrag å lönen, funne sig statskontoret sakna anledning att tillstyrka, det jemväl portvakten finge utan afdrag å sina löneförmåner vara i åtnjutande af bostaden.

Hvad derefter anginge de fem vaktmästare, som vore anställda vid förevisningen af konstsamlingarna, hade bemälda komité jemväl föreslagit dem till uppförande å ordinarie stat med lön, tjenstgöringspenningar och ålderstillägg i likhet med deras vederlikar inom andra statens verk och inrättningar i hufvudstaden, och då, enligt hvad nämnden uppgifvit, någon

minskning i behovet af vaktbetjening icke numera, efter trettioårig erfarenhet derom och konstsamlingarnas oafbrutna ökning, kunde ifrågasättas, funne sig statskontoret, som inhemtat att desse vaktmästares tjenstgöring icke i någon mån vore af mindre omfattning än den tjenstgöring, som ålåge deras vederlikar vid andra statsinstitutioner i hufvudstaden, böra biträda nämndens framställning äfven i denna del.

Deremot ansåge statskontoret sig icke kunna göra enahanda hemställa beträffande de två vaktmästare, som med daglig tjenstgöring vore anställda vid konstslöjdaafdelningen. Desses tjenstgöring borde visserligen ersättas med lika stort belopp, som tillkomme vaktmästarna vid konstsamlingarna, men så länge vården och underhållet af de konstindustriela samlingarna i öfrigt helt och hållet bestredes af medel, hvilka anvisats endast å extra stat, syntes, såsom nämnden också antydt, konstslöjdaafdelningen ännu icke vara definitivt ordnad, till följd hvaraf det icke heller torde vara lämpligt att å ordinarie stat uppföra de vaktmästare, som vore anställda vid denna afdelning. Statskontoret hemställde därför, att dessas aflöning måtte fortfarande utgå i form af arvoden, hvilka emellertid borde ökas från nu utgående 750 kronor till 800 kronor för dem hvardera.

De föreslagna ålderstilläggen ansåge statskontoret böra, i likhet med hvad fallet vore med öfriga för nationalmusei personal utgående ålders-tillägg, utbetalas från det under åttonde hufvudtiteln uppförda förslagsanslaget till ålderstillägg, hvarjemte statskontoret funnit den förklaring böra meddelas, att vaktmästare, som, då den förändrade staten trädde i kraft, öfverginge på den nya staten, skulle ega rätt att i fråga om ålderstillägg räkna sig till godo den tid han derförut utan afbrott varit såsom vaktmästare med full tjenstgöring i nationalmusei tjenst anstald.

I följd af nu föreslagna anordningar komme *dels* anslaget till vaktbetjening för konstsamlingarnas bevakning vid de offentliga förevisningarna, från hvilket gifvetvis fortfarande borde bestridas arvoden åt de extra vaktmästare, som hade tre dagars tjenstgöring, samt beklädnadspenningar, att minskas, *dels* och de 550 kronor, som jemlikt nådiga brefvet den 10 december 1880 för bevakningsändamål utgått af förevisningsmedlen, att blifva disponibla.

Vidare har statskontoret, för den händelse Eders Kongl. Maj:t skulle fästa nådigt afseende å de skäl nämnden anført för sin framställning att förevisningsmedlen måtte i sin helhet få användas för det ändamål och på sätt i senare delen af museistadgans § 23 moment 2 finnes angifvet — uti hvilken fråga statskontoret ansett det icke tillkomma statskontoret att yttra sig — hemställt, att med frånseende af det fyllnadsbelopp af 1,550 kronor, som för närvarande utginge af förevisningsmedlen till bevaknings-

ändamål, det å staten för nationalmuseum uppförda anslaget till vaktbetjening för konstsamlingarna måtte sålunda beräknas:

4 extra vaktmästare, à 375 kronor	1,500: —
beklädnadspenningar	300: —
eller tillsammans kronor	1,800: —

På grund af hvad sålunda anförts och under förutsättning att Eders Kongl. Maj:t bifölle nämndens underdåniga framställning om i viss mån förändrad användning af förevisningsmedlen, har statskontoret tillstyrkt, det Eders Kongl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att, med förhöjning af ordinarie anslaget till nationalmuseum från nu utgående 58,850 kronor till 59,850 kronor, medgifva sådan förändring i aflönings- och utgiftsstaten för nationalmuseum, att derå skulle uppföras — i stället för förut utgående arfvoden till portvakt och gårdsdräng samt anslag till vaktbetjening för konstsamlingarnas bevakning vid de offentliga förevisningarna —:

1 förste vaktmästare, tillika portvakt, jemte fri bostad och ved, med lön 650 kronor och tjenstgöringspenningar 300 kronor, eller tillsammans 950 kronor; 1 vaktmästare, tillika gårdsdräng, jemte fri bostad och ved, med lön 500 kronor och tjenstgöringspenningar 300 kronor, eller tillsammans 800 kronor; 5 vaktmästare med tillsammans i löner 2,500 kronor och tjenstgöringspenningar 1,500 kronor, tillhopa 4,000 kronor, med tilllägg för gårdsdrängen och vaktmästarne, att lönen efter fem år kunde höjas med 100 kronor; samt slutligen till vaktbetjeningen för konstsamlingarnas bevakning vid de offentliga förevisningarna ett anslag af 1,800 kronor. Tillika har statskontoret hemställt, det Eders Kongl. Maj:t tacktes åska erforderlig förhöjning af 1,100 kronor i det å extra stat med 4,000 kronor uppförda anslaget för vård, underhåll och tillökning af statens konst-industriella samlingar.

Gällande stat för nationalmuseum innehåller beträffande de anslagsposter, som afses i förevarande underdåniga framställning, så vidt de angå konstafdelningen, följande:

1 förste vaktmästare, tillika portvakt, jemte fri bostad och ved, arfvode	kr. 800: —
1 vaktmästare, tillika gårdsdräng, jemte fri bostad och ved, arfvode	» 750: —
vaktbetjening för konstsamlingarnas bevakning vid de offentliga förevisningarna	» 5,000: —

Såsom förut är nämndt, utgår från sistberörda post aflöning à 750 kronor åt fem vaktmästare med daglig tjenstgöring. Dessa fem vakt-

mästare jemte förste vaktmästaren och den vaktmästare, som tillika är gårdsdräng, synas mig numera böra få sin aflöning reglerad på det sätt löneregleringskomitén år 1878 föreslagit eller så, att för dem alla aflöningen fördelas i lön- och tjänstgöringspenningar, de senare utgörande för en hvar 300 kronor, under det att lönen uppgår för förste vaktmästaren till 800 kronor och för en hvar af de öfrige till 500 kronor, hvarjemte för hvarje annan vaktmästare än förste vaktmästaren lönen efter fem år må kunna höjas med 100 kronor. Beträffande förste vaktmästaren och den vaktmästare, som tillika är gårdsdräng, synas mig derjemte böra på vederbörliga ställen i staten införas de af löneregleringskomitén föreslagna anmärkningar, hvilka lyda sålunda i fråga om förste vaktmästaren:

»Om förste vaktmästaren åtnjuter bostad jemte vedbrand, böra, såvida icke dessa förmåner tillkomma honom såsom portvakt eller för andra åligganden utöfver tjensten, desamma till ett värde af 150 kronor inberäknas under lönen, hvilken i sådant fall bör utgå med 650 kronor kontant»; och vidkommande gårdsdrängen:

»Jemte fri bostad och vedbrand så länge han har skyldighet att vara boende i nationalmuseibyggnaden.» Härförutom anser jag en sådan förklaring böra i fråga om ålderstilläggen lemnas, som statskontoret föreslagit, eller att vaktmästare, som, då den förändrade staten träder i kraft, öfvergår på den nya staten, må ega rätt att räkna sig till godo den tid han derförut varit utan afbrott såsom vaktmästare med full tjänstgöring i nationalmusei tjenst anstald. Det i staten uppförda anslag å 5,000 kronor till vaktbetjening för konstsamlingarnas bevakning vid de offentliga förevisningarna torde i sådan händelse böra upptagas till endast 1,800 kronor under den förändrade titeln: extra vaktbetjening och beklädnadspenningar.

I fråga om löneförbättring åt vaktmästarne vid konstslöjdafdelningen torde jag få återkomma vid redogörelsen för de extra anslagsbehofven.

De så kallade förevisningsmedlen anser jag på de af museinämnden angifna skäl icke vidare böra användas till aflöning åt vaktmästare vid nationalmuseum, utan till besridande af andra kostnader för samlingarna derstädes. Efter afdrag af det belopp, som utaf förevisningsmedlen nu utgår till vaktbetjente vid konstafdelningen, eller 550 kronor, återstå emellertid till aflöning och beklädnadspenningar åt dessa samt aflöningar till förste vaktmästaren och gårdsdrängen allenast det å ordinarie stat därför nu uppförda belopp 6,550 kronor. Då, enligt hvad jag förut redogjort, för sådant ändamål skulle erfordras 7,700 kronor, tillstyrker jag nu i underdånighet, det Eders Kongl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att för tillämpning af staten för nationalmuseum, sålunda ändrad som jag här

angifvit, höja anslaget till nationalmuseum, nu 58,850 kronor, med 1,150 kronor eller till 60,000 kronor.

Universitetet.

Under år 1888 gjordes af de akademiska myndigheterna i Upsala framställning om anslag till tio fasta docentstipendier. Vid underdånig anmälan häraf förklarade sig dåvarande departementschefen icke vilja ifrågasätta, att ett så stort antal stipendier, som det af nämnda myndigheter begärda, skulle beviljas. Tills vidare syntes de mest trängande behofven blifva afhjelpa, om tre nya fasta stipendier inrättades för de fakulteter och vetenskapsgrenar, för hvilka förstärkning af lärarekrafterna visats vara särskildt nödig. Bland de tre för universitetet i Upsala afsedda stipendier, till inrättande hvaraf Eders Kongl. Maj:t i enlighet med departementschefens uttalade åsigt hos 1889 års riksdag gjorde framställning om anslag, var äfven ett för läroämnet kyrkohistoria afsedt stipendium inom teologiska fakulteten. [2.]
Docent-
stipendium i
kyrkohistoria
vid universite-
tet i Upsala.

Statsutskottet, som inhemtat, att den teologiska fakulteten i Upsala egde till sitt förfogande, förutom ett från donerad fond utgående stipendium å 1,350 kronor, afsedt för en docent i apologetik, två riksstatens fasta docentstipendier, förklarade sig — efter en jämförelse mellan förhållandena i afseende å docentstipendier inom å ena sidan teologiska fakulteten, å andra sidan juridiska och medicinska fakulteterna — icke vilja tillstyrka beviljandet af anslag till nytt docentstipendium för den teologiska fakulteten i Upsala. Riksdagen delade statsutskottets mening och beviljade icke anslag för ändamålet.

Vederbörande akademiska myndigheter hafva emellertid icke underlåtit att sedermera tid efter annan i framställningarna om de för universitetet i Upsala erforderliga anslag påminna om det enligt deras mening oafvisliga behofvet af ett docentstipendium i kyrkohistoria. Äfven år 1899 har denna anslagsfråga framstälts till Eders Kongl. Maj:ts behjertande. Teologiska fakulteten har i afseende härå uttalat följande.

Det hufvudsakliga skäl, på hvilket fakulteten grundat sin hemställan om ifrågavarande anslag, vore, att kyrkohistorien — ett af de mest omfattande bland de teologiska ämnena — med afseende på lärarekrafter för närvarande intoge en vanlottad ställning. I detta ämne saknades nemligen e. o. professor. Det vore på grund deraf ytterst behöfligt att vid universitetet fästa en docent i kyrkohistoria, på det att vid professors tjänstledighet eller afgang lämplig vikarie eller efterträdare i det kyrko-

historiska professorsembetet måtte vara att tillgå. Under nuvarande förhållanden kunde en docent i kyrkohistoria blifva innehafvare af fakultetens enda docentstipendium på den linie, der han såsom sådan egde kompetens, nemligen den teoretiska, blott i den händelse, att han vore den ende docenten eller ock äldste och mest meriterade bland fakultetens docenter på nämnda linie. Men äfven om ifrågavarande docent kunde komma i åtnjutande af berörda stipendium, såsom ock inträffat under tiden maj 1888—juni 1893, vore ett fast docentstipendium i kyrkohistoria icke obehöfligt, alldenstund innehafvaren af docentstipendiet på den teoretiska linien vore förpligtad att vid förefallande behof tjenstgöra som vikarie i det ena eller andra af fakultetens läroämnen och sålunda ej kunde egna sig åt sin speciela uppgift såsom docent, hvilket dock i fråga om ett ämne af den alldeles särskilda beskaffenhet som kyrkohistorien vore synnerligen nödvändigt.

Sedan teologiska fakulteten, under åberopande häraf, beslutit hos vederbörande myndigheter hemställa om utverkande af ett anslag af 1,500 kronor till ett fast docentstipendium i kyrkohistoria vid universitetet, förekom frågan inom det större akademiska konsistoriet. Dervid anförde professorn i kyrkohistoria A. H. Lundström, hvilken icke haft tillfälle att deltaga i teologiska fakultetens sammanträde för frågans afhandlande, bland annat följande till ytterligare stöd för behöfligheten af ifrågavarande anslag:

Intet af den teologiska fakultetens läroämnen har under långliga tider varit eller är fortfarande så vanlottadt med afseende på lärarekrafter som kyrkohistorien, och detta ehuru — såsom nämnda fakultet vid flere tillfällen och särskildt år 1895 framhållit — denna vetenskap måste anses vara ett mera vidtomfattande och näst den exegetiska teologien äfven ett mera grundläggande ämne än något af fakultetens öfriga läroämnen. Ty medan exegetiken representeras af tvenne professorer och den systematiska teologien likaledes af två eller, om man, såsom skäligt torde vara, medräknar professuren i teologiska pränotioner och encyklopedi, af trenne professorer samt under det att slutligen den praktiska teologien handhafves af icke mindre än fyra med lön, arfvode eller fast stipendium försedde lärare, nemligen, förutom den ordinarie professorn, en extra ordinarie, en assistent och en docent, finnes blott en enda fast anställd lärare i kyrkohistoria. Att detta förhållande icke länge kan fortgå utan men för prestbildningen och den kyrkohistoriska vetenskapens värdiga handhafvande vid landets största universitet, torde ligga i öppen dag för hvar och en, som känner hvilket i sann mening bildande, betydelsefullt och på samma gång utomordentligt omfångsrikt läroämne kyrkohistorien är. Mera än

något annat af teologiens områden torde det kyrkohistoriska forskningsfältet just i våra dagar vara föremål för en liflig, omfattande och framgångsrik vetenskaplig verksamhet, och det ligger ingen öfverdrift i påståendet, att af den litteratur, som i nyare tid utkommit, den kyrkohistoriska är större än den, som teologiens öfriga ämnen tillsammans hafva att uppvisa. Då det kräfver sin rundliga tid att blott nödtorftigt följa med de snabba framstegen inom den kyrkohistoriska vetenskapen, då vidare på professorn i detta läroämne hvilar icke blott åliggandet att ensam handhafva hela den akademiska undervisningen och examinationen i ämnet, utan äfven den moraliska förpligtelsen att idka sjelfständiga vetenskapliga forskningar inom detsamma och då slutligen härtill kommer att hans liksom öfrige teologie professorers tid måste i ganska stor utsträckning upptagas af för hans egentliga embete främmande göromål — domkapitelsärenden, lärareprof m. m. — så torde med all önskvärd tydlighet framgå behovet, för att icke säga nödvändigheten, af ett biträde vid den mera elementära akademiska undervisningen. Den teologiska fakulteten har dessutom vid upprepade tillfällen framhållit, att, då extra ordinarie professor i kyrkohistoria saknas, det är högeligen behöfligt, att fakulteten eger tillfälle att vid universitetet fästa docent i kyrkohistoria, på det att vid professorns tjänstledighet eller afgang lämplig vikarie eller efterträdare i det kyrkohistoriska professorsembetet måtte vara att tillgå.»

Professor Lundström erinrade vidare, hurusom behovet af det ifrågasatta stipendiet länge varit af vederbörande känt och behjertadt. Under det decennium, som förflutit, sedan frågan om anslag för ändamålet, på sätt förut nämnts, gjorts till föremål för Riksdagens pröfning, hade, yttrade professor Lundström, ifrågavarande behof, långt ifrån att minskas, tvärtom år för år gjort sig gällande med förökad styrka. Till de talande skäl, som redan för tio år sedan kunde anföras för bifall till det för Riksdagen framlagda förslaget i ämnet, kunde — förutom den utveckling den kyrkohistoriska vetenskapen under de gångna åren undergått — ännu ett tungt vägande skäl åberopas. Sedan genom nådiga kungörelsen den 10 mars 1892 de lektorsaspiranter åliggande disputationerna förflyttats från domkapitlet till vederbörande fakulteter, hade en jemförelsevis betydande mängd dylika disputationer egt rum inför den teologiska fakulteten i Upsala. Det ojemförligt största antalet af dervid ventilerade afhandlingar hade behandlat kyrkohistoriska ämnen. Endast med stor svårighet hade fakulteten hittills lyckats erhålla kompetenta opponenter vid dessa ofta återkommande disputationsprof i kyrkohistoria. Då det icke vore antagligt, att antalet kyrkohistoriska lektorsdisputationer komme att i framtiden minskas, syntes det förhållande hota att snart inträda, att professorn i

kyrkohistoria nödgades sjelf opponera vid alla de ifrågavarande disputationerna, hvilket åter omöjligen kunde ske utan upprepade afbrott i den akademiska undervisningen.

Under åberopande af hvad teologiska fakulteten och professor Lundström i ärendet anfört, har det större akademiska konsistoriet gjort framställning om beredande af anslag för ifrågavarande ändamål, och kanslern för rikets universitet har skänkt denna framställning sitt särskilda underdåniga förord.

Det kraf, som sålunda framburits, synes mig böra tillfredsställas. Det har blifvit tydligt uppvisadt, att här föreligger en brist på lärarekrafter, både i och för sig och i jämförelse med andra ämnesgrupper inom den teologiska fakulteten i Upsala. Medan man i andra fall velat undanrödja en liknande brist genom inrättande af nya lärostolar, begäres här anslag till ett fast docentstipendium, en utväg, som för statsverket medför en afsevärdt mindre kostnad. Jag finner fördenskull all anledning vara för handen att understödja den gjorda framställningen och tillstyrker i underdånighet, att Eders Kongl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att till ett för läroämnet kyrkohistoria afsedt fast docentstipendium inom den teologiska fakulteten vid universitetet i Upsala på ordinarie stat bevilja ett anslag af 1,500 kronor.

[3.] Bland de under år 1899 af det större akademiska konsistoriet i Upsala framburna, af kanslern för rikets universitet understödda anslagsyrkanden, finner sig afven en af medicinska fakulteten i Upsala gjord framställning om ett årligt anslag af 1,000 kronor för att jemte den ene amanuensens vid patologiska institutionen arfvode, 500 kronor, utgöra aflöning vid en *assistentbefattning i patologi*, till hvilken tjenst den nyss nämnda amanuensbefattningen för sådan händelse skulle ombildas.

Till stöd för omförmälda framställning har medicinska fakulteten anfört följande:

»Undervisningen å de patologiska institutionerna intager i det afseendet en egenartad ställning, att densamma i hög grad eller snarare nästan fullständigt är beroende af det material, som den erhåller från de kliniska läroanstalterna, länslasaretten eller enskilde praktiserande läkare. I samma mån som åskådningsmaterial kan erhållas från dessa källor, kan den patologiska undervisningen normalt fortgå och utvecklas och tvärtom. Ett vilkor för de patologiska institutionernas verksamhet är alltså att kunna upprätthålla dessa förbindelser med den praktiska medicinen. Detta återigen förutsätter, att nämnda institutioner å sin sida ega de nödiga arbets-

krafterna, om de skola på tillbörligt sätt motsvara de kraf, som den praktiska medicinen med skäl och häfdvunnen rätt ställer på undersökningarna af det insända materialet, d. v. s. krafven på att snabbt och tillförlitligt få de upplysningar om den patologiskt-anatomiska specialdiagnosen, som äro nödiga för rätt uppfattning af sjukdomen, mången gång också af värde för bestämmandet af ifrågasatt operativ behandling af de sjuke o. s. v. Brister återigen den patologiska institutionen i dylik expedition, är den nödvändiga följd, att materialet ej längre insändes. Antingen skickas det till annat håll, der man är bättre rustad för detta arbete, eller läkarne göra ifrågavarande undersökningar sjelfva och i hvarje händelse finnes då för dem ingen anledning att utan önskad praktiskt utbyte bekosta insändningarna.

»Under de sista tio åren har ifrågavarande material — fränsedt obduktionerna — vid den patologiska institutionen härstädes nära fyradubblats, utgör för närvarande mer än 200 preparat om året och synes alltmer ökas. Under året 1898 har det till och med öfverskridit 300. Arbetet med dessa undersökningar ligger, för såvidt de afse de närmaste ofvan antydda praktiska krafven, alldeles utom den ordinarie undervisningen, kräfver en mycket afsevärd tid och har blifvit alltmer betungande för institutionens nuvarande arbetskrafter. I den för tillfället pågående undervisningen kunna dessa undersökningar ej ingå, då planen för denna måste vara på förhand uppgjord och ej kan vexla med de oregelbundna insändningarna. De ifrågavarande undersökningarna blifva därför ett arbete för sig och måste ofta förrättas omedelbart efter materialets ankomst. Särdeles gäller detta sändningarna från det akademiska sjukhusets kirurgiska afdelning. Här är ofta en synnerligen hastig expedition påfordrad, då ej sällan den väntande behandlingen i viss mån beror och bestämmes af undersökningens resultat.

»Ifrågavarande arbete underställes alltid de tvenne ordinarie institutionslärnarnes, professorn och laboratorn, slutliga afgörande, men till arbetena måste användas andra krafter, om ej de förres väsentligare uppgifter vid undervisningen skola lida. Ända till år 1890 hade den patologiska institutionen härstädes blott en ordinarie amanuensbefattning med 500 kronors lön på stat. Dennes uppgift har varit och är densamme som amanuensens vid institutionerna i allmänhet, att biträda professorn i arbetena till föreläsningarna samt vid samlingarnas vård och förökande. Jemte denne hade institutionen dock under några föregående år måst anlita medicine studerande såsom s. k. extra ordinarie amanuenser utan lön för att upprätthålla arbetets normala fortgång. År 1890 erhöll institutionen anslag af Riksdagen till en ny amanuensbefattning med samma lön, 500 kronor. Men för nämnda summa kunna ej till amanuenser erhållas andra

än unge medicine studerande; och då dessa sakna all erfarenhet på det praktiska området och mången gång ej ens förstå, hvaråt undersökningen i det enskilda fallet skall rigtas, kan man ej åt dem anförtro de magtpåliggande undersökningarna. Det ligger i sakens natur, att så beskaffade arbeten fordra en person, som kommit öfver de första läroåren. Och det fordras derjemte en person, som när som helst har tillfälle att göra dem och som ej är, såsom lärarne, beroende af det viktigare arbetet vid undervisningen.

»En så kvalificerad person saknar emellertid den patologiska institutionen i Upsala, och det är dermed fara för handen, att hon ej på det för hennes uppgift nödiga sättet skall kunna behålla sina förbindelser med den praktiska medicinen vid och utom universitetet.

»Äfven af ett annat skäl är det nödvändigt att söka vinna förstärkta arbetskrafter till institutionen, nemligen för undervisningen vid hennes allra viktigaste arbete, obduktionerna. Med den ökning af äfven materialet för dessa, som med tiden tillkommit och nu utgör omkring 150 obduktioner för år, är det ej ovanligt, att å institutionen samtidigt måste förrättas två obduktioner, någon gång till och med tre. Härvid verkställes den ena obduktionen af den för dagen vid detta arbete tjänstgörande läraren, professorn eller laboratorn. Den andra obduktionen måste deremot öfverlemnas till endera af institutionens tvenne amanuenser, alltså under nuvarande förhållanden till en ung medicine studerande. Då skall denne, som ännu ej ens tenterat i ämnet och som icke har någon praktisk erfarenhet, tjänstgöra såsom lärare och demonstrator för temligen jemnställda kamrater. Att under sådana förhållanden någon värdefull undervisning vid dessa obduktioner ej kan påräknas, ligger i öppen dag. Skadan häraf är så mycket större, som institutionens tillgängliga obduktionsmaterial ej är större, än att hvarje fall bör så väl som möjligt tillgodogöras undervisningen.

»Såväl för ett nöjaktigt ordnande af de dagliga löpande göromålen å institutionen som för upprätthållandet af undervisningen på bästa möjliga sätt har institutionen behof af en ny arbetskraft.

»De öfriga patologiska institutionerna i vårt land äro i detta hänseende väsentligen bättre rustade. Det karolinska institutets patologiska institution har liksom universitetet i Lund två professorer, en ordinarie och en extra ordinarie, motsvarande alltså ordinarie professuren och en laboratorsbefattning vid institutionen i Upsala, men dessutom ock två andra lärare, en laborator i patologisk anatomi och en i bakteriologi, mer än de båda universiteten, och särskildt är den förre under stor del af året fri från obligatorisk undervisning och derigenom disponibel för andra arbeten inom institutionen. Derjemte äro två ordinarie amanuenser anstälde vid institutets

patologiska anstalt. Den patologiska institutionen i Lund har, förutom ofvan antydda, en ordinarie och en extra ordinarie professor, två amanuensers liksom både i Stockholm och Upsala och derjemte en assistent, den senare aflönad med 1,500 kronor.

»En sådan assistentbefattning, aflönad så, att en äldre medicine kandidat eller licentiat kunde dertill erhållas, är också för den patologiska institutionen i Upsala synnerligen behöflig och den minsta möjliga förstärkning i hennes behof af ökad arbetskraft. Genom tillfälligt anslag ur enskild donationsfond har institutionens trångmål för de fyra sista åren afhjelpats, så att hon kunnat anställa en äldre medicine kandidat för dessa arbeten, men det är af nöden, att en sådan befattning på ett betryggande sätt ordnas genom anslag af statsmedel, om institutionen skall kunna se sitt arbete normalt fortgå och utvecklas.

»En mindre aflöning än 1,500 kronor kan ej tänkas af det skäl, att tjänstgöringen såsom assistent vid en patologisk institution ej utgör någon merit för en senare befattning såsom läkare, hvilket är fallet med underläkarebefattningarna vid sjukhusen. Och man torde med fullt skäl kunna påstå, att ej ens en lön af 1,500 kronor kan fresta en nära färdig eller färdig läkare att med ännu ett år förlänga sin studiekurs, om han ej derjemte eger särskilda vetenskapliga intressen. För att erhålla en person med omnämnda kvalifikation skulle institutionen emellertid möjligen kunna afstå sin ena amanuensbefattning, hvarigenom dennas aflöning, 500 kronor, med tillökning af ett årligt anslag af 1,000 kronor kunde bilda de för assistentbefattningen nödiga medlen.»

Då hvad fakulteten till stöd för sin framställning anført synes mig öfvertygande, hemställer jag i underdånighet, att Eders Kongl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att på ordinarie stat för universitetet i Upsala bevilja ett anslag af 1,000 kronor att, tillika med nu befintligt anslag af 500 kronor till en amanuens, användas till aflöning åt en assistent vid omförmälda institution.

Under nästlidna år har upprepats en under de föregående två åren [4.] gjord underdånig framställning om ett ordinarie anslag å 500 kronor till aflönande af en amanuens vid den zootomiska institutionen i Upsala. I zootomiska institutionen i Amanuens vid Upsala. afseende å behofvet af ett dylikt anslag har i en af vederbörande prefekt samt e. o. professorn i jemförande anatomi vid universitetet i Upsala gemensamt aflåten skrifvelse till den matematisk-naturvetenskapliga sektionen af filosofiska fakulteten derstädes anförts följande.

Vid anordnandet af den akademiska undervisningen i zoologi hade

man under senare tid öfverallt lagt största vikt vid att låta de studerande själfva under lärokurserna i så stor omfattning som möjligt undersöka djurkroppars byggnad. Det för 21 år sedan inrättade zootomiska laboratoriet i Upsala hade fördenskull alltmer utvecklats och dess verksamhet hade i allt högre grad tagits i anspråk vid undervisningen. Till en början hade vid nämnda laboratorium hållits en öfningskurs i jemförande makroskopisk anatomi. Redan år 1884 hade emellertid denna kurs delats i tre särskilda kurser: en för medicinsk filosofisk, en för filosofie kandidat- och en för filosofie licentiat-examen. Den sist omnämnda kursen hade tillika omfattat histologi. Under de första åren hade öfningarna ledts af prosektorn ensam; men sedan de olika lärokurserna inrättats, hade det blifvit omöjligt för en person att utan biträde sköta hela den ifrågavarande undervisningen. Ledningen af öfningskursen för medicinsk-filosofisk examen hade därför helt och hållet öfverlåtits åt en e. o. amanuens, hvilken alltsedan år 1883 varit anställd vid laboratoriet, aflönad först genom medel ur universitetets reservfond, sedermera — från och med år 1885 — genom afgifter, som erlagts af de studerande. Denna anordning bibehölles fortfarande. Ifrågavarande e. o. amanuens, hvilkens befattning i själfva verket vore en själfständig lärares, åtnjöte för närvarande en aflöning af 10 kronor terminligen för hvarje laborant. Alltsedan år 1892 hade han härigenom uppburit i medeltal 294 kronor för termin. Då aflöningen vore så ringa, kunde man naturligen icke af honom fordra någon tjenstgöring utöfver ledandet af öfningarna för medicinsk-filosofisk examen, hvilka påginge hela förmiddagarna två månader hvarje termin. E. o. professorn i jemförande anatomi — hvilken efterträdt prosektorn — hade sålunda att utan något biträde leda öfningarna för filosofie kandidat- och filosofie licentiatexamen. Någon ökning af arbetskrafterna på det zootomiska laboratoriet hade icke egt rum, sedan dessa öfningskurser inrättades, ehuru desamma betydligt utvidgats och arbetet med deras ledning i hög grad försvårats. Det förra framginge deraf, att kursen i jemförande anatomi för filosofie kandidat-examen, som till en början räckte blott en termin, nu fortginge hela läsåret, samt deraf, att ett nytt omfattande ämne, embryologi, sedan några år tillbaka ingått i öfningskursen för filosofie licentiat-examen. Det senare förhållandet åter berodde bland annat derpå, att mikroskopiska undersökningar af djurkropparne numera spelade ökad roll, och dessa undersökningar erfordrade användandet af en ganska komplicerad och för olika fall mycket olikartad teknik. Öfningsledarens viktigaste och egentliga uppgift borde naturligen vara att följa, öfvervaka och leda de studerandes vetenskapliga studier. Utförandet af denna uppgift kräfde mycket arbete och vore förenadt med ej ringa svårighet, enär det

gälde att på en gång leda omfattande öfningskurser i så olika och i så snabb utveckling stadda ämnen som jemförande anatomi, histologi och embryologi. Svårigheterna blefve emellertid så mycket större derigenom, att öfningsledaren icke blott hade att leda de studerandes vetenskapliga arbete, utan dessutom måste använda mycken tid på anskaffandet och vidmagthållandet af undervisningsmateriel, sjelf måste konservera en stor del af de föremål, som skulle undersökas, tillreda en mängd färgämnen och andra reagenser, öfva daglig tillsyn öfver de studerandes sätt att behandla instrumenten och öfver deras tillvägagående vid tillverkandet af de mikroskopiska preparat, som de skulle undersöka, m. m. Redan det arbete, som i början af hvarje läsår måste offras på att sätta en skara nybörjare in i den mikroskopiska tekniken, toge en betydlig tid i anspråk till förfång för den mera vetenskapliga lärareverksamheten. Härtill komme att tillsynen öfver de stora värdefulla och för undervisningen ytterst viktiga zootomiska samlingar, som laboratoriet egde och hvilka behöfde underhållas och kompletteras, kräfde en afsevärd tid. Under flere år hade arbetet härmed måst nästan uteslutande ske under mellanterminerna, hvilka dock af den akademiske läraren framför allt behöfde användas för egna studier, på det han skulle kunna följa med sin vetenskaps utveckling.

Med hänsyn till nu anförda förhållanden vore det i hög grad af behovet påkalladt, att öfningsledaren erhöile ett biträde vid arbetet på laboratoriet. Detta syntes för närvarande bäst kunna ske genom anställande af en aflönad amanuens, hvilken skulle biträda öfningsledaren, icke med den vetenskapliga undervisningen, utan med de mångahanda öfriga göromålen på laboratoriet samt med de zootomiska samlingarnas underhåll och nödiga komplettering. Nådig framställning till Riksdagen om aflöning åt en amanuens vid zootomiska laboratoriet hade redan år 1889 aflåtits. Då hade emellertid varit fråga om den förut omtalade e. o. amanuensen, hvilken behöfdes för undervisning åt de studerande, som förberedde sig för medicinsk filosofisk examen. Framställningen hade afstyrkts af statsutskottet, som väl erkänt den ifrågavarande amanuensens behöflighet, men ansett att ersättning åt honom fortfarande borde beredas genom upptagande af afgifter från de studerande; och Riksdagen hade ej heller beviljat det begärda anslaget. Någon förändring i afseende å e. o. amanuensens ställning eller aflöning hade sedermera icke ifrågasatts. Han vore fortfarande oumbärlig och syntes för framtiden kunna aflönas på sätt som hittills skett. Men jemte honom erfordrades nu en ny amanuens, som icke i likhet med den redan befintlige skulle tjenstgöra såsom sjelfständig lärare, utan skulle biträda e. o. professorn i jemförande

anatomi med arbete vid det zootomiska laboratoriet och de zootomiska samlingarna. Hans aflöning borde utgöra 500 kronor för år.

På grund af denna framställning hafva vederbörande akademiska myndigheter hemställt om nödigt statsanslag för ändamålet, och kanslern för rikets universitet har kraftigt framhållit behovet af detta anslag.

Då jag genom hvad i denna fråga förekommit anser utredt, att ett biträde åt e. o. professorn i jemförande anatomi kräfvades för det ändamål, som afsetts i framställningen, tillstyrker jag i underdånighet, att Eders Kongl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att på ordinarie stat för universitetet i Upsala uppföra ett anslag af 500 kronor till aflöning åt en amanuens vid den zootomiska institutionen derstädes.

[5.] Bland de från universitetet i Upsala inkomna framställningar om utverkande af anslag hos 1900 års riksdag befinner sig äfven en hemställd om *förbättrande af aflöningsförmånerna för en del af universitetets vaktbetjente.*

Lönstillökning för vaktbetjente vid Upsala universitet m. m.

Uppslaget till denna löneförbättringsfråga gafs genom en till det större akademiska konsistoriet ingifven ansökning, undertecknad af 14 vaktmästare, anstälde vid fysiska, medicinskt-kemiska, fysiologiska, anatomiska, patologiska, zoologiska, zootomiska, astronomiska och meteorologiska institutionerna, vid institutionen för allmän kemi, vid laboratoriet för analytisk kemi, vid botaniska museet och laboratoriet samt vid biblioteket. I denna ansökning begärdes, att konsistoriet måtte bereda sökandena sådan förbättring i deras nuvarande löneförmåner, att utan afdrag för fri bostad eller deremot svarande ersättning — i regeln 100 kronor — deras penningelöner måtte höjas med 200 kronor, eller från 500 till 700 kronor, med bibehållande af rätten till två ålderstillägg, hvartdera å 100 kronor. Under erinran om de nu rådande höga prisen å lifsförnödenheter framhöllo de sökande, att, då deras tjänstgöring vore af det slag, att den ej annat än i undantagsfall eller tillfälligtvis medgäfvade tid till någon nämnvärd extra förtjenst, det vore lätt att inse, att de nu dem tillerkända löneförmånerna ej vore sådana, att desamma under nuvarande förhållanden kunde vara tillräckliga för en vaktmästare, som egde familj eller ville gifta sig.

I ansökningen uppgafs, att i statens eller kommunens tjänst anstälde vaktmästare i Upsala, med hvilka sökandena ansåge sig i det närmaste likställda, hade betydligt högre löner än sökandena och att samma förhållande gälde om en mängd i olika yrken anstälde personer, hvilkas arbete hvarken fordrade någon särskild grad af skicklighet eller kunde anses

vara mera ansvarsfullt än sökandenas. Lemnande åsido en närmare jemförelse i afseende härå ville sökandena i stället framlägga en öfversigt af de nuvarande lefnadskostnaderna, lågt beräknade, för en af man, hustru och tre barn bestående familj i sökandenas lefnadsförhållanden.

Den tablå sökandena dervid uppställt, har följande utseende, allt beräknadt för år och under antagande af fri bostad:

Mat à 35 öre för dag och person	kr. 638: 70
kläder för mannen	» 85: —
» » hustrun	» 45: —
» » barnen	» 75: —
Lyse och vedbrand	» 67: 50
Böcker och kostnader för barnens skolgång	» 15: —
Läkare och medicin	» 12: —
Utskylder	» 18: —
Underhåll af husgeråd	» 16: —
Afgift till enke- och pupillkassan	» 6: —

Summa kr. 978: 20

Med denna slutsumma jemförde sökandena sina nuvarande löneförmåner och förmenade, att ytterligare skäl för deras begäran ej vore af nöden.

Denna ansökning föranledde en annan. Under åberopande af den gjorda ansökningen anhöllo nemligen de båda underträdgårdsmästarna och de två trädgårdsmedhjelparne vid botaniska trädgården, fakultetsvaktmästaren samt en portvakt jemväl om löneförbättring. De dem tillkommande löneförmåner uppgifvas i deras ansökning sålunda:

för två underträdgårdsmästare, vardera 700 kronor jemte fri bostad;

för två trädgårdsmedhjelpare, vardera 400 kronor jemte fri bostad, hvartill kommer under tiden från den 1 april till den 1 oktober, i form af dagspenning å 1,15 krona för dag, en fyllnadsersättning från trädgården uppgående till omkring 170 kronor årligen för vardera;

för fakultetsvaktmästaren 900 kronor, inberäknadt beklädnadsersättning, 100 kronor;

för portvakten 500 kronor jemte fri bostad och vedbrand;

med rätt för en hvar af dem till två ålderstillägg, hvartdera å 100 kronor; dock att portvaktens två ålderstillägg utgöra endast 50 kronor hvartdera.

Efter denna redogörelse förklara desse sökande, bland annat, att hvad institutionsvaktmästarna anført äfven eger full tillämplighet på sökandena. De framhålla vidare, att den tjenstgöring, som åligger dem, nästan utesluter hvarje möjlighet till extra förtjenst, och yrka, att jemväl dem måtte

tillerkännas en löneförhöjning af 200 kronor hvardera, med rätt till två ålderstillägg, hvardera å 100 kronor.

Prefekten för konstmuseet anförde slutligen i en till det större konsistoriet aflåten promemoria, att den derstädes anstälde vaktmästarens göromål numera blifvit mångdubblade. Förr hade lokalen varit öppen blott en timme i veckan, numera vore rummen apterade till seminarielokal, och studenterna studerade derstädes dagligen. Vaktmästarens tjänstgöring — inbegripen skyldigheten att elda och städa — hade därför numera blifvit daglig. Att vaktmästaren ej förenat sig med de öfrige institutionsvaktmästarne i yrkande på löneförhöjning hade haft sin grund deri, att han begärt sitt afsked från och med den 1 oktober 1899, under anförande att lönen, 100 kronor, vore för låg. Det vore ock nödigt, för att institutionen skulle kunna erhålla en pålitlig person som vaktmästare, att aflöningen höjdes till 200 kronor.

Dessa nu omförmälda tre framställningar remitterades af konsistoriet till drätselnämnden, som i sin ordning hörde vederbörande institutionsföreståndare samt, beträffande fakultetsvaktmästaren, de olika fakulteterna. Frågan om löneförhöjningen åt den sistnämnde förföll sedermera på grund af fakulteternas yttranden. Beträffande åter de öfrige omnämnde vaktbetjente inhemtas af de dels skriftligen, dels från en prefekt muntligen till drätselnämndens protokoll afgifna yttrandena i ämnet, att vederbörande funnit de begärda löneförhöjningarna vara fullt befogade. Allmänt har framhållits, att aflöningen vore otillräcklig för en familj och att vaktbetjeningens arbete vore så tidskräfvande, att tillfälle till extra förtjenst i allmänhet endast i ytterst ringa mån eller alls icke gäfves. I afseende dera har för öfrigt erinrats, att det nit och intresse, hvarmed en institutionsvaktmästare fullgjorde sitt uppdrag, icke ökades, utan tvärtom minskades, om han af ekonomiska svårigheter föranleddes att så mycket som möjligt söka blifva ledig från institutionen för att kunna bereda sig förtjenst på annat håll.

Institutionsföreståndarne hafva vidare såsom skäl för den ifrågasatta förhöjningen betonat vissa vid de särskilda institutionerna rådande förhållanden, hvilka de ytterligare ansett med fog påkalla förbättrade löneinkomster för vaktbetjeningen. Det intensivare vetenskapliga arbetet vid institutionerna, dessa lokalers betydande tillökning, de kraf på särskild yrkesskicklighet och färdigheter af olika slag, som vid många institutioner måste göras gällande på vaktmästaren, den för vissa af vaktbetjeningen hotande faran af olycksfall — något som borde nödvändiggöra olycksfallsförsäkring, med deraf följande kostnader, till ökning af den af vaktmästarne framlagda beräkningens slutsiffra — allt detta har anförts såsom

kraftigt stöd för löneförhöjningarnas befogenhet. I fråga om hvad de olika prefekterna i afseende såväl härå som i öfrigt anfört tillåter jag mig för närmare kännedom i underdånighet hänvisa till deras i handlingarna befintliga yttranden i ärendet. Här vill jag blott nämna, att föreståndaren för den meteorologiska institutionen på anförda skäl väckt fråga om beredande af bostad eller ersättning därför åt den vid nämnda institution anstälde vaktmästaren, hvilken vore den ende institutionsvaktmästare, som saknade dylik förmån.

Inom drätselnämnden anmärktes till en början vid frågans handläggning, att, ehuru vaktbetjenings löneförmåner definitivt bestämts genom den för vaktbetjente den 27 juni 1896 fastställda lönestat, desamma i sjelfva verket allenast med obetydliga ändringar utgått med enahanda belopp sedan år 1886, då den för universitetet fastställda staten af den 13 november 1885 trädde i tillämpning, hvadan den omständigheten, att lönestat för vaktbetjeningen nyligen stadfäst, icke kunde anses utgöra hinder för den nu äskade löneförhöjningen.

Sedan drätselnämnden derefter vitsordat rigtigheten af de lemnade uppgifterna rörande de särskilde vaktbetjentes löneförhållanden, förklarade sig drätselnämnden vilja för sin del vidare yttra sig allenast beträffande portvakten, hvilken ansåges närmast stå under nämnden och angående hvars ansökan annan myndighet icke afgifvit utlåtande.

Dervid beslöt nämnden — med erinran att enligt det med portvakten upprättade kontrakt honom tillkomme, utöfver förut angifvet lönebelopp, ersättning för städning med 200 kronor årligen — att dels i betraktande af de stegrade lefnadskomkostnaderna och dels med hänsyn till arten af hans tjänstgöring, hvarigenom han vore bunden vid universitetet under hela dagen till sent på aftonen och möjlighet för honom att boreda sig extra inkomster således vore utesluten, tillstyrka hans ansökning om löneförhöjning så till vida, att åt honom borde utverkas ett lönetillägg å 100 kronor, med bibehållande af hittills för honom bestämda två ålderstillägg, hvarterda å 50 kronor, hvarigenom han efter 10 års tjänstgöring skulle vara i åtnjutande af löneförmåner, motsvarande en institutionsvaktmästares efter samma tjänstgöring.

Drätselnämnden anförde vidare, att, alldenstund de för vaktbetjeningen nu fastställda båda ålderstilläggen utginge af universitetets medel, det belopp, som af statsmedel erfordrades till höjande af den kontanta aflöningen för nu ifrågavarande betjente, nemligen för vaktmästaren vid meteorologiska institutionen, hvilken vaktmästare för närvarande icke åtnjöte förmånen af fri bostad eller deremot svarande ersättning, med 300 kronor, för vaktmästaren vid konstmuseet och för portvakten med 100 kronor

hvardera samt för de öfrige, som nu sökt löneförbättring, med 200 kronor, skulle uppgå till sammanlagdt 4,100 kronor.

I denna af drätselnämnden angifna summa ingick ett belopp af 200 kronor såsom sökt löneförbättring för fakultetsvaktmästaren. Då, som sagdt, frågan om löneförhöjning för honom förföll, blef slutsiffran 3,900 kronor, och om detta belopps utverkande gjorde det större konsistoriet hemställan. Dervid framhöll konsistoriet, förutom de stegrade lefnadsomkostnaderna, att de vid institutionerna anställde vaktmästarna vore skyldige att egna så mycken tid åt institutionerna, att de ej hade tillfälle att bereda sig några nämnvärda extra inkomster.

Äfven kanslern för rikets universitet fann behjertansvärda omständigheter tala för billigheten af de begärda lönetillökningarna och tillstyrkte framställning till Riksdagen om nödigt anslag för ändamålet.

Den nu af mig omförmälda, af konsistoriet och kanslern gjorda framställningen synes mig mycket behjertansvärd. Äfven under förutsättning att ifrågavarande vaktbetjente kunde bereda sig något tillfälle till extra förtjenst, vare sig under mellanterminerna eller annars, bör det erkännas, att deras ekonomiska ställning icke är utan svårigheter, helst om de skola draga försorg om en familjs uppehälle. Hvad i afseende derå af dem sjelfve och af öfrige vederbörande anförts är utan tvifvel talande nog. Jag anser mig därför böra i underdånighet förorda, att någon lättnad i dessa svårigheter dem beredes. För ändamålet vill jag emellertid ej i allo föreslå löneförhöjningar till de belopp, som konsistoriet och kanslern ifrågasatt. Allenast i följande afseenden anser jag löneförhöjningar böra ifrågakomma.

Enligt nu gällande bestämmelse ingår i den s. k. akademivaktmästarens lön ett belopp af 100 kronor såsom ersättning för biträde vid konstmuseet. Då detta belopp visat sig alldeles för lågt, torde detsamma böra höjas till 200 kronor. Vidare torde portvakten böra erhålla arfvodesförhöjning med det belopp af 100 kronor, hvartill konsistoriet och kanslern, på sätt redan drätselnämnden hemställt, nedsatt den af honom begärda löneförbättringen. Hvad slutligen angår framställningen om bostadsersättning åt vaktmästaren vid meteorologiska institutionen finner jag yrkandet härom befogadt. Det begärda beloppet, 100 kronor, utgör hvad flere vaktbetjente, som ej åtnjuta fri bostad, i kontant lön uppbära mera än deras likar, som ega fri bostad. Af denna anledning synes mig en särskild löneförhöjning å 100 kronor böra tillerkännas vaktmästaren vid nyssnämnda institution.

Beträffande öfriga af konsistoriet och kanslern begärda löneförhöjnin-

gar anser jag dem böra undergå en liknande nedsättning som den för portvakten föreslagna, så att förhöjningen äfven i dessa fall komme att stanna vid 100 kronor.

Att det är af stor vikt för institutionerna att ega en pålitlig och användbar vaktmästarepersonal, är uppenbart. Lyckligtvis synas i allmänhet icke några större svårigheter råda vid universitetet i Upsala i afseende å förvärfvandet af en dylik personal. Detta kunde måhända innebära, att ifrågavarande tjänster, trots det fordrande arbetet och den för närvarande knappa aflöningen, dock anses icke sakna fördelar. Hvilken hänsyn man än må taga härtill, finnes i ett annat förhållande skälig anledning att, särskildt såvidt institutionsvaktmästarne angår, ej höja aflöningen utöfver hvad jag föreslagit. Genom att man begränsar sig till denna förhöjning vinner man nemligen i fråga om desse vaktbetjente en önskvärd öfverensstämmelse med motsvarande förhållanden i Lund, såvida den förmån af två ålderstillägg, hvartdera å 100 kronor, som jag är sinnad föreslå för åtskillige institutionsvaktmästare i Lund, varder dem tillerkänd. I regeln skulle då för vaktbetjente vid de större institutionerna inom båda universiteterna förmånerna blifva en lön af 600 kronor jemte fri bostad eller ersättning derför, 100 kronor, samt rätt till två ålderstillägg, hvartdera å 100 kronor.

Den löneförhöjning af 100 kronor, som jag nu förordat, anser jag böra tillkomma jemväl den vaktmästare vid universitetsbiblioteket, för hvilkens aflönande 1899 års riksdag beviljade medel. Samma riksdag anslog nemligen ett belopp af 600 kronor till aflöning åt en tredje vaktmästare vid biblioteket, med rätt till två ålderstillägg, hvartdera å 100 kronor. För denne vaktmästare torde en löneförhöjning af 100 kronor vara påkallad samtidigt med en sådan ökning för de båda öfrige biblioteksvaktmästarne.

De löneförhöjningar jag nu förordat utgöra:

För en hvar af de vid fysiska, medicinskt-kemiska, fysiologiska, anatomiska, patologiska, zoologiska, zootomiska, astronomiska och meteorologiska institutionerna, vid institutionen för allmän kemi, vid laboratoriet för analytisk kemi samt vid botaniska museet och laboratoriet anstälde 12 vaktmästarne	
100 kronor	kr. 1,200: —
För vaktmästaren vid meteorologiska institutionen särskildt såsom ersättning för saknad af fri bostad	» 100: —
För en hvar af tre vaktmästare vid universitetsbiblioteket	
100 kr.	» 300: —

Transport kr. 1,600: —

	Transport kr. 1,600: —
För biträde vid konstmuseet	» 100: —
För en hvar af två underträdgårdsmästare och två trädgårds- medhjelpare 100 kr.	» 400: —
För portvakten	» 100: —
Summa kr. 2,200: —	

Under åberopande af hvad jag i detta ärende anført, tillstyrker jag alltså, att Eders Kongl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att, för ökande af lönerna åt vissa vaktbetjente vid universitetet i Upsala i enlighet med det af mig nu framställda förslag, bevilja ett ordinarie anslag af 2,200 kronor.

[6.] Bland de af kanslern för rikets universitet förordade framställningar om beredande af anslag till universitetet i Lund afser en utverkande af *Höjd aflön-
ing åt laboratorn
i experimentel
fysiologi i
Lund.* förbättrade aflöningsförmåner för innehafvaren af laboratorbefattningen i *experimental fysiologi*. Frågan härom har väckts af professorn i fysiologi och embryologi vid nämnda universitet M. G. Blix, hvilken i afseende derå uti en till det större akademiska konsistoriet ingifven skrifvelse anført, bland annat, följande.

Vid universitetet i Lund hade de yttre betingelserna för de medicine studerandes undervisning i fysiologi så småningom ryckt upp i nära jennhöjd med hvad som förefunnes vid landets två andra medicinska bildningsanstalter. Det återstode nu att taga ett ytterligare steg: att tillförse laboratorn i experimentel fysiologi samma löneförmåner, som tillkomme laboratorn i experimentel fysiologi och medicinsk fysik vid universitetet i Upsala samt laboratorn i experimentel fysiologi vid karolinska medikokirurgiska institutet, nemligen 4,500 kronor, och samtidigt tillförbinda laboratorn vidgad undervisningsskyldighet i öfverensstämmelse med instruktionerna för de båda andra nyss omförmälde laboratorerna. Samma skäl, som på sin tid föranledt Riksdagen att höja dessa båda laboratorers aflönningar till 4,500 kronor, talade ock för löneförhöjningen till laboratorn i experimentel fysiologi i Lund. Dessa skäl vore behovet af ökad undervisning och handledning vid fysiologiens studium samt utsigten att genom högre aflönning vinna, att platsen framgent såsom hittills blefve väl, och dessutom varaktigt, besatt.

Ett annat skäl tillkomme, som vore af mera personlig, men därför icke af alldeles oväsentlig art. Det vore väl bekant, att den nuvarande innehafvaren af ifrågavarande laboratorbefattning, S. G. Hedin, genom sin flitiga och synnerligen framstående vetenskapliga verksamhet gjort sitt namn vida känt och högt aktadt. Utsigterna att för någon längre tid

få behålla honom vid den plats, der han nu med så stor heder och framgång verkade, vore visserligen icke mycket stora. Möjligen skulle de blifva större, om lönen höjdes. Sådant oafsedt syntes det emellertid väl anstå universitetet att se till, det en man af Hedins vetenskapliga rang blefve bättre aflönad än som nu skedde, likasom det vore välbetänkt, om hans framstående lärareegenskaper mera än hittills blefve tagna i anspråk. Kunde alltså icke en fortvarande höjning i aflöningen vid laboratorstjensten i fråga utverkas, borde åtminstone ett personligt lönetillskott å 1,500 kronor beredas Hedin, att utgå så länge han vid sin befattning kvarstode.

Vederbörande akademiska myndigheter i Lund hafva anslutit sig till den af professor Blix gjorda framställningen; varande af det större konsistoriet vid dess yttrande bilagd laboratorn Hedins meritförteckning, utvisande, bland annat, att Hedin, som efter aflagda examina år 1886 promoverats till filosofie samt år 1893 till medicine doktor, förordnats till docent förstnämnda år i kemi samt år 1893 i medicinsk kemi, att han från början af år 1895 förestått laboratorsbefattningen i experimentel fysiologi i Lund och den 20 december 1895 utnämnts till ordinarie innehafvare af tjensten samt att han utfövat en omfattande vetenskaplig författareverksamhet.

Aflöningen vid ifrågavarande laboratorsbefattning utgör nu 3,000 kronor. Med samma belopp utgingo tillföre aflöningarna åt laboratorn i experimentel fysiologi och medicinsk fysik vid universitetet i Upsala samt åt laboratorn i experimentel fysiologi vid karolinska institutet. Dessa laboratorers löner höjdes dock vid riksdagarne åren 1885 och 1892 till 4,500 kronor, och såsom redan antydts åberopades dervid enahanda skäl, som nu ansetts betinga förhöjning i aflöningen för laboratorn i experimentel fysiologi vid universitetet i Lund. I båda fallen uppställes såsom villkor för höjningen, att den tjenstgöring, som dittills ålegat vederbörande laborator, måtte kunna ökas på sätt Eders Kongl. Maj:t funneskäligt bestämma.

Tvifvelsutan är det med fullt fog, som enahanda förhöjning nu begäres för ifrågavarande laborator i Lund. Då ökad undervisning i experimentel fysiologi är af nöden, synes man ej på förmånligare sätt kunna anordna sådan än genom att ålägga laboratorn större tjenstgöringsskyldighet, hvilket åter betingar, att honom tillerkännes förbättrad aflöning. Jag vill ej stanna vid att föreslå ett personligt lönetillägg åt den nuvarande innehafvaren af tjensten. För min åsigt om löneförhöjningens behöflighet utöfvar önskan att bereda honom höjd lön icke någon afgörande betydelse. Men väl kunna hans förtjenster åberopas såsom ett ytterligare skäl att ej

fördröja genomförandet af likställighet i aflöningen för de tre omförmälda laboratorsbefattningarna.

På grund af hvad jag nu anfört får jag alltså i underdånighet tillstyrka, att Eders Kongl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att, för höjande af den till laboratorn i experimentel fysiologi vid universitetet i Lund nu utgående aflöningen från 3,000 kronor till 4,500 kronor, af hvilket belopp 1,500 kronor skola utgöra tjänstgöringspenningar, på nämnda universitets stat bevilja ett ordinarie anslag af 1,500 kronor, under vilkor att den tjänstgöringsskyldighet, som hittills ålegat befattningens innehafvare, må kunna ökas på sätt Eders Kongl. Maj:t kan finna skäligt bestämma.

[7.] Professorn i patologisk anatomi och rättsmedicin vid universitetet i Lund H. Bendz har i en till det större akademiska konsistoriet aflåten skrifvelse anfört följande.

Materiel m. m. till den rättsmedicinska institutionen i Lund.

Rättsmedicinen hade länge varit i saknad af egen själfständig institution vid universitetet i Lund. De rättsmedicinska liköppningarna hade verkstälts i ett rum å den gamla anatomiska institutionen, och instrument samt öfriga utensilier hade lånats dels från anatomisalen, dels och framför allt från den patologiska institutionen. Öfriga mera utförliga undersökningar vid särskilda fall hade företagits å den patologiska institutionen, som likaledes i sitt museum kunde hysa tillvaratagna rättsmedicinska preparat. Det hade sålunda i främsta rummet varit den patologiska institutionens förtjenst, att de rättsmedicinska undersökningarna kunnat på behörigt sätt fullföljas och att början till upprättande af ett rättsmedicinskt museum kunnat göras. Olägenheterna vid denna ställning för rättsmedicinen hade icke gifvit sig synnerligen starkt tillkänna, medan den patologiska institutionen varit inrymd i samma byggnad som den anatomiska, inom hvars område de rättsmedicinska undersökningarna, såsom nämnts, skedde. Äfven sedan den för patologiska institutionen uppförda nybyggnaden för ett par år sedan tagits i bruk, hade förhållandena, om ock med svårighet, kunnat ordnas, så länge de anatomiska och patologiska institutionerna ännu legat i omedelbar närhet till hvarandra.

Nu hade emellertid andra förhållanden inträdd. I den nya anatomiska byggnaden hade numera särskild lägenhet för den rättsmedicinska undervisningen upplåtits. Derigenom hade för dess behof fullt lämpliga lokaler erhållits och möjlighet gifvits för anordnandet af en tidsenlig rättsmedicinsk anstalt i Lund. Men dessa lokaler saknade möblering och utrustning; alla utensilier för verkställandet af en obduktion, såsom instrument m. m., måste för hvarje gång lånas från den numera temligen aflägsse belägna patologiska institutionen och härvid mötte ej sällan svårigheter, då lik-

öppningar samtidigt skulle ske å båda ställena. För den rättsmedicinska undervisningen och det vetenskapliga bedrifvandet af denna disciplin erfordrades alltså såväl möblering och utrustning af de till densammas förfogande upplåtna båda rummen — obduktionsrummet samt musei- och arbetsrummet — som ock en någorlunda fullständig utredning med instrument af olika slag. För ändamålet kräfde *den rättsmedicinska institutionen* ett anslag för en gång af 2,400 kronor.

För användningen af detta anslag redogör Bendz, med stöd af lemnade kostnadsförslag och prisuppgifter, sålunda:

Möbler, deribland större museiskåp och ett obduktionsbord ..	kr. 1,100: —
Ett större mikroskop å 340 kr. och ett enklare å 160 kr. ..	» 500: —
Ett spektroskop	» 75: —
Obduktionsinstrument och öfriga utensilier för liköppningar såsom våg, skålar, baljor m. m.	» 200: —
Kapellinredning	» 175: —
Glasvaror, hufvudsakligen för museet, och utensilier för arbetsrummet	» 350: —
Summa kr. 2,400: —	

Vidare framhåller Bendz behofvet af ett årsanslag af 500 kronor, afse-
sedt att bestrida kostnader för uppvärmning och belysning af lokalerna,
gas- och vattenförbrukning, uppässning och handräckning, underhåll och
tillökning af instrumentmaterielen, sprit och andra konserveringsvätskor,
anskaffande af vid undervisningen nödvändiga rättsmedicinska uppslags-
böcker och planscher samt rättshandlingar i utskrift.

I framställningen anhåller Bendz, att nämnda anslag måtte utverkas åt
den rättsmedicinska institutionen. Utöfver hvad redan anförts erinrar Bendz,
till stöd för sin hemställan, om den stora betydelse, som förtrogenhet med
rättsmedicinen och särskildt hithörande undersökningar har för hvarje
embetsläkare, samt om nyttan af ett rättsmedicinskt museum i den södra
delen af landet. Han påpekar tillika, med hänsyn till det rättsmedicinska
museet, att genom vederbörande myndigheters tillmötesgående det rätts-
medicinska obduktionsmaterialet i Lund vore jemförelsevis rikligt.

Den af Bendz gjorda hemställan har upptagits af det större konsi-
storiet vid dess framställning om beredande af anslag till universitetet i
Lund, och kanslern för rikets universitet har förenat sig med konsistoriet
samt förordat beviljandet af de utaf Bendz begärda anslagsposterna.

Äfven jag finner mig böra, i hvad på mig ankommer, medverka till
framgången af de af mig nu omförmälda yrkandena om anslag för den
rättsmedicinska institutionen i Lund. Jag beder att tillika få erinna derom

att institutionens saknad af nödig utrustning uttryckligt framhållits i den af Riksdagens revisorer nyligen afgifna berättelse öfver verkställd granskning af statsverkets, riksbankens och riksgäldskontorets tillstånd, styrelse och förvaltning år 1898. Förbehållande mig att vid anmälan af de extra ordinarie anslagsbehofven få återkomma till frågan om det för en gång begärda anslaget hemställer jag nu, att Eders Kongl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att på ordinarie stat för universitetet i Lund bevilja ett anslag af 500 kronor till materiel m. m. för den rättsmedicinska institutionen derstädes.

[8.]

*Underhåll af
ett kliniskt la-
boratorium i
Lund.*

Inom medicinska fakulteten vid universitetet i Lund hafva af vederbörande klinikchefer gjorts en framställning af följande innehåll.

Den kliniska undervisningen hvilade numera så godt som uteslutande på de kliniska undersökningsmetoderna. Det vore dessas mångsidiga utveckling, som utgjorde ett af de mest utmärkande dragen hos våra dagars läkekonst. Denna utveckling berodde på att man sökt tillgodogöra sig den erfarenhet, som vunnits vid arbetssättet inom de fysiologiska och medicinskt-kemiska laboratorierna samt genom att vid dertill egnade fall tillämpa dem vid undersökning af den sjuka organismen. Dessa undersökningsmetoder, lånade från fysiologien och kemien, fordrade emellertid hjälpmedel, som den kliniska undervisningen under tidigare skeden ej behöfde, men som numera vore att anse såsom nödvändiga villkor för en tidsenlig klinik.

Oafsedt utlandets rikare utrustade institutioner i antydd riktning, kunde nämnas, att såväl i Stockholm som i Upsala kliniska laboratorier funnes, hvilka, om än icke att likställa med de bättre utländska, dock nödortfeliggen fylde behofvet. Lund hade hittills i detta afseende stått tillbaka. Orsaken härtill vore emellertid icke att söka i ett förbiseende eller bristande intresse hos klinikföreståndarne vid Lunds lasarett, utan i den omständigheten, att det första villkoret för ett kliniskt laboratorium, nemligen nödig och lämplig lokal för detsamma, hittills ej funnits att tillgå vid oförmälda sjukvårdsinrättning.

Genom nybyggnad inom lasaretskomplexet hade nu en sådan lokal vunnits; och då borde ingen tid försummas att vidtaga nödiga åtgärder för att bringa ett dylikt kliniskt laboratorium till stånd. För detta ändamål borde man begära dels ett anslag för en gång af 10,000 kronor till inredning och utrustning af ett *kliniskt laboratorium vid Lunds sjukvårdsinrättningar*, dels ett årligt anslag af 1,000 kronor för sagda laboratoriums underhåll och nödortfiga förökande.

I framställningen härom förklarade sig medicinska fakulteten enhälligt instämma; och så väl det större akademiska konsistoriet i Lund som kanslern för

rikets universitet hafva hemställt om de sålunda begärda anslagens utverkande; varande vid konsistoriets yttrande i frågan fogad en af e. o. professorn i pediatrik och praktisk medicin i Lund C. H. Hildebrand undertecknad »approximativ kostnadsberäkning för anordnandet af ett kliniskt laboratorium». Bland de 45 olika posterna i denna å 10,000 kronor slutande förteckning må jag, förutom en post å 963 kronor för oförutsedda utgifter, nämna följande:

Mikroskop	kr. 1,000: —
2 arbetsmikroskop	» 300: —
Elektrisk apparat	» 600: —
Polarisationsapparat	» 500: —
Analysväg	» 300: —
Platina och redskap	» 350: —
Registreringscylander med sfygmograf, kardiograf och tid- mätare	» 500: —
Röntgenapparat	» 2,000: —
Allmän laboratorieutrustning	» 1,500: —

Då behovet af de båda anslagen synes mig fullt utredt genom hvad som i ärendet andragits hos medicinska fakulteten, finner jag mig böra till alla delar understödja den gjorda framställningen. Återkommande till frågan om det begärda anslaget å 10,000 kronor vid underdånig anmälan af tillfälliga behof, hänförliga under åttonde hufvudtiteln, tillstyrker jag i detta sammanhang, att Eders Kongl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att på ordinarie stat för universitetet i Lund bevilja ett anslag af 1,000 kronor för underhåll och förkofran af ett kliniskt laboratorium vid sjukvårdsinrättningarna i Lund.

Vid 1894 års riksdag beviljades att anslag å 149,000 kronor för upp- [9.]
förande af en ny byggnad åt anatomiska institutionen vid universitetet i Lund. Sedan detta anslag i särskilda poster utgått å extra stat under *Material för de anatomiska och histologiska institutionerna i Lund.*
åren 1895, 1896 och 1897, blef byggnaden under sistnämnda år färdig att användas för sitt ändamål.

Efter det sedermera två läsår förflutit och institutionens föreståndare, professorn H. O. Lindgren, derunder haft tillfälle att stadga sitt omdöme om institutionens behof af medel för driftkostnaden under de nya förhållandena, har professor Lindgren i en till det större akademiska konsistoriet i Lund ingifven skrift väckt fråga om beredande af ökadt anslag för ändamålet.

Berörda skrift, för hvilken jag beder få redogöra, innehåller till en

början en erinran att institutionens årsanslag för närvarande utgjorde 3,550 kronor, fördeladt i ett anslag på 2,800 kronor till den »anatomiska» och ett på 750 kronor till den »histologiska» institutionsafdelningen. Denna uppdelning af anslaget hade sin grund deri, att en ordnad histologisk undervisning först kommit till stånd år 1878, då nämnda anslag å 750 kronor erhöles. Emellertid vore den makro- och den mikroskopiska anatomien endast olika sidor af samma vetenskap, som för öfrigt kunde uppdelas i åtskilliga andra discipliner; och i enlighet härmed vore också *den anatomiska och den histologiska institutionen* endast olika, i hvarandra sammanflytande afdelningar af samma institut. Fördenskull och då vidare nämnda institutioner i Lund hade samme föreståndare och vore inrymda i samma byggnad med enhetlig uppvärmning, belysning, gas- och vattenledning m. m., kunde anslaget gerna vara ett enda för den anatomiska institutionen i dess helhet, så mycket mera som af det sagda vore klart, att fördelningen af anslagen på de särskilda afdelningarna under de gifna förhållandena i ganska vidsträckt mån måste ske på ett ungefär.

Det vore uppenbart, att, då institutionen endast beträffande byggnadernas underhåll kunde påräkna bidrag från universitetets fonder, men för allt öfrigt vore hänvisad till årsanslaget, detta borde vara så afpassadt, att det med iakttagande af sparsamhet och klok hushållning först och främst räckte till för bestridande af institutionens samtliga driftkostnader och för det andra lemnade skäligt öfverskott till förvärfvande af nödiga nya arbetsverktyg, museiföremål, speciallitteratur, naturalier m. m.

I den gamla institutionsbyggnaden, der under senare tider allting varit trångt och otillräckligt, hade man, hvad driften anginge, kunnat taga sig fram med förvånande små medel. Med besparingar från årsanslaget hade tillföre en sällsynt vacker och dyrbar komparativ skelettsamling förskaffats åt institutionen. För egen del hade Lindgren främst lagt vikt vid att förse institutionen med en tidsenlig vetenskaplig utrustning för arbete och undervisning, men dervid dock inskränkt sig till det nödvändigaste i syfte att med de medel, som efter hand besparades, kunna, så snart den efterlängjade nya institutionsbyggnaden kommit till stånd, fylla de då tydligare framträdande luckorna i nämnda utrustning. Emellertid hade det till nybyggnaden beviljade anslaget till följd af inträdda betydliga stegringar å arbets- och materialpris blifvit otillräckligt. Då universitetets reservfond endast kunnat tillskjuta en del af det bristande, hade institutionens besparade medel måst tillgripas för fullbordande af byggnadens inredning i dess väsentligaste delar.

Det låge i sakens natur, att driftkostnaden för det nya institutet, som vore i besittning af tillräckliga och rymliga lokaler, hvilka medgäfvade ett

mångsidigare och intensivare arbete, än hvad förut kunnat ega rum, måste uppgå till vida större belopp än för det gamla. Frånsedt de af nyss omförmälda omständigheter framkallade extra utgifter, som vore af öfvergående art, visade ock räkenskaperna en ganska betydlig underbalans under de nya förhållandena.

Till ådagaläggande deraf har Lindgren i en tablå sammanfört utgifterna för hvarterda af läsåren 1897—1898 och 1898—1899 i vissa hufvudposter, sammanslagna för den »anatomiska» och den »histologiska» institutionen.

Denna tablå är af följande innehåll:

	Läsåret 1897—1898.	Läsåret 1898—1899.
Likfrakt och graföppning	kr. 647: 27	720: 81
Bränsle	» 1,439: 96	1,787: 75
Gas	» 213: 66	30: 72
Elektrisk belysning	» ———	890: 78
Vatten	» 74: 58	184: —
Biträde till städning och rengöring m. m.	» 252: 66	366: 41
Kemikalier, preparationsvätskor m. m.	» 335: 23	230: 99
Sprit	» 288: 34	———
Undervisningsmateriel, preparat, planscher m. m. »	293: 56	276: 37
Instrument, apparater, glas m. m.	» 2,044: 82	635: 59
Förbrukningsmateriel, tvätt, husgeråd m. m.	» 310: 72	179: 17
Papper, böcker, pennor, kriter m. m.	» 193: 07	120: 82
Smärre reparationer, slipning m. m.	» 228: 93	183: 91
Planteringen omkring institutionen	» ———	574: 20
Möbler, skåp, ställningar m. m.	» 2,605: 01	107: 25
Flyttning till nya byggnaden	» 288: 50	———
Summa kr. 9,216: 31		6,288: 77

Dessa summor utgöra tillsammans ett belopp af 15,505 kronor 8 öre, enligt hvad Lindgren uppgifver fördeladt med 12,450 kronor 80 öre på den »anatomiska» och med 3,054 kronor 28 öre på den »histologiska» institutionens räkenskaper.

Af de å tablå förekommade posterna vore, anmärker Lindgren, rubriken »flyttning» tillfällig och detsamma gälde i viss mån om rubriken »möbler, skåp m. m.». Instrumenter, apparater och glas vore läsåret 1897—1898 inköpta till relativt stort belopp, hvarför medelårsutgiften för desamma borde beräknas lägre. Rubriken »biträde till städning och ren-

göring» berodde derpå, att institutet till sin betjening egde endast en vaktmästare, med lön af 600 kronor jemte husrum, hvilken numera hade att sköta äfven värmeapparaten och i allt fall omöjligen räckte till att på ett tillfredsställande sätt hålla institutets alla utensilier och lokaler i ordning, hvarför en städerska måst anställas. Manligt biträde fordrades dessutom emellanåt vid likens förflyttning för jordfästning m. m. Då elektriskt ljus numera användes till belysning, gas åter hufvudsakligen till kokning, blefve utgiften för gasen hädanefter ringa, men belysningen komme att ställa sig ganska dyr. Det elektriska ljuset vore dock till synnerlig nytta vid arbetet på dissektionssalen äfvensom i öfriga lokaler. Vattenafgiften utginge numera efter mätare och åtgången vore beroende på arten och omfånget af vissa preparationer. Den svåraste höjningen i driftkostnaden förorsakades af värmeledningen. Senaste läsårets utgift för bränsle uppginge, såsom syntes, ehuru vintern varit blid, till det höga beloppet af nära 1,800 kronor mot vid pass 1,450 kronor läsåret 1897—1898. Man hade hoppats, att bränslekostnaden skulle nedgå, sedan byggnaden hunnit uttorka, och i sjelfva verket visade det sig också, att bränsleåtgången varit mindre under läsåret 1898—1899 än under det föregående, samt att stegringen berodde på de mycket höjda stenkols- och kokspriserna.

Ville man försöka att uppställa en approximativ utgiftsberäkning för den närmaste framtiden, komme denna att ställa sig sålunda:

Liktransporter och graföppning	kr. 750: —
Bränsle	» 1,750: —
Gas	» 50: —
Elektrisk belysning	» 1,000: —
Vatten	» 200: —
Biträde till städning, rengöring m. m.	» 400: —
Kemikalier, preparationsvätskor m. m.	» 300: —
Sprit	» 200: —
Undervisningsmateriel, museiföremål m. m.	» 500: —
Instrumenter, apparater, glas m. m.	» 1,000: —
Förbrukningsmateriel, tvätt, husgeråd	» 150: —
Böcker, papper, pennor, kriter m. m.	» 150: —
Smärre reparationer, slipning m. m.	» 200: —
Planteringen	» 500: —
Diverse	» 350: —

Summa kr. 7,500: —

Med de besparingar å denna summa, som något år möjligen kunde ernås, skulle i första rummet ett annat års brist utjemnas; återstoden blefve tillgänglig för samlingarnas förökande.

Då det anatomiska museets sammanlagda årsanslag för närvarande vore 3,550 kronor, erfordrades, enligt nyss angifna beräkning, en ökning i anslaget af 3,950 kronor. Härom borde alltså framställning göras.

Professor Lindgrens omförmälda yrkande understöddes af medicinska fakulteten och har upptagits af det större konsistoriet i dess underdåniga framställning om utverkande hos Riksdagen af anslag för åtskilliga ändamål. Kanslern för rikets universitet har ock biträdt ifrågavarande anslagsyrkande.

Att efter de anatomiska och histologiska institutionernas inflyttande i rymligare och modernare inredda lokaler de för dessa institutioner anvisade anslag till materiel skulle visa sig otillräckliga, var utan tvifvel att på förhand motse. Den af professor Lindgren gjorda utredningen ådagalägger, att äfven andra förhållanden medverkat till behovet af en anslagsförhöjning.

I fråga om beloppet af den begärda förhöjningen anser jag mig böra föreslå någon nedsättning. I afseende härå vill jag erinra, att, då år 1887 gjordes nådig framställning till Riksdagen om ökning med 1,700 kronor af det till anatomiska institutionen i Lund då utgående materielanslaget, 1,800 kronor, Riksdagen fann antagligt, att en förhöjning af 1,000 kronor vore tillräcklig, och uttalade, att hvad derutöfver erfordrades kunde — på sätt egde rum vid motsvarande institutioner i Upsala och Stockholm — betäckas genom afgifter af dissekanterna. Enligt hvad jag inhemtat lära emellertid hittills dylika afgifter icke utgått i Lund. Vid beräknandet af det erforderliga anslagsbeloppet torde nu tagas hänsyn till att sådana afgifter böra äfven i Lund upptagas af de studerande. Det synes mig därför skäligt, att ökningen af statsanslaget begränsas till 2,500 kronor. Att särskilja detta belopp å de båda institutionerna synes, efter hvad professor Lindgren anført, vara hvarken nödigt eller lämpligt, utan torde detsamma kunna i en för båda gemensam post anvisas.

Jag hemställer fördenskull, att Eders Kongl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att, till ökning af de nu till materiel för de anatomiska och histologiska institutionerna vid universitetet i Lund utgående anslag af 2,800 kronor för den förra och 750 kronor för den senare, på ordinarie stat bevilja ett belopp af 2,500 kronor.

[10.] Det större konsistoriet vid universitetet i Lund har i underdånighet hemställt dels om ett årligt anslag af 600 kronor till *en vaktmästare vid universitetsbiblioteket*, med rätt till två ålderstillägg, hvartdera å 100 kronor, *att åtnjutas det ena efter fem, det andra efter tio års väl vitsordad tjänstgöring, dels om enahanda rätt till ålderstillägg åt innehafvare af nuvarande vaktmästarebefattningar* vid vissa af universitetets institutioner.

Den förnämnda af dessa framställningar grundar sig på universitetsbibliotekariens uttalande om behovet af ytterligare en vaktmästare vid biblioteket. Detta egde blott en ordinarie vaktmästare, under det att kongl. biblioteket i Stockholm disponerade fem och universitetsbiblioteket i Upsala tre sådana. Vid Lunds universitetsbibliotek funnes full sysselsättning för minst två ordinarie vaktmästare, och det arbete, som utförts af en extra vaktmästare, hvars arfvode utgått af reservfonden, hade visat sig alldeles outhärligt. Anslag till en ny ordinarie vaktmästare vid biblioteket vore därför af behovet påkalladt.

Att för denne vaktmästare begärts rätt till ålderstillägg sammanhänger med att konsistoriet, enligt den andra af ifrågavarande framställningar, ansett sig böra påyrka dylik rätt för vissa andra institutionsvaktmästare. För framställningen härom anholder jag att nu få redogöra. Densamma gjordes först år 1898 och upprepades sedermera följande år. De vaktbetjente, som i framställningen afses, åtnjuta hvardera ett arfvode af 600 kronor jemte fri bostad. Otillräckligheten häraf anser konsistoriet vara uppenbar med hänsyn ej mindre till de i Lund gällande höga prisen på lifsförnödenheter än afven till de fordringar på duglighet, som ställas på vaktmästarne, helst göromålen vid institutionerna alltmer taga deras tid i anspråk, så att föga tillfälle för dem finnes till extra förtjänst. Då behovet af löneförbättring för dem gör sig med åren mera kämbart, anser konsistoriet densamma lämpligen böra komma dem till godo i form af ålderstillägg och hemställer därför, att Eders Kongl. Maj:t täcktes bereda vaktmästarne vid universitetets anatomiska, astronomiska, fysiologiska, fysiska, kemiska, medicinskt-kemiska och patologiska institutioner samt vid biblioteket rätt till två ålderstillägg, hvartdera å 100 kronor, att utgå efter nyss angifna grunder.

Ifrågavarande framställningar hafva vunnit understöd af kanslern för rikets universitet, hvilken funnit ålderstillägg åt institutionsvaktmästarne vara af behovet påkallade med hänsyn till de af konsistoriet omförmälda förhållanden.

Det torde, efter hvad som anförts, icke böra råda något tvifvel derom, att den mera tillfälliga anordningen med en ur reservfonden aflönad extra

vaktmästare vid biblioteket numera bör ersättas genom anställandet af en ordinarie vaktmästare vid nämnda institution. Jag finner mig därför böra föreslå utverkande af det begärda statsanslaget till en sådan vaktmästare.

Beträffande ålderstillägg åt såväl denne som innehafvarne af vissa andra af konsistoriet angifna vaktmästaretjenster vid universitetet i Lund är jag — såsom framgår af hvad jag anført vid tillstyrkan af löneförhöjning åt vissa vaktbetjente vid universitetet i Upsala — beredd att förorda nyssnämnda förmåns utverkande. I likhet med hvad jag uttalade rörande löneförhöjningen i Upsala, anser jag någon förbättring af nu ifrågavarande vaktmästares aflöningsvilkor vara skälig och, såsom jag redan anmärkt, skulle en lämplig öfverensstämmelse mellan löneförmånerna för vederbörande betjente vid de båda universiteten åvägabringas genom införandet af den begärda rätten till ålderstillägg åt vissa vaktbetjente i Lund samtidigt med löneförbättring åt vissa vaktbetjente i Upsala. De begärda ålderstilläggen torde lämpligen kunna utgå af åttonde hufvudtitelns förslagsanslag till dylika.

Jag får alltså tillstyrka, att Eders Kongl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att

dels bevilja ett ordinarie anslag af 600 kronor såsom aflöning till en ny vaktmästare vid universitetsbiblioteket i Lund;

dels medgifva, att såväl denne vaktmästare som innehafvare af de nu vid universitetet i Lund befintliga vaktmästaretjennerna vid de anatomiska, astronomiska, fysiologiska, fysiska, kemiska, medicinskt-kemiska och patologiska institutionerna samt biblioteket må ega att komma i åtnjutande af två ålderstillägg, hvarterda å 100 kronor, efter 5 och 10 års väl vitsordad tjenstgöring, med rätt för en hvar af nämnde vaktmästare att räkna sig till godo den tid han derförut varit utan afbrott såsom vaktmästare med full tjenstgöring i universitetets tjenst anstald;

dels ock förklara, att ifrågavarande ålderstillägg skola utgå af det under riksstatens åttonde hufvudtitel uppförda förslagsanslag: ålderstillägg.

Professorn i botanik vid universitetet i Lund S. Berggren har i en till det större konsistoriet derstädes ingifven skrifvelse anført följande. [11.]

Under de senaste 30 åren hade universitetets botaniska trädgård haft ett anslag af 800 kronor årligen till *aflönande af trädgårdsdrängar*.

*Trädgårds-
drängar vid
botaniska insti-
tutionen i
Lund.*

Arbetslönernas stegring, i synnerhet under de sista åren, hade förorsakat, att nämnda belopp blifvit otillräckligt. Då för 15—20 år sedan tre trädgårdsarbetare dermed kunde skäligen aflönas, hade beloppet under senare år räckt till betalning åt endast två. Dessa hade måst nästan uteslutande användas för skötseln af växterna i de åtta växthusen. Arbetet

härmed kräfdes nemligen minst två biträden åt trädgårdsmästaren, hvilken hade att dels leda, dels utföra de mångahanda bestyren med omplantering, såning m. m. På grund af den låga aflöningen hade biträdena efter kort tid, oftast ett år, lemnat sina anställningar vid trädgården för att annorstädes söka erhålla bättre aflönade tjänster. Trädgårdsmästaren hade därför fått nöja sig med mer eller mindre ovana arbetare till biträden, och dessas hjälp hade visat sig otillräcklig. Till förekommande af alltför ofta inträffande ombyte af arbetskrafter hade under de senaste åren botaniska trädgårdens årsanslag anlitats för höjande af den äldste och mest erfarne trädgårdsdrängens aflöning. Härigenom hade detta årsanslag, som förutom till bränsle i växthusen under vintern äfven skulle användas till aflönande af legda dagsverkare ute i trädgården under sommaren, måst vidkännas en ej ringa utgift. Denna hade varit så mycket mera känbar, som i följd af prisstegring å bränslet kostnaden för inköp deraf medtog nära en fjerdedel af hela årsanslaget samt vidare daglönerna till de legda arbetarne oupphörligt stigit. Omförmälda förhållanden hade vållat, att en fullständigare vård af frilandsväxter måst eftersättas. Desslikes hade utgifterna för herbariets vidmagthållande och förökande måst mer och mer inskränkas.

Professor Berggren jemför vidare löneförhållandena för de vid botaniska institutionerna i Upsala och Lund anstälde betjente, dervid anmärkande att den bostadsförmån, som kunde beredas trädgårdsdrängarna i Lund, vore ett enda rum, för närvarande bebodt af den yngre af dem, medan den äldre sjelf bekostade sig bostad. I fråga om den nämnda jemförelsen hänvisar jag, beträffande förhållandena i Upsala, till hvad jag i det föregående redan anført.

Under åberopande af omöjligheten att, utan anlitande af det för den systematiska botanikens institutionsafdelning bestämda anslag, med nuvarande anslag af 800 kronor kunna anskaffa dugliga och tillräckliga biträden vid skötseln af växthusen och trädgården hemställer Berggren slutligen, att konsistoriet ville söka utverka ett anslag af 1,200 kronor till höjning i det nuvarande anslaget till trädgårdsdrängar vid univesitetets botaniska trädgård.

Denna framställning remitterades af konsistoriet till filosofiska fakultetens matematisk-naturvetenskapliga sektion.

Inom sektionen yttrade professor Berggren: Innan den af Malmöhus läns landsting bekostade trädgårdselevskolan vid Alnarp blifvit inrättad, hade blifvande trädgårdsmästare begagnat sig af den utbildning i yrket, som stått att vinna genom att ett eller annat år tjenstgöra såsom trädgårdsdrängar vid botaniska trädgården i Lund. Denna institution hade

på sådant sätt kunnat vinna dugliga biträden. Efter nämnda skolas inrättande begagnade man sig för sin utbildning hellre af den för vanlig trädgårdsskötsel lämpade undervisningen vid densamma. Oaktadt på senaste tiden efter hvarartannat 200 kronor och 400 kronor af årsanslaget till trädgården såsom lönetillökning tilldelats den äldste och mest erfarne medhjelparen, hade denne icke kunnat erhålla så hög aflöning, som på annat håll stode honom till buds.

E. o. professorn i botanik B. Jönsson förklarade sig instämma i Berggrens framställning, hvilken afsåge ett ytterst trängande behof. Den begärda tillökningen i anslag vore nödig för att botaniska trädgården skulle erhålla erforderlig vård och ans. Vidare påkallades höjningen i anslaget äfven af behovet att genom bättre löneförmåner kunna vid institutionen fästa ett biträde, dugligt att vid förefallande behof inträda som vikarie för trädgårdsmästaren.

Sektionen beslöt derefter enhälligt att tillstyrka bifall till Berggrens framställning, och densamma har sedermera vunnit såväl konsistoriets som kanslerns för rikets universitet understöd.

Hvad i detta ärende anförts torde tillräckligt ådagalägga behovet af en förhöjning i anslaget till trädgårdsdrängar vid botaniska institutionen i Lund. Önskvärdheten häraf torde ock framgå vid en jämförelse mellan detta anslags i staten för universitetet i Lund den 13 november 1885 fastställda belopp, 800 kronor, och de förmåner, som motsvarande betjente vid botaniska trädgården i Upsala åtnjuta. Såsom jag redan omförmält, utgå för närvarande i Upsala dels till hvardera af två underträdgårdsmästare 700 kronor, dels till hvardera af två trädgårdsmedhjelpare 400 kronor; och alla fyra ega fri bostad samt rätt till två ålderstillägg, hvardera å 100 kronor. Derjemte uppbära de två medhjelparne särskilda dagspenningar, uppgående till omkring 170 kronor årligen för dem hvardera.

Skulle så den af mig nyss föreslagna ökningen i lönen med 100 kronor för en hvar af omförmälde fyra betjente gå i verkställighet, blir missförhållandet ännu mer i ögonen fallande. Det bör vid allt detta framhållas, att den bestående skilnaden för närvarande ingalunda torde vara försvarad af de båda institutionernas inbördes betydelse.

Jag anser alltså, att en ökning af nu ifrågavarande anslag är af nöden. Beträffande ökningens belopp kan hvad som af vederbörande begärts, innefattande en höjning med 150 proc., synas väl högt tilltaget. Jag förmenar dock, att hvad som anförts i afseende å institutionens behof verkligen påkallar en så afsevärd förhöjning, som ifrågasatts. Om denna beviljades, skulle man dels kunna skäligen aflöna en vid institutionen mera stadigt

fäst person, kompetent att vid behof inträda i stället för trädgårdsmästaren, dels ock ega tillräckliga medel öfver till att ersätta en andre trädgårdsdräng och till att befria materielanslaget från en del utgifter, som borde utgå från anslaget till trädgårdsdrängar.

Efter en dylik förhöjning komme förhållandena vid botaniska institutionen i Lund att blifva någorlunda likställda med dem vid institutionen i Upsala.

På grund af den gjorda framställningen får jag fördenskull hemställa, att Eders Kongl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att, för höjande af det till aflönande af trädgårdsdrängar vid universitetets i Lund botaniska institution nu bestämda belopp, 800 kronor, till 2,000 kronor, bevilja ett ordinarie anslag af 1,200 kronor.

Under förutsättning af bifall till hvad under punkterna 2—11 föreslagits, kommer anslaget till universiteten, nu 812,224 kronor, att ökas med tillhopa 12,500 kronor eller till 824,724 kronor.

Karolinska mediko-kirurgiska institutet.

[12.] Alltsedan år 1889 har Riksdagen i anledning af nådiga propositioner hvarje år på extra stat anvisat ett belopp af 900 kronor till arfvode åt *Amanuens vid kemiska laboratoriet.* en amanuens vid karolinska mediko-kirurgiska institutets kemiska laboratorium.

Lärarekollegiet vid nämnda institut har hos universitetskanslern hemställt om utverkande för samma ändamål af enahanda anslagsbelopp jemväl för år 1901, dervid lärarekollegiet upprepat sina förut gjorda framställningar om anslagets uppförande på ordinarie stat. Kollegiet har härvid påpekat, att behovet af en amanuens å det kemiska laboratoriet icke vore af tillfällig art, utan förvisso komme att fortfara, så länge karolinska institutet med sin nuvarande organisation egde bestånd, och städse vara starkt framträdande.

Universitetskanslern har tillstyrkt bifall till lärarekollegiets hemställan.

Då behovet af en amanuens å institutets kemiska laboratorium sålunda alltjemt gör sig gällande och synes blifva konstant, anser jag mig böra i underdånighet hemställa, det Eders Kongl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att till arfvode åt en dylik amanuens på ordinarie stat bevilja ett belopp af 900 kronor.

Efter nådig proposition beviljade 1890 års riksdag förhöjning af det [13.]
 å karolinska mediko-kirurgiska institutets stat till *fysiologiska anstaltens* Förhöjning i
underhåll och drift uppförda anslag från 1,500 kronor till 2,000 kronor. anslaget till
 Efter hemställan af institutets lärarekollegium har nu kanslern för rikets fysiologiska
 universitet gjort underdånig framställning om detta anslags ökande till anstalten.
 3,000 kronor.

Till stöd för denna sin hemställan anförde lärarekollegiet, att, trots den af 1890 års riksdag medgifna ökning, hade det under de gångna åren visat sig, att anslaget varit långt ifrån tillräckligt för de dermed afsedda behofven. För att icke arbetet å det fysiologiska laboratoriet skulle lida något väsentligt afbräck, hade därför de nödiga penningmedlen anskaffats på annat sätt. De summor, med hvilka bristerna i anstaltens årsanslag sålunda måst fyllas, hade under åren 1891—1898 uppgått till sammanlagdt 7,600 kronor eller i medeltal 950 kronor för år, oberäknadt de anslag, hvilka lärarekollegiet, efter ansökan, ur tillgängliga fonder tilldelat personer, som å laboratoriet utfört vetenskapliga arbeten. Från laboratoriet hade under åren 1889—1898 utgått icke mindre än 46 experimentela undersökningar. Äfven ur undervisningens synpunkt vore årsanslagets ökande nödvändigt, då laboratoriet, särskildt beträffande sinnesfysiologien, i hög grad behöfde förstärkning af den till dess förfogande stående undervisningsmateriel.

På grund af hvad sålunda anförts och då arbetet å institutets fysiologiska laboratorium icke torde komma att framdeles blifva mindre omfattande än hittills varit fallet, får jag i underdånighet hemställa, att Eders Kongl. Maj:t täcktes till Riksdagen göra framställning om förhöjning i det till fysiologiska anstaltens underhåll och drift utgående årliga anslag från 2,000 kronor till 3,000 kronor eller med 1,000 kronor.

I nådig proposition till 1894 års riksdag äskade Eders Kongl. Maj:t [14.]
 ett årligt anslag af 3,000 kronor för anställande vid karolinska mediko- Förhöjning i
 kirurgiska institutets patologisk-anatomiska institution af en på högst 4 aflöningen för
 år i sänder förordnad *laborator i bakteriologi*. Riksdagen ansåg emellertid, laboratorn i
 att en del af undervisningen i nämnda ämne fortfarande borde, såsom bakteriologi.
 dittills, kunna ombesörjas af innehafvare af docentstipendium, samt beviljade för ifrågakomna ändamål ett årligt anslag af allenast 2,000 kronor.

I sammanhang med öfriga anslagskraf för institutet har universitetskanslern nu gjort underdånig framställning om nådig proposition, afseende omförmälda anslags höjande till 4,500 kronor.

Denna kanslerns framställning har närmast föranledts af en till honom inkommen skrifvelse, deri lärarekollegiet vid institutet påpekat

önskvärdheten af anslaget höjande på sätt nyss nämnts. I skrifvelsen anför lärarekollegiet, bland annat. Under åren 1891—1893 hade visserligen det ena af de två rörliga docentstipendierna vid institutet tilldelats docenten i bakteriologi, och äfven år 1894 innehade samme docent detta stipendium; men då vid institutet funnes flere andra docenter, hvilka jemlikt de för docentstipendierna gällande bestämmelser kunde med samma rätt göra anspråk på att komma i åtnjutande af denna förmån, hade lärarekollegiet numera ansett sig icke böra tilldela docentstipendium åt docenten i bakteriologi. Det af Riksdagen anförda skäl för bestämmande af laboratorns arvode till endast 2,000 kronor hade alltså bortfallit. Det torde emellertid icke kunna bestridas, att, med den omfattning, arbetet vid det bakteriologiska laboratoriet numera erhållit, äfven det belopp af 3,000 kronor, som från början ifrågasatts, icke utgjorde skäligen ersättning för laboratorn, derest denne, såsom önskligt och tillbörligt vore, skulle kunna helt och hållet egna sig åt sin ansvarsfulla tjänstgöring. Enligt den för laboratorn i bakteriologi gällande instruktion ålåge det denne: att handleda de studerande, som å laboratoriet önskade öfva sig i bakteriologiska undersökningars utförande och der idka studier, samt för öfrigt med råd och upplysningar tillhandagå äfven andra dertill kvalificerade, som efter erhållet vederbörligt tillstånd å laboratoriet ville utföra dylika undersökningar och forskningar; att hvarje lästermin vid de öfningar, som det ålåge alla medicine studerande att, för afläggande af medicine kandidat-examen, genomgå vid den patologisk-anatomiska institutionen, deltaga i undervisningen genom meddelande af med praktiska öfningar förenade kurser i bakteriologi till den utsträckning och det omfång, som efter samråd med vederbörande professorer i patologisk anatomi bestämdes; att utöfva närmaste tillsynen öfver det bakteriologiska laboratoriet och handhafva vården af den materiel, som der förefunnes; samt att bidra till den patologisk-anatomiska undervisningen genom anskaffande af bakteriologiskt material och utförande af bakteriologiska undersökningar, när deraf gjordes behof och sådant lämpligen kunde ske. Laboratorn sorterade visserligen under den patologisk-anatomiska institutionen, men hvarken professorn, extra ordinarie professorn eller laboratorn i patologisk anatomi kunde i detalj ingripa i undervisningen och verksamheten på det bakteriologiska laboratoriet. Den dagliga uppsigten derstädes och det magtpåliggande ansvaret för möjligen förekommande försummelser, hvilka, såsom känt vore, kunde hafva de mest ödesdigra följder, hvilade därför närmast på laboratorn i bakteriologi. Detta jemte den laboratorn åliggande undervisningen och handledningen af dem, som idkade studier å laboratoriet, gjorde, att han under hela läsåret vore fullt upptagen och bunden

af sin verksamhet å laboratoriet, och något skäl syntes därför icke förefinnas, hvarför denne laborators aflöning skulle vara lägre än laboratorns i fysiologi, hvilken faststälts till 4,500 kronor. I likhet med hvad som gälde för den sistnämnde, torde, under förutsättning att aflöningen fastställdes till nu nämndt belopp, icke heller för laboratorn i bakteriologi någon inskränkning i tiden för förordnandet böra stadgas.

På grund af hvad sålunda förekommit och då samma skäl, som föranledt Riksdagen att år 1892 till nu ifrågasatt belopp höja aflöningen till laboratorn i fysiologi vid karolinska mediko-kirurgiska institutet, synas mig tala för bifall till den nu gjorda framställningen, hemställer jag i underdånighet, att Eders Kongl. Maj:t behagade föreslå Riksdagen att till höjande af aflöningen för laboratorn i bakteriologi vid institutets patologisk-anatomiska institution till 4,500 kronor, hvaraf 1,500 kronor skola utgöra tjänstgöringspenningar, bevilja på ordinarie stat ett anslag af 2,500 kronor, med förklarande att förordnande för laboratorn må från och med början af år 1901 utfärdas utan inskränkning till viss tid.

Under förutsättning af bifall till denna min hemställan äfvensom hvad jag förut hemställt under punkterna 12 och 13, skulle ordinarie anslaget till karolinska mediko-kirurgiska institutet, hvilket anslag nu uppgår till 197,950 kronor, komma att ökas med tillhopa 4,400 kronor eller till 202,350 kronor.

Allmänna läroverken.

I underdånig skrifvelse hafva föreståndarne för den praktiska profårskursen vid samtliga de läroverk, vid hvilka profårskurs finnes anordnad, framhållit otillräckligheten af det anslag, som för närvarande är beviljadt till ersättning åt de lärare, hvilka biträda med lärarekandidaters handledning, och till stöd för denna sin framställning anfört följande.

I nådiga kungörelsen den 16 juni 1875, genom hvilken profårets nuvarande anordning hufvudsakligen bestämdes, finnes intet stadgadt om beloppet af eller grunderna för ersättningen åt handledande lärare, utan föreskrefves endast, att föreståndaren för den praktiska profårskursen i den berättelse, han terminligen egde att till ecklesiastikdepartementet afgifva öfver kursen, äfven skulle föreslå arfvoden åt de handledande lärarne. Då emellertid hos olika profårsföreståndare olika principer an-

[15.]
Höjning af
anslaget till
praktisk ut-
bildning af
bitfande
lärare.

gående beloppen af de handledandes arfvoden gjort sig gällande och närmare bestämmelser i detta hänseende uppenbarligen vore af nöden. fastställdes år 1883 på det af dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet till Stockholm sammankallade möte af profärsföreståndare, att vederbörande profärsföreståndare vid beräkning af arfvoden åt handledande lärare skulle utgå från ett belopp af högst 120 kronor i terminen för hvarje lärarekandidat, en beräkning, som grundade sig på den förutsättningen, att hvarje lärarekandidat genomginge profår i tre läroämnen och att således den terminliga handledareersättningen skulle utgå med 40 kronor för kandidat och läroämne. Då i allmänhet vid hvar och ett af de fem profärläroverken tio lärarekandidater tillhörde profärskursen, skulle alltså beloppet af handledarearfvodena vid hvarje läroverk komma att uppgå till 1,200 kronor för terminen eller till 2,400 kronor om året, och tillsammans för de fem profärläroverken till 12,000 kronor om året.

Sedan år 1883 hade emellertid förhållandena inom profärsinstitutionen väsentligen förändrats. I samma mån som insigten om profärets nytta vuxit in både i lärarnes och lärarekandidaternas medvetande samt en småningom mognad praktisk erfarenhet skapat och utvecklat en bestämd metod i profärsarbetets bedrifvande, i samma mån hade äfven arbetet ökats för alla dem, som hade med profärskursen att göra, och icke minst för de handledande lärarne, hvilka numera måste egnä en ganska dryg tid åt konferenser, åt genomgående af skriftliga arbeten och icke minst åt den enskilda handledning, som måhända vore den viktigaste faktorn för åstadkommande af ett godt profärsresultat. Lade man härtill, att det ofta visade sig lämpligt att öfverlemna en kandidat åt flere än en handledare i samma ämne under en termin, så låge det väl i öppen dag, att 40 kronor för handledningen i detta ämne vore en väl liten summa att dela mellan lärare, som visserligen numera enligt läroverksstadgan vore skyldiga att deltaga i profärsarbetet, men för hvilka dock detta arbete upptog åtskillig tid utom deras egentliga tjänst och därför borde lämpligen ersättas, om det icke skulle kännas allt för betungande och derigenom blifva mindre fruktbringande.

Vidare hade det under årens lopp blifvit allt mera vanligt, att lärarekandidater anmälde sig önska genomgå profår i fyra ämnen. Visserligen vore profärsföreståndaren icke förpligtad att villfara en dylik begäran, men då den ju alltid hade sin grund i lärarekandidaternas önskan att draga så stor nytta som möjligt af sitt profår och att genom betyg i flere ämnen öka utsigtorna till framtida befordran på lärarebanan, vore det i allmänhet svårt för profärsföreståndaren att vägra dem tillfälle till ökad lärareutbildning; åtminstone kunde han ej gerna göra det af hänsyn till

handledarnes ersättning. Men följden häraf hade tydligen blifvit, att den till sitt belopp bestämda ersättningen åt handledarne måst fördelas på flere och att arfvodet för hvar och en blifvit ännu knappare. Profärsföreståndarne ansåge därför, att billigheten fordrade, att anslaget åt de handledande lärarne höjdes med 10 kronor eller från 40 till 50 kronor i terminen för hvarje kandidat och ämne, samt att särskild ersättning till samma belopp lemnades för det fjerde ämnet, der sådant inginge i kandidats profärskurs. Den ökade kostnaden för kandidaternas handledning under förutsättning af endast tre profämnen för hvarje kandidat skulle sålunda utgöra 30 kronor i terminen eller 60 kronor om året för hvarje kandidat, och om man beräknade, att 50 lärarekandidater årligen genomginge profärskurs, skulle för en dylik förhöjning erfordras ett årligt belopp af 3,000 kronor. Antoge man vidare, att $\frac{3}{5}$ af lärarekandidaterna önskade genomgå profär i ett fjerde ämne, skulle för 30 kandidaters handledning deruti krävas 100 kronor årligen för hvar och en af dessa 30 eller tillsammans 3,000 kronor.

Då det vore af vikt för vårt högre skolväsendes framtid, att profärsinstitutionen finge kraftigt utveckla sig och att denna utveckling icke hämmades genom allt för låg ersättning åt dem, på hvilka profärsarbetets värde berodde, nemligen handledarne, ansåge sig därför profärsföreståndarne böra hemställa, att Eders Kongl. Maj:t måtte af Riksdagen äska en förhöjning i årsanslaget till profärskursen med 6,000 kronor.

Till praktisk utbildning af blifvande elementarlärare beviljade 1874 års riksdag 15,000 kronor på extra stat. Samma belopp beviljades äfven de närmast följande åren och uppfördes 1878 på ordinarie stat. Med dessa medel upprättades i enlighet med nådiga kungörelsen den 16 juni 1875 profärskurs vid fyra läroverk. Då emellertid antalet kandidater, som anmälde sig till genomgående af profär, snabbt ökades, och man ej ansåg lämpligt, att mer än tio kandidater samtidigt voro sysselsatta dermed vid samma läroverk, visade sig snart behof af profärskurs vid ännu ett läroverk. För fyllande af detta behof begärde Eders Kongl. Maj:t af 1881 års riksdag en ökning af det ifrågavarande anslaget med 5,500 kronor. Denna framställning bifölls af Riksdagen. Sedan 1882 har sålunda berörda anslag utgått med 20,500 kronor årligen och har profärskurs varit anordnad vid fem läroverk, nemligen allmänna läroverken i Upsala och Lund samt högre latinläroverket å Norrmalm, högre allmänna läroverket å Södermalm och högre realläroverket i Stockholm. Anslaget har sålunda fördelats, att till de fem föreståndarne för den praktiska profärskursen utgått 5,000 kronor med 1,000 kronor till hvardera, till tre

föreståndare för den teoretiska profärskursen 3,500 kronor med 1,000 kronor till hvardera af föreståndarne i Upsala och Lund samt 1,500 kronor till föreståndaren i Stockholm, samt till handledning af lärarekandidaterna i de särskilda ämnena 12,000 kronor.

Att sistnämnda belopp är otillräckligt för det dermed afsedda ändamålet, synas mig föreståndarne för den praktiska profärskursen hafva till fullo ådagalagt, och mot beloppet af den af dem föreslagna förhöjningen har jag intet att invända. Men jag finner äfven anslaget till arfvoden åt föreståndarne för profärskursen vara otillräckligt. Hvad föreståndarne för den praktiska kursen angår, hafva dessa till åliggande hufvudsakligen att vid hvarje termins början uppgöra plan för kursens ordnande, att noga följa kursens utveckling och tillse, att den lärer kandidaterna till bästa gagn, samt att vid hvarje termins slut afgifva till ecklesiastikdepartementet redogörelse för profärstjenstgöringens anordning och gång. För det besvär, föreståndarne för den praktiska kursen till följd häraf tillskyndas, och för det stora ansvar, som hvilar på dem, synas de, enligt min mening, icke vara godtgjorda med nyssnämnda arfvode af 1,000 kronor hvar, utan bör detta belopp höjas med 500 kronor för en hvar af de fem föreståndarne eller med tillhopa 2,500 kronor.

Den tjenstgöring, som åligger föreståndarne för den teoretiska kursen är åter: att hålla två föreläsningar i veckan öfver viktigare delar af pedagogikens teori äfvensom af dess historia, med särskildt afseende på det svenska undervisningsväsendets utveckling, kunnande dock den ena af dessa föreläsningar efter föreståndarens bepröfvande utbytas mot diskussioner öfver pedagogiska frågor, att granska och bedöma de afhandlingar och uppsatser öfver lättare pedagogiska eller metodologiska ämnen, som hvarje lärarekandidat har att författa, samt biträda kandidaterna vid val af ämnen för dessa uppsatser äfvensom att pröfva kandidaternas insigter i pedagogikens teori och historia. Att denna tjenstgöring ingalunda är obetydlig, är lätt att inse, helst om man betänker, att de, som här skola undervisas och pröfvas, redan undergått akademiska examina och somliga till och med sådana, som medföra lektorskompetens. Läger man härtill, att den vetenskapliga pedagogiken saknar målsmän vid våra universitet och att därför det arbete, som af bemälda föreståndare nedlägges på detta ämne, icke öppnar dem någon utsigt till akademisk befordran, torde det tydligt framgå, att det arfvode, som för närvarande utgår till föreståndarne för den teoretiska kursen och som i Upsala och Lund är mindre än ett docentstipendium, ingalunda motsvarar det arbete, som af dem fordras, och de anspråk på föregående studier, som på dem måste ställas. Jag anser därför, att arfvodena åt föreståndarne för den teoretiska prof-

årskursen i Upsala och Lund böra höjas med 750 kronor hvartdera eller från 1,000 kronor till 1,750 kronor samt att arfvodet för föreståndaren i Stockholm bör ökas med 1,000 kronor eller från 1,500 kronor till 2,500 kronor. Den sistnämnde har visserligen icke att hålla flere föreläsningar än de i Upsala och Lund, men han har i regeln att handleda tre gånger så många eller trettio kandidater, hvilkas uppsatser han skall granska och bedöma, och hvilkas insigter i pedagogikens teori och historia han skall pröfva, hvarjemte han har att bistå kandidaterna vid val af litteratur och ämnen för deras pedagogiska uppsatser. För öfrigt kan han, hvilken har sin verksamhet förlagd till stad, som saknar universitet, icke förena sitt föreståndareskap med akademisk verksamhet i närbeslägtadt ämne.

Lägges till det belopp af 2,500 kronor, som jag sålunda finner erforderligt till höjning af arfvodena för den teoretiska profårskursens föreståndare, dels det belopp af 6,000 kronor, som kräfvcs till ökning af ersättningen åt de handledande lärarne, och dels de 2,500 kronor, som erfordras till föreslagen höjning af arfvodena åt föreståndarne för den praktiska profårskursen, så uppgår den erforderliga höjningen till 11,000 kronor.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt, hemställer jag, att Eders Kongl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att öka anslaget till praktisk utbildning af blifvande lärare vid de allmänna läroverken med 11,000 kronor eller från 20,500 kronor till 31,500 kronor.

Under förutsättning af bifall härtill kommer reservationsanslaget till allmänna läroverken, nu 3,049,361 kronor, att ökas till 3,060,361 kronor.

Folkundervisningen.

Då genom Eders Kongl. Maj:ts och Riksdagens beslut de vid folkskolelärare- och folkskolelärarinneseminarierna anställda lärare och lärarinnor i musik och sång äfvensom de lärare och lärarinnor, som jemlikt § 13 mom. 3 i gällande seminariestadga äro eller varda förordnade vid seminariernas öfningsskolor, tillförsäkrats rätt att erhålla, de förre två *ålders-* tillägg å tvåhundra kronor hvartdera efter respektive fem och tio års tjenstgöring och de senare ett ålderstillägg å trehundra kronor efter tio års tjenstgöring, räknadt från och med början af kalenderåret närmast efter det, då förordnande å här afsedd tjenst första gången erhöles, har inom ecklesiastikdepartementet beräkning blifvit gjord å de belopp, som för till-

[16.]
Ålderstillägg
för musik-
lärarne vid
folkskole-
läraresemina-
rierna m. fl.

lämpning af ofvannämnda beslut böra under år 1901 utgå; och framgår deraf, att för beredande af medel till omförmälda ålderstillägg under år 1901 erfordras ett ytterligare belopp af 700 kronor. Jag tillstyrker därför underdånigst, att Eders Kongl. Maj:t behagade till Riksdagen göra framställning derom att, för beredande af medel för tillgodoseende af dessa lärares och lärarinnors rätt till ålderstillägg, anslaget till seminarier för folkskolelärares bildande må ökas med 700 kronor.

[17.] Ordföranden i styrelsen för folkhögskolan å Hvilan O. Andersson, *Understöd åt* föreståndaren för samma skola L. Holmström samt föreståndaren för södra *folkhögskolor.* Kalmar läns folkhögskola V. Sjögren hafva såsom komiterade för det under år 1898 i Göteborg församlade sjunde svenska folkhögskolemötet till Eders Kongl. Maj:t inkommit med en underdånig framställning rörande ökade *anslag till folkhögskoleväsendet*. Då denna framställnings syfte i flere afseenden synts mig behjertansvärdt, anhåller jag att nu få redogöra för dess innehåll, dervid likväl lemnande åsido den del af framställningen, som angår anslag till stipendier åt mindre bemedlade elever vid folkhögskolor. Till denna del torde jag få återkomma vid underdånig anmälan af de extra ordinarie anslagsbehofven under riksstatens åttonde hufvudtitel.

Komiterade yttra till en början:

Genom nådiga kungörelsen af den 18 maj 1878 vore bestämdt, att folkhögskola kunde komma i åtnjutande af ett årligt anslag af högst 2,000 kronor och, der en andra afdelning blifvit inrättad, högst 3,000 kronor; dock mot vilkor, bland annat, att »landsting, kommuner eller enskilde, hvar för sig eller gemensamt, dertill lemna bidrag, hvilka, inberäknadt skolafgifter, sammanlagdt uppgå till minst enahanda belopp som statsbidraget». — Härmed vore en god hjälp vunnen för folkhögskolorna, och de hade ock under den sedan dess förflutna tiden utvecklats sig rätt kraftigt såväl beträffande undervisningens omfång och innehåll som med hänsyn till lokaler, undervisningsmateriel och lärarekrafter. Förtroendet för dessa läroanstalter hade därför vuxit, hvarom bland annat den omständighet bure vittne, att sammanlagda elevantalet under lärokursen 1897—1898 uti 28 af rikets folkhögskolor utgjort 844 unga män och 570 unga kvinnor eller tillsammans 1,414 elever, under det att motsvarande tal år 1877—1878 hade varit 570 och 73 eller tillsammans 643 elever. Men denna utveckling hade ock stält större fordringar på folkhögskolorna. Först och främst hade behofvet af ökade lärarekrafter vuxit i samma mån, som dels nya läroämnen intagits och dels en större omfattning gifvits de ursprungliga ämnena, t. ex. bokföring, fältmätning och afvägning, ritning,

kemi, helsolära, statskunskap, nationalekonomi, allmän historia och gymnastik. Denna mera omfattande undervisning hade ej kunnat genomföras med mindre än att de två hufvudlärarne ansträngts öfver höfvan eller ock en tredje lärare blifvit anställd, till hvilkens nöjaktiga aflönande i allmänhet fattats medel. Införandet af dagliga gymnastiska öfningar hade visat sig medföra så stora fördelar med hänsyn till lärjungarnes utveckling, såväl kroppsligen som andligen, att man, der fullt lämplig lokal kunnat anskaffas, icke velat nedlägga dessa öfningar. De hade nemligen medfört en hurtighet, vaksamhet och lystring, som haft det bästa inflytande på det dagliga arbetet i skolan. Ej mindre än 10 skolor hade lyckats anskaffa medel till uppbyggande af stora, rymliga gymnastiksalar, som desslikes begagnades som samlingssalar vid större möten; och flere skolor hade begynt insamla medel till dylika. Gymnastikundervisningen medförde emellertid större utgifter än de flesta folkhögskolor i längden kunde bära. Ty oberäknadt amortering af kostnaden för gymnastikbyggnaden stälde sig de årliga utgifterna, lågt räknadt, sålunda:

gymnastiklärares arfvode 120 timmar à 2 kronor	kr. 240: —	
gymnastiklärarinnas arfvode 72 timmar à 2 kronor	» 144: —	
underhåll, uppvärmning och städning af gymnastikbyggnaden minst	» 150: —	534: —
5 % å byggnadssumman, 8,000 kronor		400: —
	summa kr.	934: —

De gymnastiska öfningarnas införande hade sålunda ådragit folkhögskolorna en årlig utgift af i rundt tal 900 kronor. Beräknades ej någon ränta på byggnadssumman, utgjorde dock den årliga utgiften öfver 500 kronor. Vidare hade en mera omfattande undervisning i de naturvetenskapliga ämnena medfört ökade utgifter för undervisningsmateriel, så mycket mera som den korta lärokursen gjorde det nödvändigt att kunna göra undervisningen visserligen koncentrerad, men just därför så åskådlig som möjligt, på det att det meddelade måtte kunna fattas utan längre förklaringar. Ytterligare hade det sjunkande penningvärdet vållat, att de löner, som under folkhögskolans första år ansetts goda, numera vore väl låga, hvilket gälde både föreståndarne och de öfrige lärarne. De förres kontanta lön plägade vexla mellan 2,000 och 3,000 kronor jemte fri bostad — endast i sällsynta fall vore de högre — och andre läraren finge ofta nöja sig med ett arfvode af 1,000 à 1,200 kronor. Det vore tydligt, att dessa löneförmåner numera ej kunde locka unge män med begåfning och goda kunskaper in på folkhögskolebanan; och det kunde befaras, att

det skulle ställa sig än sämre för framtiden, om särskildt andre lärarnes ekonomiska ställning ej blefve förbättrad. Men folkhögskolans uppfostrande arbete vore just af den art, att det kräfde män ej blott med kunskaper utan med framstående begåfning, om de skulle kunna utöfva något godt och varaktigt inflytande på ungdomen. Till följd häraf vore det högst viktigt, att de krafter, med hvilka föreståndareplatserna efter hand besattes, vore goda samt att ej allt för låga löner verkade afskräckande för dem, som annars af inre kallelse och håg kände sig manade att arbeta i folkhögskolans tjänst. Viktigt vore äfven, att de unge män, som ville egna sig åt folkhögskolan, finge tillfälle till utbildning för detta kall. Då det på alla andra skolområden fordrades en bestämd kvalifikation, vore det ej för tidigt att ställa detta kraf äfven på folkhögskolelärarne. Vid de större danska skolorna, men äfven vid en och annan svensk skola, uppehölle sig årligen flere unga män och qvinnor från Finland för att utbilda sig till sin blifvande verksamhet. Deras studietid räckte vanligen minst ett halft år, och de hade i regeln så stora reseanslag, att de dermed kunde bestrida sina utgifter. De finge dervid pröfva sina krafter och sin håg samt kunde med sig anställa en nyttig själfpröfning, på samma gång som de finge en inblick i folkhögskolans innersta väsen samt finge lära sig, huru man skulle tränga till lärjungarnes hjertan. Viktigt vore, att äfven i vårt land reseanslag stode dem till buds, som önskade utbilda sig för folkhögskolearbetet. Äfven äldre folkhögskolemän behöfde stundom komma ut till andra bygder och andra skolor för att uppfriskas med nya idéer och stärka sig till nya ansträngningar. Det borde slutligen i detta sammanhang framhållas, att lärarne vid folkhögskolorna hittills åtminstone ej haft någon utsigt till pension, hvilket naturligtvis äfven motverkade en önskvärd tillströmning af goda krafter till folkhögskolorna. Visserligen hade lärarne vid sina allmänna möten, senast vid mötet i Göteborg, plägat afhandla möjligheten af att kunna bereda sig pension, men man hade ännu ej kunnat finna någon lösning på denna fråga.

Sedan komiterade sålunda framlagt det behof af ökade anslag, som förefunnes för att folkhögskolorna skulle kunna med framgång fullfölja sin verksamhet, yttra komiterade beträffande storleken af statsanslagen till folkhögskolorna och villkoren för dessa anslags erhållande: Enligt officiella uppgifter räknade under årskursen 1897—1898 Sveriges 28 manliga folkhögskolor 844 elever och de 20 qvinliga folkhögskolorna 570 elever, således i medeltal ungefär 30 elever i hvarje manlig och 28 i hvarje qvinlig folkhögskola, under det att de 13 af staten understödda och med folkhögskolor förenade landtmannaskolorna endast räknade 149 elever eller i

medeltal 12 elever i hvarje. Men dessa landtmannaskolor kunde tilldelas ända till 3,000 kronor och i enskilda fall 4,000 kronor, när nemligen ingen lägre landbruksskola finnes inom länet, såsom förhållandet vore i Visby och Kristianstads län. Det syntes komiterade vara rättmätigt, att folkhögskolan kunde erhålla minst lika högt anslag. I flere folkhögskolor, manliga såväl som qvinliga, hade under åtskilliga år elevantalet varit så stort, att man nödgats dela klassen i parallelafdelningar, eller i flere fall bort göra det, om tillgångarna så medgifvit. Detta gälde sådana ämnen som svenska språket, räkning, skrifning, bokföring, ritning, i hvilka det ej vore möjligt att undervisa ett större antal. Dertill komme, att alla stilarättningar blefve högst betungande, när elevantalet vore stort. Men en sådan delning medförde behof af nya lärare, och de ökade skolafgifterna försloge ej till dessas aflönande, i synnerhet som det alltid finnes en eller annan utgiftspost, som behöfde betäckas, när inkomsterna för skolan tillfälligtvis något litet ökades. På grund häraf vore det önskvärdt, att folkhögskolor med högt elevantal kunde efter nådigt bepröfvande af disponibla medel erhålla en viss summa utöfver stadgadt maximibelopp, när det nemligen visats, att en tillökning af lärarekrafterna blifvit nödvändig. Och såsom stöd för en sådan förhöjning af anslaget till en eller annan skola kunde anföras, att det alltid blefve billigare att med ett begränsadt belopp, kanske ett tusen kronor, understödja en dylik större skola än att nödgas upprätta och underhålla en ny. I alla föredragsämnen, såsom historia, nationalekonomi, statskunskap, geografi, literatur och delvis äfven naturlära, kunde det för öfrigt anses som en otvifvelaktig fördel att hafva ett stort åhörareantal, ty det eggade och inspirerade läraren att få tala till många. Redan under första decenniet af folkhögskolans tillvaro hade behofvet af en andra årskurs eller öfre afdelning i den manliga folkhögskolan framträdt. En sådan kurs hade redan i november 1876 inrättats vid en af rikets äldsta folkhögskolor. Denna andra årskurs hade blifvit föredömet för de sedan år 1887 uppkomna landtmannaskolorna, som ju företrädesvis vore teoretiska landbruksskolor. Den öfre afdelningen hade på de flesta ställen lemnat plats för landtmannaskolan, men dock bibehållit sig vid tre folkhögskolor. På sätt vid förutnämnda folkhögskolemöte i Göteborg uttalats, förestode utan tvifvel snart den tid, då många af landsbygdens söner och döttrar önskade få en högre humanistisk och medborgerlig bildning än som kunde meddelas under en lärokurs. Det syntes därför vara skäl att ej anse denna öfre afdelning öfverflödigt vid sidan om landtmannaskolan. Men det anslag, som enligt 1878 års riksdags beslut kunde utgå till en sådan afdelning, vore ej tillräckligt för ändamålet, utan borde kunna stiga till 2,000 kronor, så att det medgäfve anställandet af tillräckliga

lärarekrafter. Att en sådan öfre afdelning kunde komma att begagnas af dem, som önskade utbilda sig till lärare, borde ej lemnas oanmärkt. Hvad slutligen den qvinliga folkhögskolan anginge, finnes intet särskildt stadgadt beträffande anslag till densamma. I de flesta fall hade skolorna för qvinlig ungdom varit förenade med manliga skolor, och för närvarande vore så förhållandet med alla. De flesta hade sin verksamhet under tre sommarmånader, och de i nåder dem tilldelade anslagen hade i allmänhet ej öfverstigit 1,200 kronor. Endast en qvinlig folkhögskola vore förlagd till vinterhalfåret och hade i flere ämnen gemensam undervisning med den manliga skolan. Men det vore ej osannolikt, att folkhögskolor uteslutande för qvinlig ungdom komme att uppstå, såsom för öfrigt verkligen varit förhållandet på 1870-talet med två skånska, nu nedlagda skolor. Vidkommande beloppet af de särskilda anslagen till de qvinliga folkhögskolorna borde för qvinlig folkhögskola, som stode fullt fristående och påginge minst tjugo veckor, högsta anslaget kunna uppgå till tre tusen kronor. Till qvinlig skola åter, som vore förlagd vid manlig folkhögskola, men endast påginge omkring tre månader, borde maximibeloppet vara två tusen kronor; och samma belopp borde qvinlig skola kunna erhålla, som påginge samtidigt med och vid sidan af manlig folkhögskola samt hade lika lång, men i väsentliga delar själfständig kurs. För ett dylikt anslag talade särskildt den omständigheten, att anordnandet af qvinlig skola vid sidan af och samtidigt med den manliga medförde behovet af betydligt ökade lokaler för undervisningen och för de unga qvinnornas logerande under skolans tak. Kursen vore ock läugre än den plägade vara, då den qvinliga skolan vore förlagd till sommaren. Detta syntes tala för, att samskola borde kunna erhålla större anslag än som kunde tillfalla enbart manlig eller enbart qvinlig skola. Beträffande villkoren för anslagens bekommande hade det nämnda mötet i Göteborg anslutit sig till den uppfattningen, att det fortfarande vore af betydelse, att motsvarande belopp i öfriga inkomster erfordrades för att erhålla statsanslag. Derigenom ådagalades, att skolan åtnjöte allmänhetens och de lokala myndigheternas erkännande. Sålunda ville komiterade uttala, att villkoren i nådiga kungörelsen af den 18 maj 1878 borde bibehållas oförändrade, hvad anginge anslagen till den egentliga folkhögskolan, det vill säga första årskursen, vare sig manlig eller qvinlig skola. Men anslaget till andra årskursen eller den öfre afdelningen borde kunna utgå utan fordran af motsvarande belopp i öfriga inkomster. Det kunde nemligen anses som en fullt betryggande kontroll, att de lokala myndigheterna understödde den egentliga folkhögskolan. Det syntes derjemte i närvarande tider ej vara möjligt att af landsting utverka särskildt anslag till en öfre afdelning, och ett fast-

hållande af samma villkor för statsanslags bekommande till den öfre afdelningen som till den egentliga folkhögskolan skulle antagligen medföra, att någon andra årskurs ej skulle komma till stånd. Slutligen ville komiterade med hänsyn till det andra i nådiga kungörelsen den 18 maj 1878 uppställda villkoret i afseende å andra årskursen, nemligen att »ett antal elever, motsvarande minst fjerdedelen af dem, som under närmast föregående läsår genomgått den första årskursen, fortfarande begagnar undervisningen», uttala önskvärdheten af att dessa bestämmelser måtte tolkas eller förtydligas i öfverensstämmelse med Riksdagens skrifvelse af den 14 maj 1878, således på det sätt att antalet elever skulle uppgå till minst fjerdedelen af elevantalet i första årskursen under närmast föregående år. Enär dock elevantalet i folkhögskolorna plägade vexla synnerligen mycket, så att det sprunget upp ett år och sjönke hastigt ett följande, syntes det vara mest önskvärdt, att villkoret blefve så uppställt, att antalet elever skulle vara minst fjerdedelen af medeltalet elever i den första årskursen under senast förflutna fem läsår eller, för yngre skolor, så länge de varit i verksamhet. Emedan endast ett ringa fåtal dylika högre kurser syntes komma till stånd, borde det stadgas, att eleverna i den högre kursen finge hafva tillhört hvilken folkhögskola som helst, ja äfven att till elev i undantagsfall kunde antagas ung man eller qvinna, som visserligen ej genomgått folkhögskola, men kunde styrka sig ega kunskaper, fullt jemnbördiga med dem, som den egentliga folkhögskolan afsåge att meddela. Genom en dylik bestämmelse blefve den öfre afdelningen tillgänglig för dem, som, i besittning af nödiga kunskaper, ville göra sig förtrogna med folkhögskolans arbete och deråt möjligen tänkte ega sina krafter.

På grund af hvad komiterade sålunda anförde, anhålla de, att Eders Kongl. Maj:t tacktes till Riksdagen aflåta nådig proposition

dels om nödiga medels beviljande, på det att understöd må under öfriga hittills bestämda villkor kunna tilldelas

a) åt manlig eller qvinlig folkhögskola, som pågår minst 20 veckor, med högst tre tusen kronor;

b) åt qvinlig folkhögskola med omkring 12 veckors kurs med högst två tusen kronor;

c) åt qvinlig kurs, som med väsentligen skild undervisning pågår samtidigt med manlig folkhögskola, likaledes med högst två tusen kronor;

d) åt folkhögskola, manlig eller qvinlig, som har ett större elevantal än som lämpligen kan uti öfningsämnen i en afdelning undervisas, med extra anslag efter Eders Kongl. Maj:ts bepröfvande; samt

e) åt en andra årskurs eller öfre afdelning vid af staten understödd

folkhögskola med högst två tusen kronor, under vilkor tillika att elevantalet skall uppgå till minst fjerdedelen af medeltalet elever i första årskursen under fem närmast föregående läsår, men oberoende af det belopp, hvartill öfriga inkomster uppgå;

dels ock om ett anslag till understöd åt folkhögskolelärare eller lärarinnor eller andra unga män och qvinnor, som vid någon af nordens folkhögskolor önska utbilda sig till lärarekallet vid dessa undervisningsanstalter.

Vid framställningen hafva fogats dels utdrag af protokollet vid förutnämnda folkhögskolemöte i Göteborg, utvisande, bland annat, att vid mötet närvarit 3 medlemmar af folkhögskolestyrelser samt 16 föreståndare jemte 25 lärare och lärarinnor vid folkhögskolor, och dels en tabell rörande antalet elever vid de svenska folkhögskolorna under kursen 1897—1898.

I anledning af ifrågavarande framställning hafva, efter nådig remiss, utlåtanden afgifvits af vederbörande länsstyrelser, af hvilka åtskilliga tillika öfverlemnade yttranden från folkhögskolornas styrelser eller föreståndare, från landsting eller deras förtroendemän. I fråga om punkterna a), b) och c) i framställningen tillstyrkas nästan enhälligt de gjorda förslagen, ehuruval beträffande två folkhögskolor förklaras, att de se sig i stånd att, utan ökade statsbidrag, uppehålla sin undervisning. Vidkommande den under punkten d) väckta frågan om särskildt anslag åt manlig eller qvinnlig folkhögskola med större elevantal än som lämpligen kan vid undervisningen i skolans öfningsämnen sammanhållas i en afdelning, har af länsstyrelsen i Skaraborgs län framhållits, att dylikt understöd borde utgå endast under förutsättning af motsvarande bidrag från orten; och fem länsstyrelser: i Jönköpings, Malmöhus, Skaraborgs, Vestmanlands och Västernorrlands län, vilja uppställa enahanda vilkor beträffande den i punkten e) afsedda förhöjningen i anslag till en andra afdelning. Hvad slutligen angår frågan om anslag till utbildning af lärare och lärarinnor vid folkhögskolor, har Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Gotlands län, som i allmänhet motsätter sig anslagsyrkandena, afstyrkt förslaget härom; och äfven Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Jönköpings län förhåller sig afvisande i denna fråga. I öfrigt hafva vederbörande mer eller mindre kraftigt understött de i afseende härå samt i punkten e) uttalade önskemål.

Förslagsanslaget till understöd åt folkhögskolor är för närvarande i riksstaten uppfördt med ett belopp af 55,000 kronor. Till detta belopp blef anslaget höjdt af 1893 års riksdag, sedan dåvarande departementschefen, med omförmälan af de utgifter, som under åren 1887—1891 bestridts af ifrågavarande anslag, i underdånighet påvisat behovet af en

ökning med 15,000 kronor i det förut bestämda anslaget, 40,000 kronor, samt Eders Kongl. Maj:t härom gjort framställning till Riksdagen. Anspråken på understöd från berörda anslag hafva emellertid fortfarande varit i stigande; och de understöd, som under år 1899 anvisades å anslaget, uppgingo sammanlagdt till 80,090 kronor. Det har alltså visat sig, att redan med de villkor och förutsättningar, som nu äro gällande i fråga om anslag till folkhögskolor, meranämnda förslagsanslag ej räcker till för mötande af de kraf, som med folkhögskoleväsendets fortgående utveckling uppkomma.

En förhöjning af anslaget påkallas emellertid ännu kraftigare genom de anspråk på ökade understöd till de särskilda skolorna och de yrkanden om ändringar i öfrigt af villkoren för dylika understöds åtnjutande, som utgöra hufvudinnehållet i den af mig nyss återgifna framställningen.

De villkor, som nu gälla i fråga om anslag till understöd åt folkhögskolor, innehållas i nådiga kungörelsen den 18 maj 1878 och äro i väsentliga delar omförmälda af komiterade. Såsom en hufvudsaklig bestämmelse i dessa villkor framstår den fordringen, att statsunderstödet skall motsvaras af bidragen från orten jemte skolafgifterna. Med hänsyn till den frihet från statskontroll, som utmärker folkhögskoleväsendet i vårt land, utgör nämnda villkor en så betydelsefull garanti för att statsbidraget ej kommer en deraf oförtjent anstalt till del, att detta villkor synes mig böra fortfarande i allo fasthållas.

Vidkommande de maximibelopp, som nu föreslås för understöd åt olika slag af folkhögskoleanstalter, synas mig komiterade hafva anfört goda skäl för behovet af ökade anslag. Jag anser alltså önskligt, att åt manlig eller qvinlig eller hufvudsakligen samundervisande folkhögskola, som pågår minst 20 veckor, ett understöd af högst 3,000 kronor må kunna beredas. Beträffande åter understöden till vissa qvinliga folkhögskolor, hvilka komiterade föreslagit till ett maximibelopp af 2,000 kronor, bör någon jemkning kunna ske. Understödet åt qvinlig folkhögskola med omkring 12 veckors kurs synes lämpligen kunna begränsas till högst 1,800 kronor, hvarigenom en riktig proportion i förhållande till kurs å 20 veckor ernås. Understödet till qvinlig kurs, »som med väsentligen skild undervisning pågår samtidigt med manlig folkhögskola», synes kunna vidkännas en något större nedsättning. I regeln är väl vid en dylik kurs undervisningen så vidt möjligt gemensam med den manliga undervisningen utom i de för kursen speciella ämnena, såsom qvinlig slöjd och huslig ekonomi äfvensom gymnastik. Vid sådant förhållande synes mig beloppet af statsunderstödet till en dylik kurs kunna sättas till högst 1,000 kronor. Skulle i följd af elevantalets storlek skild undervisning äfven i andra ämnen vara erforderlig, torde man få tillita den utväg, som äfven för andra fall af komiterade

förelås, nemligen att ett extra anslag efter Eders Kongl. Maj:ts bepröfvande må kunna anvisas, då elevantalet vid folkhögskola är större än som lämpligen kan uti öfningsämnen i en afdelning undervisas. Ett dylikt extra anslag kan uppenbarligen någon gång på grund af lokala förhållanden särskildt vara af nöden, då elevantalet plötsligt springer upp. Högst 1,000 kronor torde i nu afsedda fall erfordras. Beträffande understöd till en andra årskurs har jag intet att erinra mot det föreslagna högre maximitbeloppet. Men såsom framgår af hvad jag redan uttalat, bör enligt min åsigt krävas motsvarande bidrag från orten äfven i fråga om detta slag af understöd. I afseende åter å elevantalet anser jag mig icke böra tillstyrka någon ändring i de bestämmelser, som hittills tillämpats och hvilka synas mig bättre än de af komiterade föreslagna tjena till en garanti för att den andra årskursen skall verka fruktbringande.

Det begärda anslaget till utbildning för folkhögskolelärares kall finner jag slutligen egnadt att vidmakthålla och stärka de egenskaper, som särskildt höfvas en god lärare i folkhögskolan. För ändamålet borde ett belopp af förslagsanslaget till understöd åt folkhögskolor ställas till Eders Kongl. Maj:ts förfogande att användas enligt de närmare bestämmelser, som Eders Kongl. Maj:t kan finna lämpligt föreskrifva.

Med hufvudsaklig hänsyn till nuvarande folkhögskolor, utgörande, med inberäknande af en nyligen i Öfver Torneådalen öppnad, ett antal af 29, de flesta med både manliga och qvinliga afdelningar, skulle följande summor kunna beräknas vara till understöd erforderliga:

till folkhögskolor med minst 20 veckors kurs	kr. 87,000: —
» qvinliga folkhögskolor med omkring 12 veckors kurs	» 36,000: —
» qvinlig kurs vid manlig folkhögskola med väsentligen skild undervisning	» 4,000: —
» andra årskursen	» 20,000: —

Härtill skulle komma dels understöd för elevernas fördehning i flere afdelningar, förslagsvis 10,000 kronor, dels ett belopp af högst 3,000 kronor till understöd för utbildning af folkhögskole-lärare och -lärarinnor. Förslagsanslaget skulle alltså komma att uppgå till omkring 160,000 kronor. Då emellertid motsvarande bidrag från landstingens sida icke torde kunna påräknas för de närmaste åren, synes man — helst anslaget är uppfördt såsom förslagsanslag — för närvarande kunna inskränka sig till anslagets förhöjning till 120,000 kronor, motsvarande en ökning i det nuvarande beloppet med 65,000 kronor.

På grund af hvad jag nu anført tillstyrker jag i underdånighet, att Eders Kongl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att

dels höja förslagsanslaget till understöd åt folkhögskolor från nuvarande belopp af 55,000 kronor med 65,000 kronor eller till 120,000 kronor,

dels medgifva, att af anslaget må såsom understöd åt sådana i verksamhet varande folkhögskolor i riket, som visat sig gagneliga och af Eders Kongl. Maj:t pröfvas vara i behof af dylikt understöd, utgå

a) till folkhögskola, som pågår minst 20 veckor, högst 3,000 kronor;

b) till qvinlig folkhögskola, som pågår omkring 12 veckor, högst 1,800 kronor;

c) till qvinlig kurs, som samtidigt med manlig folkhögskola pågår med väsentligen skild undervisning, högst 1,000 kronor;

d) till en andra årskurs vid af staten understödd folkhögskola högst 2,000 kronor, dock endast för såvidt i samma kurs ett antal elever, motsvarande minst fjerdedelen af dem, som under närmast föregående läsår genomgått den första årskursen, fortfarande begagna undervisningen; samt derjemte

e) till anordnande af parallelafdelningar vid folkhögskola, då sådant pröfvas vid undervisningen i öfningsämnen vara oundgängligen erforderligt, extra anslag af högst 1,000 kronor för hvarje dylik skola;

allt under vilkor att landsting, kommuner eller enskilde, hvar för sig eller gemensamt, till vederbörande skola eller kurs lemna bidrag, hvilka, inberäknadt skolafgifter, sammanlagdt uppgå till minst enahanda belopp som statsbidraget, samt att berättelse öfver skolans eller kursens verksamhet årligen af skolstyrelsen ingifves såväl till Eders Kongl. Maj:t som till vederbörande landsting;

dels ock tillåta, att af ifrågavarande förslagsanslag ett belopp af högst 3,000 kronor må enligt de närmare bestämmelser, som Eders Kongl. Maj:t kan finna lämpligt meddela, användas till understöd för utbildning af lärare och lärarinnor vid folkhögskolor.

Med anledning af en inom 1899 års riksdag väckt motion har [18.] Riksdagen i skrifvelse den 13 sistlidne maj hos Eders Kongl. Maj:t an-^{Anslag för be-} hållit, det Eders Kongl. Maj:t måtte låta utreda, huruvida det i nådiga^{redande af} kungörelserna den 1 juni 1894 och den 29 maj 1896 föreskrifna vilkor^{undervisning i} för meddelande af statsbidrag åt lärare och lärarinnor, som i slöjd undervisa^{slöjd.} i skolåldern varande gossar och flickor, att undervisningen skall pågå under hela den för folkskolan bestämda årliga lästiden, kan böra undergå förändring i syfte, att statsbidrag må kunna utgå, äfven om undervisningen fortgår under kortare tid, äfvensom att Eders Kongl. Maj:t, derest

så finnes vara lämpligt, måtte till Riksdagen inkomma med det förslag i ämnet, hvartill utredningen må gifva anledning.

I Riksdagens skrifvelse erinras till en början om innehållet i de omförmälda kungörelserna. I den förstnämnda af dessa stadgas, »att skoldistrikt, som genom intyg af vederbörande folkskoleinspektör visat sig hafva på ändamålsenligt sätt i folkskola eller särskild slöjdskola anordnat undervisning i slöjd för gossar, utan att undervisningen i folkskolans läsämnen derigenom eftersättes, må af statsmedel för hvarje skola, hvori antalet slöjdande gossar uppgår till minst tio, erhålla ett årligt understöd af 75 kronor, derest undervisningen uti ifrågavarande ämne pågår minst fyra timmar i veckan under hela den för folkskolan bestämda årliga lästiden, samt att skoldistrikt, om i en dylik skola antalet af dem, som deltaga i slöjdundervisningen, är så stort, att de för denna undervisning äro delade i två eller flere afdelningar, må på här ofvan angifna villkor för hvarje sådan afdelning, hvori antalet uppgår till minst femton, erhålla likaledes ett årligt understöd af 75 kronor, skolande förenämnda understöd utgå från förslagsanslaget till bidrag till aflönande af lärare i slöjd vid folkskolorna.»

I den andra af de båda kungörelserna föreskrifves, att skoldistrikt, som genom intyg af vederbörande folkskoleinspektör visar sig hafva på ändamålsenligt sätt i folkskola, mindre folkskola eller särskild slöjdskola anordnat undervisning i qvinlig slöjd, bestående i stickning, stoppning, lappning, linne- och klädsömnad samt, der omständigheterna sådant medgifva, i spånad och väfning samt flättningsarbeten, utan att undervisningen i folkskolans läroämnen derigenom eftersättes, må af statsmedel för hvarje skola, hvori antalet slöjdande flickor uppgår till minst tio, erhålla ett årligt understöd af 30 kronor, derest undervisningen uti ifrågavarande ämnen pågår minst fyra timmar i veckan under hela den för folkskolan bestämda årliga lästiden, samt att skoldistrikt, om i en dylik skola antalet af dem, som deltaga i slöjdundervisningen, är så stort, att de för denna undervisning äro delade i två eller flere afdelningar, må på här förut angifna villkor för hvarje sådan afdelning, hvori antalet slöjdande uppgår till minst tjugufem, erhålla likaledes ett årligt understöd af 30 kronor, äfvensom att förenämnda understöd skola utgå af förslagsanslaget för beredande af undervisning i slöjd åt i skolåldern varande flickor.

I motiveringen till omförmälda motion anföres, bland annat, att motionären villigt medgäfvit, att det vid affattandet af ett lagstadgande af nu ifrågavarande beskaffenhet, afsedt att tillämpas vid tusentals skolor, som inom vidt skilda trakter af vårt land arbetade under mycket olikartade förhållanden, måste vara ytterst svårt, för att ej säga omöjligt, att

finna en bestämmeelse om lärotid, som vore för alla tillfredsställande. Hvad i städerna äfvensom här och der på landet utan nämnvärd svårighet låte sig genomföras, vore på landsbygden i allmänhet antingen med största svårigheter förenadt eller ock omöjligt att verkställa. Betecknande vore det äfven, att vid riksdagarne 1894 och 1896, då nämnda stadgande om årlig lärotid varit föremål för öfverläggning inom kamrarne samt af Riksdagen antagits, af representanter från olika delar af riket uttalats — endels ganska allvarliga — betänkligheter mot fastställande af åtta månaders slöjdtid. Vigtiga grunder hade dock, enligt motionärens förmenande, bort föranleda en begränsning till minst sex månader. I sådant fall hade föreskriften kommit i öfverensstämmelse med den åsigt, som flertalet af rikets folkskoleinspektörer vid 1894 års möte uttalat, ty desse, som hade att på nära håll öfvervaka folkskolornas verksamhet och för den skull måste anses ega en noggrann kännedom om hvad man af dem med hänsyn till deras olika organisation och vexlande lokala förhållanden rimligtvis kunde begära, hade, särskildt beträffande den qvinliga slöjden, ej vågat föreslå längre undervisningstid än minst sex månader. Då skolslöjden, utom sin ej oväsentliga uppgift att bibringa en för det praktiska lifvet nödig och nyttig handfärdighet, hade en stor uppfostrande betydelse och derjemte åt barnen beredde en behöflig omvexling under deras trägna sysslande med skolans läsämnen, skulle nog nyssnämnde målsmän för folkundervisningen hafva strängt fasthållit fordran, att slöjdundervisningen borde bedrivas under hela den för folkskolan bestämda årliga lästiden, såvida de ej fruktat, att en sådan bestämmeelse mångenstädes ej kunnat efterlefas och att dess tillvaro i en folkskolestadga skulle befinnas menlig, när det blefve ifrågasatt att införa slöjd i skolor, som arbetade under ogynnsamma förhållanden.

Öfvertygad om behofvet af ändring i nämnda hänseende, hade motionären funnit sig föranlåten att till 1898 års riksdag aflemna en motion, hvori det hemställdes, att i den punkt i nådiga kungörelsen den 29 maj 1896 angående anslag för beredande af undervisning i slöjd åt i skolåldern varande flickor, som innehölle villkoren för erhållande af statsbidrag, orden »derest undervisningen uti ifrågavarande ämne pågår minst fyra timmar i veckan under hela den för folkskolan bestämda årliga lästiden» måtte utbytas mot följande: »derest undervisningen uti ifrågavarande ämne pågår minst fyra timmar i veckan under minst sex månader af året, eller ock under den kortare tid, under hvilken undervisningen i den egentliga folkskolan fortgår.» Att de svårigheter, som vore oskiljaktigt förbundna med en under folkskolans hela lästid fortgående slöjdundervisning, ej blott försports inom det län motionären tillhörde, eller Göteborgs och

Bohus län, utan äfven annorstädes på landsbygden, ansåge motionären framgå dels deraf, att vid diskussioner inom kamrarne representanter från åtta län uttalat sig till förmån för motionen, dels deraf, att Första Kammaren bifallit densamma och att inom Andra Kammaren, der voting ej förekommit, talrika instämmanden åtföljt yrkandet om bifall till motionärens förslag.

Motionären hänvisade i öfrigt till riksdagshandlingarna för år 1898 (motionen n:o 65 och kamrarnes protokoll för den 20 april, Första Kammarrens n:o 24 och Andra Kammarrens n:o 28).

Den ändring, som vid Riksdagen år 1898 begärts med afseende på undervisningstid, hade gällt slöjden för flickor. Att så skett, hade berott på, att svårigheterna att erhålla statsbidrag för de i qvinlig slöjd undervisande framträdte betydligt skarpare än i fråga om dem, som undervisade i goss-slöjd. Ty då undervisningen i qvinlig slöjd inom Göteborgs och Bohus län till största delen bestriddes af småskolelärarinnor (165 under år 1898; medräknades lärarinnor vid mindre folkskolor och biträdande vid folkskolor, uppginge antalet till 198), och äfven i andra län nämnda lärarinnor i stort antal undervisade i slöjd, men dessa lärarinnor af helt naturliga skäl måste undervisa sina egna skolbarn hufvudsakligen under den ljusare och blidare årstiden och för den skull måste under vårterminen senare börja och under höstterminen tidigare sluta sina skolor, stälde sig vilkoret att undervisa i slöjd under hela den för folkskolan bestämda årliga lästiden helt annorlunda och ogynnsammare för dem än för undervisare i goss-slöjd, hvilka samtliga vore lärare i folkskolan. Den i slöjd undervisande folkskoleläraren gjorde ju ingen uppoffring genom att slöjda hela den stadgade tiden, om detta eljest vore möjligt, ty han måste ju ändå under samma tid stanna på sin station för att undervisa barnen i folkskolans öfriga läroämnen, men den i slöjd undervisande småskolelärarinnan, som ej finge under hela läsåret undervisa sina småskolebarn samtidigt med folkskolan, som under sitt läsår oftast måste bo ensam i ett enstaka beläget skolhus och som väl kunde behöfva att under sin ferietid få vistas hos föräldrar eller anhöriga på annan ort, måste i de flesta fall, såvida hon ville komma i åtnjutande af statsbidrag, begifva sig till sin skola en månad tidigare och stanna der qvar en månad längre enkom för bestridande af fyra timmars slöjdundervisning i veckan, som hon hade att meddela folkskolans flickor. Om betydelsen af detta skäl för ändring i fråga om tiden för flickors undervisning i slöjd ej syntes kunna förnekas, vore det likväl ej det enda eller ens det förnämsta. Andra kunde anföras, som i lika grad gälde goss-slöjd och flick-slöjd och af hvilka det framginge, att, om en ändring i ofta nämnda afseende för de

undervisande vore önskelig, den icke mindre vore önskelig och behöflig för de slöjdande barnen. Äfven om slöjdundervisningen meddelades uteslutande af folkskolans lärare och lärarinnor, råkade man på landsbygden ut för nästan oöfvervinneliga svårigheter. Så blefve förhållandet särskildt under den mörkaste årstiden vid vårterminens början och under sista delen af höstterminen. Huru skulle man under sådan årstid kunna ifrågasätta slöjdundervisning, om barnen, efter att hafva sysselsatts med läsundervisning så länge de kunde se vid dagsljus, derefter skulle slöjda vid konstgjord belysning och sedan vandra hem i mörker, stundom på obanade stigar, kanske genom skogar och vildmarker, en väglängd, som ej sällan kunde uppgå till en half mil, ja derutöfver. Ville man åter för afvärande af denna olägenhet bereda utrymme åt slöjden medelst minskande af timantalet, som vore anslaget åt folkskolans öfriga läroämnen, hindrades man af föreskriften, att folkskoleinspektör, när statsbidrag söktes, skulle »intyga, att skoldistriktet på ändamålsenligt sätt anordnat undervisning i slöjd för gossar eller flickor, utan att undervisningen i folkskolans läroämnen derigenom eftersattes». Och skulle än saken till äfventyrs under den mörka årstiden kunna någorlunda tillfredsställande ordnas i sådana folkskolor, der barnen åtnjöte daglig undervisning, t. ex. på det sätt, att de fem första dagarne i veckan användes till undervisning i läroämnen och lördagen till slöjd, så stode man deremot fullkomligt rädlös med afseende på andra grupper af folkskolor, som till mycket stort antal för närvarande funnes och säkerligen under en lång framtid komme att finnas i vårt land. Så vore förhållandet i alla fasta folkskolor med hvarannandagsläsning. Huru skulle det i skolor, der barnen åtnjöte undervisning endast tre dagar i veckan, låta sig göra att under den mörka årstiden, som åtminstone kunde beräknas till två månader af läsåret, undantaga en dag i veckan till slöjd? Samma svårigheter mötte i nästan alla s. k. mindre folkskolor, der småskole- och folkskoleafdelningarna besökte skolan vexelvis hvarannan dag. Och hvad anginge de i glest befolkade trakter i stor mängd förekommande flyttande folkskolorna, vore det väl uppenbart, att man ej till förmån för slöjden kunde taga någon enda timme från de öfriga ämnena, hvadan äfven i dessa skolor slöjdundervisningen under den mörkaste tiden blefve omöjliggjord, såvida man ej ville slöjda vid lampljus och låta barnen gå hem i mörker eller ock inskränka slöjden till de i skolans närmaste grannskap boende, hvilket, huru orimligt det vore, enligt hvad från fullt trovärdigt håll uppgifvits, i följd af nu gällande vilkor för erhållande af statsbidrag flerstädes hade egt rum.

Af det ofvan sagda ansåge motionären framlysa, att bestämmelserna med afseende på undervisningstid i folkskoleslöjden vid en stor mängd

af skolor ej kunde efterlevas. Och då motionären förestälde sig, att det för staten, som för folkundervisningen gjort och gjorde så stora uppoffringar, borde vara önskvärdt, att de rika understöden måtte komma så många som möjligt till godo, hade motionären ansett den olägenheten, att slöjdtiden i någon mån förkortades, vara vida mindre än den, att nu gällande stadgande bibehölles med påföljd, att ett af folkskolans viktigare läroämnen aldrig finge inträda i en stor del af de svenska skolorna och i följd deraf många fattiga hem blefve beröfvade det gagn och den glädje, som eljest kunnat komma dem till del.

Vidare omtalas uti Riksdagens ifrågavarande skrifvelse, hurusom, då statsutskottet vid 1898 års riksdag till behandling förehaft den af motionären då väckta motionen, utskottet förklarar sig ej kunna förorda hvad i samma motion föreslagits och som skäl dertill anført, dels att någon på erfarenhet grundad öfvertygelse om behöfligheten af förändring i gällande bestämmelser ännu icke kunnat vinnas, dels att den af motionären föreslagna förändringen strede mot den grundsats, som vid slöjdundervisningens införande i våra folkskolor framhållits, eller att den skulle bereda en nyttig omväxling mellan själs- och kroppsarbete och förekomma en ensidig utveckling på grund af sysselsättning med endast bokliga studier, hvarför slöjdundervisningen borde meddelas i folkskolan och såsom en nödvändig del af det hela ingå bland öfriga undervisningsämnen, och dels att den ifrågasatta förändringen kunde leda dertill, att undervisningen i slöjd komme att till tiden inskränkas vid vissa skolor, der den för närvarande påginge under hela den för folkskolan bestämda årliga lästiden.

Statsutskottet vid 1899 års riksdag hade deremot, enär det af motionären vid 1898 års riksdag väckta förslaget, på sätt motionären åberopat, blifvit af Första Kammaren antaget och äfven inom Andra Kammaren vunnit tillslutning, och då vidare den föreliggande motionen afsåge förändringar i bestämmelserna om statsbidrag till slöjdundervisning icke endast för flickor, utan äfven för gossar, visserligen icke ansett sig böra föreslå Riksdagen att i enlighet med motionärens förslag omedelbart besluta förändring i omförmälda bestämmelser, men funnit sig böra hemställa, att en skrifvelse i ämnet måtte till Eders Kongl. Maj:t aflåtas med hemställan om utredning, huruvida vilkoren för tillgodonjutande af statsbidrag för slöjdskolor lämpligen borde undergå förändring i sådant syfte, som i motionen föreslagits, och med anhållan tillika, att Eders Kongl. Maj:t, derest så funnes vara lämpligt, måtte till Riksdagen inkomma med det förslag i ämnet, hvartill utredningen kunde gifva anledning.

Detta statsutskottets förslag hade af Riksdagen bifallits.

Riksdagens ofvannämnda skrifvelse har genom nådig remiss den 19 maj 1899 blifvit för afgifvande af utlåtanden öfverlemnad till öfverståt hållarembetet och Eders Kongl. Maj:ts samtliga befallningshafvande, till domkapitlen i riket med förståndigande att höra vederbörande folkskoleinspektörer samt till Stockholms stads konsistorium och öfverstyrelsen för Stockholms stads folkskolor.

Några af dem, som på grund häraf i ärendet sig yttrat, hafva hemställt, att Riksdagens framställning icke måtte vinna Eders Kongl. Maj:ts bifall och dervid anført hufvudsakligen följande. Den för slöjdundervisning i folkskolorna tillmätta tiden vore redan enligt nu gällande bestämmelser väl knapp för att med denna undervisning skulle kunna vinnas resultat, motsvarande dertill beviljade anslag. Dessutom borde slöjdundervisningen, hvars betydelse vore ej blott att bibringa teknisk färdighet, utan framför allt att verka som uppfostringsmedel, likställas med öfriga läroämnena i stället för att, såsom nu, intaga en undantagsställning i förhållande till dem. Derför föreläge intet skäl att göra medgifvande i afseende på den föreskrifna årliga undervisningstiden. Förkortade man denna, stärkte man nemligen den på många håll rådande uppfattningen af slöjden som ett biämne. Bibehölle man åter nu gällande bestämmelser, hvilka för öfrigt — åtminstone beträffande undervisningen i qvinlig slöjd — egt gällande kraft under för kort tid för att man skulle kunnat komma till bestämd åsigt om behöfligheten af deras förändring, skulle sannolikt äfven i sådana skolor, der slöjdundervisningen ännu icke vore tillfredsställande anordnad, införandet af en bättre ordning påskyndas. En ändamålsenligare anordning af slöjdundervisningen skulle kunna införas i landets skolor, om t. ex. undervisningen började något tidigare, än nu vanligen vore förhållandet, och om allt för lång middagsrast ej medgäfves. Mot motionärens påstående, att den för slöjden föreskrifna årliga undervisningstiden borde inskränkas för småskolelärarinnans skull, som i annat fall, om hon vore äfven slöjd-lärlarinna i folkskola, måste uppehålla sig i skoldistriktet äfven på tider, då småskolan ej vore i gång, kunde invändas, att det vore jemförelsevis sällsynt och i alla händelser icke någonstädes nödvändigt, att småskolans läseterminer infölle på andra tider än folkskolans, samt att man kunde ifrågasätta, huruvida det vore riktigt, att lärarinnornas intressen tillgodosåges på bekostnad af undervisningen i ett bland folkskolans viktigare läroämnena. Äfven under den mörkare årstiden kunde slöjd inrymmas på folkskolans arbetsordning. Den konstgjorda belysningen vore nemligen icke skadligare för barnen under slöjdtimmarne än under andra lärotimmar, och i vissa delar af landet måste barnen gå hem i skymning eller mörker, äfven om slöjdundervisning icke förekomme i skolan. Hvad sålunda blifvit

sagdt till stöd för bibehållande af nu gällande bestämmelser rörande den årliga undervisningstiden i slöjd, gälde äfven, då fråga vore om mindre gynnsamt anordnade skolor. Särskildt beträffande sådana skolor, der barnen endast hvarannan dag infunne sig i skolan, vore dessa så otillfredsställande anordnade, att de snarare borde afskaffas än till skada för slöjdundervisningen föranleda minskning i den tid, som blifvit åt denna anslagen. Slutligen hade föreskriften, att slöjdundervisningen skulle pågå hela den tid, folkskolan vore i verksamhet, haft det goda med sig, att många barn derigenom förmåtts att på de bestämda lärotiderna ordentligt infinna sig till skolarbetet och att utan afbrott begagna undervisningen till dess de fått tillstånd att afgå från skolan.

Beträffande Stockholm och de flesta öfriga städer vore, enligt vederbörande myndigheters yttranden, inga förändringar i nuvarande föreskrifter rörande slöjdundervisningen erforderliga.

De flesta af dem, från hvilka utlåtanden infordrats, anse emellertid, att behof af ändring i nu gällande bestämmelser rörande tiden för slöjdundervisningen gjort sig gällande. Till stöd för denna åsigt hafva de framhållit och ytterligare utvecklade de skäl, som af motionären framstälts. Särskildt har dervid betonats den omständigheten, att med nuvarande lagstiftning det kunde hända, att en församling, der slöjdundervisning påginge t. ex. fem månader om året, kunde få fullt statsbidrag, under det en annan, der det slöjdades 6 å 7 månader årligen, icke kunde erhålla något bidrag af allmänna medel till ifrågavarande undervisning, om nemligen folkskolans årliga undervisningstid vore bestämd till åtta kalendermånader.

Beträffande den ändring, som borde vidtagas i nu gällande föreskrifter rörande slöjdundervisning i folkskolan, hafva mycket vexlande åsikter uttalats.

Några hafva förklarat sig ej hafva något att erinra mot motionärens framställning.

Andra hafva ansett önskvärdt, att, utan förkortande af den sammanlagda minimitiden, jemkning vidtoges beträffande föreskriften om visst antal slöjdtimmar i veckan. Så har t. ex. föreslagits, att de nuvarande bestämmelserna skulle bibehållas som hufvudregel, men att det undantagsvis, der sådant visade sig nödvändigt, skulle medgifvas, att slöjdundervisningen inskränktes till 23 veckor om året samtidigt med folkskolans undervisningstid, men i sådant fall med minst sex timmars undervisning i veckan, så att minst 138 timmar om året fortfarande komme hvarje slöjdfördelning till del.

Ett annat förslag i samma syfte är, att den under de två vinter-

månaderna, då slöjdundervisningen skulle inställas, uppkommande bristen i slöjdtimmarnes antal skulle fyllas antingen genom ökning i timantalet under de sex återstående månaderna eller genom komplettering under ferierna.

Med hänsyn särskildt till slöjdundervisningen för flickor har den åsigt uttalats, att, om åtta månaders årlig undervisningstid bibehölles, statsbidrag borde få utgå, äfven om denna tid endels sammanfölle med småskolans och mindre folkskolans lästid, i hvilket fall folkskolans flickor dock vore i tillfälle att deltaga i slöjdundervisningen under största delen af folkskolans undervisningstid.

Åtskilliga af dem, som afgifvit utlåtande i frågan, förmena, att inskränkning borde göras i den nu för slöjdundervisningen föreskrifna årliga undervisningstiden, och att skoldistriktet detta oaktadt borde få utbekomma hela beloppet af det nu för ändamålet anslagna statsbidraget. Dock hafva dervid några gjort det förbehåll, att inskränkningen skulle få vidtagas endast i det fall, att den pröfvades vara af behovet påkallad.

Angående omfattningen af den förordade inskränkningen hafva olika meningar framställts. Så har föreslagits, att undervisningen i slöjd skulle årligen pågå minst sex månader, eller under 25 veckor med minst fyra timmar i veckan, eller under 20 veckor med minst fem timmar i hvarje vecka, eller fyra timmar i veckan under sex månader och två timmar hvarje vecka under läsårets två mörkaste månader, eller till 100 timmar, fördelade på minst 25 veckor och med minst två timmar i hvarje vecka, vare sig i samband med repetitionsförhören i skolor, der läsning påginge sex timmar dagligen, eller å ljusare dagar såsom en sjetten arbetstimme i skolor, der undervisning meddelades fem timmar om dagen, eller 120 timmar eller 130 timmar, med rätt för skolråden att på lämpligaste sätt fördela dem under folkskolans lästid.

I många af utlåtandena uttalas den farhågan, att, derest den stadgade undervisningstiden förkortades, utan att samtidigt dermed det för slöjdundervisningens främjande anslagna statsbidrag gjordes med hänsyn till beloppet beroende af slöjdundervisningstidens längd, denna tid skulle äfven i sådana skolor, i hvilka slöjdundervisning utan svårighet kunde pågå under åtta månader af året eller eljest under folkskolans hela årliga lästid, komma att lida afsevärd afknappning. Till förebyggande af att på sådant sätt det med statsbidraget afsedda ändamålet skulle i väsentlig mån förfelas hafva åtskilliga utvägar föreslagits. Så borde inskränkning af undervisningstiden få ega rum endast i vissa slag af skolor, t. ex. fasta skolor med afdelningsläsning och flyttande skolor.

Enligt andra förslag borde undervisningstiden — såsom jag i annat

sammanhang redan antydt — få förkortas endast när vederbörande myndighet, Eders Kongl. Maj:t, Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande eller domkapitlet, efter folkskoleinspektörens hörande, pröfvat en sådan förkortning vara af behovet påkallad.

Många af dem, som afgifvit utlåtanden uti ifrågavarande ärende, hafva ifrågasatt, att statsbidraget skulle sänkas i den mån, undervisningstiden förkortades, antingen på det sätt att uti folkskolor, der hinder mötte för åtta månaders undervisning i slöjd — flyttande folkskolor, och skolor, der folk- och småskoleafdelningarna undervisades på skilda tider — statsbidraget skulle utgå med visst fixt lägre belopp än eljest, t. ex. hälften, eller ock, i likhet med hvad beträffande fortsättningsskolor funnes föreskrifvet, så att statsbidraget skulle ställas i direkt förhållande till den särskilda minimitid, hvilken blifvit antingen i lagen fastställd eller, på sätt förut är sagdt, efter pröfning för visst fall bestämd.

Några af dem, som yttrat sig rörande nedsättning af den årliga undervisningstiden, hafva ansett, att denna i vissa skolor kunde sättas så lågt som till fyra månader. I ett af utlåtandena föreslås, att, enär den årliga undervisningstiden i skolor med åtta månaders undervisningstid om året, efter afräkning af helgdagarna, torde kunna beräknas till 128 timmar årligen, samt barnen för vinnande af det med skolslöjden afsedda resultat kunde anses behöfva en undervisningstid af minst två läsår med nu stadgade minsta undervisningstid för slöjd eller omkring 256 timmar, till följd hvaraf och då hvarje barn gemenligen under sin skolålder bevistade folkskolan under fyra år, minimitiden för hvarje barns undervisning i slöjd skulle kunna sättas till 64 timmar för hvarje läsår, skoldistrikt, som föranstaltade undervisning i slöjd under kortare tid än 128 timmar under läsåret, dock minst 64 timmar, borde vara berättigadt att erhålla för 64 timmars undervisning hälften och för hvarje 16 timmars ytterligare undervisning derutöfver en åttendedel af det statsunderstöd skoldistriktet enligt nu gällande bestämmelser för hel undervisningstid egde med hänsyn till lärjungeantalet tillgodonjuta.

I sammanhang med sålunda framställda förslag om statsunderstödet minskning i proportion till undervisningstidens längd hafva vissa bland de hörda myndigheterna och tjenstemännen hemställt om höjning i visst fall af statsbidragets belopp, särskildt beträffande anslaget till främjande af den qvinliga slöjdundervisningen.

Några hafva föreslagit, att statsbidrag till främjande af goss-slöjd måtte utgå med 75 kronor, om undervisningen pågått åtta månader, med 65 kronor, derest undervisningstiden uppgått till sju månader, och med 55 kronor, om undervisning uti ifrågavarande ämne meddelats endast sex

månader. Beträffande den qvinliga slöjden skulle den, enligt samma förslag, understödjas med 40 kronor för åtta månaders undervisning samt med 35 kronor för sju månaders och med 30 kronor för sex månaders undervisning.

Enligt ett annat förslag deremot borde statsanslaget till goss-slöjd utgå med 80, 60 och 40 kronor och till flickslöjd med 40, 30 och 20 kronor, allt efter som undervisningen pågått åtta, sju eller sex månader.

Äfvenledes har det förslag framställts, att statsbidragets storlek för slöjdskola med minst tio elever, då fråga vore om goss-slöjd, måtte vid minst 30 $\frac{1}{2}$ veckors — d. v. s. åtta månaders, minskade med fyra till fortsättningsskola använda veckor — undervisning utgå med 80 kronor, men vid sex månaders undervisning med 60 kronor, att sådant anslag till flickslöjd måtte för samma tider utgå med respektive 40 och 30 kronor, för hvarje skola med tio eller skolafdelning med tjugufem elever, allt under förutsättning, att hvarje barn åtnjöte undervisning hela den ifrågavarande tiden, men att deremot till skolor, der olika afdelningar på olika tider af året undervisades i slöjd, måtte i fråga om slöjd för gossar lemnas ett statsbidrag af 40 kronor och i fråga om slöjd för flickor ett statsbidrag af 20 kronor för hvarje slöjdfafdelning af tio elever, som undervisades fyra månader af året, dock att icke mer än två sådana bidrag finge lemnas åt hvarje skola för goss-slöjd och ej heller mer än två åt hvarje skola för flickslöjd.

I samband härmed har äfven hemställts, huruvida det icke borde stadgas, att, om de slöjdande barnens antal i en flyttande skola på de stationer, mellan hvilka skolan flyttade, uppginge till tio, statsbidrag skulle kunna erhållas.

Vidare har ifrågasatts, att statsanslaget till slöjdskolorna skulle af vederbörande skoldistrikt requireras först i december, då dels genom inspektioner, dels genom utdrag ur slöjdjournaler knnde styrkas, att antalet slöjdande barn varit i regel det lagstadgade icke blott under årets tre första månader utan under hela året.

Jemväl den önskan har uttalats, att bestämmelserna om statsbidrag till främjande af undervisning i slöjd för gossar måtte få tillämpas äfven på sådana mindre folkskolor, i hvilka undervisning i goss-slöjd meddelades.

Erforderligt anses äfven vara, att förbud utfärdades mot att förlägga slöjdundervisningen uteslutande till lördagen eller i allmänhet till en enda veckodag med fyra till sex timmar i följd, hvilket vore i strid med slöjdundervisningens sanna intresse jemväl ur den synpunkten, att många föräldrar ogerna låte sina barn besöka skolan endast för att deltaga i slöjdundervisningen.

Slutligen har hemställt, huruvida icke, derest i ärendet föreslagna ändringar i större eller mindre mån komme till utförande, de många föreskrifter, hvilka för närvarande gälde i afseende på anslagen för slöjdundervisningen och som mer eller mindre skulle beröras af dessa ändringar, nemligen nådiga kungörelserna den 26 oktober 1883, den 1 juni 1894 och den 29 maj 1896 samt nådiga cirkulären af de båda sistnämnda dagarne, dervid lämpligen kunde och borde sammanföras till en enda allmän författning.

Samme motionär, som väckt den motion, hvarom nu varit fråga, hade till 1899 års riksdags ompröfvande framlagt en annan motion jemväl rörande slöjdundervisningen. I denna hade han hemställt, att Riksdagen ville besluta, att slöjdskolor för gossar och flickor måtte blifva likställda med öfriga i Eders Kongl. Maj:ts cirkulär till Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande den 28 maj 1897 omnämnda skolor i fråga om utbekommande af lönestillskott af allmänna medel. Med anledning deraf har Riksdagen i skrifvelse den 13 maj 1899 hos Eders Kongl. Maj:t anhållit, att Eders Kongl. Maj:t måtte efter verkställd utredning till Riksdagen inkomma med förslag till sådan förändring i gällande bestämmelser angående tillgodonjutande af statsunderstöd för slöjdundervisning, att dylikt understöd måtte kunna utbetalas jemväl för slöjdundervisning, som vid nyinrättad slöjdskola eller vid folkskola, der slöjdundervisning ej förut meddelats, tagit sin början å annan tid af kalenderåret än vid vårterminens början. Till redogörelse för innehållet i denna Riksdagens skrifvelse torde jag nu få öfvergå.

Till stöd för omförmälda framställning har Riksdagen åberopat de i motionen anförda skäl, hvilka äro i hufvudsak följande. Genom nådiga kungörelsen den 1 juni 1894 vore såsom vilkor för erhållande af statsbidrag stadgadt, att undervisningen i slöjdskola för i skolåldern varande gossar skulle fortgå »minst fyra timmar i veckan under hela den för folkskolan bestämda årliga lästiden.» Emellertid hade ofta inträffat, att en nyinrättad slöjdskola ej trädte i verksamhet förr än vid höstterminens början, och då för dylik skola ingifvits ansökan om statsbidrag för denna kortare tid af året, under hvilken slöjdundervisning vid skolan bedrifvits, hade sådan ansökan alltid blifvit afslagen under hänvisning till förut anförda stadgande. Annorlunda hade naturligen ej kunnat ske, och så länge ifrågavarande stadgande oförändradt kvarstode, kunde dylika ansökningar icke bifallas. Giltig anledning till ändring i detta afseende syntes obestriddligen förefinnas. Den enklaste konsekvens tycktes nemligen fordra, att slöjdskolorna uti ifrågavarande hänseende likställdes med andra skolor,

så att äfven för slöjdskolorna finge gälla hvad i berörda fall vore stadgad i nådiga cirkuläret den 28 maj 1897. I sådana skoldistrikt, der läsåret började med höstterminen — och deras antal blefve med hvarje år allt större — vore det ju det allra naturligaste, att en beslutad slöjdskola trädde i verksamhet vid höstterminens början. Många omständigheter kunde dessutom göra det omöjligt att få en beslutad slöjdskola i gång vid början af vårterminen.

Det i motionen afsedda stadgandet i det numera upphäfda cirkuläret den 28 maj 1897, hvilket stadgande återfinnes i det nu gällande nådiga cirkuläret den 27 maj 1898 till Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i samtliga län rörande förändrade bestämmelser angående lönetillskott af allmänna medel för lärare och lärarinnor vid folkskolor, innehåller, att för utbekommande af lönetillskott af allmänna medel för lärare och lärarinnor vid folkskolor och småskolor hinder ej bör möta vare sig deraf att en småskola eller mindre folkskola under årets lopp förändrats till folkskola, i hvilken händelse lönetillskott till det för hvarje fall bestämda belopp må utgå för de tider af året, då hvardera skolan varit i verksamhet, eller deraf att ny läraretjänst eller ny skola inrättats under så framskriden tid af året, att af sådan anledning undervisningen ej kunnat fortgå hela den stadgade tiden, i hvilken händelse lönetillskott må utgå för den tid undervisningen bedrifvits.

Öfver Riksdagens ifrågavarande framställning hafva genom nådig remiss den 19 maj 1899 utlåtanden infordrats från öfverståthållarembetet, Eders Kongl. Maj:ts samtliga befallningshafvande, domkapitlen, Stockholms stads konsistorium och öfverstyrelsen för Stockholms stads folkskolor äfvensom, genom domkapitlen, från rikets folkskoleinspektörer; och hafva samtliga, hvilka sålunda blifvit i ärendet hörda, tillstyrkt eller åtminstone icke motsatt sig bifall till Riksdagens hemställan.

Såsom skäl för vidtagande af den föreslagna förändringen har dervid hufvudsakligen åberopats, att det vore både följdrigtigt och rättvist att i fråga om skolslöjden uti ifrågavarande hänseende medgifva samma förmån, som vore stadgad beträffande statens bidrag till den öfriga folkskoleundervisningen, helst ett allmännare införande i folkskolorna af berörda vigtiga läroämne derigenom otvifvelaktigt skulle befordras. Härjemte har framhållits, att det i de allt talrikare fall, der läsåret toge sin början med höstterminen, vore både naturligare och ändamålsenligare att slöjdskola öppnades vid läsarets början, då schema uppgjordes att gälla för året i dess helhet, än vid kalenderårets början, som infölle midt i den undervisningstid, hvarunder de äldre barnen flitigast besökte skolan. På sådant

sätt blefve slöjdundervisningen mera metodiskt anordnad från början och mera fruktbringande i längden.

Beträffande de närmare villkoren för åtnjutande af den förmån, hvarom nu är fråga, hafva olika åsikter uttalats.

I flere utlåtanden har den mening framstälts, att enär den årliga undervisningen i folkskolorna vore fördelad på två terminer och det syntes lämpligt, att ett nytt läroämne ej infördes å annan tid än från och med en termins början, då jemväl arbetsordning för terminsundervisningen plägade uppgöras, skäl icke vore för handen till annan ändring uti berörda syfte än att bidrag af allmänna medel till slöjdundervisning finge utgå, der denna undervisning toge sin början i sammanhang med höstterminen, en regel som lämpligen ock kunde tillämpas å en vid höstterminens begynnelse nyinrättad särskild slöjdskola. I synnerhet med hänsyn till folkskolor med afdelningsläsning likasom till de flyttande skolorna, borde det stadgas såsom vilkor för erhållande af statsbidrag, att nyanordnad slöjdundervisning skulle pågå minst höstterminen, enär det vore hvarken behöfligt eller nyttigt att bestämma en kortare tid. Men statsbidrag till undervisning i slöjd, meddelad i nyinrättad slöjdskola, borde dock, enligt ett förslag, få utgå för hösttermin endast för så vidt slöjdskolan vore stäld i samband med folkskola eller mindre folkskola, der läsåret toge sin början med nämnda termin.

I nära anslutning till dessa förslag har hemstälts, att statsbidrag till under året anordnad slöjdundervisning skulle få utgå endast i det fall, att undervisningen påginge under minst halfva den för distriktets slöjdskolor bestämda årliga arbetstiden, i hvilket fall statsbidraget borde nedsättas till hälften af det för år bestämda beloppet. Enligt en annan mening borde, då särskilda slöjdskolor, hvilka alltid komme att blifva ett fåtal, kunde utan men för annan läroanstalt begynna sitt arbete vid hvilken tid på året som helst, statsanslag till dessa skolor erhållas utan hänsyn till tiden för deras öppnande.

Beträffande statsbidragets belopp i detta fall har föreslagits, att det borde beräknas för månad, så att det för goss-slöjd skulle utgå med 10 kronor och för flickslöjd med 5 kronor för arbetsmånad, dock ej till högre belopp för år än 80 kronor för förra slaget af slöjd och 40 kronor för det senare. I åtskilliga utlåtanden förordas stadgande derom, att, om slöjdundervisning anordnades så sent under året, att den ej kunde pågå åtta månader, statsbidrag till främjande af denna undervisning likväl skulle kunna erhållas, dock ej för kortare årlig undervisningstid än två månader. En af dem, från hvilka utlåtanden infordrats, har hemställt om bifall till motionärens framställning, under förutsättning likväl, att beslutet om en

slöjdskolas inrättande under en kortare tid än sex månader af kalenderåret tillika innehölle bestämmelse om att samma slöjdskola måste pågå äfven under det närmast följande kalenderåret och efter samma plan, som vid beslutets fattande blifvit fastställd.

Hvad vidare angår sättet för beräkning af statsbidragets belopp hafva de flesta af dem, som blifvit i ärendet hörda, tillstyrkt, att bidraget skulle, i öfverensstämmelse med nådiga cirkuläret den 27 maj 1898 och enligt hvad i Riksdagens skrivelse blifvit anfördt, utgå för den tid undervisningen bedrifvits. Dock har härvid gjorts framställning om, att undervisningstiden måtte beräknas i fulla kalendermånader och understödet bestämmas till deremot svarande belopp. I motsats häremot har i ett utlåtande yrkats, att, i fall slöjdskola inrättats under så framskriden tid af året, att undervisningen af sådan anledning ej kunnat fortgå hela den stadgade tiden, statsbidrag borde utgå för det antal timmar undervisningen bedrifvits.

Uppmärksamheten har i några utlåtanden fästs derpå, att särskild bestämmelse vore af nöden derom, att, derest i förut befintlig slöjdskola eller i folkskola, der undervisning i slöjd meddelades, ny, till statsbidrag eljest berättigad slöjdafdelning inrättades å annan tid än vid vårterminens början, understöd äfven i sådant fall finge utgå.

Slutligen har den åsigt uttalats, att statsbidrag borde kunna erhållas icke blott under den i Riksdagens skrivelse afsedda förutsättning, utan äfven, på sätt uti nådiga cirkuläret den 27 maj 1898 omförmåles, i andra fall, der sådana oförutsedda och oförvållade hinder för undervisningens fortgång inträffat, att de icke kunnat af skoldistriktet undanrödjas, till exempel om lärarebefattning blefve ledig och icke kunde under återstoden af läsåret på lämpligt sätt besättas eller uppehållas, eller om undervisningen måst på grund af farsot under någon tid inställas.

De många skiftande förslag, som i de inkomna underdåniga utlåtandena framstälts, syntes kräfva en ytterligare af sakkunnige från olika delar af landet verkställd utredning. Eders Kongl. Maj:t tacktes därför bemyndiga mig att för utredning af ifrågavarande jemte vissa andra till folkundervisningen hörande frågor sammankalla fem sakkunnige. Dessa sammanträdde den 1 sistlidne november och den 23 i samma månad öfverlemnade de till ecklesiastikdepartementet utlåtande angående villkoren för erhållande af statsbidrag för slöjdundervisningen vid folkskolorna. Uti utlåtandet hafva de framställt följande förslag till föreskrifter rörande anslag för beredande af undervisning i slöjd åt i skolåldern varande gossar och flickor.

1. Skoldistrikt, som genom intyg af vederbörande folkskoleinspektör

visar sig hafva på ändamålsenligt sätt i folkskola eller särskild slöjdskola anordnat undervisning i slöjd för i skolåldern varande gossar, bestående i träslöjd och, der omständigheterna sådant medgifva, i metallslöjd, eller i folkskola, mindre folkskola eller särskild slöjdskola undervisning i slöjd för i skolåldern varande flickor, bestående i stickning, linnesömnad, stoppning och lappning samt, der omständigheterna sådant medgifva, i klädsömnad, spånad, väfnad och flättningsarbeten, utan att undervisningen i folkskolans öfriga läroämnen derigenom eftersättes, må af statsmedel för hvarje skola, hvori minst tio gossar eller tio flickor varit för slöjdundervisningen vid hvarje lästermins början inskrifna och, så länge de tillhört skolan, i allmänhet uti densamma deltagit, eller, om i en dylik skola antalet af dem, som deltagit i slöjdundervisningen, varit så stort, att de för denna undervisning varit delade i två eller flere afdelningar, för hvarje sådan afdelning, hvori minst femton slöjdande gossar eller minst tjugufem slöjdande flickor varit för slöjdundervisningen vid hvarje lästermins början inskrifna och, så länge de tillhört skolan, i allmänhet uti densamma deltagit, erhålla ett årligt understöd af 80 kronor för dylik skola eller dylik afdelning med slöjdande gossar och af 40 kronor för dylik skola eller dylik afdelning med slöjdande flickor, derest undervisningen uti ifrågasvarande ämne antingen

a) pågått minst fyra timmar i veckan under åtta undervisningsmånader, hvarje kalendermånad beräknad till trettio dagar, eller

b) under högst två månader af den mörkare årstiden pågått endast två timmar i veckan men under lika lång tid af den ljusare delen af året fortgått sex timmar i veckan, fördelade på minst två dagar, och under återstående undervisningsmånader fyra timmar i veckan, eller

c) under högst två månader af den mörkare årstiden varit instäld, men under dubbelt så lång tid af den ljusare delen af året fortgått sex timmar i veckan, fördelade på minst två dagar, och under återstående undervisningsmånader fyra timmar i veckan;

börande tiden för undervisning i slöjd falla inom den folkskolas eller mindre folkskolas undervisningstid, som de slöjdande barnen tillhöra, eller ock dels inom nämnda skolas, dels inom småskolans undervisningstid.

2. Om vid folkskola eller mindre folkskola undervisningen i slöjd under högst två månader af den mörkare årstiden pågått endast två timmar i veckan och under återstående sex undervisningsmånader fyra timmar i veckan, må efter uppfyllande af öfriga i mom. 1 angifna villkor sju åttendedelar af förenämnda understöd uppbäras.

3. Om vid sådan skola, som i nästföregående mom. omförmäles, undervisningen i slöjd under högst två månader af den mörkare årstiden

varit instäld, men under återstående sex undervisningsmånader pågått fyra timmar i veckan, må under enahanda vilkor tre fjerdedelar af det understöd uppbäras, som kan erhållas för åtta månaders undervisning.

4. Om slöjdundervisning anordnats blott å en station för flyttande skola eller blott för en afdelning af en eller flere årsklasser af skola, der olika årsklasser undervisas på skilda tider af året, må för halfva antalet af de i mom. 1—3 upptagna undervisningsmånader understöd af statsmedel uppbäras med hälften af de belopp, som kunna erhållas enligt i samma mom. angifna bestämmelser och vilkor.

5. Förenämnda understöd skola utgå från förslagsanslagen till bidrag för aflönande af lärare i slöjd vid folkskolorna och för beredande af undervisning i slöjd åt i skolåldern varande flickor. Ansökningar om dylikt understöd, affattade enligt fastställt formulär och försedda med deri angifna uppgifter, skola, särskildt för gossar och särskildt för flickor, till folkskoleinspektören insändas i två exemplar, hvaraf det ena, försedt med hans intyg, bör af skolrådet (skolstyrelsen) ingifvas eller med allmänna posten insändas till Kongl. Maj:ts befallningshafvande efter början af december månad det år, för hvilket understödet sökes, eller senast före utgången af januari månad följande år, börande hinder för utbekommande af understöd icke möta vare sig a) deraf, att undervisningen i följd af farsot måst för någon tid inställas, eller b) deraf, att slöjdundervisning vid folkskola, mindre folkskola, särskild slöjdskola eller för slöjdafdelning vid dylika skolor anordnats under en så framskriden del af året, att af sådan anledning undervisningen ej kunnat fortgå hela den för statsbidrags erhållande bestämda tiden, i hvilket fall understödet må utgå för det antal hela månader, undervisningen bedrifvits, dock ej för kortare tid än från höstterminens början, eller c) deraf, att två eller flere slöjdafdelningar under året förenats till ett mindre antal, i hvilket fall understödet för det öfverskjutande antalet afdelningar må utgå för det antal hela månader, dessa undervisats särskildt, eller d) deraf, att antalet slöjdande barn vid en folkskola eller mindre folkskola vid höstterminens början nedgått under tio, i hvilket fall understöd må utgå för det antal hela månader, slöjdundervisningen i enlighet med i mom. 1—3 angifna bestämmelser fortgått under vårterminen, eller e) deraf, att vid flyttande skola de i mom. 1 omnämnda antalen af slöjdande gossar eller flickor äro fördelade på de olika stationerna.

De sakkunnige hafva sålunda föreslagit, att för erhållande af helt statsbidrag till främjande af undervisning i slöjd skulle fordras, att undervisningen påginge fyra timmar i veckan under åtta undervisningsmånader. I regel borde derjemte slöjdundervisningen bedrifvas under samma tid af

året som den öfriga undervisningen i den skola, de slöjdande tillhörde. Men då mångenstädes anordnande af undervisning i qvinlig slöjd försvårats derigenom att lärarinnan i småskolan, om hon derjemte användts som slöjdlärlarinna i folkskolan, nödgats, derest folkskolans och småskolans läs-terminer icke sammanfallit, uppehålla sig i skoldistriktet endast för fyra timmars undervisning i veckan, kunde ifrågavarande slöjdundervisning så anordnas, att tiden för densamma fölle dels inom den folkskolas eller den mindre folkskolas undervisningstid, som de slöjdande barnen tillhörde, och dels inom småskolans undervisningstid.

Då emellertid alla de svårigheter vid undervisningens anordnande, som af motionären blifvit framhållna, ej kunde afhjelpas genom ofvannämnda åtgärd, hafva de sakkunnige vidare rörande fördelning af den till slöjdundervisning anslagna tiden framställt olika förslag för att derigenom i möjligaste mån tillgodose olika behof och önskingar. Dervid hafva de utgått från åsigten, att minskning i tiden icke finge ske utan godtgörelse antingen på det sätt, att förlorad tid toges igen genom ökning i veckotimmarnes antal under annan tid, eller på det sätt, att minskad tid motsvarades af minskadt statsunderstöd. Skulle det nemligen, som motionären föreslagit, tillåtas, att tiden för slöjdundervisningen minskades till sex månader med fyra timmar i veckan utan att statsbidraget nedsattes, skulle följden blifva, att sex månaders undervisning i slöjd blefve regel åtminstone i landsbygdens skolor.

Beträffande den närmare motiveringen till de af de sakkunnige framställda förslag i nu berörda afseenden torde jag, i den mån ytterligare redogörelse därför icke nu kommer att af mig lemnas, få hänvisa till de sakkunniges omförmälda utlåtande, som blifvit till trycket befordradt.

Enligt mitt förmenande böra nu gällande bestämmelser rörande tiden för slöjdundervisningen i folkskolan fortfarande, så vidt möjligt är, till sina hufvudgrunder qvarstå oförändrade. Det är nemligen af vikt, att läsning och slöjd på lämpligt sätt omvexla med hvarandra; och någon förkortning i den nu till ifrågavarande undervisning anslagna tiden synes icke böra ske, derest undervisningen skall medföra fullt gagn. Denna min åsigt vinner stöd af erfarenheten och fackmäns utsagor; och jag vill, till ytterligare bekräftande af densamma, fästa uppmärksamheten derpå, att en komité, som i Finland haft uppdrag att utarbета program till läro- och läseböcker för Finlands folkskolor, i sitt under år 1899 afgifna betänkande föreslagit, att undervisning i handarbete skall under skolans hela arbetstid meddelas fyra timmar i veckan.

Jag kan därför icke instämma i motionärens förslag, hvilket, om det

antoges, sannolikt skulle hafva till följd, att undervisning i slöjd komme att meddelas endast under sex månader af året i många skolor, der den utan större svårigheter skulle kunna bedrivas under hela läsåret.

Då emellertid åtskilliga skolor i vårt land arbeta under lokala förhållanden, som göra det mycket svårt, om ej omöjligt, att i dem anordna slöjdundervisning med iakttagande af de villkor, som nu äro föreskrifna för erhållande af statsbidrag till främjande af denna undervisning, torde det vara skäl att, med hänsyn till dessa skolor, medgifva några förändringar i eljest gällande bestämmelser uti ifrågavarande hänseende. Dessa förändringar böra då gå ut på antingen en annan fördelning af de till slöjdundervisningen anslagna timmarne eller en inskränkning uti den för ändamålet föreskrifna tiden.

Men för att förebygga missbruk af medgifvandet, att bidrag af allmänna medel till beredande af undervisning i slöjd för i skolåldern varande gossar och flickor må utgå, äfven om slöjdundervisning ej pågår hela den bestämda årliga lästiden, torde vara af nöden att för sådant fall stadga, att statsunderstödet belopp skall bestämmas i proportion till undervisningstidens längd.

Äfven i vissa andra fall torde undantag från den allmänna regeln böra medgifvas. I afseende härå vill jag erinra om stadgandet i nådiga kungörelsen angående anslag för lärares aflöning vid fortsättningsskolor den 11 september 1897, att skoldistrikt, som inrättat fortsättningsskola, eger att till den fortsatta undervisningen använda högst fyra veckor af folkskolans ordinarie undervisningstid. Det synes mig billigt, att, om slöjdundervisning anordnas vid en folkskola, hvars arbetstid blifvit förkortad derigenom, att en del af densamma upptages af fortsättningsskolan, skoldistriktet får rätt antingen att låta slöjdundervisningen i folkskolan fortgå äfven inom fortsättningsskolans arbetstid eller att uppbära för sju månaders slöjdundervisning sju åttendedelar af det statsbidrag till dylik undervisning, som är bestämdt för en undervisningstid af åtta månader. Likaså torde det, enär småskolelärarinnor i många skoldistrikt användas äfven som slöjdlärarinnor i folkskolor, vara skäl medgifva att, der så finnes nödigt, undervisningen i slöjd i folkskolan må, med rätt att därför åtnjuta statsbidrag, pågå äfven inom småskolans undervisningstid. En begränsning i den tid, slöjdundervisning sålunda må ega rum under fortsättningsskolas eller småskolas arbetstid, är dock nödig, på det att läsning och sysselsättning med slöjd må under största delen af läsåret omvexla med hvarandra; och såsom lämplig gräns härför anser jag kunna stadgas en maximitid af två månader.

I likhet med de sakkunnige anser jag vidare, att det för rätt till

statsbidrag nu bestämda minimiantalet slöjdande bör finnas vid hvarje lästermins början samt sedan under lästerminens lopp; dock torde dervid den modifikation böra göras, att statsbidragets utbekommande icke må förhindras deraf att enskilda barn varit frånvarande vissa dagar eller deraf att enskilda barn under terminens lopp genom flyttning eller dödsfall afgått från skolan. Om deremot vid vårterminens slut så många barn afgått från skolan, att minimiantalet ej uppnås, må bidrag icke utgå, derest ej vid höstterminens början detta antal ånyo blifvit fylldt.

Jemväl synes det mig billigt, att, om slöjdundervisning lämpligen kan anordnas endast på en af de stationer, mellan hvilka flyttande skola flyttar, eller endast i en afdelning af sådan fast skola med afdelningsläsning, i hvilken afdelningarna undervisas på skilda tider, statsbidrag får utgå till understödjande af denna undervisning på föreskrifna villkor, dock under förutsättning att undervisningen pågår under minst fyra månader.

De uttalanden jag nu gjort hänföra sig till Riksdagens först omförmälda skrifvelse. Hvad åter angår Riksdagens anhållan om utredning och förslag rörande sådan förändring i gällande bestämmelser angående tillgodonjutande af statsunderstöd för slöjdundervisning, att sådant understöd måtte kunna utbetalas jemväl för slöjdundervisning, som tagit sin början å annan tid af kalenderåret än vid vårterminens början, hafva de sakkunnige, såsom nämnt, föreslagit, att hinder för utbekommande af dylikt statsbidrag icke måtte möta deraf, att slöjdundervisning vid en folkskola, mindre folkskola eller särskild slöjdskola eller för slöjdaafdelning vid sådana skolor anordnas under en så framskriden tid af året, att undervisningen ej kunnat fortgå hela den lagstadgade tiden, utan att ifrågasvarande bidrag måtte få utgå för den tid, undervisningen bedrifvits, dock blott för hela månader och ej för kortare tid än från höstterminens början.

Mot detta förslag har jag intet annat att erinra än att en i sak oväsentlig omredigering af det föreslagna stadgandet synes för tydlighetens skull böra ega rum.

Lika med åtskilliga af dem, som i ärendet hörts, finner jag lämpligt, att då nu betydande ändringar i nådiga kungörelserna angående anslag för beredande af undervisning i slöjd åt i skolåldern varande gossar den 1 juni 1894 och angående anslag för beredande af undervisning i slöjd åt i skolåldern varande flickor den 29 maj 1896 skola ega rum, dessa författningar undergå förändring äfven i andra delar än Riksdagen angifvit samt derpå sammanslås till en gemensam författning. I afseende härå får jag i underdånighet anföra följande.

I nådiga kungörelsen den 1 juni 1894 är ej angifvet, hvilka arter af slöjd böra förekomma vid undervisningen i slöjd för gossar. Så har deremot

skett i nådiga kungörelsen den 29 maj 1896 angående anslag för beredande af undervisning i slöjd för flickor. För likformighetens skull synes det mig lämpligt, att slöjdarterna angifvas, äfven då fråga är om undervisning i slöjd för gossar. Beträffande åter frågan, hvilka slöjdarter böra förekomma vid gossarnes undervisning, har jag intet att invända mot desakkunniges förslag, helst detta öfverensstämmer med hvad som i detta hänseende angifves såväl i nådiga kungörelsen den 11 september 1877 angående anslag för beredande af undervisning i slöjd åt i skolåldern varande barn som i normalplanen för landets folk- och småskolor.

Välbetänt synes det vidare vara att, såsom de sakkunnige föreslagit, ej stadga undervisning i klädsömnad som nödvändigt vilkor för erhållande af statsbidrag till undervisningen i slöjd för flickor.

År 1871 beslöt Riksdagen att å riksstatens åttonde hufvudtitel uppföra 1,100,000 kronor såsom förslagsanslag under benämning »lönetslaskott åt lärare vid folkskolor och småskolor». De anslag, som sammanfattades under denna titel, skulle under vissa vilkor användas till aflönande af lärare eller lärarinnor vid folk- och småskolor. Derjemte öfverlät Riksdagen åt Kongl. Maj:t att, när omständigheterna dertill föranledde, i särskilda fall medgifva någon afvikelse från de föreskrifna vilkoren. Det har visat sig, att detta beslut var synnerligen välbetänt. Många lättnader hafva derigenom åstadkommits beträffande skoldistrikt, för hvilka lokala förhållanden beredt svårigheter vid fullgörande af här ifrågavarande vilkor. Med föranledande häraf anser jag, att det vore lika välbetänt att i fråga om statsbidrag till främjande af slöjdundervisningen öfverlåta åt Eders Kongl. Maj:t att, när omständigheterna sådant föranleda, i särskilda fall medgifva någon afvikelse från de vilkor, som kunna blifva bestämda för erhållande af statsbidrag för det ändamål, hvarom här är fråga.

Hvad vidare angår det belopp, med hvilket statsbidrag skäligen bör utgå, hafva de sakkunnige föreslagit en höjning af statsbidraget för undervisning i slöjd för gossar till 80 kronor om året och för undervisning i slöjd för flickor till 40 kronor om året för hvarje skola eller slöjdfdelning med normalundervisningstid af åtta månader om året.

Såsom skäl härför hafva de sakkunnige beträffande understödet till slöjdundervisningen för gossar i främsta rummet påvisat lämpligheten att, om föreslagen delning af statsbidraget i förhållande till undervisningstiden godkändes, kunna röra sig med jemna tiotal vid division emd undervisningsmånadernas antal (8). Ökningen i det för hvarje skola eller slöjdfdelning utgående statsbidraget torde ej medföra någon ökning i statens totalutgifter för nämnda ändamål, enär åtskilliga skolor, som nu erhö

fullt statsbidrag, enligt de sakkunniges förslag skulle få det åtnjutna statsbidraget nedsatt till 70, 60 och 40 kronor.

Angående åter understödet till undervisningen i slöjd för flickor hafva de sakkunnige anfört bland annat, att det hittills utgående beloppet vore allt för lågt i förhållande till den tid, möda och ansträngning, som undervisningsarbetet kräfde, i jemförelse med det belopp, som uppbures till understödjande af undervisningen i slöjd för gossar. Äfven om slöjdlärarinnans arvode i de flesta fall ökades utöfver statsunderstödet medelst bidrag, som utginge från skoldistriktet och länets landsting eller hushållningssällskap, vore det önskligt, att statens bidrag till hennes aflöning höjdes, enär den tid, som åtginge till utbildning af småskolelärarinnor och slöjdlärarinnor medförde så pass stora kostnader, att man icke utan någon förökning af lönen kunde påräkna att erhålla lämpliga och väl utbildade slöjdlärarinnor. Denna höjning af statsbidraget till undervisning i slöjd för flickor från 30 till 40 kronor för hvarje skola eller slöjdafdelning skulle emellertid utan tvifvel medföra en motsvarande höjning af statens totalutgifter för ändamålet, d. v. s. från 90,000 kronor till 120,000 kronor om året. Derutöfver torde icke dessa utgifter, åtminstone under den närmaste tiden, komma att stiga ty, äfven om understödets ökande och de föreslagna lättnaderna i undervisningens anordnande med afseende på tiden därför framkallade inrättande af slöjdundervisning i flere skolor, der sådan nu icke vore anordnad, så kunde man antaga, att den derigenom åstadkomna ökningen i statens utgifter skulle motvägas af den minskning, som uppstode derigenom, att understödet komme att utgå med lägre belopp till ett icke ringa antal skolor.

De skäl, hvilka de sakkunnige sålunda anfört för sitt förslag om höjning af ifrågavarande statsbidrag, synas mig vara fullt rigtiga; och jag anser mig därför böra instämma uti nämnda förslag. Enligt mitt förmenande bör således statsbidraget till hvarje skola eller slöjdafdelning, i hvilken meddelas undervisning i slöjd för gossar, höjas från 75 kronor till 80 kronor och statsbidraget till hvarje skola eller slöjdafdelning, der det meddelas undervisning i slöjd för flickor, höjas från 30 kronor till 40 kronor.

Ehuru, såsom de sakkunnige anmärkt, den föreslagna höjningen af statsbidraget till slöjdundervisning för gossar icke i och för sig torde medföra ökad utgift för statskassan, kräfves dock en ökning af det för ändamålet nu bestämda förslagsanslag.

I riksstaten för år 1900 är detta anslag, liksom under flere föregående år, under åttonde hufvudtiteln uppfördt såsom »bidrag till aflönande af lärare i slöjd vid folkskolorna» med 110,000 kronor. Enligt till eckle-

siastikdepartementet inkomna uppgifter utbetalades å anslaget för år 1898 ej mindre än 236,590 kronor 57 öre. Då anslaget måst så betydligt öfverskridas, synes mig lämpligt, att detsamma i 1901 års riksstat höjes med belopp af, i rundt tal, 130,000 kronor och sålunda uppföres med ett belopp af 240,000 kronor.

Anslaget för anordnande af qvinlig slöjd i folkskola m. m. är i riksstaten år 1900 uppfördt med 90,000 kronor. För år 1898 utbetalades å detta anslag 88,365 kronor. Då sålunda nämnda förslagsanslag ännu icke öfverskridits och då man icke kan förutse, hvilket inflytande förslagen att höja statsbidraget för understödjande af qvinlig slöjd och att samtidigt dermed bereda lätnader i villkoren för statsbidragets erhållande komma att hafva på de samfälda kostnaderna för ifrågavarande ändamål, torde anslaget för anordnande af qvinlig slöjd i folkskola m. m. böra i riksstaten för år 1901 uppföras med samma belopp som i föregående års riksstat.

Jag anser sålunda, att i fråga om rätt att komma i åtnjutande af statsbidrag i förevarande afseende följande bestämmelser böra blifva gällande:

1) att skoldistrikt, som i folkskola eller särskild slöjdskola för gossar anordnat undervisning i slöjd, bestående i träslöjd och, der omständigheterna så medgifva, metallslöjd, må för hvarje sådan skola, i hvilken under ett kalenderår minst tio gossar varit för deltagande i slöjdundervisningen vid hvarje lästermins början inskrifna och, så länge de tillhört skolan, i allmänhet uti denna undervisning deltagit, af statsmedel erhålla ett understöd för samma år å 80 kronor, derest ej mindre, enligt intyg af vederbörande folkskoleinspektör, slöjdundervisningen varit på ändamålsenligt sätt anordnad, utan att undervisningen i folkskolans öfriga läroämnen derigenom eftersatts, än äfven samma undervisning under året pågått minst fyra timmar i veckan under åtta månader eller två timmar i veckan under två månader, fyra timmar i veckan under fyra månader och sex timmar i veckan, fördelade på minst två dagar, under två månader eller ock fyra timmar i veckan under två månader och sex timmar i veckan, fördelade på minst två dagar, under fyra månader, hvarje månad i alla dessa fall beräknad till trettio dagar, samt tiden för slöjdundervisningen sammanfallit med arbetstiden i den skola, till hvilken de slöjdande gossarne hört, eller ock till en del med denna skolas och till återstående delen, dock ej mera än en fjerdedel, med småskolas eller fortsättningsskolas inom distriktet arbetstid;

2) att skoldistrikt, om i dylik folkskola eller särskild slöjdskola antalet

af de i slöjdundervisningen deltagande varit så stort, att de för denna undervisning fördelats på två eller flere afdelningar, likaledes må på ofvan angifna villkor för hvarje sådan slöjdafdelning, i hvilken antalet slöjdande uppgått till minst femton, erhålla ett årligt understöd af statsmedel å 80 kronor;

3) att skoldistrikt, som i folkskola, mindre folkskola eller särskild slöjdskola för flickor anordnat undervisning i slöjd, bestående i stickning, linnesömnad, stoppning och lappning samt, der omständigheterna så medgifva, klädsömnad, spånad, väfning och flättningsarbeten, må under enahanda villkor som i mom. 1) och 2) äro angifna, för hvarje skola, i hvilken minst tio, eller hvarje slöjdafdelning, i hvilken minst tjugufem flickor deltagit uti ifrågavarande undervisning, erhålla af statsmedel ett årligt understöd å 40 kronor;

4) att, om i folkskola, mindre folkskola eller särskild slöjdskola undervisning i slöjd väl icke pågått under åtta månader af kalenderåret, men meddelats åtminstone två timmar i veckan under två månader och fyra timmar i veckan under sex månader eller fyra timmar i veckan under sju månader eller ock fyra timmar i veckan under sex månader, skoldistriktet må, derest öfriga i mom. 1)—3) omförmälda villkor blifvit uppfyllda, för hvarje skola eller slöjdafdelning bekomma i de två första af här angifna fall sju åttendedelar och i sista fallet tre fjerdedelar utaf det understöd af statsmedel, som enligt nyssnämnda mom. kunnat för åtta månaders undervisning erhållas;

5) att, om slöjdundervisning anordnats å allenast en af de stationer, mellan hvilka flyttande skola flyttar, eller i endast en afdelning af sådan fast skola, hvilkens särskilda afdelningar undervisas olika tider af året, skoldistriktet må erhålla en åttendedel af de i mom. 1)—3) omförmälda statsunderstöd för hvarje hel månad, beräknad till trettio dagar, undervisning uti ifrågavarande ämne meddelats, dock under förutsättning ej mindre att de i mom. 1)—3) föreskrifna villkor angående slöjdundervisningens ändamålsenliga anordnande utan eftersättande af undervisning i öfriga ämnen samt om antalet i denna undervisning deltagande och om samma undervisnings förhållande till skolans eller annan skolas arbetstid blifvit uppfyllda, än äfven att slöjdundervisningen, under det år, för hvilket understöd ifrågasättes, pågått minst tre månader och att slöjdtimmarne under året, fördelade enligt de i mom. 1) omnämnda grunder, uppgått till ett sammanlagdt antal af minst fyra timmar för hvarje vecka undervisningen meddelats; samt

6) att, om slöjdundervisning i folkskola, mindre folkskola eller sär-

skild slöjdskola eller i slöjdafdelning af dylik skola begynt under en så framskriden del af ett kalenderår, att af den anledning undervisning ej kunnat under samma år ega rum så lång tid, som för statsbidrags bekommande här ofvan föreskrifvits, skoldistriktet dock må, derest stadgade villkor i öfrigt uppfyllts, erhålla sådant understöd för det antal hela, på angifvet sätt beräknade, månader, undervisningen bedrifvits, dock endast i det fall att densamma pågått åtminstone från höstterminens under året början.

På grund af hvad jag nu anført, hemställer jag i underdånighet, att Eders Kongl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att

dels, för sin del, godkänna de af mig nyss angifna grunder för utdelande af statsbidrag till främjande af undervisningen i slöjd, med rätt för Eders Kongl. Maj:t att, när i särskilda fall omständigheterna dertill föranleda, meddela understöd af statsmedel för ifrågavarande ändamål utan hinder deraf att någon afvikelse från nämnda grunder egt rum,

dels ock höja det under riksstatens åttonde hufvudtitel uppförda förslagsanslag med titel »bidrag till aflönande af lärare i slöjd vid folkskolorna», nu uppgående till 110,000 kronor, med 130,000 kronor, eller till 240,000 kronor.

Derest nämnda förslag varder af Eders Kongl. Maj:t godkändt och vinner Riksdagens bifall, torde Eders Kongl. Maj:t framdeles komma att utfärda närmare föreskrifter i fråga om den administrativa anordningen och sättet för utbetalningen af statsbidrag i förevarande afseende.

Hos Eders Kongl. Maj:t har Riksdagen i skrifvelse den 13 maj 1899 [19.] under hänvisning till innehållet af en inom Riksdagen väckt motion i underdånighet anhållit, att Eders Kongl. Maj:t måtte taga i öfvervägande, om och på hvilka villkor statsbidrag må kunna lemnas till aflönande af vikarier för sådana lärare och lärarinnor vid småskolor och mindre folkskolor samt biträdande och extra ordinarie lärare och lärarinnor vid folkskolor, som af sjukdom urståndsättas att sin tjänst fullgöra, samt att Eders Kongl. Maj:t måtte för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill utredningen kan föranleda.

Uti berörda motion har anförts bland annat följande. Småskolans lärarepersonal intoge ännu i flere afseenden en undantagsställning gent emot öfriga lärare och lärarinnor. Vål hade i följd af beslut af 1897 års riksdag lönen i någon mån blifvit höjd, så att hvarje vederbörligen examinerad lärare eller lärarinna tillförsäkrats en minimilön af 300 kronor jemte ett ålderstillägg på 50 kronor efter tio tjänstår; men det återstode dock åtskilliga önskemål. Ett af de mest trängande och i ögonen fallande

vore beredandet af rättighet för nämnda lärarepersonal att vid sjukdomsfall få behålla en del af lönen. Med hänsyn till småskolans växande betydelse såsom den grundläggande bildningsanstalten för nationens barn, ansågo motionärerna tidpunkten nu vara inne att lösa denna fråga. Statens tjenstemän afstode i allmänhet vid sjukdomsfall blott en del af lönen, och särskildt hade numera nästan alla lärarekategorier, utom de vid småskolan tjenstgörande, tillförsäkrats en dylik förmån. Enligt gällande läroverksstadga af den 1 november 1878 finge ordinarie lärare, som i följd af sjukdom åtnjöte tjenstledighet, under tiden uppbära tre fjerdedelar af den till befattningen hörande lönen, men skulle afstå den återstående fjerdedelen till vikaries aflöning. Liknande bestämmelser gälde för ordinarie seminarielärare med flere. Under det senaste årtiondet hade Riksdagen utsträckt förmånen att vid sjukdomsfall få behålla en del af lönen till flere andra kategorier af lärare, så väl ordinarie som extra. År 1894 hade dylik förmån medgifvits för extra ordinarie lärare vid läroverken samt ordinarie lärare vid folkskolorna, år 1895 för teckningslärarne vid de allmänna läroverken (förhöjning i förutvarande förmån) och år 1897 för öfningslärare vid folkskolelärareseminarium samt lärare vid med dylikt seminarium förenad öfningsskola. Men de lägst aflönade lärarne och lärarinnorna, d. v. s. de vid småskolor och mindre folkskolor anställda, äfvensom de med dem i löneförmåner likställda biträdande lärarne och lärarinnorna vid folkskolorna, måste vid sjukdomsfall sjelfva aflöna sin vikarie, derest ej, såsom stundom hände, vederbörande skoldistrikt trädde emellan. Då lönen blott utgjorde 300 kronor, vore ej gerna möjligt erhålla vikarie för lägre belopp, hvadan i regeln vid sjukdomsfall småskolelärarinnan stode utan existensmedel och sålunda befunne sig i en dubbelt sorglig belägenhet.

Helt visst skulle, säga motionärerna vidare, mot förslaget att göra småskolelärarinnorna i föreliggande afseende likställda med öfriga lärarekategorier invändas, att nämnda lärarinnor icke innehafva ordinarie anställning, utan kunna af skolrådet entledigas äfven om tjenstefel ej föreligger. Invändningen saknade dock numera all principiell betydelse, sedan extra lärarne vid läroverken medgifvits rätt att vid sjukdomsfall få behålla halfva lönen; och i praktiken stälde det sig så, att, äfven om mot all förmodan ett skolråd skulle på grund af sjukdom entlediga en småskolelärarinna och derigenom söka beröfva henne den ifrågasatta förmånen, hon likväl under alla omständigheter skulle få behålla en del af lönen, åtminstone under fyra månader, eftersom detta vore den kortaste uppsägningstiden. Härtill komme, att, enligt nya folkskolestadgan, det berodde på skoldistriktet sjelfva att gifva småskolelärarinnorna en fastare anställning. I följd häraf hade redan flere kyrkostämmor i sina skolreglementen

inryckt, att småskolelärarinnor med ett visst antal tjenstår ej kunde entledigas i annan ordning, än som gälde för ordinarie folkskolelärare. Då vid folkskola anställd ordinarie lärare eller lärarinna redan egde den förmån, hvarom nu vore fråga, skulle det nu gälla att ytterligare utsträcka förmånen till öfriga vid folk- och småskolorna anställda lärare och lärarinnor i läsämnen — dock naturligtvis icke till vikarier. I korthet sagdt skulle förmånen tillgodokomma de lärare och lärarinnor, för hvilka skoldistrikt vore skyldigt att erlägga årsafgift till småskolelärarnes ålderdomsunderstödsanstalt, d. v. s. sådana lärare och lärarinnor vid småskolor och mindre folkskolor samt biträdande och extra ordinarie lärare och lärarinnor vid folkskolor, för hvilkas aflönande tillskott af allmänna medel åtnjötes.

Det statsanslag, som skulle krävas för nu omhandlade ändamål, har af motionärerna, under förutsättning att statens bidrag bestämdes till hälften af det, som utginge för vikarie åt sjuk folkskolelärare, eller alltså 200 kronor för helt år, beräknats icke komma att öfverstiga 25,000 kronor.

Genom nådig remiss den 19 maj 1899 anbefaldes öfverståthållarembetet, Eders Kongl. Maj:ts samtliga befallningshafvande, domkapitlen, Stockholms stads konsistorium och öfverstyrelsen för Stockholms stads folkskolor att i ärendet sig yttra, domkapitlen efter vederbörande folkskoleinspektörens hörande.

Af de inkomna yttrandena inhemtas, att icke någon af dem, som hörts i ärendet, motsatt sig vidtagandet af åtgärder i det uti motionen gifna syfte, hvaremot många på det lifligaste förordat, att lagstiftning i af motionärerna afsedd rigtning måtte åvägabringas.

Såsom skäl härför har anförts hufvudsakligen följande. Då de lärare — lärare begagnas här och i det följande som gemensam benämning för lärare och lärarinna — hvarom här vore fråga i allmänhet, och särskildt om de icke aflagt sådan examen, som berättigade till en årlig lön af minst 300 kronor samt till löneförhöjning efter tio års oförvitlig tjenstgöring, icke åtnjöte högre aflöning än att de kunde nått och jemt — stundom måhända endast med tillhjälp af kostnadsfritt uppehåll under ferierna i föräldrahemmet eller af frivilliga gåfvor från skolbarnens föräldrar — ernå en torftig bergning, och deras ekonomiska ställning sålunda redan under helsans dagar vore dålig, så blefve densamma vid inträffad sjukdom ytterligt försvärad derigenom, att de då nödgades med sin ringa lön ej blott bestrida kostnaderna för uppehälle och läkarevård, utan äfven aflöna sin vikarie, derest icke vederbörande skoldistrikt, churu dertill icke lagligen förpligtadt, af omtänksamhet för både skolbarnen och läraren åtoge sig att härvid träda hjälpande emellan. Att staten lemnade bidrag

till aflönande af de under ifrågavarande lärares sjukdom för dem förordnade vikarier måste alltså anses redan i och för sig behjertansvärdt, men vore äfven med hänsyn till rättvisa och billighet påkalladt. Då nemligen för samtliga lärare vid folkskolorna i riket, oberoende af deras mer eller mindre fasta anställning, samma grundprinciper vore gällande i afseende å lön och ålderdomsförsörjning, vore det billigt, att de alla blefve förhållandevis likberättigade äfven med afseende å bidrag till aflönande af vikarier vid sjukdomsfall, helst som det arbete, hvilket ålåg ifrågavarande lärarepersonal, måste anses vara af minst lika stor betydelse för ungdomens utbildning som de ordinarie lärarnes. Den omständigheten att denna lärarepersonal icke intoge samma rättsliga ställning som de ordinarie lärarne borde icke utgöra något hinder i berörda hänseende, enär dels många af ifrågavarande lärare i sjelfva verket genom nyligen upprättade skolreglementen ernått förmånen af fastare anställning, och dels det knappast torde kunna antagas, att vederbörande skolråd skulle för sjukdom entlediga lärare utan deras egen begäran derom. Äfven på öfriga skolundervisningens stadier gälde för öfrigt numera den regeln, att staten vid sjukdomsfall bland lärarne trädde hjälpande emellan, t. ex. vid de allmänna läroverken och vid folkskolelärareseminarieerna. Hvad särskildt anginge vid allmänna läroverk anstälde extra lärare, hvilka, ehuru ej fast anstälde, numera egde rätt att i händelse af sjukdom behålla en del af lönen, så vore det beaktansvärdt, att de i jemförelse med lärare vid småskolor och mindre folkskolor äfvensom biträdande lärare vid folkskolor vanligen under förhållandevis kort tid, fem till tio år, finge bibehålla sin ställning såsom extra ordinarie och derunder riskera att vid sjukdomsfall stå hjälplösa, medan de senare ofta under hela lifvet förblefve i ett sådant läge. Men äfven ur statssynpunkt borde det vara angeläget, att denna fråga blefve nöjaktigt ordnad. Det låge nemligen i sakens natur, att en sjuk lärare inför utsigten att nödgas under tjänstledighet till sin vikarie afstå hela eller allra största delen af sin aflöning till det yttersta ansträngde sina krafter för att kunna sjelf uppehålla sin tjänst. Detta måste emellertid inverka menligt på undervisningen, hvars ordentliga bedrifvande borde anses såsom ett synnerligen viktigt statsintresse, icke minst vid de lägre och grundläggande skolorna. Den osäkra ställning, i hvilken ifrågavarande lärarepersonal sålunda befunno sig, torde till väsentlig del vara orsaken till den brist på lärarekrafter för de mindre folkskolorna och småskolorna, som förefunnes inom vissa delar af landet. Man borde därför söka bereda ifrågavarande lärare sådana förmåner, att personer med intresse och begåfning för lärarekallet kunde finna sin utkomst på denna bana; och helt visst vore det en beaktansvärd förmån att vid sjukdoms-

fall erhålla bidrag till vikariens aflönande. Genom bifall till det nu föreliggande förslaget skulle friska lärarekrafter kunna påräknas, och man skulle komma i tillfälle att strängare än det nu vore möjligt upprätthålla fordran på att undervisningen i småskolorna skulle fortgå hela den föreskrifna lärotiden. Äfven för skoldistriktet, hvilka ofta vore tungt beskattade för skolväsendet i öfrigt, innebure förslaget i många fall en ej oväsentlig lättnad, nemligen der distriktet under lärares sjukdom frivilligt underhölle hans vikarie och samtidigt utgäfve lönen till den sjuke läraren. Endast genom statens mellankomst kunde för öfrigt full rättvisa i dylika fall skipas mellan skoldistriktet och likformighet inträda i deras handlings-sätt, så att icke, såsom nu vore fallet, det ena skoldistriktet lemnade hjälp till vikariens aflöning, under det att andra helt och hållet undandroge sig denna uppoffring.

Åtskilliga af dem, som hörts i ärendet, hafva, jemte det de hemställt om bifall till den gjorda framställningen, i fråga om villkoren för erhållande af ifrågavarande statsbidrag allenast hänvisat till de grunder, som vore fastställda i nådiga kungörelsen den 1 juni 1894 angående aflönande i vissa fall af vikarie för sådan ordinarie lärare eller lärarinna vid folkskola, som af sjukdom urståndsättes att fullgöra sin tjenst.

Af dem, som närmare ingått i pröfning af den föreliggande frågan, hafva många påvisat, att de lärarebefattningar, hvilkas innehafvare uti Riksdagens skrifvelse afses, i sjelfva verket utgöras af två med hänsyn till kompetens och lönevillkor strängt åtskilda grupper, nemligen å ena sidan extra ordinarie lärare vid folkskola och å den andra lärare vid småskola eller mindre folkskola samt biträdande lärare vid folkskola. Detta förhållande, hvilket icke blifvit i motionen framhållet, syntes med nödvändighet påkalla en olikhet i statsbidragets storlek för de båda skilda kategorierna. Ty då vikarie för extra ordinarie lärare vid folkskola i regel måste — likasom dessa lärare sjelfva — hafva aflagt folkskolelärare-examen, och en sådan vikarie för närvarande icke kunde erhållas för lägre kontant aflöning än 600 kronor för år, under det att deremot vikarie för de öfrige nu ifrågavarande lärarne — utan annat kompetensvillkor än småskolelärareexamen — icke kunde göra anspråk på högre kontant aflöning än 300 kronor för läsår, så borde häraf följa, att det vikariatsarfvode, hvarom här vore fråga, icke kunde för nämnda båda hufvudslag af lärare sättas till samma belopp, utan borde, så vidt anginge vikarier för extra ordinarie folkskolelärare, statsbidraget utgå med det i förenämnda nådiga kungörelse af den 1 juni 1894 stadgade belopp eller 400 kronor, medan, vidkommande den andra och hufvudsakliga gruppen af lärare, samma bidrag borde i enlighet med motionen bestämmas till 200 kronor.

Beträffande de extra ordinarie lärarne har derjemte den åsigt uttalats, att den särskilda ställning, hvilken intoges af dessa lärare, borde föranleda till deras uteslutande, åtminstone delvis, från den uti Riksdagens skrifvelse afven för dem ifrågasatta förmån. Sistnämnda lärares antal och normala tjänstgöringstid vore nemligen för ringa för att de utan tvifvel mycket sparsamt förekommande fall, då de af sjukdom hindrades att fullgöra en åtagen läraretjänst, skulle behöfva blifva föremål för offentligt ordnande. Visserligen hade det i de största städerna på sidan om lagen utbildat sig en praxis att hafva en stor del af den normalt erforderliga lärarepersonalen på extra ordinarie fot, men detta vore ett bruk, som af lagstiftningen borde hellre försvåras än på något sätt uppmuntras, hvadan Riksdagens framställning i denna del afstyrktes.

Enligt en annan mening borde man skilja mellan olika slag af extra ordinarie lärare. De hade nemligen en anställning vid folkskola, som kunde vara antingen i fasthet jemförlig med lärares vid småskola och mindre folkskola, såsom exempelvis i städer, köpingar och större stations-samhällen, eller ock i vissa fall blott tillfällig. Dessa senare lärare blefve i viss mån likställda med vikarier, hvilka Riksdagen velat undantaga från ifrågavarande förmån. I förra fallet vore det skäligt, att åt dessa lärare bereddes förmånen att vid sjukdom erhålla statsbidrag till vikariens aflöning med visst belopp, hvaremot extra ordinarie lärare af sistberörda slag icke borde vara till omförmälda understöd berättigade.

Åtskilliga af dem, som uti ärendet uttalat sig särskildt om de extra ordinarie lärarnes ställning, hafva angående beloppet af vikariens aflöning hemställt, att detta icke måtte sättas högre än till 500 kronor, hvilket belopp till följd af gällande stadganden utgjorde minimiaflöning för extra ordinarie lärare vid folkskola.

Andra hafva ansett, att dylik vikaries aflöning borde bestämmas till 600 kronor, d. v. s. till samma belopp, som åtnjutes af vikarie för ordinarie folkskolelärare, och dervid som skäl anført, att de extra folkskolelärarnes aflöning närmast vore att jemföra med den, som åtnjötes af de ordinarie lärarne på landsbygden, samt att, derest vikariens löneinkomster sattes lägre än till 600 kronor, svårighet säkerligen skulle uppstå att med nu förefintliga brist på vederbörligen examinerade lärare kunna besätta vikariatet, då detta ju tillika vore af tillfällig natur.

Enligt en annan åsigt borde den kontanta aflöningen för den extra ordinarie lärarepersonalens vikarier bestämmas till lika belopp som för vikarier för sjuka småskolelärare och med dem med hänsyn till löneförmåner jemförliga lärare, nemligen till 300 kronor. Att ålderdomsunderstödet vore detsamma för extra ordinarie och småskolelärare m. fl. talade

nemligen för, att äfven bidraget från staten och från skoldistrikten till aflöning af vikarie för sjuk lärare, som tillhörde dessa kategorier, blefve detsamma.

Den kontanta års aflöning, som borde tillkomma vikarier för biträdande lärare vid folkskola, lärare vid mindre folkskola och småskolelärare har det öfvervägande flertalet af dem, som härom i ärendet yttrat sig, ansett böra bestämmas till samma belopp som det, hvartill tjenstinnehafvarens minimi-aflöning, oberäknadt ålderstillägg, uppginge, nemligen 300 kronor eller beträffande vikarier för lärare, som icke undergått vederbörlig pröfning för anställning vid småskola, vid mindre folkskola eller vid folkskola i egenskap af biträdande lärare, 250 kronor. Dock har betänklighet uttalats emot att för vikarie för lärare vid småskola eller mindre folkskola i något fall fastställa så hög års aflöning som 300 kronor, enär det i sådant fall kunde inträffa, att vikariens aflöning blefve högre än den egentlige tjenstinnehafvarens, hvilket icke vore lämpligt. Derför borde aflöningen till vikarie för lärare, tillhörande någon af nämnda två grupper, under alla förutsättningar bestämmas till 250 kronor.

Enligt ett förslag borde såväl för de lärare, som vikarierade för biträdande folkskolelärare, som ock för den extra ordinarie folkskolelärarepersonalens vikarier den kontanta aflöningen utgå med ett belopp af 500 kronor årligen.

I många utlåtanden har den åsigt uttalats, att vikarien borde förutom kontant lön vara berättigad att erhålla dels tjenlig bostad — enligt ett förslag ett möbleradt rum — jemte vedbrand eller ersättning derför, beräknad efter minst 50 kronor för åtta månaders undervisningstid eller med $\frac{1}{6}$ af det kontanta vikariatsarfvodet, dock minst 6 kronor 50 öre för tjenstgöringsmånad, dels ock godtgörelse för resekostnad, der sådan ifrågakomme.

Med afseende å de närmare villkoren för erhållande af statsbidrag till vikaries aflöning i förevarande fall har flertalet af dem, som blifvit i ärendet hörde, tillstyrkt, att förberörda nådiga kungörelse af den 1 juni 1894 måtte i hufvudsakliga delar läggas till grund för de nya bestämmelserna i ämnet, dock med de väsentliga modifikationer, som betingas af ifrågavarande lärarepersonals säregna ställning. Uti ett i ämnet afgifvet formuleradt förslag har hemställts, att sådant statsbidrag, hvarom nu vore fråga, måtte utgå derest med författningsenlig behörighet och på författningsenligt sätt vid småskola eller mindre folkskola anställd lärare (lärarinna) eller med enahanda behörighet och på enahanda sätt vid folkskola anställd, biträdande eller extra ordinarie lärare (lärarinna), för hvars aflönande tillskott af allmänna medel utgår, och som i en eller flere af förenämnda egenskaper tjenstgjort minst ett år, samt för hvilken vederbörande erlägga

årsafgifter till småskolelärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt, på grund af sjukdom åtnjuter tjänstledighet. och vikarie för honom är förordnad under oafbrutet minst en månad af den fastställda undervisningstiden af åtta månader om året». I öfrigt är förslaget uppställt i nära öfverensstämmelse med förutnämnda nådiga kungörelse af den 1 juni 1894.

Beträffande de särskilda villkor för erhållande af statsbidrag, hvilka betingas deraf, att ifrågavarande lärares och lärarinnors anställning är af mera tillfällig art, hafva härefter flere olika framställningar blifvit gjorda. Uti ett utlåtande anföres här om följande. En väsentlig skilnad inträdde, när det gälde att bestämma, hvilka tjänstinnehafvare skulle till den ifrågasatta förmånen vara berättigade, ty begreppet »ordinarie» funnes icke bland den lärarepersonal, som här vore i fråga, utan vore den ene som den andre, både den genom sjukdom ur tjänst försatta och den för honom vikarierande, antagna enligt bestämmelserna i §§ 23 och 24 folkskolestadgan. Då likväl någon begränsning af rätten till vikariatsbidrag under sjukdom måste uppsökas, torde denna helst vara att finna dels i antagningssättet dels ock i den sjukes föregående tjänstetid, en rättvis grund, som redan förut kommit till användning vid extra ordinarie lärares vid allmänna läroverk understöd vid sjukdomsfall. Tjänstgöringstiden borde dock till någon viss del vara förvärfvad inom det distrikt, der den sjuke hade anställning, dels för kontrollens underlättande, dels ock för att i någon mån stäffa den benägenhet för ständiga tjänstombyten, som hos en stor del af våra småskolelärarinnor vore rådande. Med åberopande här af har det förslag framställts, att rätt att vid sjukdomsfall erhålla hjälp till aflönande af vikarie skulle tillkomma allenast den lärare, som blifvit af vederbörande skolråd antagen tills vidare eller ock med besluten fastare anställning och som räknade minst två tjänstår, hvaraf åtminstone ett inom det distrikt, hvars skolråd beviljat tjänstledigheten för sjukdom.

I enahanda syfte har uti ett annat utlåtande andragits följande. Vid fastställande af villkoren för bidrag till vikaries aflönning uti nu förevarande fall torde största svårigheten möta vid bestämmandet deraf, hvilka af ifrågavarande lärare, som skulle vara att anse såsom ordinarie, hvarom såväl enligt sakens egen natur som ock till förebyggande af allt missbruk stadgande torde böra i författningen inrymmas. Att härvid låta den fastare anställning, som numera kunde beredas ifrågavarande lärare, vara afgörande, skulle komma att innebära dels en orättvisa emot det stora flertalet, som icke vunnit och icke på lång tid torde komma att vinna en sådan fastare anställning, dels ock en oriktig grund för yrkanden på sådan anställnings allmänna genomförande. Att åter såsom ordinarie anse hvar och en, som blifvit till här ifrågavarande läraretjänster förord-

nad tills vidare med rätt till uppsägning på viss tid, torde komma att leda till missbruk af den rätt, som förmånen skulle komma att innefatta. Rätten att lika med ordinarie för nu ifrågakommande ändamål anses torde böra grundas på oförvitlig tjenstgöring före sjukdomsfallet i fem år.

Vidare har föreslagits, att såsom vilkor för erhållande af sådant statsbidrag, som nu är i fråga, skulle föreskrifvas, att den insjuknade läraren skulle vara för längre tid eller på minst fyra månaders uppsägning anställd vid småskola eller mindre folkskola eller vid fast folkskola med mer än en lärarebefattning, i egenskap af biträdande lärare eller ock vid folkskola eller folkskoleafdelning såsom extra ordinarie lärare samt att han i någon af omförmälda egenskaper skulle hafva tjenstgjort minst ett läsår inom samma skoldistrikt eller, derest tjenstgöringen icke fortgått inom samma skoldistrikt, minst fem år.

En annan har hemställt, att bidrag af allmänna medel till vikariens aflöning skulle, hvad beträffar extra ordinarie lärare vid folkskola, erhållas, derest tjenstinnehafvare minst tre år varit i tjensten anställd. Angående nu ifrågavarande vilkor har vidare följande framställning blifvit gjord. Med hänsyn till de i gällande nådiga stadga angående folkundervisningen i riket den 10 december 1897, § 24, förekommande bestämmelser angående sättet för antagande af de lärare, som af föreliggande ärende berördes, syntes endast de småskolelärare, hvilka i enlighet med kyrkostämmans beslut och i anledning deraf gifna bestämmelser i vederbörligen stadfast reglemente skolrådet gifvit en fastare anställning, kunna likställas med ordinarie folkskolelärare. Öfriga af dessa lärare antoges antingen på viss tid, icke öfverstigande ett läsår, eller ock tills vidare och i detta fall med ömsesidig rätt för skolrådet och läraren till minst fyra månaders uppsägningstid. Småskolelärare utan fastare anställning samt ifrågavarande lärare af annan klass än småskolelärare syntes icke kunna alltifrån sin första anställnings början göras berättigade att för aflöning af vikarie under sjukdom få bidrag af stat och kommun. Ett särskildt stadgande torde därför vara af nöden för bestämmande, när sådan rätt för dem borde inträda, och i detta afseende torde den bestämmelse kunna tagas till efterföljd, som gälde i motsvarande fall för extra lärare vid allmänt läroverk eller pedagogi enligt nådiga cirkuläret af den 1 juni 1894, nemligen den, att dylik lärare egde erhålla stadgadt understöd för den tid, hvarunder han af sjukdom vore hindrad att tjenstgöra, såvida han tjenstgjort vid allmänt läroverk eller pedagogi minst ett år, innan behofvet af tjenstledighet på grund af sjukdom uppstått.

Derjemte har hemställts, att för erhållande af ifrågavarande statsbidrag skulle ytterligare fordras, att tjenstinnehafvaren fyllt tjugu år.

Enligt en mening borde beträffande biträdande och extra ordinarie lärare stadgas en maximitid för statsbidragets åtnjutande af ett år eller den kortare tid, för hvilken de vore förordnade, hvarjemte statsbidrag till aflönande af vikarie vid sjukdom allenast borde utgå, i fall tjenstinnehafvaren under åtminstone ett år varit vid allmänna folkundervisningen såsom lärare anställd.

Ifrågavarande förmån borde enligt ett framställt förslag tillkomma samtliga af skolrådet vid distriktets skolor för längre tid och med minst fyra månaders uppsägningstid anställda lärare, till hvilkas aflöning statsbidrag erhöles.

Ett annat förslag är att inga andra måtte tillgodonjuta ifrågavarande förmån än sådana, som erhållit fast anställning eller vederbörligen förordnats för ett helt läsår eller tills vidare.

Deremot borde, enligt en annan åsigt, inskränkning ej ske för det fall, att den tjenstledige läraren före sin sjukdom ej tjenstgjort viss bestämd tid t. ex. ett helt år, enär sådan sjukdom kunde inträffa redan under första tjenstgöringsåret och då blefve så mycket mera tryckande, som läraren då ännu ej hunnit göra någon besparing, utan värtom för vistelsen vid seminariet och någon bosättning måst anlita alla sina hjälpkällor samt i allmänhet lede af nybörjarens ekonomiska svaghet.

Många af dem, som hörts i ärendet, hafva påpekat, att den uti § 4 af förut anförda nådiga kungörelse den 1 juni 1894 förekommande bestämmelsen om skyldighet för ordinarie lärare, som uppnått sextio års ålder och i vederbörlig ordning förklarats berättigad till hel pension, att vid sjukdomsfall ensam utgöra vikariens löneförmåner, borde, när fråga vore om de icke fast anställda lärare, som i nu förevarande ärende afsåges, ega motsvarande tillämpning, dock att denna föreskrift, likasom bestämmelsen härom i § 2 samma kungörelse, skulle, i öfverensstämmelse med gällande stadganden om sådana lärares rätt till ålderdomsunderstöd från småskolelärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt, för att kunna för ifrågavarande fall användas, omarbetas sålunda, att uttrycket »hel pension» utbyttes mot orden »helt ålderdomsunderstöd» eller mot uttryck, åsyftande ålderdomsunderstöd enligt 7 § eller 8 § af det för nämnda ålderdomsunderstödsanstalt gällande nådiga reglemente, äfvensom att årsbestämmelsen sextio år ändrades till femtiofem år. Andra hafva deremot ansett bestämmelsen om sextio års ålder böra äfven å förevarande fall ega tillämpning. Härvid har dock anmärkts, att den sålunda ifrågasatta omarbetningen torde nödvändiggöra ett stadgande i reglementet för nämnda ålderdomsunderstödsanstalt, motsvarande bestämmelsen i senare delen af § 26 i

det för folkskolelärares pensionsinrättning gällande reglemente, sådant nämnda lagrum lyder enligt nådiga kungörelsen den 1 juni 1894.

Derjemte har i sammanhang härmed framhållits önskvärdheten af ett stadgande i syfte att förebygga det missbruk, att lärare sökte tjenstledighet blott i afsigt att sålunda kunna qvarstå vid tjensten så länge, att de uppnådde den för erhållande af ålderdomsunderstöd stadgade lefnadsålder.

Beträffande kompetensfordringarna för vikarien hafva åtskilliga af dem, som hörts i ärendet, ansett vissa bestämmelser erforderliga. Så har hemstälts, att för erhållande af statsbidrag till aflönande af vikarie skulle fordras, att denne eger den behörighet, som i § 25 af gällande folkskolestadga föreskrifves — d. v. s. den behörighet, som enligt samma stadga är nödig för att innehafva den ifrågavarande tjensten — derest nemligen icke vederbörande folkskoleinspektör vitsordat, att sådan vikarie icke kunnat erhållas, äfvensom att vikarien befunnits duglig.

I sammanhang härmed har erinrats, att uttrycket »afgångsexamen vid seminarium» i § 2 mom. 1 af förenämnda nådiga kungörelse den 1 juni 1894 borde i fråga om lärare vid småskola eller mindre folkskola samt biträdande lärare vid folkskola för tydlighetens skull helst utbytas mot orden »vederbörlig småskolelärare(inne-)examen» och i fråga om extra ordinarie lärares vikarier ersättas af uttrycket »afgångsexamen vid folkskolelärare(inne-)seminarium».

Beträffande frågan, för huru lång tid statsbidrag må i förevarande fall utgå till vikaries aflöning, hafva endast ett fåtal af dem, som hörts i ämnet, afgifvit närmare yttrande. Derom att minimitiden härvidlag bör, i öfverensstämmelse med gällande stadganden om aflöning af vikarier för den ordinarie folkskolelärarepersonalen, bestämmas till oafbrutet minst en månad (enligt en folkskoleinspektörs förslag fyra veckor) af den fastställda undervisningstiden af åtta månader om året, råder ingen egentlig meningskiljaktighet. Dock har i fråga om denna tidsbestämmelse föreslagits den jemkning att, enär den årliga lärotiden i vissa fall borde, jemlikt § 15 mom. 2 i gällande folkskolestadga förlängas utöfver åtta månader, orden »af åtta månader om året» måtte utgå.

Hvad åter beträffar maximitiden för åtnjutande af statsbidraget, hafva följande olika förslag, vid hvilka afsetts antingen samtliga lärare af ifrågavarande slag eller blott en eller annan grupp af dem, blifvit framställda.

Ifrågavarande maximitid borde, enligt en mening, bestämmas till högst ett år. Till detta förslag har dock det tillägg gjorts, att det måtte få bero på särskild pröfning, huruvida sådant bidrag borde vid behof medgifvas för längre tid.

Statsbidrag borde, enligt ett annat förslag, ej utgå för längre tids oafbruten tjänstledighet än fyrtio veckor, under det att i ett annat utlåtande ifrågasatts, att bidraget skulle kunna utbekommas endast för viss del af läsår.

En af dem, som i denna sak yttrat sig, har ansett, att det vore tillräckligt, om stadgande meddelades derom, att statsunderstödet ej finge utbetalas för längre tid än den sjuke tjänstinnehafvarens anställning eller förordnande vid skolan varade under det, att en annan uttalat den åsigten, att statens bidrag skulle få utgå för viss bestämd tid, som dock icke torde böra sättas lika för alla, utan så att den komme i passande proportion till den sjuke tjänstinnehafvarens föregående tjänstgöringstid.

Slutligen har den mening uttalats, att bestämmelse erfordrades allenast i fråga om den extra ordinarie folkskolelärarepersonalen derom att, ifall sådan lärare antagits »för viss tid», hvilken enligt folkskolestadgan ej må öfverskrida ett läsår, statsunderstödet icke skulle få utgå längre än under den sålunda öfverenskomna tiden.

Å andra sidan har den framställning gjorts, att då församlingarna, så framt bidrag af dem komme att erfordras till vikariernas aflöning, helt visst komme att genom sina representanter i skolråden tillse, det vikarie ej förordnades för längre tid än nödigt vore, någon särskild begränsning af den tid, under hvilken statsbidraget finge utgå, icke syntes erforderlig, börande i sådant fall snarare den i § 24 mom. 3 i folkskolestadgan föreskrifna uppsägningstiden af fyra månader till förebyggande af missbruk i fråga om sjuk lärare eller lärarinna förlängas till sex månader, men att deremot, ifall församlingarna komme att befrias från bidragsskyldighet, en maximitid af ett läsår kunde vara på sin plats.

Beträffande härefter frågan om beloppet af statens bidrag samt det härmed sammanhängande spørsmålet angående fördelningen af skyldigheten att bestrida den återstående delen af vikariens aflöningsförmåner hafva uttalats åtskilliga olika meningar, bland hvilka dock — tills vidare bortsedt från de föreslagna olika sätten att ordna aflönandet af vikarier för den extra ordinarie folkskolelärarepersonalen — kunna särskiljas, förutom vissa mera fristående förslag, två hufvudgrupper, omfattande, *den ena* sådana yttranden, deri hemstälts, att den blifvande fördelningen mellan staten, tjänstinnehafvaren och skoldistriktet måtte blifva densamma, som nu är föreskrifven i fråga om ordinarie folkskolelärares vikarier, d. v. s. sådan, att staten bidrager med $\frac{2}{3}$, den sjuka läraren eller lärarinnan afstår ett belopp, motsvarande $\frac{1}{4}$ af vikariens arfvode, och skoldistriktet bekostar återstoden jemte tjenlig bostad och vedbrand eller ersättning

derför enligt stadgade grunder äfvensom tilläfventyrs ifrågakommande resekostnadsersättning, samt *den andra* de utlåtanden, i hvilka föreslagits, att, sedan staten tillskjutit $\frac{2}{3}$ af den till 300 kronor för år beräknade kontanta vikariatsersättningen, återstoden skulle bestridas af tjenstinnehafvaren och skoldistriktet med hälften, d. v. s. 50 kronor, hvardera, eventuellt med samman skyldighet för skoldistriktet, som förut är sagdt med afseende å bestridande af kostnaderna för vikariens bostad m. m.

Till stöd för åsigten, att skoldistriktet skulle bidraga till ifrågavarande vikariers aflöning förhållandevis högre än till aflönande af vikarier för ordinarie folkskolelärare, har åberopats dels tjenstinnehafvarens jämförelsevis ringa förmåga i förevarande fall att utgöra sådana bidrag, dels ock den omständigheten, att då det antagligen blefve vederbörande skolråd, som skulle pröfva behovet af tjenstledighet för sjukdom, antaga vikarie och aftala med denne om arfvodet, söka statsbidraget o. s. v., det vore af vigt, att skoldistriktet sjelft vore på kämbart sätt intresserad af att missbruk icke egde rum.

Åtskilliga af dem, från hvilka utlåtanden inforrats, äro af den meningen, att skoldistriktets bidrag borde så vidt möjligt inskränkas, så att distriktet befriades såväl från skyldigheten att förse vikarien med bostad jemte vedbrand som från förpligtelsen att öfver hufvud bidraga till sagda aflöning; och har såsom skäl härtill framhållits, hurusom det vore att befara, att ett åläggande af sådan skyldighet dels lätteligen kunde verka derhän, att den sjuka läraren eller lärarinnan beröfvades icke blott den afsedda förmånen, utan måhända äfven, efter skedd uppsägning, sin anställning vid skolan, hvarigenom nemligen skoldistriktet kunde undvika en befarad utgift, dels ock möjligen kunde förminska utsigten för ifrågavarande lärarepersonal att erhålla den i folkskolestadgans § 24 mom. 3 omförmälda fastare anställning; hvarjemte, till stöd för åsigten att skoldistriktet — såväl som tjenstinnehafvaren — borde befrias från utgörande af nämnda naturaförmåner, anförts, att någon svårighet för skoldistriktet att för blott den kontanta aflöningen af 300 kronor erhålla kompetenta vikarier icke torde förefinnas, då det för närvarande funnes och antagligen för en lång framtid komme att finnas rik tillgång på personer, behöriga till tjenstgöring af denna art.

I syfte att så vidt möjligt undvika den sjuke tjenstinnehafvarens betungande med bidrag till vikariens aflöning har föreslagits, dels att hans bidrag måtte, efter det staten bekostat 200 kronor, bestämmas till $\frac{2}{3}$ af återstoden eller 66 kronor 67 öre, dels att tjenstinnehafvarens andel skulle fastställas till högst $\frac{1}{3}$ af den kontanta lönen, dels ock att tjenstinne-

hafvaren skulle likasom skoldistriktet bidraga med $\frac{1}{12}$ af lönen, hvar-
emot statsbidraget i sådant fall borde utgå med $\frac{5}{6}$ deraf. Ett förslag,
hvarigenom åter så väl statens som tjenstinnehafvarens bidrag skulle sättas
något lägre än till respektive $\frac{2}{3}$ och $\frac{1}{4}$ af den kontanta aflöningen, har
framställts för underlättande af uträkningen och undvikande af vidlyftiga
bråktal. Enligt detta förslag borde den kontanta lön, som skulle åtnjutas
af vikarie för sjuk lärare vid småskola och mindre folkskola eller af bi-
trädande lärare vid folkskola, bestämmas till visst belopp för hvarje dag,
nemligen en krona 25 öre, och af detta belopp tillskjutas af staten 80
öre, af den sjuka tjenstinnehafvaren 25 öre och af skoldistriktet 20 öre.

Äfven har framställning gjorts derom, att statsbidraget, uppgående
till 200 kronor, skulle räknas såsom egentlig lön, hvilken lärare eller
lärarinna af anförda kategorier vid sjukdom skulle ega att behålla såsom
existensminimum, under det att skoldistriktets tillskott skulle öfverlätas till
vikarien, hvilken derjemte skulle ega att uppbära det statsbidrag, som en-
ligt lag tillkomme i behörig ordning tillsatt innehafvare af den befattning,
han uppehölle.

I några utlåtanden har den omständighet beaktats, att minimilönen
för lärare af ifrågavarande kategorier uppgår till olika belopp, om läraren
eller lärarinnan blifvit vederbörligen examinerad eller ej, nemligen i förra
fallet till 300 kronor samt i det senare till 250 kronor; och hafva olika
grunder föreslagits för bestridande af arvode till vikarie för exami-
nerad och oexaminerad tjenstinnehafvare, några hafva nemligen an-
sett, att, äfven om tjenstinnehafvaren vore oexaminerad, den kontanta lö-
nen skulle bekostas af staten till $\frac{2}{3}$, af tjenstinnehafvaren till $\frac{1}{4}$ och af
skoldistriktet till $\frac{1}{12}$, hvaremot andra anse, att distriktets bidrag borde
utgå med ett fixt belopp af 50 kronor, oafsedt om tjenstinnehafvaren
vore examinerad eller icke, samt att återstoden, i sistnämnda fall utgö-
rande 200 kronor, skulle bestridas sålunda, att statsbidraget utginge med
166 kronor 67 öre och tjenstinnehafvaren afstode ett belopp af 33 kronor
33 öre. Slutligen har hemställts, att, om man skulle önska någon förmån
uti ifrågavarande hänseende äfven åt icke examinerade lärare, denna borde
fixeras genom särskildt öfvergångsstadgande.

Angående sättet för bestridande af den aflöning, som skulle tillkomma
de extra ordinarie folkskolelärarnes vikarier, hafva jemväl olika förslag
framställts. Så har föreslagits, att till utgörande af den kontanta vikariats-
ersättningen, hvilken borde utgå med ett belopp, motsvarande tjenstinne-
hafvarens minimiaflöning, eller 500 kronor, bidrag skulle lemnas af staten
med 200 kronor, af tjenstinnehafvaren med hälften eller 250 kronor samt
af skoldistriktet med 50 kronor.

Andra hafva ansett, att härvid samma proportion borde iakttagas, som finnes stadgad angående aflöning af vikarier för ordinarie lärare, så att följaktligen, vare sig den årliga kontanta vikariatsersättningen bestämdes till 500 eller 600 kronor, staten skulle dertill bidraga med $\frac{2}{3}$, tjänstinnnehafvaren med $\frac{1}{4}$ och skoldistriktet med $\frac{1}{12}$. Deremot har af andra föreslagits, att, med skoldistriktets befriande från annat bidrag än bekostande af bostad jemte vedbrand och, eventuellt, resekostnad för vikarien, staten och tjänstinnnehafvaren skulle till hälften hvardera bestrida den kontanta aflöningen, 600 kronor om året. Äfven den åsigten har uttalats, att staten borde af den kontanta lönen, som föreslås till 500 kronor, utgifva 333 kronor 34 öre samt tjänstinnnehafvaren och skoldistriktet återstoden med hälften hvar eller sålunda hvardera 83 kronor 33 öre. Enligt en annan mening borde med hänsyn till svårigheten ej mindre för tjänstinnnehafvaren än äfven för skoldistriktet att i betydligare mån bidraga till vikariatsersättningens utgörande, statens bidrag utgå med $\frac{5}{6}$ af ersättningsbeloppet, och återstoden bestridas till lika delar af tjänstinnnehafvaren och skoldistriktet. Andra förmena, att skoldistriktet borde utbetala 50 kronor till vikariernas aflönande, hvaremot återstoden borde bekostas af staten till $\frac{2}{3}$ och af tjänstinnnehafvaren till $\frac{1}{3}$ eller sålunda med resp. 333 kronor 33 öre och 116 kronor 67 öre.

Slutligen har yttrats, att bidraget till vikarien borde lämpligast utgå i form af understöd, motsvarande hälften af det arfvode, som på grund af gällande författningar må läraren tillkomma, samt bestridas till $\frac{2}{3}$ af staten och till $\frac{1}{3}$ af skoldistriktet.

Hvad angår frågan om storleken af det för ifrågavarande ändamål erforderliga statsanslag, så hafva några af dem, som afgifvit utlåtanden i ärendet, ansett, att anslagsbeloppet icke torde blifva synnerligen betungande eller ens öfverstiga den i motionen beräknade siffran, 25,000 kronor om året. Dock har deremot den förmodan uttalats att till följd af det högre ersättningsbelopp, som torde böra tillerkännas de i motionen ej inberäknade vikarierna för extra ordinarie folkskolelärare, statsanslaget i sin helhet antagligen komme att öfverstiga 25,000 kronor årligen. Flere folkskoleinspektörer hafva vidare, med stöd af siffror, hemtade från vederbörande inspektionsområden angående antalet lärare och lärarinnor af ifrågavarande kategorier, samt angående antalet sjukdomsfall bland dem, intygat, att sjukdomsprocenten för ifrågavarande lärarepersonal vore väsentligen högre än för de ordinarie lärarne. I sammanhang härmed hafva vissa af dessa folkskoleinspektörer tillika uttalat den åsigten, att behovet af tjänstledighet på grund af sjukdom med visshet varit i verkligheten

större än antalet sjukrapporterade syntes utvisa, så ock den farhågan att, om förevarande förslag bifölles, sjukdomsprocenten för den lärarepersonal, hvarom nu vore fråga, skulle komma att ej oväsentligt ökas. Hittills hade nemligen ofta nog vid en småskolelärarinnas sjukdom ingen annan möjlighet funnits än att inställa läsningen någon tid och låta henne efter tillfrisknandet »läsa igen» den försummade lästiden, en åtgärd, som, ehuru för skolan högst oläglig, svårligen kunnat klandras, enär den förestafvats af hänsyn till lärarinnans ekonomi. Detta förhållande gjorde emellertid, att man svårligen af antalet vikarier och tiden för deras tjenstgöring under de senast förflutna åren kunde draga några slutsatser för en tid, då statsbidrag kunde erhållas åt vikarierna.

I samband med den nu ifrågasatta lagstiftningen hafva några af de i ärendet hörde folkskoleinspektörerna förordat vissa jemkningar i omförmälda nådiga kungörelse af den 1 juni 1894. I fråga om det för utbekommande af statsbidrag till aflönande af vikarie enligt nämnda kungörelse erforderliga läkarebetygets föreskrifna innehåll har sålunda hemstälts, att uti det i § 2 af samma kungörelse förekommande uttrycket »utan att dock för all framtid hindra hans eller hennes återinträde i tjenstgöring» måtte inflickas orden »så vidt för tillfället kan bedömas», enär det nemligen vore mycket begärddt, att läkaren skulle när som helst kunna veta, om en sjukdom kunde komma att häfvas eller ej, då det ju ofta nog inträffade, att en sjukdom toge en äfven för läkaren oförmodad vändning och slutade med död och obotlighet, der man hade hoppats på förbättring. Såsom ett önskemål har äfven uttalats, att vid requisition af statsbidrag till vikaries aflöning såväl vikariens som tjenstinnehafvarens både namn och examensdagar utsattes.

Till sist har Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Skaraborgs län hemställt, att till lättnad för de requirerande, granskande och anordnande myndigheterna de nya bestämmelser, som i nu förevarande afseende må komma att utfärdas, måtte i en enda allmän författning sammanföras med förutnämnda nådiga kungörelse af den 1 juni 1894 och det i svensk författningssamling ej intagna nådiga cirkuläret af samma dag angående bidrag af allmänna medel till aflönande i vissa fall af vikarie för sådan lärare eller lärarinna vid folkskola, som af sjukdom urståndsättes att fullgöra sin tjenst.

De inkomna utlåtandena öfverlemnades till de sakkunnige, hvilka jag, på sätt förut omnämnts, på grund af Eders Kongl. Maj:ts bemyndigande, sammankallat för utredningen af vissa till folkundervisningen hörande

frågor. De sakkunnige inlemnade den 23 sistlidne november till ecklesiastikdepartementet sitt utlåtande rörande detta ärende. Till redogörelse för det hufvudsakliga innehållet i detta utlåtande, hvilket blifvit till trycket befordradt, anhåller jag att nu få öfvergå.

I fråga om de villkor, på hvilka extra ordinarie och biträdande lärare vid folkskola samt lärare vid mindre folkskola och småskola må blifva berättigade att vid sjukdomsfall erhålla statsbidrag till aflönande af vikarie, hafva de sakkunnige i hufvudsak följt de bestämmelser, hvilka genom nådiga kungörelsen den 1 juni 1894 redan i motsvarande fall gälla beträffande ordinarie lärare. De sakkunnige hafva sålunda, i motsats mot åtskilliga af dem, som i ärendet blifvit hörda, icke föreslagit, att de lärare, hvarom här vore fråga, skulle, för att komma i åtnjutande af berörda förmån, förut hafva tjenstgjort någon viss tid. Som skäl härför hafva de anført, bland annat, att för dessa lärare behovet af hjälp vid sjukdomsfall säkerligen vore större under det första tjenstgöringsåret än under något af de följande samt att, om man undantoge de extra ordinarie lärarne, någon skilnad beträffande arten af anställning mellan deras första tjenstgöringsår och de följande icke funnes.

Beträffande frågan för huru lång tid under året bidrag till vikariens aflöning borde lemnas, hafva de sakkunnige uttalat den meningen, att bidraget borde utgå för högst den lagstadgade undervisningstiden af åtta månader om året, enär statsbidrag till aflönande af den verkliga tjenstinnehafvaren icke utbetalades för längre tid. I samband härmed hafva de sakkunnige föreslagit, att vid beräkandet af tiden för vikariatsförordnandet hvarje månad borde upptagas till trettio dagar, enär denna beräkningsgrund syntes vara den enklaste och derjemte öfverensstämde med hvad i allmänhet vid månatlig aflöning vore brukligt.

Hvad åter anginge den kortaste tid, för hvilken bidrag till aflönande af vikarien borde ifrågakomma, hafva de sakkunnige ansett, att tjenstinnehafvaren borde haft ledighet för sjukdom oarbrutet under minst en månad. Behöfde skolans arbete till följd af lärarens sjukdom inställas under kortare tid, kunde nemligen i de flesta fall den förlorade tiden återtagas genom att skolan trädde i verksamhet på annan tid af året. För öfrigt skulle bidragen till vikariens aflönande för en kortare tid blifva ganska ringa, men lockelsen att begagna den ifrågavarande förmånen äfven vid mindre allvarsam sjukdom så mycket större.

Vid öfverläggningarna om, hvilken bestämmelse borde stadgas med hänsyn till den sjuke lärarens rätt att få hjälp till vikariens aflönande, om sjukdomen varade längre än ett år, hafva de sakkunnige trott sig ej böra föreslå någon begränsning i detta hänseende. Vore nemligen tjenstinne-

hafvaren antagen på högst ett läsår, begränsades ju af hans eget förordnande rätten att vid sjukdom erhålla bidrag till vikariens aflönande; vore tjänstinnehafvaren åter antagen tills vidare, syntes samma grundsats böra tillämpas på honom, som i nådiga kungörelsen den 1 juni 1894 gjorts gällande beträffande ordinarie lärare vid folkskola. Från statens synpunkt borde nemligen dessa i vederbörlig ordning antagna icke ordinarie lärare ej mindre tillgodoses än de ordinarie, då de från statens sida vore lika litet uppsägbara som de ordinarie lärarne, och då skoldistriktets rätt att uppsäga de tills vidare anstälde lärarne väl icke kunde vara ett skäl att förminska deras från staten utgående förmåner samt då de med statens medgifvande och med dess understöd hade sig anförtrordda samma eller ej mindre viktiga uppgifter vid den uppväxande ungdomens uppfostran än de ordinarie lärarne, hvartill komme, att de hade en ringare aflöning och intoge en långt ovissare ställning. Att gifva de icke ordinarie lärarne i det fall, hvarom här vore fråga, samma rätt som de ordinarie skulle dessutom icke medföra afsevärd ökning i statens utgifter, emedan det endast sällan skulle inträffa, att statsbidrag komme att utgå till aflönande af icke ordinarie lärares vikarie under längre tid än ett år. Omsättningen inom småskolelärarekåren vore nemligen mycket starkare än inom folkskolelärarekåren, hvilket berodde derpå, att ett stort antal lärarinnor redan efter några års tjenstgöring öfverginge till annan lefnadsbana, i följd hvaraf medelåldern (och dermed säkert äfven sjukdomsprocenten) vore väsentligen lägre inom den förra än inom den senare kåren. Statens melankomst för understödjande af sjuk icke ordinarie lärare under längre tid skulle därför tagas i anspråk hufvudsakligen af äldre lärarinnor. Då dessas sjukdom i de flesta fall torde vara förorsakad af det ofta ansträngande skolarbetet, ville de sakkunnige så mycket mindre föreslå en begränsning af deras rätt till statsbidrag till vikariens aflöning, när sådan behöfde förordnas.

Betänklighet torde kunna uppstå mot att med öfriga icke ordinarie lärare i detta afseende likställa extra ordinarie och biträdande lärare vid folkskola, då dessas anställning syntes vara till och med mera oviss än de öfrigas, men dels torde behovet af hjälp vid vikaries aflöning komma att gälla endast kortare tider, dels vore deras antal jemförelsevis så litet, att det väl näppeligen vore skäl att för deras skull göra undantagsbestämmelser, som skulle bryta enheten i stadgan och försvåra dess tillämpning såväl vid ansökning om statsbidrag som vid kontrollen deraf. Slutligen gälde ock beträffande de icke ordinarie lärarne, att, enligt de af de sakkunnige föreslagna bestämmelser, skoldistriktet icke kunde förlänga tiden för tjänstinnehafvarens rätt att, sedan han uppnått sextio år, vid sjukdom få

hjälp till vikariens aflöning, men väl genom uppsägning från tjensten för korta tiden för denna rätt. På anförda skäl hade de sakkunnige sålunda ej velat begränsa icke ordinarie lärares rätt att vid sjukdomsfall få bidrag till vikariens aflöning på annat sätt, än att sådan rätt icke skulle tillkomma sjuk lärare, som uppnått sextio lefnadsår och vore förklarad berättigad till helt ålderdomsunderstöd.

I § 2 af nådiga kungörelsen den 1 juni 1894 är stadgadt såsom villkor för att sjuk lärare skall få statsbidrag till för honom förordnad vikaries aflöning, att sjukdomen skall vara af sådan beskaffenhet, att densamma gör läraren oförmögen att vederbörligen uppehålla sin tjenst utan att dock för all framtid hindra hans återinträde i tjenstgöring. Då det för en läkare vore omöjligt att med bestämdhet kunna i hvarje fall afgöra, om en sjukdom är obotlig eller icke, hafva de sakkunnige förordnat en sådan ändring i berörda bestämmelse, som med bevarande af meningen skulle afhjelpa den antydda svårigheten.

Derefter öfvergå de sakkunnige till frågan om vikariatsarfvodets belopp och hafva dervid föreslagit följande:

En för extra ordinarie lärare antagen, vederbörligen examinerad vikarie skulle åtnjuta ett kontant arfvode för helt läsår af minst 600 eller minst 500 kronor, allt eftersom den lärare, hvars tjenst han uppehölle, åtnjöt minst 600 eller minst 500 kronor i årlig lön; för annan icke ordinarie lärare antagen, vederbörligen examinerad vikarie skulle i årsarfvode erhålla 300 kronor, vare sig att tjenstinnehafvaren vore examinerad eller icke, men för sådan, vare sig examinerad eller oexaminerad, tjenstinnehafvare antagen oexaminerad vikarie skulle i årligt minimiarfvode erhålla allenast 250 kronor; dock att, der för examinerad tjenstinnehafvare examinerad vikarie söks, men ej erhållits, det högre årsarfvodet à 600 eller 300 kronor, med derefter proportioneradt statsbidrag, skulle vara vikarien tillförsäkradt, såvida inspektören intygade, att vederbörligen examinerad vikarie ej kunnat erhållas samt att vikarien befunnits duglig.

Genom dessa bestämmelser hade iakttagits, säga de sakkunnige, dels att den skoldistriktet i § 25 af gällande folkskolestadga tillförsäkrade rätt att till vikarie antaga äfven lärare, som ej aflagt afgangsexamen vid småskoleseminarium, ej blifvit åsidosatt, dels att vikarien erhöle det arfvode, hvartill han genom sin kompetens vore berättigad, och endast då han hade större kompetens, högre lön än tjenstinnehafvaren, hvarjemte bestämmelsen, att, om skoldistriktet förgäfves sökt att anskaffa examinerad vikarie, det skulle erhålla till oexaminerad vikaries aflöning lika stort statsbidrag, som om han vore examinerad, dock med vilkor, att vederbörande folkskoleinspektör förklarade honom duglig, tillkommit för att förmå skol-

distrikten att ej i alltför vidsträckt mån och till skada för skolan ersätta examinerad tjänstinnehafvare med oexaminerad vikarie.

Beträffande proportionen mellan statens, skoldistriktets och den tjänstledige lärarens bidrag till vikariens aflönande hafva de sakkunnige hållit före, att den grundsats, som i detta hänseende tillämpades vid fråga om aflönande af vikarie för ordinarie lärare, borde iakttagas äfven då det gälde aflönande af vikarie för de lärare, hvarom nu vore fråga. Sålunda borde två tredjedelar af det för vikarien bestämda minimiarfvode utgå af statsmedel, en fjerdedel deraf betalas af den tjänstledige läraren och återstoden samt resekostnadsersättning erläggas af skoldistriktet, hvilket jemväl skulle förse vikarien med bostad och vedbrand eller gifva honom ersättning derför. De sakkunnige anföra härom:

De flesta af dem, från hvilka utlåtande infordrats, hade tillstyrkt liknande förslag, som de sakkunnige i detta hänseende framställt. Andra hade uttalat den meningen, att den tjänstledige läraren icke borde vara skyldig att deltaga i vikariens aflönande med så stort belopp, som de sakkunnige föreslagit, utan endast med en tolfedel af vikariatsarfvodet, hvar emot antingen statens eller skoldistriktets bidrag borde i motsvarande mån höjas. Som skäl för en dylik anordning hade anförts tjensteinnehafvarens ringa lön och hans deri grundade behof att vid sjukdom få behålla deraf så mycket som möjligt. Ännu andra hade framställt den åsigten, att distrikten ej borde deltaga i vikariens aflönande i så hög grad, som de sakkunnige ansett. Distrikten borde nemligen, enligt ifrågavarande uppfattning, icke bidraga till vikariens aflönande vare sig med kontanta medel eller med naturaförmåner, hvar emot den tjänstledige läraren väl borde både lemna större kontant bidrag till vikariens aflönande än de sakkunnige föreställt sig, och förse honom med bostad och vedbrand. Enligt ett annat förslag borde skoldistriktet betala en tolfedel af vikariens minimiarfvode, men befrias från skyldigheten att förse honom med bostad och vedbrand, hvilka förmåner icke borde tillkomma vikarien. Som stöd för de senast anförda meningarna hade åberopats farhågan, att ett åläggande för distrikten att i någon större eller mindre mån bidraga till vikariens aflönande skulle kunna verka derhän, att den sjuke läraren beröfvades icke blott den afsedda förmånen utan måhända, efter skedd uppsägning, sin anställning vid skolan; hvarjemte man kunde frukta, att, om distrikten förpligtades att i någon större mån bidraga till vikariens aflöning, utsigten för icke ordinarie lärare att få den fastare anställning, som omtalades i 24 § af gällande folkskolestadga, skulle förminskas.

De sakkunnige hade icke kunnat instämma uti omförmälda förslag. Förmånen för icke ordinarie lärare att vid sjukdomsfall erhålla hjälp till

vikariens aflönande vore nemligen så stor, att en minskning af deras lön med en fjerdedel af vikariens kontanta minimiarfvode ej kunde anses allt för betungande. Äfven de ordinarie lärarne vore skyldiga att vid sjukdomsfall erlägga en fjerdedel af det kontanta vikariatsarfvodet, och tillämpningen af detta stadgande hade ej medfört någon svårighet, oaktadt de flesta af dessa, som hade familjer att underhålla, sannolikt ej vore, när sjukdom inträffade, mycket bättre lottade än de icke ordinarie lärarne. Å andra sidan borde ej skoldistriktet befrias från att helt eller delvis erlägga till vikarien, hvad de sakkunnige föreslagit, ty den omständigheten att skolrådet skulle pröfva behovet af tjänstledighet för sjukdom, antaga vikarie och aftala med denne om arfvodet, borde medföra, att skoldistriktet vore ekonomiskt intresserad deraf, att missbruk i detta hänseende ej egde rum. De sakkunnige trodde ej heller, att anledning vore att befara, att skoldistrikt för att ej behöfva bidraga till aflönande af vikarie skulle uppsäga sjuk lärare från hans plats. För öfrigt vore det icke af så stor betydelse, som man förmenade, att icke ordinarie lärare finge den i § 24 mom. 3 af folkskolestadgan omförmälda fastare anställning, enär skolråden dock i allmänhet, utan att binda sig genom någon sådan bestämmelse, handlade, som om äfven dessa lärare vore fast anstälde.

Sedan hafva de sakkunnige företagit utredning af frågan om äfven icke ordinarie lärare, som förklarats obotligt sjuk, borde hafva rätt att, med bibehållande af tjänsten, för sig sätta vikarie under vilkor att han sjelf aflönade denne. Vid behandlingen af denna fråga hafva de sakkunnige kommit till den öfvertygelsen, att icke ordinarie lärare borde få denna rätt. Det fallet kunde nemligen tänkas, att en sådan lärare väl uppnått de tjänstår, men ej de lefnadsår, som i § 7 af reglementet för småskolelärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt vore föreskrifna såsom vilkor för erhållande af helt ålderdomsunderstöd. Finge läraren i fråga sköta platsen genom vikarie, vore han fortfarande vid skolan anställd och kunde sålunda nå det antal lefnadsår, som erfordrades för bekommande af helt ålderdomsunderstöd.

Slutligen yttra sig de sakkunnige om storleken af det årliga statsbidrag, som kunde blifva erforderligt för det ifrågavarande ändamålet. Enligt från skolråden infordrade uppgifter hade under år 1898 icke ordinarie lärare till ett antal af 194 varit för sjukdom tjänstledige under minst en månad och derutöfver. Men, då dessa uppgifter ej tillika innehölle, huru lång tid hvar och en af dessa lärare varit för sjukdom tjänstledig, kunde man på nämnda uppgifter grunda endast en sannolikhetsberäkning rörande statens blifvande utgifter för aflönande af vikarier för sjuka icke ordinarie lärare. Antoge man, att de för sjukdom tjänstledige

lärarne af denna kategori under ett år uppginge till 194, samt att af dessa 12 vore extra ordinarie lärare vid folkskolan, och vidare att till aflönande af dessas vikarier utginge det efter arten af hvars och ens tjänst bestämda högsta statsbidraget samt att tjänstledigheten i medeltal räckte fyra månader, skulle till statsbidrag för aflönande af vikarier för extra ordinarie lärare vid folkskolan åtgå 2,400 kronor och för aflönande af vikarier för öfriga icke ordinarie lärare 18,200 kronor eller tillsammans 20,600 kronor. Antagas kunde väl, att, om icke ordinarie lärare vid sjukdomsfall erhöile hjelp till aflönande af vikarie, antalet af för denna anledning tjänstlediga lärare skulle komma att stiga, enär åtskilliga lärare, som nu till skada för undervisningen vid ohelsa framhårdade i skolarbetet, då skulle söka tjänstledighet. Synnerligen stor torde dock tillökningen i antalet af för sjukdom tjänstlediga lärare af denna anledning ej blifva, om det blefve stadgadt, att som vilkor för erhållande af hjelp till vikaries aflönande fordrades, att läkare skulle intyga att den sjuke vore oförmögen att vederbörligen sköta sin tjänst. En annan följd af beviljande åt icke ordinarie lärare af den förmån, hvarom här vore fråga, torde väl ock blifva, att i vissa fall tiden för tjänstledigheten komme att blifva längre, än om läraren sjelf skulle hafva aflönat sin vikarie. Men nu nämnda omständigheter torde dock ej komma att medföra någon betydligare ökning uti statens utgifter för att bidraga till aflönande af vikarie för sjuk icke ordinarie lärare. Det syntes därför de sakkunnige, som om det i motionen beräknade statsanslaget af 25,000 kronor för år skulle tills vidare vara för ändamålet tillräckligt.

Då jag nu går att yttra mig uti ifrågavarande ärende, torde jag först böra till besvarande upptaga frågan, huruvida extra ordinarie och biträdande lärare vid egentliga folkskolan samt lärare vid mindre folkskolan och småskolan eller, kortare uttryckt, »icke ordinarie lärare» vid folkskolan böra erhålla den rätt, som motionärerna velat förskaffa dem.

I afseende härå synes det mig billigt och rättvist, att nämnde icke ordinarie lärare beredes samma förmån, som ordinarie lärare vid folkskolan åtnjuta, att vid sjukdomsfall under vissa vilkor få hjelp till aflönande af för dem förordnad vikarie. De flesta af de tjänster, som innehafvas af de icke ordinarie lärarne, äro nemligen i sjelfva verket icke tillfälliga, utan åtminstone under vissa tidsperioder ständiga, och lärarne aflönas icke endast af skoldistriktet utan äfven med bidrag af allmänna medel samt äro, sedan vissa vilkor blifvit uppfyllda, berättigade till åldersunderstöd.

Ifrågavarande rätt torde dock icke, lika litet som för de ordinarie

lärarne, böra tillkomma de icke ordinarie vid tillfälliga och kortvariga sjukdomsfall, enär vid sådana undervisningen i skolan mestadels utan större olägenhet kan ordnas så, att skolan under ferierna arbetar så lång tid, som den till följd af lärarens sjukdom måst inställas. Dessutom torde det åtminstone på landsbygden ofta vara svårt att för några dagar kunna anskaffa lämplig vikarie, och i de flesta fall kommer det för öfrigt att åtgå någon tid, innan en sådan kan erhållas. Finnes det af en eller annan anledning icke lämpligt att förlägga skolans arbete till ferierna och kan vikarie anskaffas, torde läraren ensam böra aflöna den vikarie, som endast en kortare tid uppehåller hans tjänst. Kostnaderna för vikariens aflöning under några dagar eller en och annan vecka blifva nemligen icke synnerligen känbara för den sjuke läraren, och man undgår derigenom de besvär och svårigheter, som särskildt vid kortvariga sjukdomsfall kontrollen öfver att vilkoren för erhållande af hjälp till vikariens aflöning äro uppfyllda och requisitionen af de för ändamålet erforderliga medlen måste medföra. Dessutom utsättes läraren, om han vid kortvariga sjukdomsfall ensam måste aflöna vikarie, om sådan blifver förordnad, icke för frestelsen att äfven vid sjukdomsfall, som äro så lindriga, att de icke utgöra verkliga hinder för ett nöjaktigt utöfvande af tjänsten, begära tjänstledighet. Då det beträffande ordinarie lärare vid folkskolan blifvit stadgadt, att en månad är den kortaste tidrymd, hvarunder han måste på grund af sjukdom oafbrutet vara tjänstledig och vikarie för honom förordnad, för att rätt till hjälp vid vikariens aflöning skall inträda, synes mig samma föreskrift böra tillämpas, äfven då frågan gäller icke ordinarie lärare vid folkskolan. Vidare synes det mig lämpligt, att hjälp till vikaries aflönande vid sjukdomsfall bör lemnas endast för högst åtta kalendermånader af året, eller för så lång årlig tid, som lönetillskott af statsmedel utgår till lärarens aflönande.

Äfven med hänseende till maximitiden, under hvilken de icke ordinarie lärarne vid folkskolan böra få göra sig till godo den rätt, hvarom nu är fråga, torde de böra likställas med de ordinarie lärarne. Visserligen kan häremot invändas, att, om de icke ordinarie lärarne vid inträffad sjukdom år efter år få hjälp till aflönande af vikarie, tillskyndas både skoldistrikt och stat betydande utgifter, och skolan kommer att skadas genom täta ombyten af lärare. Till bemötande af en sådan invändning tillåter jag mig fästa Eders Kongl. Maj:ts uppmärksamhet derpå, att skoldistriktet är skyddadt genom sin rätt att uppsäga den sjuke läraren från hans befattning, och att, om skoldistriktet gifvit honom den fastare anställning, som omtalas i § 24 mom. 3 af gällande folkskolestadga, skoldistriktet ju frivilligt bundit sig genom de bestämmelser, det infört i reglementet för sina

skolor. Staten åter synes mig i det fall, hvarom nu är fråga, hafva samma skyldighet mot de icke ordinarie lärarne som mot de ordinarie, helst som de flesta af de icke ordinarie under hela sin tjänstetid ej kunna få ordinarie anställning, så vida icke skoldistriktet, i hvilka de tjänstgöra, sjelfvilligt besluta att gifva dem en med de ordinaries likartad ställning. Beträffande de olägenheter för skolan, som komma deraf, att lärarebefattningar vid henne under längre tid uppehållas af vikarier, har hon ju att kämpa med samma svårighet, äfven om den sjuke läraren har ordinarie anställning. Man kan dessutom vara öfvertygad, att åtminstone den icke ordinarie lärare, som ännu ej upphunnit det för erhållande af ålderdomsunderstöd erforderliga antal tjänstår, icke skall begagna sig af rätten att, när sjukdom inträffat, förskaffa sig tjänstledighet och få hjälp till vikariens aflönande längre än behöfligt är; ty för att blifva berättigad till ålderdomsunderstöd får han räkna sig till godo endast den tid, då han sjelf tjänstgör.

Enligt nådiga kungörelsen den 1 juni 1894 skall ordinarie lärare, som uppnått sextio års ålder och i vederbörlig ordning förklarats berättigad till hel pension, då på grund af sjukdomsfall behof af vikarie inträder, ensam utgöra vikariens aflöningsförmåner. Samma bestämmelse torde böra tillämpas äfven på icke ordinarie lärare. Det har visserligen ifrågasatts, att, då de flesta af dem, som tjänstgjorde vid mindre folkskola och småskola äfvensom vid folkskola i egenskap af biträdande, vore lärarinnor, och qvinnor, efter hvad erfarenheten lärde, tidigare sletes ut af skolarbetet än män, de, som icke hade ordinarie anställningar, borde förklaras skyldiga att redan vid femtiofem års ålder ensamma aflöna vikarie, när de för sjukdom urståndsattes att sjelfva sköta sina befattningar; men det torde vara onödigt att i detta hänsende göra någon skilnad mellan ordinarie och icke ordinarie, då skoldistriktet ju hafva i sin makt att uppsäga dem, som icke anstälts som ordinarier, från deras befattningar, när de finna sig af en eller annan anledning böra göra det.

Arfvode till vikarie för extra ordinarie folkskolelärare bör, enligt de sakkunniges förslag, utgå med samma belopp som dennes minimilön, så att vikarie för extra ordinarie folkskolelärare med 500 kronors kontant lön bör i arfvode hafva nämnda belopp och vikarie för dylik lärare med 600 kronors kontant lön ett till lika stort belopp uppgående arfvode. Jag har mot detta förslag intet att erinra. Lägre torde nemligen vikariatsarfvodet ej böra sättas, då på vikarierna ställas den fordran, att de skola vara behörigen examinerade och således hafva genomgått samma utbildningskurs som tjänstinnehafvaren, och då lefnadskostnaderna för vikarien äro lika höga som åtminstone för en ogift innehafvare af tjänsten. Högre torde arfvodet ej heller böra sättas, då det i allmänhet ej kan vara lämpligt

att gifva vikarie högre lön än den, för hvilken han tjenstgör, helst då de båda ega samma behörighet.

Beträffande storleken af arfvodet till vikarie för öfriga icke ordinarie lärare beder jag först få fästa uppmärksamhet derpå att för anställning vid folkskola som biträdande lärare, äfvensom för anställning vid mindre folkskola och småskola, fordras antingen att hafva aflagt afgangsexamen vid vederbörligt seminarium eller att hafva undergått inför folkskoleinspektör sådan pröfning, som omtalas i § 6 af nämnda kungörelsen den 5 juni 1885 angående lönetillskott af allmänna medel till lärare vid folkskolor m. m. eller att hafva inför vederbörande skolråd pröfvats på sätt, som i § 23 af folkskolestadgan den 10 december 1897 omförmäles. Sådana, som förvärfvat behörighet till nu ifrågavarande anställningar på något af de två först angifna sätten, torde jag få sammanföra under benämningen examinerade; de åter, som blifvit behöriga till nämnda anställningar genom pröfning inför skolrådet, torde jag få kalla oexaminerade. De examinerade äro berättigade till en aflöning af minst 300 kronor samt, efter tio års oförvitlig tjenstgöring, af ett ålderstillägg af 50 kronor, hvarjemte de skola förses med bostad och vedbrand eller bekomma i ersättning derför 50 kronor om året. Oexaminerad lärare åter är berättigad att erhålla en kontant lön af minst 250 kronor samt bostad och vedbrand eller i ersättning derför 50 kronor. När biträdande lärare vid folkskola eller lärare vid mindre folkskola eller småskola af sjukdom är förhindrad att sjelf sköta sin tjenst och vikarie är för honom förordnad, bör vikarien, om han är examinerad, enligt de sakkunniges förslag erhålla i arfvode 300 kronor förutom bostad och vedbrand eller lagstadgad ersättning derför; är han deremot oexaminerad, bör arfvodet utgå med 250 kronor jemte husrum och vedbrand eller ersättning derför. Äfven i detta förslag anser jag mig böra instämma. Visserligen kan det, om förslaget godkännes, inträffa, att vikarien får högre lön än tjenstinnehafvaren, men denna oegentlighet torde motvägas af den omständighet, att vikarien i sådant fall har högre kompetens än den, för hvilken han tjenstgör.

Deremot kan jag icke instämma i de sakkunniges förslag derom, att, der för examinerad tjenstinnehafvare examinerad vikarie söchts men ej erhållits, det högre årsarfvodet å 600 eller 300 kronor skulle vara vikarien tillförsäkradt, så vida inspektören intygat, att vederbörligen examinerad vikarie ej kunnat erhållas samt att vikarien befunnits duglig. Detta förslag strider nemligen mot grundsatsen, att vikariatsarfvodets storlek bör bestämmas äfven med hänsyn till arten af den behörighet, vikarien eger. Dessutom skulle, om förslaget fastställes, det kunna komma att inträffa,

att oexaminerad vikarie finge högre lön än examinerad sådan. Det synes för öfrigt som om det föreslagna stadgandet vore onödigt. Redan i omförmälda nådiga kungörelse den 1 juni 1894 är föreskrifvet, att för erhållande af statsbidrag till aflönande af vikarie för sjuk ordinarie folkskolelärare hinder ej må möta deraf, att vikarie icke aflagt afgangsexamen vid seminarium, så vida vederbörande folkskoleinspektör vitsordar, att examinerad vikarie ej kunnat erhållas samt att vikarien befunnits duglig. Denna föreskrift torde böra tillämpas äfven då fråga är om icke ordinarie lärare, så till vida, att som vilkor för erhållande af statsbidrag till aflönande af vikarie för icke ordinarie lärare bör föreskrifvas, att inspektören, om oexaminerad förordnats till vikarie, skall intyga, att vikarien befunnits duglig.

Som vilkor för att ordinarie lärare skall få åtnjuta den förmån, hvarom här är tal, är vidare stadgadt, att sjukdomen, på grund af hvilken tjänstledighet sökes, skall enligt läkarebetyg vara af den beskaffenhet, att densamma gör läraren oförmögen att vederbörligen uppehålla sin tjänst utan att dock för all framtid hindra hans återinträde i tjänstgöring. Då det för läkare är omöjligt att i hvarje fall med bestämdhet kunna förutse, om en sjukdom är botlig eller obotlig, hafva de sakkunnige föreslagit en sådan förändring i fråga om läkarebetygets innehåll, att i detsamma skulle intygas allenast att sjukdomen, på grund hvaraf tjänstledighet sökts, gör läraren oförmögen att vederbörligen uppehålla sin tjänst, men ej är af sådan beskaffenhet att vid betygets utfärdande intyg kan med visshet gifvas, huruvida densamma för all framtid hindrar hans återinträde i tjänstgöring. Det synes mig som om en dylik förändring vore af behofvet påkallad.

Uti ofvan omförmälda kungörelse af den 1 juni 1894 är stadgadt, att arfvodet till vikarie för sjuk ordinarie folkskolelärare skall gäldas af staten, skoldistriktet och den tjänstledige läraren samt att vikariens aflöning skall utgöras sålunda, att den ordinarie läraren af sin lön afstår ett belopp, motsvarande en fjerdedel af vikariens kontanta minimiaflöning, två tredjedelar deraf utgå af allmänna medel och återstoden erlägges af skoldistriktet, hvilket jemväl förser vikarien med bostad jemte vedbrand eller ock lemnar honom ersättning därför, äfvensom, der så ifrågakommer, godtgör honom för resekostnad. Enligt mitt förmenande böra dessa bestämmelser tillämpas äfven beträffande sättet, hvarpå arvode till vikarie för sjuk icke ordinarie lärare skall utgöras. Det har blifvit ifrågasatt, att skoldistriktets bidrag borde antingen alldeles bortfalla eller förminskas

till en tolfedel af vikariens kontanta minimiarfvode. I förra fallet skulle den tjänstledige läraren erlægga äfven den del, som enligt ofvan föreslagna fördelning åligger skoldistriktet att gälda; i senare fallet skulle naturaförmånerna bortfalla från vikariens löneförmåner. Då emellertid skoldistriktet erlägger en del af den kontanta lön, som utgår till vare sig ordinarie eller icke ordinarie lärare, och då det betalar en del af det kontanta arfvodet till vikarie för ordinarie lärare, bör det jemväl bidraga till den kontanta aflöningen af vikarie för icke ordinarie lärare. Ej heller finnes något skäl att i fråga om vikarie för icke ordinarie lärare befria skoldistriktet från skyldigheten att förse honom med bostad och vedbrand eller gifva honom ersättning därför. Man kan ju ej begära, att tjänstinnehafvaren, som endast har ett rum till sitt förfogande, skall kunna der inrymma vikarien, eller att han af sin ringa lön skall hyra bostad åt honom. Att vikarien, som oftast är obekant på den plats, der han mottager förordnande som vikarie, sjelf skall anskaffa sig lämplig, skolan närbelägen bostad, är för öfrigt en obillig fordran, äfven om hans kontanta löneförmåner vore sådana, att man med fog kunde begära, att han på egen bekostnad skulle skaffa sig bostad.

Beträffande öfriga bestämmelser, som de sakkunnige föreslagit, torde jag få hänvisa dels till nämnda kungörelsen den 1 juni 1894 angående aflönande i vissa fall af vikarie för sådan ordinarie lärare eller lärarinna vid folkskola, som af sjukdom urståndsättes att fullgöra sin tjänst, dels till de sakkunniges utlåtande.

I den motion, som föranledt Riksdagens omförmälda skrifvelse, antages det, att det statsanslag, som skulle krävas för ifrågavarande ändamål, icke behöfde öfverstiga 25,000 kronor. Äfven enligt de sakkunniges mening torde detta belopp under den närmaste framtiden blifva fullt tillräckligt; och jemväl mig förekommer det, som om staten för det behjertansvärda ändamålet ej skulle under de närmast kommande åren behöfva ikläda sig större utgifter än som här ofvan är angifvet. Något material, hvarpå man kan bygga tillförlitliga beräkningar uti ifrågavarande hänseende, finnes icke, ty i och med det att föreliggande förslag, om det blifver antaget, börjar tillämpas, inträda nya förhållanden, hvilkas inverkan man ej kan förutse. Emellertid hafva genom folkskoleinspektörerna från de särskilda skolråden inhemtats uppgifter rörande antalet af de icke ordinarie lärare, som under år 1898 varit tjänstlediga på grund af sjukdom under en tid af en månad och derutöfver. Enligt dessa uppgifter

uppgick antalet till 194, af hvilka 12 voro extra ordinarie folkskolelärare. Antager man, att hvar och en af dessa varit sjuk oafbrutet under fyra månader, och att till aflönande af de för dem förordnade vikarier utgått det högsta statsbidrag, som enligt föreliggande förslag för dylikt ändamål får utanordnas, skulle till vikarierna för de extra ordinarie folkskolelärarne hafva af allmänna medel utgått 2,400 kronor och till vikarier för de öfriga icke ordinarie lärarne 18,200 kronor, eller tillhopa 20,600 kronor. Sannolikt kommer antalet af dem, som begära tjänstledighet på grund af sjukdom, att stiga, om dylika lärare få hjälp till vikariens aflönande; en och annan torde derjemte taga tjänstledighet för något längre tid, när stat och skoldistrikt bidraga till vikariens aflöning, än om tjenstinnehafvaren ensam skall aflöna denne. Men den tillökning i statens utgifter för aflönande af vikarier för sjuka icke ordinarie lärare, som här af skulle blifva en följd, torde icke blifva större än att 25,000 kronor varda, såsom här ofvan sagts, tillräckliga för ifrågavarande ändamål.

I riksstaten äro under åttonde hufvudtiteln uppförda till bidrag till aflönande i vissa fall af vikarie för ordinarie lärare eller lärarinna vid folkskola 40,000 kronor. Af detta förslagsanslag hafva utgått under åren 1896, 1897 och 1898 respektive 45,671 kronor 55 öre, 51,847 kronor 61 öre och 49,194 kronor 16 öre. Höjes nämnda anslag med 35,000 kronor eller från 40,000 kronor till 75,000 kronor, torde man kunna vara fullt förvissad, att anslaget under närmaste tiden kommer att motsvara hvad som erfordras af allmänna medel till aflönande under dels redan fastställda, dels nu föreslagna vilkor af vikarier för både ordinarie och icke ordinarie lärare vid folkskolan, som af sjukdom äro urständsatta att sjelfva sköta sina tjänster.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt hemställer jag, att Eders Kongl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att

dels i fråga om aflönande i vissa fall af vikarie för extra ordinarie eller biträdande lärare eller lärarinna vid folkskola samt för lärare eller lärarinna vid mindre folkskola eller småskola godkänna följande grunder, nemligen:

1) att, derest vid folkskola anställd extra ordinarie lärare eller lärarinna, till hvilkens aflöning bidrag af allmänna medel utgår, på grund af sjukdom åtnjuter tjänstledighet och vid folkskolelärareseminarium examinerad vikarie för honom eller henne är förordnad under oafbrutet minst en

månad af den fastställda undervisningstiden af åtta månader om året, vikarien för den tid, hvarunder hans förordnande varar, skall åtnjuta arfvode efter antingen minst 600 kronor eller minst 500 kronor för nyssnämnda undervisningstid, allt eftersom tjenstinnehafvarens minimilön uppgår till eller understiger 600 kronor, eller i förra fallet 75 kronor och i senare fallet 62 kronor 50 öre för läsmånad, hvarje månad beräknad till 30 dagar, hvarjemte vikarien skall förses med tjenlig, skolan närbelägen bostad, bestående af ett rum, med vedbrand, eller ock erhålla ersättning derför, beräknad efter minst 50 kronor för åtta månaders undervisningstid, äfvensom med belopp, som af skoldistriktet bestämmes, undfå godtgörelse för resekostnad, der sådan ifrågakommer;

2) att, då biträdande lärare eller lärarinna vid folkskola eller lärare eller lärarinna vid mindre folkskola eller småskola, till hvilkens aflöning bidrag af allmänna medel utgår, på grund af sjukdom åtnjuter tjenstledighet, arfvode till vikarie skall beräknas sålunda, att, derest vid småskoleseminarium examinerad eller af folkskoleinspektör enligt § 6 i kongl. kungörelsen den 5 juni 1885 angående lönetillskott af allmänna medel för lärare och lärarinnor vid folkskolor och småskolor pröfvad vikarie är förordnad under oafbrutet minst en månad af den fastställda årliga undervisningstiden, vikarien för den tid, hvarunder hans förordnande varar, åtnjuter arfvode efter minst 300 kronor för åtta månaders undervisningstid, eller 37 kronor 50 öre för läsmånad, hvarje månad beräknad till 30 dagar, och i öfrigt samma förmåner som vikarie för extra ordinarie lärare vid folkskola samt, om oexaminerad vikarie förordnas, till denne utgår arfvode efter 250 kronor för åtta månaders undervisningstid, eller 31 kronor 25 öre för läsmånad, och i öfrigt samma förmåner, som tillkomma examinerad vikarie;

3) att, om enligt läkarebetyg sjukdom, på grund hvaraf extra ordinarie eller biträdande lärare eller lärarinna vid folkskola eller lärare eller lärarinna vid mindre folkskola eller småskola erhåller ledighet och vikarie för honom eller henne förordnas på sätt ofvan sägs, är sådan, att densamma gör läraren eller lärarinnan oförmögen att vederbörligen uppehålla sin tjenst, men ej af sådan beskaffenhet, att vid betygets utfärdande läkaren kan med visshet intyga, att sjukdomen för all framtid hindrar den sjukes återinträde i tjenstgöring, samt läraren eller lärarinnan icke uppnått sextio års ålder och i vederbörlig ordning förklarats berättigad till helt åldersdomsunderstöd, vikariens aflöning skall utgöras sålunda, att tjenstinnehafvaren af sin lön afstår ett belopp, motsvarande en fjerdedel af vikariens

kontanta minimiaflöning, samt två tredjedelar af samma minimiaflöning utgå af statsmedel och återstoden erlägges af skoldistriktet, hvilket det jemväl skall åligga att förse vikarien med bostad jemte vedbrand eller ock lemna honom ersättning därför äfvensom att, der så ifrågakommer, godtgöra honom resekostnad;

4) att, då oexaminerad vikarie förordnas, statsbidrag till dennes aflöning må på nämnda sätt utgå, derest folkskoleinspektör vitsordar, att vikarien befunnits duglig;

5) att, der läkarebetyg ej kan utan synnerlig kostnad eller svårighet anskaffas, nyssnämnda bestämmelser i fråga om vikariens aflöning skola, derest genom intyg af vederbörande skolråds ordförande vitsordas, att läraren eller lärarinnan under ledighet varit af sjukdom urståndsatt att vederbörligen uppehålla sin tjänst, gälla, ändock att sjukdomens beskaffenhet icke blifvit genom läkarebetyg ådagalagd, likväl ej för längre tid än högst tre månader;

6) att, då enligt läkarebetyg sjukdom, på grund hvaraf icke ordinarie lärare eller lärarinna erhållit tjänstledighet, är af sådan beskaffenhet, att läraren eller lärarinnan till följd deraf är urståndsatt att vidare återinträda i tjänstgöring, vikariens aflöning skall utgöras af läraren eller lärarinnan utan tillskott af allmänna medel eller bidrag af skoldistriktet;

7) att icke ordinarie lärare eller lärarinna, som uppnått sextio års ålder och i vederbörlig ordning förklarats berättigad till helt ålderdomsunderstöd, skall, då på grund af sjukdomsfall behof af vikarie för honom eller henne inträder, ensam utgöra vikariens aflöningsförmåner; samt

8) att hvad här är föreslaget icke gäller i fråga om tjänstledighet, som åtnjutes af vikarierande lärare eller lärarinna, utom i det fall att nämnda lärare eller lärarinna uppehåller tillfälligtvis ledig befattning;

dels beträffande grunderna för nu gällande stadganden om aflöning af vikarie för sjuk ordinarie lärare eller lärarinna vid folkskola medgifva den jemkning, att deri omförmälda läkarebetyg må vara af enahanda innehåll med hvad här ofvan under mom. 3) föreslagits;

dels ock, i stället för det nu befintliga förslagsanslag å 40,000 kronor, med titel »bidrag till aflönande i vissa fall af vikarie för ordinarie lärare eller lärarinna vid folkskola», uppföra, under benämning: »bidrag till aflönande i vissa fall af vikarie för lärare eller lärarinna vid folkskola eller småskola», ett förslagsanslag å 75,000 kronor för att i enlighet med såväl redan bestämda som här ofvan föreslagna grunder användas såsom bidrag

till aflönande i vissa fall af vikarie för sådan ordinarie, extra ordinarie och biträdande lärare eller lärarinna vid folkskola samt lärare eller lärarinna vid mindre folkskola och småskola, som af sjukdom urståndsättes att fullgöra sin tjenst, med rätt för Eders Kongl. Maj:t att, när i särskilda fall omständigheterna dertill föranleda, meddela understöd af statsmedel för ifrågavarande ändamål utan hinder deraf att någon afvikelse från nämnda grunder egt rum.

Derest hvad jag nu hemställt vinner Eders Kongl. Maj:ts bifall och jemväl varder af Riksdagen godkändt, torde Eders Kongl. Maj:t framdeles komma att meddela närmare föreskrifter i fråga om den administrativa anordningen och sättet för utbetalningen af vikaries aflöningsförmåner i förevarande hänseende äfvensom meddela stadganden om rätt för skolråd och skolstyrelse att, då icke ordinarie lärare eller lärarinna uppnått sextio års ålder, hos direktionen för folkskolelärarnes pensionsinrättning, göra framställning om pröfning af hans eller hennes rätt till ålderdoms-understöd.

I händelse Riksdagen beviljar de i denna punkt samt punkterna 16—18 äskade medel, kommer ordinarie anslaget till folkundervisningen, nu 5,528,025 kronor, att ökas med tillhopa 230,700 kronor eller till 5,758,725 kronor.

De tekniska läroverken.

Alltsedan år 1890 har innehafvaren af professuren i allmän och tilllämpad fysik vid *tekniska högskolan* varit befriad från undervisningen i allmän fysik. Denna anordning har haft sin grund dels deri att vederbörande professor enligt nådig föreskrift utöfvat föreståndarebefattningen vid högskolan och dervid behöft lindring i sina undervisningsåligganden, dels deri att ifrågavarande ämnens utveckling fordrat ökade lärarekrafter. För uppehållande af undervisningen i allmän fysik utgick först af den besparade föreståndarelönen ett arfvode af 2,000 kronor årligen till en extra lärare. Sedan 1898 års riksdag beviljat anslag till aflöning åt en

[20.]

*Extra lärare
i tilllämpad
värmelära.*

lektor i allmän fysik, har ämnet numera fått en själfständig ordinarie företrädare vid högskolan.

Professorns undervisning är alltså, som sagdt, begränsad till att omfatta tillämpad fysik. Emellertid har en ytterligare uppdelning af professurens läroområde ansetts vara af behovet påkallad. I afseende härå har styrelsen för högskolan i en till Eders Kongl. Maj:t ingifven framställning anfört följande.

Den nuvarande till tillämpad fysik inskränkta professuren omfattade till den vida större delen elektroteknik och derjemte tillämpad värmelära. Dessa båda kunskapsgrenar vore af väsentligt olika beskaffenhet och förutsatte mycket olika förstudier samt olika slag af praktisk utbildning. Det vore uppenbarligen för undervisningen lämpligast, att särskilda lärare funnes vid högskolan för dessa båda så vidt skilda grenar af fysikens tillämpningar. Med den utveckling elektrotekniken numera erhållit vore för öfrigt en särskild professorsplats i detta läroämne oundgänglig. För att visa omfattningen af den nuvarande elektrotekniken vore det tillfyllest att erinra, att den innehölle, bland annat, läran om dynamomaskiners teori och konstruktion, den elektriska belysningen, den elektriska kraftöfverföringen, genom hvilka våra vattenfalls värde i hög grad förökats, telegrafien och telefonien, åskledares konstruktion m. m. Flere bland dessa af den moderna elektroteknikens underafdelningar vore i sig sjelfva af betydande omfattning. Härtill komme, att den elektrotekniska undervisningen erfordrade vidsträckta laborationer och konstruktionsöfningar samt att nära nog alla högskolans elever borde deltaga åtminstone i de mera elementära delarne af densamma, äfvensom att ett stort antal elever specielt egnade sig åt elektrotekniken. Vid den nu pågående reorganisationen af högskolan skulle vidare en särskild fackskola för elektroteknik upprättas och i samband dermed borde undervisningen utvidgas. Då dertill komme, att den nuvarande innehafvaren af professuren i fråga redan uppnått pensionsåldern, och det vore önskvärdt, att vid hans afgang platsen besattes med en person, som specielt egnat sig åt elektrotekniken och på hvilken icke tillika andra härför främmande kompetensfordringar skulle behöfva uppställas, syntes tiden vara inne att verkställa den ifrågasatta förändringen.

För att uppehålla den undervisning i tillämpad värmelära, som enligt förslaget skulle afskiljas från ifrågasvarande professur, anser styrelsen, att en *ny extra lärarebefattning* med en aflöning af 2,000 kronor årligen bör upprättas. Äfven denna undervisning är, enligt hvad styrelsen franhåller, af stor praktisk betydelse. Till ådagaläggande häraf erinrar styrelsen

derom, att till nämnda undervisning hör, bland annat, den mycket vigtiga och omfattande läran om byggnaders uppvärmning och ventilation samt de konstruktionsöfningar, som dermed stå i samband.

I afseende å den sålunda föreslagna anordningen anmärker styrelsen särskildt, dels att den nuvarande extra lärarebefattningen i elektroteknik vid högskolan icke skulle deraf beröras, dels att hvad styrelsen anført icke hade afseende på undervisningen i elektrokemi, hvilken hvilade på en helt annan grund än den öfriga elektrotekniska undervisningen och till hvars tidsenliga ordnande styrelsen framdeles ville återkomma.

Hvad styrelsen sålunda föreslagit synes mig väl grundadt. Jag får därför tillstyrka, att Eders Kongl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att, för att möjliggöra ombildning af den nu i staten för tekniska högskolan upptagna professuren i allmän och tillämpad fysik till en professur i elektroteknik, på ordinarie stat för högskolan bevilja ett anslag af 2,000 kronor till aflöning åt en extra lärare i tillämpad värmelära.

Aflöningen på stat åt professorerna vid teknologiska institutet utgjorde vid tiden närmast före dess ombildning till den nuvarande tekniska högskolan i allmänhet 4,500 kronor, dervid för två af desse professorer fri bostad ingick i lönen med ett beräknadt belopp af 500 kronor för hvar-
[21.]
Höjning af lönen för professorn i grufvetenskap.
dera. *Professorn i grufvetenskap* ensam uppbar ett lägre belopp, 3,200 kronor.

På sätt inhemtas af vederbörande komiterades den 4 november 1873 afgifna underdåniga betänkande och förslag angående åtskilliga läroverks förening med teknologiska institutet och bildandet af en teknisk högskola, åtnjöt professorn i grufvetenskap, utöfver den af statsmedel utgående aflöningen, ett arfvode af 800 kronor årligen från jernkontoret såsom ersättning för den praktiska undervisningen i grufvetenskap. Den mindre lön, som denne professor åtnjöt, i jemförelse med de öfrige professorerna vid läroanstalten, upplyses i nämnda betänkande hafva haft sin grund i det mindre antal timmar, under hvilka det ålegat honom att meddela undervisning. Komiterade förklarade emellertid, att omständigheterna dåmera påkallade, att innehafvaren af ifrågavarande professur finge åtnjuta full professorslön. De ansågo dock, att denna lärarelön på stat borde bestämmas endast till 3,500 kronor, emedan det vore antagligt, att jernkontorets bidrag komme att höjas till 1,000 kronor.

Vid 1876 års riksdag höjdes sedermera de i staten för tekniska högskolan upptagna professorsaflöningarna i allmänhet med $33\frac{1}{3}\%$. De löner, som ditills utgått med 4,500 kronor, fastställdes sålunda till 6,000 kronor. En

något större förhöjning kom professorn i grufvetenskap till del, i det att hans lön höjdes från 3,200 kronor till 4,700 kronor, deraf 1,500 kronor tjänstgöringspenningar. Man torde dervid måhända, i likhet med förutnämnda komiterade, hafva beräknat en ytterligare förhöjning i det från jernkontoret utgående tillskottet till bemålde professors aflöning.

Nu har, i enlighet med lärarekollegiets vid tekniska högskolan tillstyrkan, styrelsen för högskolan inkommit med underdånig framställning om att statsanslaget till aflöning åt professorn i grufvetenskap måtte höjas till 6,000 kronor. Styrelsen åberopar till stöd härför, dels att denne professors undervisningsskyldighet — hittills något mindre än öfrige professorers undervisningstid under lästerminerna — borde i någon mån ökas, dels att han dessutom under 5—7 veckor under sommaren hela dagarne vore sysselsatt med praktisk undervisning i grufbrytning och grufmätning afvensom i magnetiska mätningar för uppsökande af jernmalmer m. m., dels ock slutligen att undervisningen i grufvetenskap erhållit ännu större betydelse än förut, sedan aflagd afgangsexamen i fackskolan för grufvetenskap med fyraårig lärokurs lemnade kompetens till inträde i rikets bergsstat. På dessa skäl hade redan komiterade för afgifvande af förslag till högskolans utvidgning och omorganisation år 1891 tillstyrkt, att professorn i grufvetenskap skulle erhålla lika aflöning som andra högskolans professorer; och då dessa skäl qvarstode i oförsvagad kraft — särskildt i betraktande af den stora betydelse grufhandteringen egde för Sverige — ansåge styrelsen, att det nu vore på tiden att söka bringa detta komiterades förslag i verkställighet.

Jernkontorets till bemålde professors aflöning lemnade tillskott, hvilket numera, enligt mig lemnad upplysning, utgår med ett belopp af 500 kronor, hvartill kommer resekostnads- och traktamentsersättning, lärar icke vara att anse annorlunda än såsom en gratifikation, den der jernkontoret utan någon sin skyldighet lemnar och som jernkontoret, hvilket i afseende å detta tillskott fattar beslut år efter år, eger rätt att, närhelst kontoret så finner för godt, indraga. Gratifikationen torde för närvarande kunna betraktas såsom en personlig gärd åt den nuvarande professorns, O. G. Nordenströms, framstående förtjenster om den svenska grufhandteringen och kan ej heller med säkerhet påräknas för en vid Nordenströms snart stundande afgang blifvande efterträdare.

Att bemålde professor icke bör aflönas lägre än de öfrige professorerna vid högskolan, synes mig styrelsen hafva tydligt ådagalagt. Att dervid jernkontorets bidrag hvarken fyller den erforderliga summan eller med säkerhet kan påräknas för framtiden, har jag nyss påpekat. I öfrigt synes

detsamma icke heller böra tagas i betraktande vid fastställande af aflöningen åt ifrågavarande statens embetsman, utan nödig fyllnad af statsmedel torde böra begäras af Riksdagen. Vid den eventuella höjningen torde samtidigt aflöningen fördelas i lön och tjänstgöringspenningar på sätt som gäller för öfrige professorer.

På grund af hvad jag nu anført hemställer jag i underdånighet, att Eders Kongl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att, för höjande af den till professorn i grufvetenskap vid tekniska högskolan från staten utgående aflöning från dess nuvarande belopp, 4,700 kronor, till 6,000 kronor, deraf 4,000 kronor skola utgöra lön och 2,000 kronor tjänstgöringspenningar, bevilja ett ordinarie anslag af 1,300 kronor.

Under förutsättning af bifall till hvad under punkterna 20 och 21 föreslagits, kommer ordinarie anslaget till de tekniska läroverken, nu 450,075 kronor, att ökas med tillhopa 3,300 kronor eller till 453,375 kronor.

Medicinalstyrelsen med dithörande stater.

I statsverkspropositionen år 1898 föreslog Eders Kongl. Maj:t ökning af anslaget till landtbruksstyrelsen, i syfte bland annat att dit skulle öfverflyttas *den centrala förvaltningen af det civila veterinärväsendet*, för hvilket ändamål i staten för landtbruksstyrelsen skulle upptagas aflöning för ytterligare en ledamot. [22.]
Veterinär-
administratio-
nen hos medi-
cinalstyrelsen. Uti det vid nämnda proposition fogade utdrag af statsrådsprotokollet öfver civilärenden den 14 januari 1898 redogjordes dels för de förslag, som under de senare årtiondena framstälts i fråga om veterinärendenas öfverflyttning från först sundhetskollegium och sedermera medicinalstyrelsen till annan myndighet, dels ock för de åligganden, hvilka jemlikt den för medicinalstyrelsen gällande instruktion tillkomma styrelsen beträffande veterinärväsendet. Till denna redogörelse anhåller jag att här få hänvisa.

Efter att hafva erinrat, hurusom Eders Kongl. Maj:t genom nådigt bref den 18 maj 1894 föreskrifvit, att en af Eders Kongl. Maj:t dertill särskildt förordnad legitimerad veterinär skulle hos medicinalstyrelsen deltaga i handläggningen af veterinärenden samt att en sådan veterinär sedermera alltjemt varit af Eders Kongl. Maj:t dertill mot särskild godtgörelse förordnad, yttrade föredragande departementschefen, att det helt naturligt varit att förutse, att den år 1894 sålunda vidtagna anordning, om än utgörande en väsentlig förbättring af förut rådande förhållanden, icke skulle

kunna för framtiden blifva tillfyllest. I betraktande å ena sidan af den betydande ökningen under senare åren af nämnda ärendens antal och å andra sidan af den erkända vikt, som låge uppå att dessa ärenden behandlades icke allenast med skyndsamhet utan derjemte med synnerlig omtanke och sakkunskap, syntes det departementschefen tydligt, att för deras behöriga beredning och föredragning redan nu måste krävas mera tid och arbetskraft, än man rimligtvis kunde begära af den veterinär, som enligt gällande bestämmelser skulle i medicinalstyrelsen handlägga hithörande frågor. Icke allenast vore den godtgörelse, som ansetts böra denne veterinär tillerkännas, alltför låg med hänsyn till de sig alltjemt ökande göromålen. Ett missförhållande endast i detta afseende skulle väl kunnat afhjelpas, utan att därför någon förändring beträffande veterinärärendenas behandling behöfde ifrågasättas. Dertill komme emellertid ock att, med hänsyn till den betydelse veterinärväsendet hade för jordbruksnäringen i vårt land samt den deraf följande ansvarsfullheten af de åligganden, som tillkomme en föredragande af veterinärärenden uti det embetsverk, som hade den centrala ledningen af veterinärväsendet sig anförtrodd, det icke kunde anses lämpligt eller skäligt, att denne föredragande i längden skulle bibehållas vid en så osäker tjänsteställning, som han i egenskap af tillfälligt förordnad ledamot i embetsverket måste intaga. Denna omständighet innebure, i betraktande särskildt af veterinärväsendets hastiga utveckling, utan tvifvel i och för sig fullt tillräckliga motiv för en snar förändring af de uti förevarande afseende nu rådande förhållanden, och syntes den departementschefen därför ock utgöra ett mycket talande skäl för att den definitiva lösningen af den sedan så många år tillbaka väckta, men tills nu alltjemt undanskjutna frågan om ändrad organisation af ledningen för veterinärväsendet så vidt möjligt påskyndades. För angelägenheten häraf talade i öfrigt icke allenast af departementschefen omförmälda framställningar i dylikt syfte utan äfven andra uttalanden i ämnet, som gjorts af i frågan närmast intresserade.

Beträffande de särskilda förslag till frågans lösning, hvilka framstälts, funne departementschefen sig i likhet med landtbruksstyrelsen och på de af denna styrelse anförda skäl icke kunna förorda vare sig inrättandet af ett särskildt embetsverk för veterinärärendenas handläggning eller deras öfverlemnande till lärarekollegiet vid veterinärinstitutet eller några bland kollegiets ledamöter. Den särskilda sakkunskap, som lärarekollegiet besatte, kunde, på sätt landtbruksstyrelsen frambållit, lämpligare tillgodogöras derigenom, att det lemnades öppet för den administrativa myndighet, som finge veterinärärendena sig anförtrorda, att i förekommande speciella frågor inhemta yttrande af kollegiet.

De förslag, som åsyftade inrättandet af en särskild byrå för veterinärärenden inom civildepartementet, ansåge departementschefen ännu mindre böra vinna bifall. Att förläna en dylik byrå själfständig beslutanderätt skulle ej stå i öfverensstämmelse med grunderna för vår administration, och mot en sådan anordning talade i öfrigt samma skäl, som anförts mot inrättandet af ett fristående embetsverk. Om åter handläggningen af veterinärärendena skulle uppdragas åt en byrå utan dylik beslutanderätt, komme detta tydligen att innebära, att afgörandet af hithörande frågor, i den mån de ej skulle anmälas inför Konungen i statsrådet, skulle åligga chefen för civildepartementet, en anordning lika olämplig ur praktisk hänsyn som för departementschefen betungande.

Endast två möjligheter till en nöjaktig lösning af frågan syntes departementschefen därför återstå, nemligen att veterinärärendena antingen fortfarande bibehölles af medicinalstyrelsen eller ock öfvertoges af landbruksstyrelsen, samt att, hvilkendera styrelsen komme att utöfva insecendet öfver veterinärväsendet, i denna styrelse en ordinarie ledamotsplats för dessa ärendens handläggning inrättades.

Den medicinska sakkunskap, som funnes inom medicinalstyrelsen representerad, gjorde det ur djursjukvårdens synpunkt otvifvelaktigt mest önskvärdt, att veterinärärendena fortfarande blefve der handlagda. Härför talade dessutom det samband, som i många fall förefunnes mellan veterinära frågor och den allmänna hygienien, likasom äfven att nämnda styrelse genom mångårig behandling af dessa ärenden vunnit en synnerligen rik erfarenhet uti hithörande ämnen. För öfverflyttning till landbruksstyrelsen af öfverinsecendet öfver veterinärväsendet kunde å andra sidan äfven kraftiga skäl anföras. Efter att hafva redogjort för dessa, förordade departementschefen, att till landbruksstyrelsen måtte från medicinalstyrelsen öfverflyttas det civila veterinärväsendet, och i enlighet dermed affattades äfven Eders Kongl. Maj:ts till Riksdagen i denna fråga aflåtna förslag. Vidkommande det militära veterinärväsendet föreslogs i 1898 års statsverksproposition i sammanhang med frågan om förändrad organisation af arméns centrala styrelse inrättande af en särskild arméns sjukvårdsstyrelse, som skulle öfvertaga vissa af de till medicinalstyrelsens behandling nu hörande militära veterinärärenden.

Af dessa Eders Kongl. Maj:ts förslag vann ej någotdera Riksdagens bifall. I afseende å den föreslagna omorganisationen af landbruksstyrelsen yttrade Riksdagen följande:

»Frågan om inrättande af ett nytt statsdepartement, der jordbrukets intressen särskildt skulle tillgodoses, har redan länge stått på dagordningen och har i väckta motioner vid innevarande års riksdag ånyo dragits

under Riksdagens pröfning. Då åsigten om lämpligheten af jordbruksnäringsens förläggande under ett särskildt departement lär vara ganska allmän, torde före frågans närmare utredning, och på det ej dess lyckliga lösning må på något sätt förhindras, några åtgärder nu icke böra vidtagas för en omorganisation af det embetsverk, som för närvarande har förvaltningen af jordbruksärendena sig anförtrödd. Riksdagen har sålunda icke funnit sig kunna medgifva den i statsrådsprotokollet föreslagna öfverflyttningen af de civila veterinärärendena till landtbruksstyrelsen och deraf följande ökning af embetsverkets personal.

»Beträffande förslaget om de civila veterinärärendenas öfverflyttning till landtbruksstyrelsen från medicinalstyrelsen, hyser Riksdagen i alla händelser tvifvelsmål om lämpligheten deraf, enär Riksdagen för sin del icke är öfvertygad om att genom en sådan öfverflyttning de olägenheter, som hufvudsakligen föranledt förslaget om en förändring i veterinärväsendets administration, skulle undanröjas, och sålunda ej heller vågar antaga, att det misstroende mot ledningen af vårt lands veterinärväsende, som för närvarande på vissa håll är rådande, derigenom skulle häfvas. Riksdagen är dessutom tveksam, så väl i fråga om lämpligheten af att helt och hållet skilja administrationen af den veterinära sjukvården från den myndighet, som handhafver sjukvården och hygien i allmänhet, som om ändamålsenligheten af att från hvarandra skilja det civila och det militära veterinärväsendet, hvilket sistnämnda enligt Eders Kongl. Maj:ts förslag skulle komma att förläggas till arméförvaltningens sjukvårdsbyrå.»

Efter att hafva gjort detta uttalande anmälde Riksdagen, bland annat, att Eders Kongl. Maj:ts under förutsättning af de civila veterinärärendenas öfverflyttning till landtbruksstyrelsen gjorda förslag om att i nämnda stat måtte upptagas aflöning för ytterligare en ledamot ej blifvit af Riksdagen bifallet.

Frågan om den centrala veterinäradministrationens tidsenliga ordnande blef af medicinalstyrelsen i underdänig skrifvelse den 30 september 1898 åter dragen under Eders Kongl. Maj:ts pröfning. Efter en återblick på frågans historiska utveckling fortsätter medicinalstyrelsen:

»Ställningen är således fortfarande sådan den blef genom ofvannämnda nådiga bref till medicinalstyrelsen den 18 maj 1894, och någon anledning synes icke finnas för antagandet, att frågan under närmaste tiden skall komma att lösas vare sig genom veterinärärendenas öfverflyttning till landtbruksstyrelsen eller på någon af de andra vägar, som från olika håll ifrågasatts och som inneburit antingen skapandet af en byrå för veterinärärenden direkt under civildepartementet eller förläggandet af

veterinäradministrationen till veterinärinstitutet. Medicinalstyrelsen måste således förutsätta, att veterinärärendenas handläggning, åtminstone tills vidare, skall komma att förblifva ett styrelsens åliggande. I denna förutsättning styrkes medicinalstyrelsen af uttalanden under allra senaste tiden dels uti Riksdagen dels från veterinärkretsar. Vid behandlingen våren 1898 inom Riksdagen af ofvanberörda nådiga proposition uttalades temligen allmänt den åsigten, att veterinärärendena lämpligen borde hos medicinalstyrelsen bibehållas, och äfven styrelsens dåvarande ordförande gaf såsom riksdagsman oförbehållsamt tillkänna sin åsigt, att dessa ärenden med största sakkännedom borde kunna handläggas i medicinalstyrelsen, ehuruval han af angifna opportunitetsskäl förordade deras förflyttning till landtbruksstyrelsen. Landets veterinärer hafva, då deras älsklingstanke att få en veterinärbyrå inom civildepartementet icke syntes kunna förverkligas, med sällspord enighet uttalat sig för veterinäradministrationens qvarstannande under medicinalstyrelsen. Så skedde uti en af »Svenska veterinärläkareföreningens styrelse och komiterade» undertecknad skrift, som utdelades till ledamöterna af 1898 års riksdag. Så skedde äfven vid ett talrikt besökt möte, som nyssnämnda förening hållit i hufvudstaden under loppet af september 1898.

»Då medicinalstyrelsen således fortfarande måste betrakta sig såsom veterinärväsendets målsman inom administrationen, så kan styrelsen icke underlåta att påkalla Eders Kongl. Maj:ts nådiga uppmärksamhet för den brist, som vidlåder det nuvarande sättet för veterinärärendenas ombesörjande, samt att fränställa förslag till dess afhjelpande. Bristen ligger enligt styrelsens förmenande förnämligast uti den provisoriska arten af den nuvarande anordningen. Föredraganden för veterinärärenden förordnas allenast för ett år i sänder och mot ett arfvode, hvars låga belopp tydligen hänvisar till att för uppdraget söka en veterinär med annan, fastare anställning, som han jemte sin befattning i medicinalstyrelsen har att bestrida. Första gången förordnades till föredragande dåvarande föreståndaren vid veterinärinstitutet professoren C. A. Lindqvist, för hvilken förordnandet förnyades åren 1895 och 1896, hvarefter och sedan Lindqvist efter uppnädd pensionsålder afgått, enahanda uppdrag åren 1897 och 1898 gafs åt Lindqvists efterträdare såsom veterinärinstitutets föreståndare, professoren J. P. Lundgren, som därför från det under riksstatens sjetta hufvudtitel uppförda förslagsanslaget till förekommande och hämmande af smittosamma sjukdomar bland husdjuren uppbär ett arfvode af 3,900 kronor med skyldighet likväl att sjelf aflöna det biträde vid bestridandet af den honom åliggande undervisningsskyldighet vid veterinärinstitutet, som på grund af hans uppdrag inom medicinalstyrelsen kan blifva er-

forderligt. Ersättningen åt den veterinär, som vid förhinder för föredraganden förordnas att uppehålla hans göromål, utgår från samma anslag med ett belopp motsvarande 2,000 kronor för år.

»Det är uppenbart, att tvenne så fordrande uppgifter som att vara dels lärare och föreståndare vid veterinärinstitutet dels föredragande för veterinärärenden hos medicinalstyrelsen icke i längden kunna utan stora olägenheter anförtrös åt samma person. Redan den omständigheten, att en del af en ordinarie professors undervisningsskyldighet år efter år måste öfverlåtas på en yngre, tillförordnad lärare, visar det intrång läroverket lider af sammankopplingen. Likaledes ligger det för öppen dag, att medicinalstyrelsen för veterinärärendena icke kan påräkna allt det planmessiga arbete, som dessa ärendens omfattning och vikt onekligen påkalla af en föredragande, han må vara än så duglig, hvilken nödgas dela sitt intresse mellan dem och ett annat, icke mindre maktpåliggande embete, i all synnerhet då hans anställning i styrelsen är begränsad till ett år åt gången.

»Botemedlet ligger nära till hands och består enligt styrelsens mening uti inrättandet af en ordinarie tjänst för en veterinärledamot hos medicinalstyrelsen, hvilket styrelsen således vill i underdånighet föreslå. Då en dylik befattning i vikt vore fullt jemförlig med en medicinalrådssyssla, så anser styrelsen också, att samma aflöning och ställning borde tillkomma föredraganden för veterinärärendena, som nu tillkomma medicinalråden. Han skulle således aflönas med 6,400 kronor, hvaraf 2,000 kronor tjänstgöringspenningar och 4,400 kronor lön, som efter fem år skulle kunna höjas med 600 kronor. Dessutom erfordras för vikariatsersättning under semester och tjänstesor ett belopp, som ej bör beräknas lägre än till 500 kronor, hvarmed således styrelsens anslag för vikariatsersättningar med mera borde höjas.

»Genom att i nådig proposition föreslå 1898 års riksdag inrättandet af ett motsvarande embete hos landtbruksstyrelsen, dit veterinäradministrationen skulle förlagts, har Eders Kongl. Maj:t redan pröfvat och godkänt behovet af det nya embetet. Medicinalstyrelsen vill likväl genom framläggande af en tablå öfver antalet till styrelsen under de senare åren inkomna veterinärärenden, jemförd med hela antalet till styrelsen inkomna ärenden, antyda huru stor del af arbetet inom styrelsen kan anses komma på veterinärledamoten.

År.	Inkomna ärenden.	Deraf veterinär- ärenden.
1891	7,165	468
1892	8,182	584

1893	8,985	792
1894	9,236	794
1895	8,830	894
1896	9,298	1,037
1897	9,284	913

»I jemförelse med antalet mål, som komma på andra föredragande ledamöter, kunna veterinärärendena enligt denna öfversigt visserligen icke anses för betungande. Men lägges härtill, att föredraganden måste besöka platser, der smittosamma kreaturssjukdomar yppa sig, bearbeta inkomna rapporter och dylikt samt dessutom bör söka förvärfva den grundliga kännedom om landets alla veterinärförhållanden, som styrelsen behöfver till ledning för sina beslut, så lider det icke tvifvel, att arbetet, väl skött, helt kräfver sin man. Styrelsen hyser äfven den mening, att veterinärledamoten behöfver biträdet af en amanuens, som likaledes bör vara veterinär, på samma sätt som medicinalråden till sitt biträde ega andra läkare såsom amanuenser. Intill dess erfarenhet vunnits angående den omfattning veterinäramanuensens arbete komme att få, torde dock ersättning åt denne tjänsteman böra beredas af samma anslag — förslagsanslaget till förekommande och hämmande af smittosamma sjukdomar bland husdjuren — från hvilket föredragandens arfvode för närvarande utgår, hvarför någon ökning i styrelsens stat för ändamålet icke nu ifrågasättes. Komme äfven ledningen af de nu hos landtbruksstyrelsen behandlade tuberkulinärendena att anförtros åt veterinärledamoten i medicinalstyrelsen, så behöfde han gifvetvis dessutom hafva till sitt förfogande arbetskrafter någorlunda motsvarande dem, som nu för detta ändamål stå till landtbruksstyrelsens förfogande.

»Men då det särskildt från veterinärt håll ifrågasatts, att tvenne veterinärer »med rösträtt», hvilket väl måste anses liktydigt med tvenne veterinärledamöter, skulle hos medicinalstyrelsen anställas, så vill styrelsen uttala sin bestämda mening, att sådant hvarken är behöfligt eller för arbetets rationela ordnande tjenligt. Såsom motiv för nyssnämnda förslag har anförts, att en särskild veterinär skulle behöfvas för de militära veterinärärendenas behandling. Dessa äro dock jemförelsevis få och hafva hittills utan olägenhet kunnat föredragas af samma person, som handlagt de civila veterinärärendena. Förslaget om tvenne röstberättigade veterinärers införande i medicinalstyrelsen innebär för öfrigt, att dessa jemte ordföranden skulle bilda en »särskild veterinärafdelning», hvars ärenden således icke skulle komma styrelsens öfriga ledamöter vid. En dylik anordning kan styrelsen så mycket mindre förordna, som den tydligen skulle

stå i den bestämdaste motsägelse mot de hufvudargument, som från alla håll, äfven veterinärläkareföreningen, anförts för veterinärärendenas bibehållande hos medicinalstyrelsen, eller det påtagliga sambandet mellan de veterinära frågorna och den allmänna hygien, medicinalstyrelsens mångåriga vana vid hithörande frågors behandling samt vigten af att djursjukvården tillgodogör sig den medicinska sakkunskap, som förut finnes hos medicinalstyrelsen. Genom inrättandet af en särskild veterinärafdelning skulle ju de fördelar kastas öfver bord, hvilka kunde hemtas från angifna omständigheten. Ingen fråga kunde föredragas i styrelsens plenum, och generaldirektören vore beröfvad rätten att till öfverläggning om veterinärfrågor tillkalla andra ledamöter af styrelsen, hvilkas speciela sakkunskap han ansåge böra få göra sig gällande. Styrelsen tror icke, att uppoffringen af nu antydda utvägar att förskaffa grundligare utredning för viktigare frågor skulle uppvägas af vinsten att erhålla tvenne beslutande veterinärer i stället för en. Det tyngre arbetet för styrelsens ordförande samt vid protokollsföringen, hvilket synes blifva en nödvändig följd af en särskild, mera fristående afdelnings inrättande inom styrelsen, förtjenar också säkerligen mycket afseende.

»Den af medicinalstyrelsen nu föreslagna nye veterinärledamoten i styrelsen, för hvilken styrelsen föreslår benämningen veterinärråd, borde enligt styrelsens åsigt få hufvudsakligen samma ställning inom styrelsen, som nu tillkommer den tillförordnade föredraganden. Han skulle således bereda alla veterinärfrågor och inför styrelsen föredraga samt med sin röst deltaga i afgörandet af sådana, som enligt medicinalstyrelsens instruktion skulle behandlas kollegialt. De öfriga skulle han föredraga inför generaldirektören enligt § 30 af samma instruktion. För att bereda veterinärledamoten en mera sjelfständig verksamhet torde emellertid en del ärenden, som nu äro pleniären, kunna öfverflyttas till dem, som underkastas det enklare behandlingssättet. Härom utbeder sig styrelsen att, i händelse af bifall till förslaget i hufvudsak, framdeles få göra särskild underdånig framställning.

»Här angifna ställning är i hufvudsak densamma, som för en veterinärledamot i medicinalstyrelsen föreslogs af veterinärinstitutets lärarekollegium i det yttrande, som åtföljde styrelsens underdåniga utlåtande den 2 februari 1894 i anledning af hushållningssällskapens ombuds underdåniga framställning den 14 november 1893. Lärarekollegiets förslag innebar nemligen, att en veterinär skulle anställas såsom ledamot inom medicinalstyrelsen med skyldighet för honom att bereda och inför styrelsen föredraga veterinärärenden, att i beslutet om sådana deltaga, att på grund af inkomna rapporter och årsberättelser från veterinärläroverken samt från

civila och militära veterinärer årligen upprätta redogörelse deröfver i sammanhang med den berättelse öfver medicinalväsendet, som af styrelsen afgifves, samt att taga initiativ till förbättringar i landets veterinärväsende. Denna ordning för veterinärärendenas behandling skulle kunna tillämpas utan väsentlig rubbning af styrelsens öfriga arbetsordning.»

På grund af hvad styrelsen sålunda anför, hemställde styrelsen i underdånighet, det tacktes Eders Kongl. Maj:t till Riksdagen aflåta nådig proposition dels derom att i den för medicinalstyrelsen fastställda stat måtte upptagas aflöning för en ny ledamot med benämning veterinärråd till samma belopp och med enahanda ålderstillägg och öfriga förmåner, som bestämts för medicinalråd, dels ock derom att anslaget i samma stat till medikamentsräkningars granskning, vikariatsersättning, renskrifning, flitpenningar och tillfälliga biträden, hvilket från och med år 1899 utgör 16,000 kronor, måtte höjas med 500 kronor.

En från medicinalstyrelsens hemställan i viss mån afvikande mening, uttalades af föredraganden för veterinärärenden, hvilken ansåg, att dessa ärenden endast i generaldirektörens frånvaro borde handläggas kollegialt, men eljest afgöras af generaldirektören ensam efter rådplägnings antingen endast med föredraganden eller, om ärendets vikt och beskaffenhet ansåges sådant fordra, med vissa eller alla styrelsens ledamöter. Föredraganden för veterinärärenden ansåg vidare, att inom medicinalstyrelsen borde bildas en veterinärbyrå med särskild notarie, samt hemställde, att utöfver de af medicinalstyrelsen ifrågasatta anslag måtte begäras jemväl medel att aflöna en sådan notarie. En bland medicinalstyrelsens ledamöter fann sig ej kunna biträda styrelsens omförmälda förslag, som han befarade skulle medföra ett undanträngande af de medicinska ärendena, hvilkas handläggning dock borde anses vara medicinalstyrelsens främsta och egentliga uppgift.

Då medicinalstyrelsens berörda framställning icke föranledde nådig proposition till 1899 års riksdag, har styrelsen i underdånig skrifvelse den 25 september 1899 ånyo påkallat Eders Kongl. Maj:ts uppmärksamhet för ifrågavarande viktiga angelägenhet. Styrelsen vore, säges i denna skrifvelse, fortfarande lifligt öfvertygad att, om veterinärärendenas behandling fortfarande skulle åligga medicinalstyrelsen — och någon förändring härutinnan syntes, sedan Eders Kongl. Maj:ts proposition till 1898 års riksdag om dessa ärendens öfverflyttning till landtbruksstyrelsen icke vunnit Riksdagens bifall, knappast vara att under den närmaste tiden förvänta — det vore af största vikt för landets veterinära helso- och sjukvård, att den i styrelsens underdåniga skrifvelse den 30 september 1898 föreslagna förändringen snart komme till stånd. Beträffande bristerna i det nuvarande

sättet för veterinärärendenas handläggning inom styrelsen och de fördelar, skapandet af en ordinarie veterinärledamot derstädes skulle medföra, äfvensom angående omfattningen af den nye ledamotens embetsverksamhet anhölle styrelsen att få i hufvudsak återopå den utredning af dessa frågor, som i styrelsens berörda skrifvelse af den 30 september 1898 blifvit lemnad. Härutöfver ville styrelsen emellertid framhålla såsom, enligt styrelsens mening, kraftigt talande skäl för den ifrågasatta förändringen erfarenheterna från de farsoter bland husdjuren, som särskildt under de senaste åren hemsökt vårt land. Under slutet af år 1897 utbröt den smittosamma mul- och klöfsjukan i mellersta Sverige. Sedan med stora ansträngningar farsoten blifvit i denna trakt hämnad, uppträdde den emellertid ånyo under följande vår, denna gång inom södra delen af landet. Och under 1899 års sommar hade en såsom sporadisk länge i vårt land förefintlig sjukdom, mjeltbranden, plötsligt uppträdt såsom farsot och kräft betydande offer bland nötboskapen särskildt inom ett län. Vid det hastiga utbrottet af sådana epizootier måste i regel medicinalstyrelsens föredragande för veterinärärenden såsom styrelsens sakkunnige ledamot sjelf ofördröjligen besöka de smittade ställena, extra veterinärer måste anskaffas för dessa orters behof — något som vid nu rådande brist på veterinärer vore förenadt med de största svårigheter — och, då de i författningarna gifna bestämmelser ej vid dylika tillfällen vore tillräckliga, speciela föreskrifter, lämpade efter den förevarande farsotens natur och de lokala förhållandena inom den trakt, der den utbrutit, af styrelsen skyndsamt utarbetas. Och sedan sålunda de första åtgärderna till farsotens hämmande vore vidtagna, följde, så länge epizootien varade, ett ytterst tråget utbyte af meddelanden mellan styrelsen, å ena sidan, och vederbörande länsstyrelser, länsveterinärer och extra veterinärer å den andra. Allt detta arbete måste hufvudsakligen falla på den tillförordnade veterinärreferenten, hvilken vid sidan af sina åligganden hos styrelsen alltid haft en ansvarsfull plats inom veterinärinstitutet att samtidigt fylla. Om det hittills lyckats styrelsen att, trots den nuvarande svaga organisationen af dess veterinära krafter, på ett nöjaktigt sätt leda åtgärderna vid sådana för landets ekonomi hotande farsoter, hade detta för visso icke kunnat ske utan mycket stora svårigheter och med eftersättande af andra viktiga göromål. Med sådana förhållanden för ögonen kunde styrelsen ej annat än förnya sin underdåniga begäran om en mer betryggande anordning uti ifrågavarande afseende.

På grund af hvad sålunda anförts hemställer medicinalstyrelsen nu, det Eders Kongl. Maj:t täcktes till näst sammanträdande riksdag aflåta nådig proposition, i syfte dels att i den för medicinalstyrelsen fastställda stat måtte upptagas aflöning för en ny ledamot med benämning veterinär-

råd till samma belopp och med enahanda ålderstillägg och öfriga förmåner som för medicinalråd är bestämdt, dels att anslaget i samma stat till medikamentsräkningars granskning, vikariatsersättning med mera måtte höjas med 500 kronor.

Häriifrån afvikande meningar af enahanda innehåll som de, hvilka förekommo vid den i medicinalstyrelsens underdåniga skrivelse den 30 september 1898 gjorda hemställan, hafva jemväl nu uttalats af samma personer som vid nyssnämnda tillfälle.

Då Eders Kongl. Maj:ts förslag att till landtbruksstyrelsen öfverflytta de civila veterinärärenden, som nu tillhöra medicinalstyrelsens behandling, icke vunnit Riksdagens bifall, synes mig någon annan utväg att på ett tillfredsställande sätt lösa den nu så länge på dagordningen befintliga frågan om den centrala veterinäradministrationens tidsenliga ordnande icke återstå än att låta hithörande ärenden fortfarande handläggas af medicinalstyrelsen. Denna mening synes ock numera nästan enhälligt omfattas af de sakkunnige i vårt land. Med hänsigt härtill och på de af medicinalstyrelsen i dess underdåniga skrivelser den 30 september 1898 och den 25 september 1899 anförda skäl anser jag den provisoriska anordning, som under de senare åren och jemväl för tiden till den 1 juni 1900 vidtagits för ifrågasvarande ärendens beredning och föredragning inom medicinalstyrelsen, nu böra utbytas mot en fastare organisation i den af medicinalstyrelsen antydda riktning. Härför erfordras uppförande i medicinalstyrelsens stat af aflöning åt en föredragande för veterinärärenden, hvilken i likhet med de öfriga civila ledamöterna af sagda styrelse torde böra benämnas medicinalråd och ega åtnjuta enahanda löneförmåner som dessa ledamöter. Vidare anser jag, lika med medicinalstyrelsen, att, om en sådan organisation beslutes, det i styrelsens stat upptagna anslag till vikariatsersättning m. m. måste höjas med det af medicinalstyrelsen i sådant afseende föreslagna belopp. Ett bifall härtill skulle föranleda en ganska måttlig ökning i statens utgifter för den centrala veterinäradministrationen, hvilken med den nuvarande provisoriska anordningen, såsom förut är nämndt, medför utbetalning bland annat af särskildt arfvode, eller 3,900 kronor för år räknadt, åt föredraganden af veterinärmål inom medicinalstyrelsen. Hvad angår frågan om den ordning, i hvilken, derest den tilltänkta organisationen kommer till stånd, veterinärärendena böra inom medicinalstyrelsen handläggas, läser Eders Kongl. Maj:t framdeles komma att fatta beslut, sedan förslag till erforderliga ändringar i medicinalstyrelsens instruktion blifvit vederbörligen uppgjordt.

I enlighet med hvad sålunda blifvit anfördt tillstyrker jag i under-

dänighet, det Eders Kongl. Maj:t ville föreslå Riksdagen att öka ordinarie anslaget till medicinalstyrelsen från dess nuvarande belopp, 78,650 kronor, till 85,550 kronor eller med 6,900 kronor, deraf till aflöning åt ett medicinalråd 6,400 kronor, att utgå med 4,400 kronor såsom lön och 2,000 kronor såsom tjänstgöringspenningar, samt beträffande återstående beloppet, 500 kronor, till förhöjning af det i styrelsens stat upptagna anslag till medikamentsräkningars granskning, vikariatsersättning, renskrifning, flitpenningar och tillfälliga biträden, hvilket sistnämnda anslag i sådant fall skulle komma att uppgå till 16,500 kronor, äfvensom medgifva, att lönen för innehafvaren af ifrågavarande medicinalrådsembete må, i likhet med hvad som gäller för de nuvarande ledamöterna i medicinalstyrelsen, kunna efter fem år ökas med 600 kronor.

[23.] Jukkasjärvi socknemän hafva i underdånighet anhållit, det Eders Kongl. Maj:t tacktes taga i nådigt öfvervägande, huruvida Pajala provinsialläkaredistrikt kunde delas i två distrikt sålunda, att *ett nytt provinsialläkaredistrikt, omfattande Jukkasjärvi och Enontekis' socknar*, inrättades med station för den blifvande provinsialläkaren i Vittangi kyrkoby. Med anledning af denna ansökning hafva yttranden afgifvits ej mindre af vederbörande provinsial- och förste provinsialläkare, Enontekis' socknemän samt Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Norrbottens län, än äfven den 13 mars 1899 af medicinalstyrelsen.

Af nämnda handlingar inhemtas följande. Pajala provinsialläkaredistrikt, som omfattar Pajala socken och Tarendö kapellförsamling äfvensom Jukkasjärvi och Enontekis' lappmarkssocknar eller tillhopa 271,208 kvadrattymil, utgör en areal i det närmaste motsvarande Malmöhus, Kristianstads, Blekinge, Kalmar och Gotlands län tillsammans. Inom detta distrikt, som emellertid hyser endast omkring 9,300 invånare, finnes icke någon distrikts- eller enskildt praktiserande läkare, hvadan uppenbart är, att hvarken den allmänna helso- och sjukvården eller den enskilda sjukvården kan inom detta ofantliga, på kommunikationer vanlottade område på ett tillfredsställande sätt bestridas af en enda läkare. Visserligen förekomma, utom de två tjänstesor, som provinsialläkaren i Pajala enligt nådigt bemyndigande hittills årligen fått företaga till Enontekis' kyrkoby Karesuando, ytterst sällan några besök af läkaren till distriktets aflägsnare delar till följd af det stora afståndet, men för en sådan tjänsteresa eller sjukbesök till distriktets utkanter vid norska gränsen åtgår en tid af närmare tre veckor och under denna tid finnes vid sådana tillfällen ingen läkare att tillgå för sjukvård eller tjänsteförättningar inom distriktets öfriga tätare befolkade delar. Befolkningen är

i allmänhet fattig, och kostnaden för ett läkarebesök på längre afstånd representerar en utgift, som i de flesta fall öfverskrider den torftiga befolkningens tillgångar. Vid åtskilliga svårare sjukdomsfall torde ock uraktlåtenheten att eftersända läkare till någon del bero på den ringa utsigt, som förefinnes, att läkaren skall hinna komma tillstädes, innan patienten dött eller tillfrisknat. I anscende till befolkningens ytterst torftiga villkor finnes ingen utsigt att få dessa missförhållanden afhjelpa genom inrättande af en extra provinsialläkarebefattning.

Ifrågavarande framställning angående delning af Pajala provinsialläkaredistrikt har på det lifligaste förordats af såväl provinsialläkaren och förste provinsialläkaren som Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande och Enontekis' socknemän. Beträffande åter platsen för den blifvande provinsialläkarens station hafva olika meningar förekommit. Provinsialläkaren och Enontekis' socknemän hafva ansett, att densamma borde förläggas till Soppero by. Till stöd härför anför provinsialläkaren: att, derest läkarestationen förlades i Vittangi, Jukkasjärvi skulle få nästan alla fördelarne, Enontekis ingen; att afståndet mellan Vittangi och Karesuando kyrkobyar vore 10,6 mil och att der bygdes allmän landsväg, hvilken om några år borde vara färdig; att Soppero by, hvarest finnes poststation och gästgifveri, vore belägen inom Jukkasjärvi socken på ett afstånd af 5 mil från Vittangi och 5,6 mil från Karesuando, samt att, då i Svappavaara på 2,8 mils afstånd från Vittangi samt Luossavaara och Kirunavaara omkring 6,5 mil från Vittangi, samtliga inom Jukkasjärvi socken, hvilka möjligen kunde ifrågasättas som läkarestation, kunde väntas inom kort uppstå en storartad industri, derstädes komme att behövas en särskild läkare, hvilken då väl äfven komme att närmast anlitas af distriktets vestra del. Enontekis' socknemän hafva såsom skäl, hvarför de till läkarestation förordat Soppero by, åberopat dels hvad provinsialläkaren anført och dels att Soppero by, som utgjordes af tre afdelningar med en talrik befolkning, komme att jemte Enontekis' kommun åtminstone vintertid skaffa sig och underhålla direkt förbindelse mellan Soppero och Jukkasjärvi gamla kyrkoby, sedan jernvägen öppnats för trafik och grufrörelsen trädt i verksamhet, en förbindelse af omkring 6 mils längd, hvilken användts såsom kyrkväg under den tid, då Jukkasjärvi by varit församlingens enda kyrkoplats. Emellertid ville socknemännen, om större svårigheter skulle yppas för läkarestationens förläggande till Soppero och frågan derpå kunde falla, äfven förena sig om stationens förläggande till Vittangi. Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande och förste provinsialläkaren hafva deremot biträdt den underdåniga framställningen jemväl med afseende på läget för läkarens bostad. Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande anför såsom skäl

härfor, att Vittangi by låge inom den jemförelsevis tätast befolkade delen af det ifrågaställda distriktet, under det att Soppero utgjorde en i ödemarken belägen enstaka by, hvilken ännu icke vore medelst väg förenad med angränsande bygd. Förste provinsialläkaren anser tillika, att genom stationens förläggande till Soppero skulle den tätast bebyggda delen af distriktet, den omkring Vittangi, förlora mera än hvad den glesare bebyggda trakten kring Karesuando skulle derpå vinna. Dessutom skulle läkaren, derest han vore bosatt i Vittangi, hafva lättare att komma till de blifvande stora folkcentra vid malmbergen, hvilka han som tjensteläkare ju måste då och då besöka. Att förlägga stationen till Luossavaara eller Kirunavaara, centralpunkten för malmfälten, vore emellertid ej lämpligt, enär derstädes med första komme att stationeras en jernvägsläkare, hvilken komme att tillgodose den omgifvande ortens sjukvård, och den öfriga aflägsna delen af distriktet då ej finge stort mera nytta af läkaren, än om han vore boende i Pajala.

Enontekis' socknemän hafva äfven påpekat, att hvar än läkarestationen förlades inom det nya provinsialläkaredistriktet, för så vidt det ej blefve till Enontekis, blefve afståndet till densamma så stort, att den fatigare befolkningen kring Karesuando omöjligen kunde på egen bekostnad anlita läkarens hjälp. Till dennes skyldigheter borde derfor ock höra att två gånger vintertid och en gång sommartid vara för befolkningen derstädes tillgänglig i kyrkobyen å de tider, då församlingsborna plägade vara mera talrikt samlade vid sin kyrka. Genom denna anordning skulle ock inkomsten på praktik kunna betydligt upphjelpas.

Beträffande löneförmånerna för den blifvande läkaren har provinsialläkaren i sitt yttrande anmärkt, att inkomsten på praktik för denne torde blifva ytterst ringa dels till följd af befolkningens gleshet, dels emedan en afsevärd del af densamma vore nomadiserande. Lönen och tjenstgöringspenningarne borde derfor så bestämmas, att de i och för sig kunde anses tillräckliga, i synnerhet som lefnadskostnaderna i dessa trakter på grund af det nära grannskapet till Gellivare årligen stegrades. Med instämmande häri har förste provinsialläkaren i detta hänseende föreslagit, att den blifvande läkaren skulle i likhet med flertalet af provinsialläkarne i Norrbottens län erhålla, utom de för provinsialläkare i allmänhet bestämda förmånerna, 1,000 kronor i fixa tjenstgöringspenningar.

Medicinalstyrelsen har i ärendet anført följande. Den komité, som haft i uppdrag att granska uppgjortt förslag till instruktion för läkare med flere i samband dermed stående frågor, hade dervid bland annat jemväl haft att yttra sig angående en ansökning från Pajala kommun om ökad lön åt distriktets provinsialläkare, enär svårighet mött att till tjen-

sten erhålla ordinarie innehafvare. Komitén hade afstyrkt bifall till denna ansökning, då den föreslagna löneförhöjningen icke ansetts leda till det åsyftade målet, enär enligt komiténs åsigt denne provinsialläkare alltjemt komme att sakna tillräcklig medicinsk verksamhet och nästan all enskild praktik. Komitén hade i sitt den 5 april 1887 afgifna betänkande anført, att staten genom de föreslagna förste provinsialläkarne samt befintliga provinsialläkare tillräckligt sörjt för sina egentliga uppgifter, den allmänna helso- och sjukvården, de rättsmedicinska förrättningarne och tillsynen öfver medicinalväsendet med hvad dertill hörde, men att staten likväl icke borde undandraga sig att medverka till att afhjelpa det beaktansvärda behof af ökade läkarekrafter för den enskilda sjukvården, som flerstädes på landsbygden förefunnes. Härvid borde dock i hvarje fall bero på befolkningen i sådana orter att taga initiativ till upprättande af extra provinsialläkaredistrikt, till hvilka staten, då befattningen ansåges behöflig och bidrag af staten erforderligt, borde lemna bidrag till läkarens aflönande — i regeln till samma belopp som det från orten utfästa — dock ej högre än 1,500 kronor. Skulle likväl i vissa glest befolkade delar af landet befolkningens fattigdom eller andra särskilda omständigheter gifva anledning till statsbidragets bestämmande i annat förhållande eller till högre belopp än 1,500 kronor, borde ärendet underställas Eders Kongl. Maj:ts och Riksdagens pröfning.

Ett fall, der staten borde ingripa, syntes medicinalstyrelsen här föreligga. Förhållandena vore nu i många afseenden olika mot för 10 à 12 år sedan; krafvet på lättare tillgänglig läkarevård hade ökats; landsting och kommuner hade mångenstädes lemnat afsevärda bidrag till sjukvårdsanstalter m. m. och likaså till upprättande af extra provinsialläkaredistrikt. Öfver ett fyrtiotal nya extra provinsialläkaredistrikt med bidrag af staten till läkarens aflönande hade inrättats, deribland 6 inom Norrbottens län, af hvilka fyra åtnjöte 1,500 kronor och två 1,000 kronor hvart i årliga statsbidrag. Hvad nu beträffade Jukkasjärvi och Enontekis' lappmarkssocknar kunde, såsom af handlingarna framginge, icke ifrågasättas, att dessa socknar skulle kunna bilda extra provinsialläkaredistrikt eller erbjuda lönebidrag för sådanas upprättande, men af såväl humanitära som andra skäl syntes staten icke böra undandraga sig att här träda emellan för att bereda denna fattiga, i landets nordligaste utkanter lefvande, med en karg natur och ett hårdt klimat kämpande samt i mycket tillbakasatta befolkning möjlighet till erhållande af läkarevård, hvilket ej syntes kunna ske på annat sätt än derigenom, att staten derstädes inrättade ett nytt ordinarie provinsialläkaredistrikt. Äfven om en extra provinsialläkarebefatt-

ning skulle inrättas vid Luossavaara, sedan grufdrift i malmfälten i denna ort kommit till stånd, torde en derstädes stationerad läkare icke kunna tillika vara tjensteläkare för Jukkasjärvi och Enontekis kommuner, då en sålunda anställd läkare ej syntes kunna medgifvas så lång frånvaro från sin station, som resor till dessa orter till följd af de långa afstånden kräfde.

Medicinalstyrelsen har på grund häraf hemställt om inrättande af det ifrågasatta provinsialläkaredistriktet med station för läkaren i Vittangi kyrkoby. Tillika har styrelsen föreslagit, att en sådan läkare, utöfver provinsialläkares löneförmåner enligt 1890 års stat, måtte tilldelas fixa tjenstgöringspenningar till belopp af 1,000 kronor om året samt erhålla uppdrag att på statens bekostnad, tillsvidare 3 gånger årligen, 2 gånger under vintern och 1 gång under sommaren, på förut bestämda tider besöka Karesuando för att der under minst 2 dagar hvarje gång vara för befolkningen tillgänglig, för mottagning af sjuka, tillse vaccinationen med mera, mot det att kommunen tillhandahölle lämplig mottagningslokal med erforderlig städning, belysning och uppvärmning.

Statskontoret, öfver ansökningen hördt, har i den 4 maj 1899 afgifvet underdånigt utlåtande meddelat, att enligt den af 1890 års riksdag fastställda aflöningsstat provinsialläkarne åtnjöte lön med 1,875 kronor och tjenstgöringspenningar med 625 kronor eller tillsammans i första lönegraden 2,500 kronor samt att lönen efter tio år kunde höjas med 500 kronor och efter femton år med ytterligare 500 kronor. Dessa aflöningsförmåner utginge, lönen och tjenstgöringspenningarna från åttonde hufvudtitels anslag till »medicinalstyrelsen med dithörande stater» samt löneförhöjningarna från samma hufvudtitels anslag till »ålderstillägg». Provinsialläkarne uppbure derjemte från åttonde hufvudtitels anslag till »hyresersättning åt provinsialläkare» 750 kronor om året. Dessutom åtnjöte ett färre antal provinsialläkare till olika belopp s. k. fixa tjenstgöringspenningar, hvilka utginge från anslaget till »medicinalstyrelsen med dithörande stater». I detta hänseende förekomme följande:

Till förbättring af lönevillkoren för provinsialläkare i sådana distrikt, hvarest, till följd af befolkningens gleshet eller fattigdom och distriktens vidd eller besvärighet i afseende på sjukvårdens handhavande, svårighet vid inträffade ledigheter uppstått att finna sökande till tjänsterna eller hvarest läkarnes inkomster befunnits allt för knappa i förhållande till deras lefnadsbehof, hade första gången af 1859—60 årens riksdag och sedermera tid efter annan anvisats medel, hvilka blifvit benämnda fixa tjenstgöringspenningar. Jemlikt nådiga brefven den 26 mars 1861 och den 8 april 1864 skulle dessa tjenstgöringspenningar åtnjutas endast af

den, som tjensten förrättade, och således under ordinarie provinsialläkarens tjenstledighet af hans vikarie; och skulle, om någon af de befattningar, med hvilka fixa tjenstgöringspenningar vore förenade, vid inträffad ledighet, oaktadt de sålunda beviljade löneförmånerna, efter tre på hvarandra följande ansöknings-tiders utgång i brist på sökande blefve otillsatt, det i följd häraf obegagnade beloppet tjenstgöringspenningar, uppå sundhetskollegii underdåniga anmälan, på något annat deraf i behof varande provinsialläkaredistrikt öfverflyttas. Enligt underdånig skrifvelse den 20 maj 1890, i anledning af Eders Kongl. Maj:ts proposition angående ordnande af den allmänna och enskilda helso- och sjukvården i riket, hade Riksdagen, i sammanhang med fastställande af aflöningsförmåner för provinsialläkarestaten, medgifvit, att de för det dåvarande utgående fixa tjenstgöringspenningar, tillhopa 17,300 kronor, finge bibehållas till dess om dem kunde blifva annorlunda bestämdt; men hade Riksdagen emellertid anhållit, att Eders Kongl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, om och i hvad mån indragning eller nedsättning till beloppet af de fixa tjenstgöringspenningarne kunde ega rum, samt, så fort ske kunde, till Riksdagen inkomma med den framställning, hvartill omständigheterna kunde föranleda. Efter det medicinalstyrelsen på grund häraf erhållit nådig befallning att efter vederbörandes hörande till Eders Kongl. Maj:t inkomma med yttrande och förslag, om och i hvad mån en sådan indragning eller nedsättning kunde ske, samt medicinalstyrelsen, med öfverlemnande af infordrade yttranden från vederbörande provinsialläkare och länsstyrelser, afgifvit utlåtande och förslag i ämnet, hade Eders Kongl. Maj:t, enligt nådigt bref den 5 augusti 1892, förordnat, att de genom nådiga brefvet den 26 mars 1861 för provinsialläkaren i Stockholms distrikt bestämda fixa tjenstgöringspenningar, 500 kronor om året, skulle indragas med utgången af augusti månad 1892 samt att de fixa tjenstgöringspenningar, som anvisats dels enligt nådigt bref den 8 april 1864 för provinsialläkarne i Gislaveds distrikt inom Jönköpings län och Ölands norra distrikt inom Kalmar län med 300 kronor åt den förre och 500 kronor åt den senare, allt årligen, dels enligt nådigt bref den 6 september 1878 för provinsialläkarne i Nysätra och i Nordmalings distrikt inom Vesterbottens län med 500 kronor om året åt hvardera, skulle indragas vid dåvarande tjenstinnehafvarnes afgång. Till följd häraf funnes för närvarande å anslaget till fixa tjenstgöringspenningar odisponerad ett belopp af 1,500 kronor.

I likhet med de myndigheter, hvilka yttrat sig i detta ärende, anser jag, att inrättandet af ett särskildt ordinarie provinsialläkaredistrikt, omfattande Jukkasjärvi och Enontekis' socknar, är af oundgängligt behof påkalladt

samt att förhållandena äro sådana, att provinsialläkaren i detta nya distrikt bör, förutom vanliga löneförmåner enligt 1890 års stat, åtnjuta 1,000 kronor i fixa tjänstgöringspenningar; och hemställer jag därför, att Eders Kongl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen, att för inrättande af ytterligare en provinsialläkaretjänst i Norrbottens län ordinarie anslaget till medicinalstyrelsen med dithörande stater må höjas med 2,500 kronor äfvensom att af den nu odisponerade delen af anslaget till fixa tjänstgöringspenningar må användas 1,000 kronor för denna nya provinsialläkaretjänst.

Vid bifall till hvad som föreslagits i punkterna 22 och 23 kommer ordinarie anslaget till medicinalstyrelsen med dithörande stater, nu 502,250 kronor, att ökas med tillhopa 9,400 kronor eller till 511,650 kronor.

Hyresersättning åt provinsialläkare.

[24.] Under hänvisning till hvad jag förut under punkt 23 yttrat i fråga om *Hyresersätt- anvisande af medel till inrättande af ytterligare en provinsialläkaretjänst i ning åt en ny Norrbottens län, hemställer jag, att Eders Kongl. Maj:t täcktes föreslå provinsialläka- Riksdagen, att för beredande af hyresersättning åt innehafvaren af nämnda re i Norrbott- läkaretjänst det under riksstatens åttonde hufvudtitel uppförda förslags- tens län. anslag med titel »hyresersättning åt provinsialläkare»; nu högst 103,500 kronor, må ökas med 750 kronor eller till högst 104,250 kronor.*

Barnmorskeundervisningen och barnbördshusen.

[25.] År 1879 beviljade Riksdagen, med godkännande af ett utaf Eders *Semester åt Kongl. Maj:t framlagdt förslag till ny stat för barnmorskeundervisnings- barnmorskelä- anstalterna i Stockholm och Göteborg, för dess tillämpning erforderlig för- rarne i Stock- höjning i det ordinarie anslaget till dessa anstalter samt medgaf, att vil- holm och Göte- koren för vederbörande löntagares skyldighet att vid tjänstledighet afstå till borg. vikarie de i aflöningen ingående tjänstgöringspenningar finge af Eders Kongl. Maj:t bestämmas, dock så att statsverket icke betungades med särskilda utgifter för tjänsternas behöriga uppehållande. Genom nådigt bref den 10 oktober 1879 föreskref Eders Kongl. Maj:t, att, då barnmorskelärare vid någondera af nämnda anstalter åtnjöte tjänstledighet, vare sig från tjänsten i dess helhet eller från föreläsningars hållande, han skulle till den vikarie, som kunde*

varda förordnad att bestrida hans tjenstgöringsskyldighet, afstå tjenstgöringspenningarna för den tid, sådant förordnande varade, dock att tjenstgöringspenningar icke skulle afstås vid ledighet, som inträffade under ferier.

Nu har barnmorskeläraren i Stockholm professor C. M. Sondén hos medicinalstyrelsen anmält behovet af rätt till semester för barnmorskeläraren i Stockholm och dervid anført att, då sådan rätt vore beviljad för en stor mängd embets- och tjenstemän, det syntes billigt, att äfven barnmorskeläraren komme i åtnjutande af denna förmån, och att det syntes egendomligt att barnmorskeläraren, som på samma gång vore öfverläkare vid södra barnbördshuset, i sistnämnda egenskap åtnjöte semester, men icke i sin egenskap af barnmorskelärare.

I underdånig skrifvelse den 13 oktober 1899 har medicinalstyrelsen, enär denna barnmorskelärarens begäran måste anses billig och semester behöflig, helst undervisningen fortginge hela året om utan ferier, och samma behof af semester förefunnes äfven beträffande barnmorskeläraren i Göteborg, hemställt, att proposition till Riksdagen måtte aflåtas derom att förmånen af sex veckors årlig semester måtte beredas lärarne vid barnmorskeundervisningsanstalterna i Stockholm och Göteborg samt att i den för dessa anstalter gällande aflöningsstat måtte upptagas ett anslag å tillhopa 250 kronor till ersättning åt vikarier under berörda semester.

Då jag icke har något väsentligt att anmärka mot hvad medicinalstyrelsen sålunda föreslagit, får jag, under erinran att Riksdagen år 1891, i anledning af Eders Kongl. Maj:ts framställning i ett likartadt ämne, medgifvit, att de vid hospital och asyler för sinnessjuke anställde biträdande läkare och underläkare finge åtnjuta viss årlig semester, och anvisat medel till arfvoden åt vikarier, i underdånighet hemställa, det täcktes Eders Kongl. Maj:t föreslå Riksdagen, att, på det barnmorskelärarne vid barnmorskeundervisningsanstalterna i Stockholm och Göteborg må kunna årligen komma i åtnjutande af en och en half månads semester, derest medicinalstyrelsen finner sådan ledighet kunna utan hinder för göromålens behöriga gång medgifvas, dessa anstalters ordinarie statsanslag må höjas med 125 kronor till vikariatsersättning vid hvardera anstalten eller sammanlagdt med 250 kronor.

Hos medicinalstyrelsen har barnmorskeläraren i Stockholm professor [26.] C. M. Sondén anmält behof af årligt anslag för anskaffande och vidmagt-*Undervisningsmateriel vid barnmorskeundervisningsanstalten i Stockholm.*

Till stöd för berörda framställning har nämnde barnmorskelärare anført, *Stockholm.*

att vid ifrågavarande undervisningsanstalt saknades anslag till undervisningsmateriel. Visserligen hade anstalten, jemlikt nådigt bref den 20 juli 1897, erhållit ett tillfälligt anslag af 1,200 kronor, men dessa medel, afsedda för reparation och nyanskaffning af åskådningsmateriel m. m., hade dertill blifvit använda i enlighet med ett af medicinalstyrelsen den 20 april 1898 godkändt förslag. För de städse återkommande behofven af medel till bestridande af kostnaderna för teckningar, schemata, preparat, förvaringskärl och förvaringsvätskor samt de tid efter annan behöfliga reparationerna af redan befintlig materiel saknades alla medel. Till berörda ändamål vore ett årligt anslag af omkring 500 kronor väl behöfligt.

Under vitsordande af behofvet utaf ett dylikt årligt anslag har medicinalstyrelsen i underdånig skrifvelse den 13 oktober 1899 anhållit, att Eders Kongl. Maj:t tacktes föreslå nästsammanträdande riksdag att bevilja ett årligt anslag af 500 kronor för anskaffande och vidmagthållande af erforderlig undervisningsmateriel vid oförmälda barnmorskeundervisningsanstalt.

Med åberopande af hvad sålunda i ämnet anförts och under erinran att för barnmorskeundervisningsanstalten i Göteborg utgår ett årligt anslag af 2,600 kronor till undervisningsmateriel och andra ändamål, hemställer jag, det tacktes Eders Kongl. Maj:t föreslå Riksdagen, att, för anskaffande och vidmagthållande af erforderlig undervisningsmateriel vid barnmorskeundervisningsanstalten i Stockholm, det till anstalten utgående årliga anslag må höjas med 500 kronor.

Vid bifall härtill och till hvad under nästföregående punkt föreslagits skulle anslaget till barnmorskeundervisningen och barnbördshusen, nu 42,108 kronor, komma att ökas med sammanlagdt 750 kronor eller till 42,858 kronor.

Naturhistoriska riksmuseum.

[27.] Uti underdånig skrifvelse den 13 september 1899 har vetenskapsakademien gjort framställning om höjande af det till naturhistoriska riksmuseet för närvarande utgående årliga *expensmedelsanslag* med 1,000 kronor eller från 11,000 kronor till 12,000 kronor.

Redan år 1877 anmälde vetenskapsakademien hos Eders Kongl. Maj:t behofvet af detta anslags höjande från 7,470 kronor, hvarmed detsamma

då utgick, till 12,000 kronor, och nådig proposition i sådant syfte afläts till 1878 års riksdag, men Riksdagen beviljade då endast en förhöjning af 2,900 kronor. Vid 1893 års riksdag föreslog Eders Kongl. Maj:t i statsverkspropositionen, att Riksdagen måtte till höjande af expensmedelsanslaget bevilja 1,630 kronor. Till svar härå anförde Riksdagen, att det syntes Riksdagen uppenbart, att museet vore i behof af ökade medel för sina expenser, men att, då den åskade förhöjningen i expensmedelsanslaget delvis skulle användas till amorterande af en till omkring 4,000 kronor uppgående brist å samma anslag samt någon utredning icke föreläge, huruvida, sedan bristen blifvit betäckt, hela förhöjningen kunde vara erforderlig, det förefallit Riksdagen riktigare, att medel för bristens betäckande anvisades på extra stat och att i stället höjningen i det ordinarie anslaget begränsades i motsvarande mån. Med beräkning att omförmälda brist skulle kunna på fyra års tid amorteras med ett anslag af 1,000 kronor om året, ansåg Riksdagen höjningen i expensmedelsanslaget lämpligen kunna inskränkas till 630 kronor. I öfverensstämmelse härmed blef Eders Kongl. Maj:ts berörda framställning af Riksdagen på det sätt bifallen, att Riksdagen dels till höjande af museets årliga expensmedelsanslag beviljade 630 kronor, dels ock till amorterande af den å expensmedelsanslaget uppkomna brist på extra stat för år 1894 anvisade ett belopp af 1,000 kronor.

Det ordinarie anslaget till expenser vid naturhistoriska riksmuseet har derefter utgått med 11,000 kronor årligen, hvarjemte till den uppkomna bristens betäckande anvisats på extra stat för hvart och ett af åren 1895 och 1896 ett anslag af 1,000 kronor och för år 1897 ett anslag af 705 kronor.

Till stöd för den nu gjorda framställningen har akademien åberopat innehållet i en af intendenterna vid museet till akademien aflåten skrifvelse, deri anförts hufvudsakligen följande. Vid 1897 års slut hade i expensmedelsanslaget förefunnits en återstående brist af 867 kronor 50 öre, och under 1898 hade denna brist ytterligare ökats med ej mindre än 1,154 kronor 64 öre, så att den vid 1899 års början uppgått till 2,022 kronor 14 öre. Enär ett sådant förhållande ej länge kunde fortfara utan att bristen sprunge upp till en hög summa, hade intendenterna tagit i allvarligt öfvervägande dels orsaken till stegringen i utgifter under detta anslag dels ock möjligheten att göra besparingar i dessa utgifter utan att detta skulle menligt inverka på museets verksamhet.

Expensmedlens användning för olika ändamål under år 1898 framginge af följande öfversigt:

Städning och rengöring	kr. 2,407: 02
Frakt och transporter	» 924: 11
Aflöningar	» 1,650: —
Vatten och renhållning	» 799: 88
Bränsle och belysning	» 3,751: 24
Tillsyn m. m., då museet är öppet för allmänheten	» 933: 50
Reparationer och andra tillfälliga utgifter	» 477: 15
Diverse	» 711: 10
Mineralogiska afdelningens särskilda expenser	» 500: —
Summa kronor 12,154: —	

Utgifterna för städning och rengöring hade under de senaste åren något ökats, ty under slutet af 1880-talet hade de uppgått i medeltal till omkring 2,200 kronor. Denna ökning berodde dels på en utvidgning af museets lokaler och dels på en förhöjning i allmänt gällande arbetspriser. Allt efter museilokalernas storlek (6—8 rum) och beskaffenhet utginge afgiften för städning nu med 10—15 kronor i månaden. Då det, i betraktande deraf att museets lokaler innehölle en mängd dyrbara och ömtåliga föremål, vore nödvändigt att för städningen använda endast synnerligen ordentliga och pålitliga personer, ansåge intendenterna det omöjligt att under nuvarande förhållanden göra någon besparing å utgifterna under denna titel.

Kostnaden för frakt och transporter berodde helt och hållet på antalet och omfattningen af de samlingar, som under året ankomme till eller afginge från museet, och kunde därför ej på förhand med någon grad af visshet beräknas. Den hade i allmänhet uppgått till 1,100 å 1,200 kronor, men hade t. ex. åren 1886 och 1889 stigit öfver 1,600 kronor och understeg således under år 1898 ej obetydligt det normala. Då det vore själfklart, att museets verksamhet ovilkorligen kräfde tillgång på medel för naturaliernas försändande m. m., torde det vara alldeles nödvändigt att af expensmedlen för detta ändamål årligen kunna beräkna en summa af minst 1,100 kronor.

Aflöningarna, som utginge till kamreraren, vaktmästaren och eldaren, hade sedan mer än 15 år tillbaka ej undergått någon förändring och måste, då man toge i betraktande den ökning i lefnadskostnader, som under de sista åren egt rum, anses såsom ganska lågt beräknade.

Afgiften för vatten och renhållning hade redan 1889 uppgått till 751 kronor 11 öre och hade således sedan den tiden endast helt obetydligt ökats. Då emellertid Stockholms renhållningsaktiebolag under år 1899 höjt

sina afgifter, vore snarare en höjning än en sänkning i denna post att för framtiden motse.

Trots utvidgningen af museets lokaler samt trots den betydliga förhöjning i pris på ved och kol, som under de senaste åren egt rum, hade det lyckats — hufvudsakligen genom anläggning af bränslebesparande värmeledningar äfven i museets mindre afdelningar samt deraf beroende inskränkning i eldandet med ved i kakelugnar — att ej allenast hindra denna post att stiga, utan äfven att nedbringa utgiften under det belopp, hvartill den för ett och annat år uppgått. Utgiften härför vexlade under början och midten af 1880-talet mellan 2,000 och 3,000 kronor, men steg efter upprättandet af en ny afdelning vid museet, nemligen den växtpaläontologiska, samt utvidgningen af den etnografiska afdelningen så betydligt, att den år 1889 uppgått till 3,937 kronor 43 öre. Utgiften för ifrågavarande ändamål hade under år 1898 således varit nära 200 kronor mindre än under år 1889. Sedan emellertid nu alla möjliga inbesparingar på denna utgiftspost blifvit gjorda samt då prisen på bränsle fortfarande vore i stigande, trodde sig intendenterna icke kunna för framtiden beräkna denna utgift lägre än till 3,800 kronor.

Då museet — utom under månaderna november och december — tre dagar i veckan hölles öppet för allmänheten, vore detta förenadt med ej ringa kostnad, och denna kostnad hade på senare tid ökats, derigenom att den växtpaläontologiska afdelningen, som vore inhyst i annan lokal, också hölles öppen för allmänheten. Äfven denna utgiftspost syntes ej kunna minskas, för så vida museet ej skulle hållas stängdt för allmänheten en längre tid af året än nu vore förhållandet. En inskränkning af den tid, då museet vore tillgängligt för allmänheten, syntes emellertid vara en åtgärd, som endast i yttersta nödfall borde vidtagas, och skulle helt säkert blifva föremål för berättigadt klander från allmänhetens sida.

Den utgift, som under år 1898 upptagits under rubriken »reparationer och andra tillfälliga utgifter», hade uppkommit dels genom en utvidgning och förbättring af värmeledningen (262 kronor 40 öre) och dels genom tryckning af en för allmänheten afsedd »handledning» vid besök i museet (214 kronor 75 öre). Enär dessa utgifter endast mindre ofta återkomme, torde vara tillräckligt, att under denna rubrik uppfördes endast en årlig summa af 100 kronor.

I den summa, som uppförts under titeln »diverse», inginge dels några fasta, årligen återkommande utgifter, såsom brandförsäkring (520 kronor 94 öre) och afgift för brandskåp (50 kronor), dels ock åtskilliga mera vexlande, men dock årligen återkommande mindre utgifter, t. ex. för skrifmaterialier, räkenskapernas inbindning m. m.

Till mineralogiska afdelningen hade slutligen af expensmedlen sedan lång tid tillbaka utgått ett af Riksdagen beviljad anslag af 500 kronor för inköp af kemikalier m. m., som för laboratoriet vore behöfliga. Då, enligt hvad intendenten för denna afdelning upplyst, i detta anslag ingen besparing utan olägenhet för afdelningens verksamhet kunde göras, syntes äfven denna post böra fortfarande upptagas till samma belopp som hittills.

På grund af den sålunda lemnade utredningen angående ifrågavarande expensmedels användning ansåge intendenterna det omöjligt att för framtiden få debet och kredit å berörda anslag att gå ihop, om ej för de särskilda utgiftsposterna årligen i medeltal funnes att tillgå minst följande belopp, nemligen:

för städning och rengöring	kr. 2,400: —
» frakt och transporter	» 1,100: —
» aflöningar	» 1,650: —
» vatten och renhållning	» 800: —
» bränsle och belysning	» 3,800: —
» tillsyn m. m., då museet är öppet för allmänheten	» 950: —
» reparationer	» 100: —
» diverse	» 700: —
» mineralogiska afdelningen	» 500: —
Summa kronor 12,000: —	

Då af hvad sålunda blifvit anfördt framgår, att det för ifrågavarande ändamål hittills uppförda ordinarie anslag länge visat sig otillräckligt, och det belopp, hvarmed vetenskapsakademien nu hemställt att anslaget måtte ökas, synes mig väl afpassadt efter behovet, tillstyrker jag i underdånighet, det Eders Kongl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att till höjande af naturhistoriska riksmuseets årliga expensmedelsanslag bevilja 1,000 kronor, hvarigenom museets ordinarie anslag, nu uppgående till 76,450 kronor, skulle komma att ökas till 77,450 kronor.

Lasarettets underhåll.

[28.] Med bifall till Eders Kongl. Maj:ts gjorda framställning beviljade 1888 Höjdt anslag
till serafimer-
lasarettet. års riksdag till *serafimerlasarettets* om- och tillbyggnad samt förseende med nödig utredning ett anslag af 465,400 kronor. För ändamålet hade under vissa vilkor bidrag anvisats jemväl af Stockholms stadsfullmäktige och Stockholms läns landsting. Enligt byggnadsplanen skulle lasarettet komma

att innehålla 400 sjuksängar. Vid slutet af år 1891 voro de nya byggnaderna för polikliniken, medicinska, gynekologiska och oftalmiatrika afdelningarna samt ekonomibyggnaden fullbordade, och under år 1893 afslutades ombyggnaden af det för den kirurgiska afdelningen afsedda gamla lasarettshuset.

Sedan direktionen öfver serafimerlasarettet gjort framställning om beredande af ökade tillgångar för sjukvårdens upprätthållande vid serafimerlasarettet och i sammanhang dermed fråga blifvit af lärarekollegiet vid karolinska mediko-kirurgiska institutet väckt om förvärfvande för nämnda instituts räkning af den till institutets område gränsande, serafimerlasarettet tillhöriga tomten n:o 4 i qvarteret Glasbruket å Kungsholmen, aflät Eders Kongl. Maj:t till 1894 års riksdag nådig proposition i ämnet. Till svar härå anförde Riksdagen: att, på sätt direktionen öfver serafimerlasarettet yttrat och af karolinska mediko-kirurgiska institutets lärarekollegium särskildt framhållits, Riksdagen ansåge, att, sedan serafimerlasarettet genom om- och tillbyggnad försatts i det skick, att det kunde lemna plats för 400 sjuksängar, det vore af vigt, att sängantalet derstädes höjdes till det sålunda i byggnadsplanen afsedda, på det att den kliniska undervisningen vid lasarettet måtte genom tillräcklig sjukmateriel kunna på ett fullt tillfredsställande sätt ordnas; att för vinnande af detta mål en höjning i det då till lasarettet utgående anslaget syntes böra medgifvas, hvarvid Riksdagen, som funnit sig böra bifalla Eders Kongl. Maj:ts förslag om detta anslags höjande med 53,000 kronor, följaktligen velat anknyta den förutsättning, att antalet sjuksängar vid lasarettet ökades till 400; att direktionen visserligen uppgifvit, att berörda anslagshöjning jemte lasarettets öfriga inkomster icke skulle bereda tillfälle till anbringande af ett högre sängantal än 350, men att Riksdagen dervid velat erinra, dels att något högre bidrag från Stockholms stad än det då utgående torde kunna beräknas, då staden, som förbundit sig att för åren 1894—1896 lemna bidrag af sex tiondedelar af kostnaden för de å frinummer vårdade sjuke från staden, skäligen torde finna sig föranlåten att för framtiden till lasarettet utgifva högre ersättning, dels ock att dagkostnaden, som, efter hvad Riksdagen inhemtat, under år 1893 nedgått, torde kunna genom iakttagande af sorgfällig sparsamhet ytterligare nedbringas, hvarjemte Riksdagen förestälde sig, att i vissa fall någon afgift möjligen skulle kunna affordras patienter å poliklinikerna; att Riksdagen för sin uppfattning om dagkostnadens minskning och höjning af bidraget från Stockholms stad funne särskildt stöd deri, att chefen för ecklesiastikdepartementet vid detta ärendes föredragning dels uttalat den mening, att den dåvarande höga kostnaden för hvarje patients dagliga underhåll å lasarettet möjligen skulle

kunna för framtiden nedbringas, hvilket borde kunna ske i högre grad, om patientantalet derstädes vunne en mera betydlig tillökning, dels förklarar, att man syntes kunna med skäl förvänta, att Stockholms stad efter den utredning, som numera åstadkommits angående otillräckligheten af det bidrag, hvilket derifrån utginge till underhåll å lasarettet af sjuke från staden, skulle befinnas villig att öka detta bidrag; att, hvad slutligen beträffade det vid ifrågavarande anslagshöjning föreslagna villkor om öfverlemnande till karolinska mediko-kirurgiska institutet af tomten n:o 4 i kvarteret Glasbruket, Riksdagen, ehuru väl, då så nyligen som år 1892 för institutets byggnadsbehof beviljats 120,800 kronor, deraf återstående 45,800 kronor beviljats att för år 1895 utgå, ytterligare byggnader för institutet icke borde kunna på lång tid ifrågakomma och följaktligen tomtens förvärfvande för institutet icke för närvarande syntes vara af byggnadsbehof påkalladt, dock funnit sig, med hänsyn till den lämpliga reglering af institutets tomt, som derigenom skulle vinnas, böra bifalla Eders Kongl. Maj:ts förslag i detta afseende; samt att Riksdagen alltså, med bifall till hvad Eders Kongl. Maj:t föreslagit och under villkor att tomten n:o 4 i kvarteret Glasbruket å Kungsholmen med derå befintliga byggnader utan ersättning och med full eganderätt samt fri från in-teckning öfverlåtes till staten för att införlifvas med den af karolinska mediko-kirurgiska institutet disponerade tomten n:o 3 i samma kvarter, höjt anslaget till serafimerlasarettet från sitt dåvarande belopp, 29,100 kronor, med 53,000 kronor till 82,100 kronor. Efter det omförmälda fastighet N:o 4 i kvarteret Glasbruket å Kungsholmen blifvit af serafimerlasarettet utan ersättning och fri från in-teckning öfverlåten till Eders Kongl. Maj:t och kronan samt lagfart å fånget meddelats, förklarade Eders Kongl. Maj:t genom nådigt bref den 12 oktober 1894 sig hafva funnit det af Riksdagen stadgade villkor för tillgodonjutande af det förhöjda anslaget till serafimerlasarettet vara uppfyllt.

I underdånig skrifvelse den 20 september 1899 har serafimerlasarettets direktion framhållit behovet af ytterligare förhöjning i anslaget till lasarettet och dervid anført följande.

Fem år hade i det närmaste förflutit, sedan serafimerlasarettet kommit i åtnjutande af det från och med 1895 utgående förhöjda statsanslaget, 82,100 kronor. Under denna tidrymd hade till fullo ådagalagts otillräckligheten af detta belopp för upprätthållande på tillbörligt sätt af ett kliniskt sjukhus sådant som serafimerlasarettet, der Sveriges samtliga läkare skulle erhålla en väsentlig del af sin utbildning och som följaktligen borde i alla afseenden utgöra ett mönstersjukhus. Underhållskostnaden vid ett sjukhus, som i likhet med lasarettet vore inredt i öfverensstämmelse med nutidens

alla fordringar, blefve alltid betydlig, särskildt med hänsyn till de stora anspråk, som ställes på utrymme, ventilation och värmeledning med ombyte af luft inom de för sjukvården begagnade lokalerna tre gånger i timmen o. s. v., samt i betraktande af den talrika personal, som för sjukvårdens mönstergilla upprätthållande inom ett sådant sjukhus nödvändigt påkallades. Utöfver dessa oundvikliga kostnader vid ett tidsenligt sjukhus i allmänhet drabbades lasarettet af en väsentligt ökad utgiftsstat, som måste föras på undervisningens konto. För att motsvara sitt ändamål att vara den förnämsta kliniska undervisningsanstalt i vårt land, hade lasarettets nybyggnad måst ske på ett helt annat sätt och i långt större skala än vid ett sjukhus, som ej hade ett sådant ändamål att fylla. För undervisningens lämpliga bedrivande måste vid lasarettet för närvarande utrymme, upppassning m. m. beredas för de många olika klinikerna, ej blott för de stora medicinska och kirurgiska utan äfven för den gynekologiska, den oftalmologiska och den neurologiska. I sjuk- och operationssalarne, åtminstone de större, hade plats måst beredas för ett stort antal läkarekandidater att närvara vid sjukronderna eller operationerna. De vetenskapliga institutionerna: föreläsningssalar och operationssalar, laboratorier af flerehanda slag o. s. v., hade kostat stora summor och gjorde det fortfarande genom den särskilda betjening de erfordrade samt genom betydligt ökade kostnader för belysning, uppvärmning och ventilering m. m. För att, i öfverensstämmelse med Eders Kongl. Maj:ts af Riksdagen år 1894 godkända framställning, kunna med de anslag eller öfriga inkomster, serafimerlasarettet hade att påräkna, möjliggöra uppsättande och underhåll af 400 sjuksängar, på sätt vid byggnadernas uppförande beräknats, hvilket antal ansetts erforderligt för den kliniska undervisningens ordnande på fullt tillfredsställande sätt, hade direktionen låtit sig angeläget vara att vidtaga alla till buds stående åtgärder för vinnande af så stor sparsamhet som möjligt. I sådant afseende kunde anföras: att, sedan en framställning om nedsatt pris för vatten från Stockholms stads vattenledning ej ledt till önskad resultat och borrningar efter vatten å lasarettets tomt förgäfves anstalts, en särskild vattenledning blifvit anlagd från Mälaren till lasarettets tvätt- och badinrättning, hvarigenom en afsevärd besparing vunnits i de dryga kostnaderna för fyllandet af det stora vattenbehovet; att, efter det lasarettsdirektionen med föranledande af de mycket betydliga kostnaderna för medicinalier till Eders Kongl. Maj:t ingått med underdånig anhållan om rättighet att hålla eget sjelfständigt apotek, men denna begäran återkallats, genom vänlig öfverenskommelse innehafvaren af ett utaf stadens förnämsta apotek förbundit sig att till ej obetydligt nedsatt pris lemna för lasarettet behöfliga medicinalier; samt att ändringar i spisordningen

vidtagits för vinnande af besparing, så långt sig göra läte utan att minska näringsvärdet eller ändamålsenligheten af patienternas mathållning. Att söka ernå ökad inkomst genom den i sig sjelf motbudande åtgärden af sjukvårdsgiftens höjande, hvilket tyngst skulle drabba det stora antalet föga bemedlade sjuka, hade äfven ifrågasatts men ej ansetts rådligt, så länge afgiften vid stadens sjukhus icke i samma mån höjdes. Följden kunde eljest blifva, att lasarettet endast då i vidsträcktare grad anlätades, när plats saknades vid andra sjukhus. Äfven den förhoppning hade slagit fel, att efter sängantalets höjande från 250 till 350, hvilket skedde den 1 januari 1895, då det förhöjda statsanslaget började utgå, dagkostnaden för hvarje patient skulle minskas i samma mån hela underhållskostnaden fördelades på ett större sängantal. Denna dagkostnad, som år 1893 utgjort kr. 1: 89 och 1894 kr. 1: 97, hade visserligen nedgått år 1895 till kr. 1: 78,1 och 1896 till kr. 1: 73,3 men sedan stigit år 1897 till kr. 1: 90 samt år 1898 till kr. 2: 06,1 och komme utan tvifvel att år 1899 blifva än högre, då de flesta leveranspriser alltjemt ökats.

Direktionen andrager vidare i sin nämnda skrifvelse: Vid beviljande af anslag till serafimerlasarettets om- och tillbyggnad hade Stockholms stadsfullmäktige föreskrifvit, bland annat, följande villkor för kommunens bidrag till sjukvården vid lasarettet att gälla från den tid byggnadsföretaget blifvit utfördt och lasarettet i sitt utvidgade skick öppnadt till begagnande. Under de tre första åren närmast efter nämnda tid skulle bidraget utgå med sex tiondedelar af kostnaden för de å frinummer vårdade sjuke från staden, utgifterna för fastigheternas underhåll och onera, för begravningskostnader och för understöd till fattiga vid deras utskrifning deri icke inberäknade. Efter denna tid skulle ersättningen utgå enligt den beräkning, att staden borde betala hvad som återstode, sedan från den på ofvannämnda sätt bestämda sjukvårdskostnaden afräknats det belopp, som å de för stadens räkning använda frisängar i förhållande till hela antalet sängar belöpte af afkastningen å de donationer till lasarettet, vid hvilka icke sådana villkor vore fästade, att de ej finge tagas i anspråk för detta ändamål, dock att stadens ersättning för hvarje underhållsdag icke finge öfverstiga hvad för sjuka i allmänt rum af andra lägst erlades. Stadens efter dessa grunder beräknade bidrag skulle bestämmas för fem år i sänder genom öfverenskommelse mellan lasarettsdirektionen och stadsfullmäktige. I öfverensstämmelse härmed och sedan mot slutet af år 1893 byggnadsarbetet blifvit afslutadt samt lasarettet i sitt utvidgade skick öppnadt till begagnande, hade under åren 1894—1896 afgiften för de å frinummer vårdade sjuke från staden utgått med sex tiondedelar af kostnaden, på ofvannämnda sätt beräknad. Från och med år 1897 hade deremot

ersättningen för hvarje underhållsdag icke skolat öfverstiga hvad för sjuke i allmänt rum af andra lägst erlades eller 75 öre per dag, en afgift, som utgjorde knappast fyra tiondedelar af verkliga medelkostnaden under de tre åren 1893—1895. Med framhållande af serafimerlasarettets ogynsamma ekonomiska ställning gjorde lasarettsdirektionen den 8 juli 1896 till Stockholms stadsfullmäktige framställning om att stadsfullmäktige måtte medgifva, att kommunens bidrag till sjukvården vid serafimerlasarettet skulle fortfarande, under närmast följande fem år, räknade från och med år 1897, utgå med samma belopp som under åren 1894—96 eller sex tiondedelar af kostnaden för de å frinummer derstädes vårdade sjuke från staden, utgifterna för fastigheternas underhåll och onera, för begravningskostnader och för understöd till fattiga deri icke inberäknade; och blef denna direktionens framställning af stadsfullmäktige med beredvillighet bifallen. Då under början af år 1899 sjukvårdsinrättningarna i hufvudstaden visade sig alldeles otillräckliga, träffades öfverenskommelse med stadens myndigheter att till utgången af år 1901 för ytterligare 50 sjuksängar å serafimerlasarettet utöfver de 100, som enligt då gällande öfverenskommelse skulle der tillhandahållas medellöse sjuke från Stockholms kommun, erlägga i dagafgift den verkliga för det löpande året beräknade medelkostnaden, deri ej inräknade utgifterna för fastigheternas underhåll och onera, för begravningskostnader och understöd till fattiga patienter vid deras utskrifning. Derigenom hade för lasarettet möjliggjorts att från den 1 september 1899 upprätta så många nya sängar, att hela antalet för närvarande uppging till 389 eller i det närmaste till det ursprungligen afsedda af 400. Äfven med Stockholms läns landsting hade ny öfverenskommelse träffats af innehåll att under en tid af 10 år från och med år 1895 ersättning för vård af sjuke från länet skulle utgå med sex tiondedelar af den för hvarje år beräknade verkliga sjukvårdskostnaden å lasarettet, deri likväl icke inräknade utgifterna för fastigheternas underhåll, onera, begravningskostnader och understöd till fattiga vid deras utskrifning, hvarjemte från nämnda ersättning afdrag skulle ega rum såväl för ett af statsverket lemnadt tillskott för länets sjukvård som ock af den afkastning å en till serafimerlasarettet donerad fond, som möjligen icke komme att tagas i anspråk för friplatser för sjuke från länet. För lasarettsdirektionen måste det dock vara uppenbart, att hvad som vunnits genom dessa åtgärder eller hvad som möjligen ytterligare kunde på liknande sätt ernås, blefve alldeles otillräckligt för betryggande af möjligheten att under någon längre följd af år på tillfredsställande sätt upprätthålla lasarettets verksamhet i samma utsträckning som för närvarande utan betydligt ökade tillgångar. Under de senast förflutna fyra åren 1895—1898 hade af lasarettets kapital måst tillskju-

tas sammanlagdt 82,574 kronor för utgifternas bestridande eller i medeltal omkring 20,643 kronor årligen. Skulle det så fortfa, kunde den tid ej vara långt aflägsen, då detta kapital blefve helt och hållet ödelagdt, ehuru tillkommet hufvudsakligast genom testamenten eller gåfvor delvis för underhåll af frisängar eller till andra särskilda ändamål samt ofta lemnadt under förbehåll att kapitalet ej finge förskingras. I sin underdåniga skrifvelse den 25 oktober 1893, hvaraf Eders Kongl. Maj:ts nådiga framställning till följande årets riksdag föranledts, hade lasaretsdirektionen framhållit, att, så vidt då kunnat beräknas, för underhåll af 400 sjuksängar skulle erfordras ett ökad statsanslag af 68,000 kronor årligen. Den förhöjning i anslaget, som Eders Kongl. Maj:t af Riksdagen äskat och af denna beviljats, under förutsättning att 400 sjuksängar vid lasarettet underhölles, hade dock belöpt sig endast till 53,000 kronor eller hvad lasaretsdirektionen i sin förenämnda underdåniga skrifvelse ansett nödigt för vidmagthållande af allenast 350 sängar, det antal, hvartill lasaretsdirektionen i brist på tillgängliga medel nödgats inskränka sig ända till den 1 september 1899, från hvilken tid den nyss åberopade öfverenskommelsen med Stockholms stad föranledt sängarnes ökande till redan nämnda antal. Oktadt således ända till början af sistlidne september endast 350 sängar vid lasarettet effektivt upprätthållits, sedan det från och med år 1895 ökade statsanslaget utgått, hade, på sätt redan framhållits, erfarenheten ådagalagt omöjligheten af att dermed bestrida kostnaden ens för detta inskränktare sängantal. Äfven med den högre summan 68,000 kronor, som af direktionen år 1893 beräknats såsom oundgängligt tillskott för underhåll af 400 sängar, hade ej kostnaden under dessa år kunnat betäckas för underhåll af det mindre antalet 350 sängar, och all anledning vore till den förmodan, att bristen under år 1899 och den närmaste framtiden skulle blifva än större. Lasaretsdirektionen kunde ej heller förbise, att med den lifliga trafik af tusentals människor, som egde rum inom lasarettet, samt den mångfald byggnader, maskinerier, ångpannor och dyrbara anstalter af hvarjehanda slag, som der förefunnes, den tid ej kunde vara aflägsen, då betydande kostnader måste tagas i anspråk för nödvändiga reparationsarbeten. Utöfver den hittills varande årliga bristens belopp, 20,643 kronor, som uppstått under det sängantalet endast utgjort 350, måste följaktligen kunna påräknas ett årligt afsevärdt tillskott, så framt verksamheten vid lasarettet skulle kunna på tillbörligt sätt upprätthållas med ett sängantal af 400. Någon tillförlitlig beräkning af det der till erforderliga beloppets storlek vore ej möjlig att här framlägga, men med ganska stor sannolikhet eller snarare visshet torde kunna antagas, att det nuvarande statsanslagets höjande med 37,900 kronor eller från

82,100 kronor till 120,000 kronor vore det lägsta möjliga, så framt någon förhoppning skulle kunna hysas om målets vinnande. Ehuru det vore af ringa ekonomisk betydelse, ville direktionen dock anförä, att, sedan lasarettet kommit i åtnjutande af det höjda statsanslaget, rättighet fränkants det samma att fortfarande uppbära vissa inkomster, hvilka sedan äldre tider varit lasarettet tillförsäkrade under benämning kollektmedel, burskapsavgifter, bötesmedel och biljardavgifter, hvaraf hela inkomsten dock merendels uppgått endast till ett eller annat tusental kronor årligen. Då lasarettsdirektionen för att betrygga serafimerlasarettets verksamhet i hela den utsträckning, hvartill det vore ännadt, nu ansett sig nödsakad att ånyo vända sig till Eders Kongl. Maj:t med en underdånig anhållan om ökad underdöd af statsmedel, hade detta skett, enär direktionen måste säga sig, att det dock ytterst vore från undervisningssynpunkt, som så stor vikt låge derpå, att sjukhusets hela utrymme ofördröjligen komme till användning. Detta önskemål hade varmt och uttryckligt framhållits redan i karolinska mediko-kirurgiska institutets lärarekollegii underdåniga skrifvelse den 23 november 1893 äfvensom i universitetskanslerns utlåtande i samma ämne den 5 december nyssnämnda år. Båda dessa myndigheter hade här uttalat den bestämda åsigten, att lasarettet »ej kan fylla sin uppgift såsom den undervisningsanstalt, vid hvilken alla svenska läkare författningsenligt måste erhålla den väsentligaste delen af sin praktiska utveckling, med ett mindre statsanslag än det, som kräfvcs för underhåll af hela det sängantal, hvarför sjukhuset är afsedt». Direktionen hade också endast för främjande af denna lasarettets uppgift som undervisningsanstalt, med undertryckande af sina ekonomiska betänkligheter, ansett som sin skyldighet att tillmötesgå Stockholms stads i början af år 1899 gjorda framställning om ökad sängantal vid lasarettet för stadens fattiga sjuka, väl vetande, att staden i motsatt fall måst vidtaga skyndsamma åtgärder för att å egna sjukhus inrymma det åskade antalet sjuksängar. Den af karolinska mediko-kirurgiska institutets lärarekollegium så bestämdt förordade och af lasarettets öfverläkare och kliniska lärare i undervisningens intresse så efterlängtade tudelningen af de medicinska och kirurgiska klinikerna kunde nu först blifva en verklighet, och det ständigt växande patienttilloppet vore en borgen för att den kliniska undervisningen på hvar och en af de fyra afdelningarna skulle i afseende på sjukmaterial blifva fullt tillfredsställande och så skänka de fördelar, hvilka dermed åsyftats. Äfven vid den för undervisningen så viktiga polikliniken hade tilloppet af sjuke varit i raskt fortgående stegring (år 1898 behandlades der 22,901 personer) och sålunda möjliggjort ett allt intensivare och mångsidigare tillgodoseende af undervisningskraf. Så hade t. ex. sedan 3 år en särskild öronpoliklinik skapats, der

genom enskild läkares offervillighet undervisning meddelades, och i samband med de medicinska och kirurgiska klinikernas klyfning skulle öfverläkarne å nämnda kliniker i vida större utsträckning än hvad förut varit dem möjligt låta också poliklinikens rika material lända till undervisningens fromma.

För hvar och en, som bevittnat detta lasarettets alltjemt ökade förtroende som sjukvårdsanstalt och dermed förknippade ökade betydelse som klinisk läroanstalt, syntes det så mycket sorgligare, om detta sjukhus nu, då det ändtligen nått sin afsedda omfattning, skulle nödgas delvis stänga sina sjuksalar och ställa sina alumner på förknappning. Till afvärande af denna beklagliga och för lasarettets uppgift ödesdigra utväg, den enda dock, som stode direktionen öppen för att rädda återstoden af lasarettets fonder, anhölle direktionen i underdånighet, att Eders Kongl. Maj:t måtte hos Riksdagen söka utverka det förenämnda erforderliga tillägget till serafimerlasarettets statsunderstöd eller 37,900 kronor, hvarigenom hela årsanslaget komme att utgå med 120,000 kronor.

Enligt erhållen befallning har universitetskanslern med underdånig skrifvelse den 21 november 1899 till Eders Kongl. Maj:t öfverlemnadt ett af lärarekollegiet vid karolinska mediko-kirurgiska institutet i ärendet afgifvet yttrande, hvilket kanslern åberopat såsom eget utlåtande. Detta yttrande är af följande innehåll:

Genom remiss å den af lasarettsdirektionen år 1893 gjorda underdåniga framställning i samma syfte som den nu föreliggande hade lärarekollegiet beredts tillfälle att i skrifvelse af den 23 november 1893 kraftigt understödja direktionens uppfattning såväl om lasarettets oundgängliga behof af ökad anslag för att kunna fylla sin uppgift af klinisk undervisningsanstalt, som ock om rättmätigheten af detta anslags utgående af statsmedel. Att här ingå på en närmare motivering af denna åsigt, hvilken lärarekollegiet fortfarande hyste, skulle endast medföra ett upprepande af hvad redan blifvit i frågan anfördt af direktionen, kollegiet och kanslern. På grund af jemförelse med förhållandena vid flere af utlandets kliniker hade lärarekollegiet vid nämnda tillfälle framhållit, att endast genom sängantalets ökande till 400 kunde åt de särskilda klinikerna vinnas den för undervisningens nöjaktiga bedrifvande erforderliga storleken, och af detta skäl hade också kollegiet uttryckligen förordadt den anslagssumma, 68,000 kronor, som lasarettsdirektionen då ansett behöflig för beläggning af sjukhusets hela sängantal. Erfarenheten hade under de sedan dess förflutna 5 åren ådagalagt, att äfven nämnda anslag skulle varit otillräckligt för att betrygga det åsyftade ändamålets vinnande. Detta förhållande bevisade endast vanskligheten att noggrant beräkna

kostnaderna för utvidgandet af sjukhusets verksamhet, hvilket äfven af lasaretsdirektionen i dess skrifvelse af 1893 framhållits; och ville lärarekollegiet härvid särskildt betona, att just lasarettets egenskap af kliniskt sjukhus gjorde denna svårighet synnerligen stor. Omedelbart efter anslagets beviljande hade nemligen lasarettet satts i tillfälle att arbeta under yttre förhållanden, hvilka väsentligt afvikit från dem, som förut varit rådande. Från slutet af 1891, då de nya lasaretsbyggnaderna började tagas i anspråk, och intill den 1 januari 1895, då utrymme kunde erbjudas för 350 patienter, hade nemligen det sängantal (250) hvaröfver sjukhuset förfogade, varit alldeles otillräckligt för den fördelning på 7 olika kliniker, som afsetts i den definitiva sjukhusplanen. Stora delar af byggnadskomplexen hade stått obegagnade, och vid den provisoriska beläggningen af sjukhuset, som då anordnats, hade helt naturligt af ekonomiska skäl afdelningarna måst koncentreras inom så få delar som möjligt af sjukhuset. Så hade till exempel den gynekologiska kliniken helt och hållet indragits; det stora kliniska laboratoriet hade till största delen användts som operationsafdelning; en stor del af den kirurgiska klinikens patienter hade inrymts i ett par rum, afsedda till förrådsrum, och så vidare. Med 1895 års början hade åter ej allenast öppnats ett erforderligt antal sjukrum för ytterligare 100 sängar, utan de olika klinikerna hade förflyttats till de för dem afsedda egentliga lokaler med deras dagrum, isolerings- och förrådsrum, samt särskilda arbetsrum för läkarne. Det stora laboratoriet hade tagits i anspråk för sitt egentliga ändamål; operationsafdelningen hade inflyttats i den därför inrättade särskilda byggnaden. Denna isärspängning af de förut samboende afdelningarna till sjukhusets alla skilda delar hade naturligtvis måst medföra såväl en betydande ökning af personalen, i synnerhet sjukvårds- och städerskepersonalen, som ock en högst anseelig stegring af driftkostnaderna, framför allt posterna för uppvärmning, belysning och renhållning. Det hade synts lärarekollegiet, som om lasaretsdirektionen vid dess 1893 gjorda beräkning, fotad på medeldagskostnaden under *då* bestående provisoriska förhållanden, måhända ej fäst tillräckligt afseende vid den fördyring af sjukvården, som måste blifva en följd af denna lokalernas och personalens betydande förstoring. Att ett stort kliniskt sjukhus med flere skilda afdelningar äfven i andra hänseenden, till exempel i fråga om kostnaderna för medikament, förhands- och andra förbrukningsartiklar måste ställa sig betydligt dyrare än ett för samma sängantal beräknadt, men icke kliniskt sjukhus, vore ett af erfarenheten från alla håll bekräftadt och lätt insedt faktum. Den oundgängliga decentraliseringen i administrationen af ett sådant kliniskt sjukhus, dess vida större och delvis ofta skiftande läkarestab, krafvet på rikare

omväxling i behandlingsmetoden, det intensivare vetenskapliga arbetet, studenternas deltagande i sjukvården, speciellt på den kirurgiska kliniken och polikliniken, vore faktorer, som jemte flere andra förklarade nyssnämnda förhållande. En vigtig anledning till, att de beräknade kostnaderna för lasarettets verksamhet i den vidgade omfattning, densamma egt under de senaste fem åren, så betydligt öfverskridits, låge, såsom direktionen framhållit, äfven deruti att de flesta leveranspriser under de senaste åren högst betydligt stegrats. Med beaktande af alla de nu antydda förhållandena funne lärarekollegiet väl förklarligt, att kostnaderna för serafimerlasarettets verksamhet öfverskridit de gjorda beräkningarna, och med kännedom om den erfarna och samvetsgranna skötsel, som städse egnats sjukhusets ekonomi, vore kollegiet öfvertygad om att ingen annan utväg finnes att för framtiden kunna upprätthålla lasarettets verksamhet i hela dess ursprungligen afsedda och nu ernådda omfattning än genom förvärfvandet af ett fullt betryggande tillägg till anstaltens nuvarande statsanslag.

Med stöd af hvad såväl i skrifvelsen af den 23 november 1893 som ock nu blifvit anfördt, anhölle alltså lärarekollegiet i den kliniska undervisningens intresse och således äfven till den svenska läkarebildningens fromma att få för sin del på det varmaste understödja den af serafimerlasarettets direktion gjorda underdåniga framställningen om ökande af serafimerlasarettets årsanslag med 37,900 kronor.

För att ytterligare styrka det trängande behovet af ökad statsanslag till serafimerlasarettet har dess direktion med skrifvelse den 22 november 1899 till ecklesiastikdepartementet öfverlemnadt ett af Stockholms helsovårdsnämnd uppgjort tryckt förslag till utgifts- och inkomststat för år 1900. En jemförelse mellan den af nämnden föreslagna staten för år 1900 och det af Stockholms stadsfullmäktige beviljade årsanslaget enligt 1895 års stat eller samma år, från och med hvilket det nuvarande statsanslaget till serafimerlasarettet utgår, ställer sig enligt handlingarna sålunda:

	Enligt staten för år 1895 kronor	Enligt förslaget till stat för år 1900 kronor
Sabbatsbergs sjukhus (340 sängar)	178,000: —	243,990: —
Sängantalet för år 1900 beräknadt till 372 och för halfva året med 48 derutöfver för en nyuppförd paviljong för lungsots- patienter.		
St Görans sjukhus (340 sängar)	129,750: —	182,690: —
Katarina » (175 »)	78,830: —	86,910: —
Maria » (165 »)	78,100: —	112,100: —
Summa	464,680: —	625,690: —

Afdrages från de i sista kolumnen stående belopp den inkomst, som beräknades tillfalla stadens sjukhus, nästan uteslutande genom afgifter af betalande patienter, skulle den verkliga utgiften för staden under år 1900 med tillämpning af den utaf helsovårdsnämnden föreslagna stat, som, efter hvad jag inhemtat, blifvit i hithörande delar af stadsfullmäktige godkänd, uppgå:

vid Sabbatsbergs sjukhus till.....	kr. 206,690: —
(förutom beräknad kostnad för uppförande af en asyl för hastigt insjuknade 50,000 kronor).	
» S:t Görans sjukhus till	» 170,390: —
» Katarina »	» 83,800: —
» Maria »	» 101,800: —

Lasarettsdirektionen omnämnde vidare, att sedan styrelserna för stadens sjukvårdsinrättningar enhälligt afstyrkt ifrågasatt förhöjning i afgifterna för betalande sjuke vid dessa inrättningar, helsovårdsnämnden ansett sig ej böra föreslå en dylik åtgärd. Någon sådan höjning i afgifterna vid serafimerlasarettet ansåge direktionen följaktligen ej heller böra ifrågakomma.

Sedermära har direktionens ordförande i skrifvelse till ecklesiastikdepartementet af den 27 december 1899 meddelat, att den af direktionen lemnade uppgift om sängantalet vid vissa af Stockholms stads egna sjukhus, hvilken uppgift hemtats ur de tryckta officiella berättelserna angående stadens kommunalförvaltning, i två fall icke vore riktig, i det att, enligt upplysning från förste stadsläkaren i Stockholm, detta antal vid S:t Görans sjukhus icke vore 340, utan 298 och vid Katarina sjukhus icke 175, utan 165. Jämförelsen med serafimerlasarettet blefve derigenom, enligt ordförandens åsigt, för detta lasarett än mera fördelaktig.

Då behovet af en ökning i serafimerlasarettets årsanslag med det af direktionen begärda belopp synes mig vara genom den nu lemnade utredningen ådagalagdt, och annan utväg att fylla detta behof ej lär finnas, än att medel dertill anvisas af staten, som det af ålder ansetts tillhöra att sörja för den medicinska undervisningen, i hvars intresse nu föreliggande framställning tillkommit, tillstyrker jag i underdånighet, det Eders Kongl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen, att anslaget till serafimerlasarettet må höjas från sitt nuvarande belopp, 82,100 kronor, med 37,900 kronor eller till 120,000 kronor.

Vid bifall härtill skulle ordinarie anslaget till lasarets underhåll, nu 97,874 kronor, komma att ökas till 135,774 kronor.

Hospitals underhåll.

[29.] I underdånig skrifvelse den 25 september 1899 har medicinalstyrelsen hemställt, att Eders Kongl. Maj:t tacktes till Riksdagen aflåta nådig proposition derom att fri *elektrisk belysning af boställena* måtte tillerkännas läkare och sysslomän å de statens anstalter för sinnessjuka, der sådan belysning finnes anordnad. Härom har medicinalstyrelsen anført, att då elektrisk belysning inledts i samband med nybyggnad eller större tillbyggnad af hospital eller asyl, såsom förhållandet varit med anstalterna i Piteå och Vadstena, samt löner för dessa anstalters tjenstemän derefter af Riksdagen beviljats, förmånen af fri elektrisk belysning ingått bland aflöningsförmånerna för de tjenstemän, i hvilkas bostäder sådan belysning anbringats. Om deremot sådan belysning anordnats å äldre anstalter, der aflöningen för tjenstemännen redan varit fastställd, hade medicinalstyrelsen icke ansett sig berättigad på annat sätt förfara, än att styrelsen bestämt den betalning, som desse tjenstemän hade att erlægga för erhållande af elektrisk belysning för sina bostäder. Vid afgörandet, huruvida elektrisk belysning skulle få användas i bostäder, hvilkas innehafvare icke vore berättigade till fritt bruk af detta lyse, äfvensom vid bestämmandet af storleken af betalningen derför hade emellertid svårigheter uppstått. Å ena sidan hade det nemligen för minskande af eldfara för anstalten varit önskvärdt, att tjenstemännen icke använde i sina bostäder någon annan belysning än den elektriska, men å andra sidan hade det syntts obilligt att ålägga dem en alltför stor utgift i jämförelse med den, som eljest varit behöflig, då ett billigare belysningsmedel begagnats. Det hade på denna grund ej varit lätt att finna ett riktigt afpassadt pris, hvarjemte beräkningen af åtgången af elektrisk ström varit förenad med svårigheter. Gifvetvis hade också på detta sätt löneförmånerna utan verklig anledning ställt sig olika för läkare och sysslomän å de anstalter, hvilkas tjenstemän jemte vanliga löneförmåner äfven erhöle fri elektrisk belysning, och för motsvarande funktionärer å öfriga anstalter. Om deremot alla dessa tjenstemän finge åtnjuta samma förmåner, skulle ojemnheten i nämnda hänseende försvinna och svårigheten vid tillämpningen icke vidare förefinnas.

Elektrisk belysning af bostäder för hospitalsläkare m. fl.

Då aflöningsförmånerna åren 1885 och 1886 bestämdes för läkare och andra tjänstemän vid de flesta hospitalen, tillerkändes förmånen af lyse väl de biträdande läkarne, men deremot icke öfverläkare eller sysslomän, ehuru dessa fingo sig tillförsäkrade så väl boställsvåning som ved. Vid fastställande af aflöningsstater för Lunds asyl den 6 juni 1890, för Piteå hospital den 24 maj 1893 samt för Vadstena hospital och asyl den 29 maj 1896 tillades öfverläkarne vid anstalterna i Piteå och Vadstena, sysslomannen vid Piteå hospital och asylläkaren i Lund förmånen af elektrisk belysning, den sistnämnde dock endast under förutsättning att sådan belysning vid asylen anordnades. För asylläkaren i Upsala hade medicinalstyrelsen föreslagit såsom aflöningsförmån elektrisk belysning, men sedan jag vid frågans föredragning för Eders Kongl. Maj:t anmärkt, att det syntes mindre lämpligt att i staten såsom en bland aflöningsförmånerna för asylläkaren upptaga elektrisk belysning, samt såsom min mening uttalat, att detta uttryck lämpligen kunde utbytas mot ordet lyse, hvilket emellertid ej borde hindra, att berörda förmån utginge i form af elektrisk belysning, aflät Eders Kongl. Maj:t i enlighet dermed proposition till Riksdagen, som vid dess behandling ej hade något att i denna del erinra, och blef i öfverensstämmelse dermed uppgjord stat af Eders Kongl. Maj:t faststald den 19 maj 1899. Likasom i fråga om asylläkaren i Upsala synes mig hinder ej förefinnas för medicinalstyrelsen att afven för andra vid hospital eller asyler anställda personer, i hvilkas löneförmåner ingår lyse, låta detta utgöras af elektrisk belysning, der sådant lämpligen kan ske. Deremot lärer utan särskildt medgifvande elektrisk belysning af bostad icke kunna af hospitalsmedlen bekostas för sådana vid statens anstalter för sinnessjuka anställda tjänstemän, med hvilkas befattningar lyse ej följer såsom en aflöningsförmån. Goda skäl synas mig likväl tala för att vid berörda anstalter elektrisk belysning må på statens bekostnad få användas i alla de boställslägenheter, der sådan belysning är anordnad, utan afseende å den befattning bostadens innehafvare må bekläda. För att så må kunna ske, lärer emellertid Riksdagens samtycke böra inhemtas med afseende å de tjänstemän, hvilka fått sin aflöning af Riksdagen bestämd, utan att lyse ingått bland aflöningsförmånerna. Jag tillstyrker därför i underdånighet, det Eders Kongl. Maj:t behagade föreslå Riksdagen medgifva, att vid hospital eller asyl för sinnessjuka anställd tjänsteman, i hvilkas aflöningsförmåner ej redan ingår lyse, må, om han är å anstalten boende och elektrisk belysning der anordnats, kunna efter medicinalstyrelsens pröfning få på statens bekostnad elektrisk belysning i sin bostad.

[30.] Genom nådigt bref den 5 juni 1885 har Eders Kongl. Maj:t, jemlikt Riksdagens beslut, fastställt ny lönestat för tjenstemännen vid åtskilliga af rikets hospital och dervid bestämt *af löningen åt sysslomannen vid Nyköpings hospital till 800 kronor jemte boställsvåning och ved.*

Efter det nämnda hospital genom nybyggnad utvidgats från 70 till 114 sjukplatser, hemstälde medicinalstyrelsen i underdånig skrifvelse den 26 september 1890 hos Eders Kongl. Maj:t att, då sysslomannens göromål komme att väsentligt ökas genom hospitalets utvidgning, hans kontanta aflöning måtte höjas till 1,200 kronor, och framhöll dervid, att styrelsen kunnat föreslå löneförhöjning till så ringa belopp, endast af det skäl att dåvarande sysslomannen tillika innehade annan aflönad tjenst. Med anledning af denna medicinalstyrelsens framställning föreslog Eders Kongl. Maj:t år 1891 Riksdagen att medgifva berörda löneförhöjning. Riksdagen, som inhemtat, att hospitalets dåvarande syssloman tillika var länsbokhållare i Södermanlands län, i hvilken egenskap han åtnjöt aflöning till belopp af sammanlagdt 3,000 kronor jemte sportler, ansåg emellertid vid sådant förhållande, att någon höjning i denne hospitalstjenstemans aflöning icke för det dåvarande borde ifrågakomma.

Sedan Nyköpings hospital ytterligare utvidgats, så att sjukplatserna ökats till 140, och derigenom en motsvarande förökning i sysslomannens göromål och ansvar uppstått, gjorde medicinalstyrelsen i skrifvelse den 12 februari 1897 hos Eders Kongl. Maj:t ånyo underdånig framställning om löneförhöjning åt sysslomannen, men denna framställning föranledde ej någon Eders Kongl. Maj:ts åtgärd.

Nu har medicinalstyrelsen åter i underdånig skrifvelse den 29 september 1899 anmält behofvet af löneförbättring för ifrågavarande tjensteman. I sådant afseende anför medicinalstyrelsen, att enligt dess åsigt man icke kunde förvänta att för den nu bestämda aflöningen, 800 kronor, vid nuvarande sysslomannens afgång erhålla en för tjensten fullt duglig person, äfvensom att det vore betänkligt att åt en så svagt aflönad tjensteman anförtro en så stor uppbörd som den, hvilken numera tillkomme sysslomannen vid detta hospital. Nuvarande sysslomannen A. Dahl, hvilken den 17 mars 1876 tills vidare förordnats till syssloman och med sysslomansbefattningen förenade länsbokhållaretjenst i Södermanlands län, vore född den 11 september 1836 och hade i mars 1860 blifvit anställd såsom extra ordinarie landskontorist, till följd hvaraf han enligt gällande bestämmelser den 11 september 1901 vore berättigad till pension från allmänna indragningsstaten. Senast vid samma tid borde han äfven, enligt medicinalstyrelsens mening, lemna sin sysslomansbefattning, från hvilken han på

grund af sjukdom, som vore att anse såsom obotlig, allt sedan början af september 1896 åtnjutit tjänstledighet. Åtgärder måste därför vidtagas för sysslomansbefattningens besättande med annan person; och då befattningen, med den utveckling hospitalet nu vunnit, toge en persons hela tid i anspråk och till följd deraf icke kunde eller borde förenas med annan tjänst, måste den nye sysslomannen beredas en häremot svarande ersättning.

Å Nyköpings hospital funnes för närvarande 140 sjukplatser eller dubbelt så många som när sysslomansbefattningen senast tillsattes. Derest en af medicinalstyrelsen i underdånig skrifvelse den 29 september 1899 föreslagen ytterligare utvidgning af hospitalet komme till stånd, skulle Nyköpings hospital inom den närmaste framtiden kunna bereda vård åt 172 patienter och således kunna likställas med Göteborgs hospital, som hade 175 sjukplatser; och då sysslomannen vid sistnämnda hospital, på grund af förenämnda nådiga bref den 5 juni 1885, åtnjöte 2,800 kronors aflöning jemte boställsvåning och ved, ansåge medicinalstyrelsen samma aflöningsförmåner äfven böra tillkomma sysslomannen vid Nyköpings hospital och dessutom fri elektrisk belysning, enär dylikt lyse nu funnes å hospitalet infördt. Medicinalstyrelsen hemställde därför, att till Riksdagen måtte aflätas proposition derom att sysslomannen vid Nyköpings hospital måtte, efter nuvarande sysslomannens afgang, få åtnjuta en kontant aflöning af 2,800 kronor, deraf två tredjedelar såsom lön och en tredjedel såsom tjänstgöringspenningar, jemte boställsvåning, ved och elektrisk belysning.

På grund af hvad sålunda anförts och under åberopande af mit ytt-
rande i nästföregående punkt om elektrisk belysning af vissa hospitals-
tjenstemäns bostäder, hemställer jag, det Eders Kongl. Maj:t tacktes föreslå
Riksdagen, att den med sysslomansbefattningen vid Nyköpings hospital
förenade aflöning må bestämmas att efter den nuvarande innehafvarens
avgång skola utgå med kontant 2,800 kronor, deraf två tredjedelar lön
och en tredjedel tjänstgöringspenningar, jemte boställsvåning, ved och lyse.

Bifall härtill och till hvad som föreslagits under punkten 29 föran-
leder icke någon ändring i det till 900,000 kronor uppgående förslags-
anslaget till hospitals underhåll.

Skrifmaterialier och expenser, ved m. m.

[31.] I öfriga ordinarie anslag under åttonde hufvudtiteln har jag icke att föreslå annan förändring, än att, för jemnande af hufvudtitelns slutsumma, förslagsanslaget till *skrifmaterialier och expenser, ved m. m.*, för närvarande upptaget till 23,066 kronor, måtte höjas med 2 kronor eller till 23,068 kronor.

Extra anslag.

Riks- och landsarkiven.

I skrifvelse den 28 september 1899 har riksarkivarien, med erinran [32.] att Riksdagen, på framställning af Eders Kongl. Maj:t, för hvart och ett af åren 1894—1900 på extra stat anvisat ett belopp af 1,700 kronor till *Arfvoden åt e. o. tjänstemän i riksarkivet.* arfvoden åt extra ordinarie tjänstemän i riksarkivet, underdånigst hemställt, att jemväl för nästkommande år enahanda anslag måtte riksarkivet beredas.

Då, enligt hvad riksarkivarien upplyst, de skäl, hvilka föranledt Eders Kongl. Maj:t att äska och Riksdagen att bevilja anslag för omförmälda ändamål, fortfarande ega giltighet, tillstyrker jag i underdånighet, det Eders Kongl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att på extra stat jemväl för år 1901 anvisa ett belopp af 1,700 kronor till arfvoden åt extra ordinarie tjänstemän i riksarkivet.

Med anledning af riksarkivariens i förenämnda skrifvelse den 28 sep- [33.] tember 1899 gjorda framställning tillstyrker jag, det Eders Kongl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen att till fortsatt utgifvande i tryck genom riksarkivet af sådana *skrifter och handlingar, som äro af vigt för fäderneslandets historia,* på extra stat äfven för år 1901 anvisa ett belopp af 3,000 kronor, eller samma belopp, som under flere föregående år varit för ändamålet beviljadt. *Utgifvande af historiska handlingar.*

I nyss omförmälda skrifvelse har riksarkivarien hemställt, att jemväl [34.] för år 1901 måtte på extra stat beviljas 1,500 kronor till fortsatt utgifvande genom riksarkivet af »*Svenska riksdagsakter jemte andra handlingar, som höra till statsförfattningens historia under tidehvarfvet 1521—1718*», till stöd hvarför åberopats, att de skäl, som föranledt Riksdagen att för åren 1891—1900 anslå medel för ifrågavarande ändamål, fortfarande ega tillämplighet. På grund häraf tillstyrker jag, att Eders Kongl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att på extra stat för år 1901 anvisa för sagda ändamål ett anslag af 1,500 kronor. *Utgifvande af »Svenska riksdagsakter».*

Nationalmuseum.

[35.] Uti underdånig skrifvelse den 21 september 1899 har intendenten vid *Statens konstindustriella samlingar.* nationalmuseum hemställt om beredande för år 1901 af ett extra anslag af 4,000 kronor för vård, underhåll och tillökning af *statens konstindustriella samlingar*, hvilket anslag jemte det belopp af 1,000 kronor, som af museinämnden kunde anvisas å inflytande förevisningsmedel, intendenten anhållit måtte få användas efter samma fördelning, som senast för år 1900 blifvit faststæld. I denna framställning har museinämnden instämt, dock under uttalande af den önskan, att derest den af nämnden samtidigt gjorda, af mig under punkten I berörda framställning angående förändrad användning af förevisningsmedlen vunne nådigt bifall, fördelningen af de till konstslöjdsamlingen anvisade medel måtte undergå motsvarande förändring.

Såsom den vid behandlingen af frågan om lönereglering för vaktmästarne vid nationalmuseum lemnade redogörelse gifver vid handen, har statskontoret under viss förutsättning hemställt, det Eders Kongl. Maj:t måtte af Riksdagen äska erforderlig förhöjning af 1,100 kronor i det under många år under åttonde hufvudtiteln på extra stat med 4,000 kronor uppförda anslaget för vård, underhåll och tillökning af statens konstindustriella samlingar, och får jag, under åberopande af hvad jag härom yttrat i punkten I, i underdånighet tillstyrka, det Eders Kongl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att för nyss omförmälda ändamål bevilja på extra stat för år 1901 ett anslag af 5,100 kronor.

[36.] Sedan Riksdagen på Eders Kongl. Maj:ts förslag beviljat för hvart *Bevakning af nationalmusei- byggnaden.* och ett af åren 1899 och 1900 ett extra anslag af 2,000 kronor för anordnande af *nattlig bevakning vid nationalmuseibyggnaden*, får jag, med anledning af en utaf nationalmusei intendent i nyss omförmälda skrifvelse gjord framställning, som förordats af museinämnden, i underdånighet tillstyrka, att Eders Kongl. Maj:t ville hos Riksdagen göra framställning om anvisande jemväl på extra stat för år 1901 af ett anslag å 2,000 kronor för berörda ändamål.

[37.] Sedan i anledning af en utaf Eders Kongl. Maj:t gjord framställning *Restaurering af taflor, tillhörande statens i nationalmusei förhörande statens konst-samlingar.* om anslag för restaurering af *taflor, tillhörande statens i nationalmusei förhörande statens konst-samlingar*, i landsortsmuseer och å de kongl. slotten, företrädesvis Gripsholm, be-

finliga konstsamlingar, 1899 års riksdag för berörda ändamål beviljat 25,000 kronor och deraf på extra stat för år 1900 anvisat 5,000 kronor, får jag, med föranledande af nationalmusei intendents i underdånig skrifvelse den 1 oktober 1899 derom gjorda anhållan, tillstyrka, det Eders Kongl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att af det sålunda beviljade anslaget uppföra på extra stat för år 1901 en summa af 5,000 kronor.

I underdånig skrifvelse den 21 september 1899 har intendenten vid nationalmuseum gjort framställning om anslag för *biträde vid vård och tillhandahållande af handtecknings- och gravyrsamlingen i nationalmuseum* [38.]
Biträde vid
handtecknings-
och gravyr-
samlingen
m. m. m. m. och i sådant afseende anført följande.

Enligt gällande förevisningsordning hålles handtecknings- och gravyrsamlingen tillgänglig endast två dagar i veckan, tisdagar och fredagar, men behovet af att här, liksom i kongl. biblioteket och riksarkivet, hålla denna samling öppen alla de hvardagar, då museet i öfrigt vore tillgängligt för allmänheten, vore numera oafvisligt. Besöken i samlingarna hade ej blott öfver hufvud ökats, utan dessa användes också mera än förut till verkliga studier, hvarjemte material härifrån flitigt hemtades till illustrerade arbeten af alla slag, såväl tidskrifter som sjelfständiga vetenskapliga verk. Detsamma gälde konstslöjdsamlingen, som flitigt begagnades, specielt af lärjungar vid de tekniska skolorna. Studiebesöken hade sålunda derstädes under år 1898 uppgått till 545. Vid gravyrsamlingen hade samtidigt 720 nummer (blad, portföljer, volymer) utlemnats till kopiering eller genomseende, och under samma tid hade fotografier tagits af 85 nummer. Ett ytterligare skäl att dagligen hålla handtecknings- och gravyrsamlingen öppen vore, att å tisdagar och fredagar, då musei samtliga afdelningar vore fritt tillgängliga, gravyrsalen, som tillika vore visningssal, öfversvämmades af vanliga besökande, som genom sitt kommande och gående hindrade de studerande, hvarför studierna der påginge under särskildt ogynsamma förhållanden. För att kunna tillhandagå de studerande med nödiga upplysningar och öfvervaka framtagnings och inläggning af blad och portföljer måste sålunda en vetenskapligt bildad tjänsteman, hvars tid deraf fullt upptoges, alla dagar tjenstgöra i samlingen.

Ett annat arbete, för hvars utförande likaledes ökad arbetskraft behöfdes, vore inventarierväsendets fullständigande. Detta gälde i hufvudsak det fullständiga beskrifvandet af samlingens äldre delar, hvilka till en stor del blott vore ofullständigt och summariskt förtecknade och i detta skick på sin tid (1860-talet) öfvertagits af nationalmuseum från f. d. kongl. museum. De omkring 5,000 målningar, hvari ej inberäknad den till om-

kring 4,400 nummer uppgående Dahlgrenska samlingen af miniatyrer, som nu tillhörde staten och vore ställda under nationalmusei myndigheters tillsyn och vård, vore visserligen alla förtecknade, och öfver en del af dem, särskildt öfver de i nationalmuseum befintliga, vore beskrifvande förteckningar upprättade, men dessa beskrifningar behöfde fullständigas och samtliga afdelningar borde samarbetas till ett helt i ett gemensamt hufvudinventarium, hvilket sålunda skulle omfatta f. d. kongl. musei samling, de äldre samlingarna i Gripsholm, Drottningholm och andra kongl. slott, tillväxter 1866—1880 och tillväxter 1880—1899. Af handteckningssamlingen, som i sin helhet räknade omkring 24,000 (23,960) nummer, vore den äldre delen, f. d. kongl. musei samling, med omkring 12,800 nummer, endast summariskt förtecknad med undantag af omkring 2,000 nummer, öfver hvilka en detaljerad beskrifning under senare år upprättats af intendenten. På samma sätt förhölle det sig med gravyrssamlingen, som i sin helhet räknade omkring 91,000 (91,315) nummer, hvaraf den från f. d. kongl. museum härstammande, endast summariskt förtecknade delen utgjorde omkring 50,000 nummer. Den delning af ifrågavarande samling mellan nationalmuseum och kongl. biblioteket, som blifvit verkställd den 13 juli 1866, hade afvenledes vållat åtskillig oreda i katalogväsendet, hvarigenom äldre förteckningars användning väsentligen försvårades. De nummertal, med hvilka man rörde sig inom handtecknings- och gravyrssamlingen, vore, som syntes, så höga, att det ej vore möjligt att utan mångårig öfning i minnet behålla en öfersigt af densamma. Samlingen vore i afscende på vård och bruk närmast jämförlig med en boksamling, der volymerna i regel motsvarades af de enskilda teckningarna och gravyrerna, och den måste såsom en sådan katalogiseras. För att den bekvämt skulle kunna begagnas och vara användbar för de studier, för hvilka den allt mera gjordes till föremål, måste, på sätt vid andra museer, t. ex. i Berlin, vore fallet och nådiga stadgan för nationalmuseum också föreskrefve, öfver densamma upprättas ej blott en accessionskatalog, i hvilken föremålen infördes i den ordning de inkomme i samlingen, utan äfven nominalkataloger, der uppslagsordet vore vederbörande konstnärs namn, samt realkataloger, der uppslagsordet angäfve bladets innehåll. Denna senare vore af synnerlig vigt, när det vore ett porträtt, som framställdes, men äfven när det gälde ett konstindustriellt föremål, ett arkitekturverk, en utsigt o. d., som eftersöktes. En början till en porträttkatalog vore visserligen gjord i nationalmuseum, men mycket återstode att göra.

Vidare kräfde likaledes samlingarna å de kongl. slotten, i rundt tal omkring 3,000 nummer, en ständig och ökad tillsyn; särskildt gälde detta

Gripsholm, hvars synnerligen dyrbara porträttsamling hvarje år tillväxte, der omflyttningar till följd häraf ej sällan förekomme och der det ofta gälde att besvara med anledning af der befintliga porträtt gjorda frågor eller att verkställa fotograferingar. För dessa arbeten måste direkt eller indirekt nationalmusei tjänstemän anlitas. För bestämmande och beskrifning af vissa delar af samlingen, t. ex. samlingen af egyptiska förnsaker och samlingen af antika vaser, men äfven för äldre skulpturer, teckningar och dylikt kräfdes stundom anlåtande af specialister inom eller utom landet, för hvilkas arbete någon, om ock ringa, ersättning borde kunna beredas.

För nu uppräknade arbeten vore den ordinarie tjänstemannapersonalen, bestående af tre personer, ingalunda tillräcklig, alldenstund deras tid väsentligen måste upptagas af de löpande göromålens skötande. Dit hörde förande af accessionskatalogen öfver de olika samlingarna, hvilket arbete verkställdes af intendenten i fråga om handtecknings- och gravyrsamlingen samt af de båda amanuenserna beträffande tafvel- och skulptursamlingen samt konstslöjdsamlingen, ett ej ringa arbete, då samlingarnas totaltillökning från år 1880, när de nuvarande tjänstemännen anställdes, och till slutet af år 1898 vore nära 36,000 nummer eller i rundt tal 36 procent af numerären i dess helhet, på sätt en intendentens skrifvelse bilagd tabell utvisade. Särskildt vore det omöjligt för intendenten att framtaga och tillhandahålla efterfrågade handteckningar och gravyrer, då hans tid till en stor del upptoges af administrativa göromål och rådfrågningar. Till de löpande göromålen hörde vidare verkställande af och tillsyn öfver nödiga omflyttningar och gallringar, utgifvande af kataloger och skötande af musei numera ej obetydliga förlagsverksamhet, tillsyn öfver det alltjemt växande biblioteket och vård af den betydande materiel, som för samlingarnas exponerande och underhåll vore behöflig, såsom skåp, montrar, ramar, piedestaler, kataloger, portföljer m. m., skriftligt eller muntligt besvarande af i tjensten ingångna synnerligen talrika förfrågningar samt den officiella brevexlingen. Den tid, som sålunda för de ordinarie tjänstemännen kunde blifva öfrig för att medhinna ett mera vetenskapligt bearbetande och ett mera ingående studium af samlingarna, hvartill dessas dyrbarhet och rikhaltighet borde gifva och gäfve anledning, måste således blifva alltför ringa, hvilket ur flere synpunkter vore att beklaga. Att museitjänstemännen icke dess mindre sökt efter förmåga fylla äfven denna pligt, torde framgå af de förteckningar på utgifna arbeten, som åtföljde årsberättelserna, hvilka sedan år 1881 föreläge i tryck.

Af nu omförmälda förhållanden ansåge intendenten framgå, att en ej

ringa del af de för samlingarnas vård och bearbetning nödvändiga göromålen icke af de ordinarie tjänstemännen kunde medhinnas; men det vore dessutom af stor vikt att vid en så betydande institution som nationalmuseum hafva att tillgå vetenskapligt bildade, med göromålen och samlingarna förtrogha personer, hvilka i händelse af förfall för de ordinarie tjänstemännen kunde träda i deras ställe och utan afbrott fortsätta museiarbetet. Till arfvoden åt extra ordinarie tjänstemän funnes för närvarande på musei stat anvisade 1,200 kronor, hvilka fördelats på två extra ordinarie tjänstemän med resp. 800 och 400 kronor årligen. Den äldre af dessa vore anställd sedan år 1886. Härtill komme 450 kronor till vikariatsersättning. Att på dessa villkor kunna ålägga en extra ordinarie tjänsteman full daglig tjänstgöring torde knappast kunna ifrågasättas. Utom dessa två hade under de senare åren tre extra tjänstemän utan särskildt arvode tidtals arbetat vid musei samlingar.

I sammanhang härmed erinrade intendenten, att vid kongl. biblioteket, som egde ordinarie tjänstemän af tre grader, medan nationalmuseum blott egde tjänstemän af två grader, funnes disponibla för motsvarande ändamål 7,500 kronor, vid statens historiska museum omkring 4,200 kronor och vid riksarkivet 7,500 kronor.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt hemställde intendenten om beredande af ett extra anslag för år 1901 till belopp af 2,500 kronor för biträde vid vård och tillhandahållande af handtecknings- och gravyrsamlingen äfvensom för den vetenskapliga bearbetningen af särskildt äldre delar af samlingarna.

Nationalmusei nämnd, som till Eders Kongl. Maj:t öfverlemnadt ifrågasvarande framställning, har dervid förklarat sig till alla delar instämma i densamma.

Då det genom den af intendenten vid nationalmuseum i frågan lemnade utredning synes mig vara ådagalagdt, att vid museum kräfves ett ökad antal arbetskrafter, som lämpligen torde böra anskaffas på det sätt museimyndigheterna antydt, hemställer jag, det Eders Kongl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att för biträde vid vård och tillhandahållande af handtecknings- och gravyrsamlingen äfvensom för vetenskaplig bearbetning af samlingarna på extra stat för år 1901 anvisa ett belopp af 2,500 kronor.

Lifrustkammaren.

I underdånig skrifvelse den 27 sept. 1899 har dåvarande t. f. före- [39.]
 ståndaren för lifrustkammaren hemställt, att Eders Kongl. Maj:t, i likhet ^{Tillsyn, under-}
 med hvad under många år skett, tacktes jemväl för år 1901 af Riksdagen ^{håll och vård}
 äska ett extra anslag af 5,800 kronor för ^{af samlin-} *tillsyn, underhåll och vård af*
lifrustkammarens samlingar; och har nationalmusei nämnd instämt i denna ^{garna m. m.}
 hemställan. Vidare har nämnden i underdånig skrifvelse den 3 november
 1899 anhållit, det Eders Kongl. Maj:t behagade hos Riksdagen begära så
 stor förhöjning å extra anslaget för lifrustkammaren, att dess förste och
 andre vaktmästare, hvilka aflönades, den förra med 750 kronor och den
 senare, tillika eldare, med 800 kronor, kunde erhålla samma löneförmåner,
 som kunde komma att beviljas konstafdelningens vaktmästare med daglig
 tjenstgöring.

Öfver sistberörda framställning har statskontoret den 14 november
 1899 afgifvit infordradt utlåtande och dervid, under erinran om hvad
 statskontoret, på sätt jag förut omnämnt, yttrat i fråga om löneförbättring
 för de vaktmästare med daglig tjenstgöring, som vore anställda vid den
 med extra ordinarie statsanslag uppehållna konstslöjdafdelningen, vidare
 anfört, att då jemväl lifrustkammarens utgifter helt och hållet bestriddes af
 anslag å extra stat, beträffande de vaktmästare, som der vore anstälde,
 gälde enahanda skäl mot desses fulla likställande med öfriga vaktmästare
 i hufvudstaden. Deremot ville det synas statskontoret, som om deras af-
 löningsförmåner borde, i likhet med vaktmästarnes i nationalmusei konst-
 slöjdafdelning, utgå med 800 kronor om året. Då emellertid den ene af
 dessa vaktmästare, enligt hvad förut omförmäls, redan undfinge detta
 arfvodesbelopp och det icke torde saknas möjlighet för nationalmusei
 nämnd att vid fördelningen af de medel, som af extra statsanslag och
 förevisningsmedel vore tillgängliga för bestridande af kostnader för bevaknings-
 göromål, bereda den andre, nu med 750 kronor aflönade vaktmästaren en
 förhöjning i arfvodet till 800 kronor, funne statskontoret sig icke böra
 tillstyrka aflåtande af nådig proposition till Riksdagen om förhöjning för
 nu ifrågakomna ändamål i det för lifrustkammaren anvisade extra stats-
 anslag.

Med anledning af hvad sålunda förekommit tillstyrker jag i under-
 dånighet, det Eders Kongl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att för tillsyn,
 underhåll och vård af lifrustkammarens samlingar på extra stat för år
 1901 bevilja ett anslag af 5,800 kronor.

Domkapitlens expeditioner.

[40.] För att åt *tjenstemännen* vid domkapitlens expeditioner bereda *löneförbättring* under år 1901 i likhet med föregående år, erfordras anslag till oförändradt belopp; och får jag fördenskull i underdånighet tillstyrka framställning till Riksdagen derom att för berörda ändamål måtte på extra stat för år 1901 anvisas 3,716 kronor.

Löneförbättring åt tjenstemännen vid domkapitlens expeditioner.

[41.] I yttranden den 14 januari och den 26 april 1895 till statsrådsprotokollet erinrade dåvarande departementschefen derom att år efter år, för tillgodo-seendet af oafvisliga behof vid *domkapitlens expeditioner*, i domkapitlens expeditionskassor uppstått betydande brister, för hvilkas betäckande från åttonde hufvudtiteln medel tillgångar icke kunnat beredas, och att vid sådant förhållande icke funnits någon annan utväg än att låta dessa brister till de belopp, hvartill de efter granskning i kammarrätten befunnits uppgå, hufvudsakligen gäldas genom medel, som på nådig befallning af statskontoret förskotterats. År efter år hade sedermera dessa förskott af Riksdagen ersatts, och för betäckande af dylika brister för de år 1892 närmast föregående åren beviljades på nådig framställning vid samma 1895 års riksdag ett belopp af 10,245 kronor 56 öre.

Naturligtvis var detta tillvägagångssätt att genom nödtvungna förskott betäcka uppkommande, oundvikliga brister i hög grad oegentligt; och sedan Eders Kongl. Maj:ts till omförmälda riksdag aflåtua nådiga proposition om löneroglering för domkapitlens tjenstemän och betjente, hvilken proposition jemväl afsåg afhjelpande af det angifna missförhållandet, af Riksdagen förkastats, afläts omedelbarligen särskild proposition om anvisande på extra stat för år 1896 af 5,000 kronor för betäckande intill sistnämnda belopp af brister i domkapitlens expeditionskassor i den mån de anmälades och till siffran i behörig ordning fastställdes. Den motivering, som föranledde Eders Kongl. Maj:ts ifrågavarande framställning, återfinnes i dåvarande departementschefens yttrande till statsrådsprotokollet den 26 april 1895 och visar, att för beloppets bestämmande till 5,000 kronor då endast kunde läggas till grund en temligen approximativ beräkning. I detta yttrande anföres, dels att expeditionskassornas utgifter — som utgjordes af kostnader för vaktmästare, för skrifmaterialier och dylikt samt endast med några tiotal kronor för aflöning åt tjenstemän — för så vidt domkapitlen skulle kunna såsom embetsmyndigheter fungera, vore oeftergifliga, dels ock att bristen

under år 1892 ökats med 4,868 kronor 23 öre och under år 1893 med ytterligare 4,651 kronor 56 öre, siffror som dock af departementschefen ansågos vara lägre än de belopp, som för framtiden antoges komma att motsvara bristernas årliga ökning, af den anledning att vissa af de bidrag, som dittills från annat håll än staten utgått, vore af beskaffenhet att icke med säkerhet kunna påräknas, samt att ärendenas antal hos domkapitlen företedde eu gifven ökning.

Det å extra stat sålunda åskade beloppet 5,000 kronor blef af Riksdagen beviljad, och har samma belopp vid riksdagarne 1896, 1897, 1898 och 1899 år efter år beviljats för betäckande af brister, uppkomna före år 1897. Från och med sistnämnda år har ett ordinarie anslag af 5,500 kronor uppförts å åttonde hufvudtiteln under rubriken »domkapitlens expeditioner» till förstärkande af domkapitlens expeditionskassor, och har detta anslag för hvart och ett af åren 1897—1900 mot redovisningsskyldighet fördelats på vederbörande domkapitel med belopp, vexlande från 180 till 1,000 kronor. Huruvida detta ordinarie anslag skall visa sig tillräckligt för att dermed förekomma vidare brister i expeditionskassorna, är visserligen, på sätt som vid dess åskande befarades, i hög grad tvifvelaktigt; men innan ytterligare erfarenhet vunnits, synes mig förhöjning i detta ordinarie anslag ej böra ifrågasättas. Af de utaf Riksdagen beviljade nyssnämnda extra anslagen, hvarom nu är fråga, hafva, sedan de anmälda bristernas belopp blifvit efter granskning i kammarrätten till siffran fastställda, intill denna dag af Eders Kongl. Maj:t anvisats tillsammans 25,197 kronor 49 öre, deraf under år 1899 under förskottstitel 5,197 kronor 49 öre, af hvilket förskott 5,000 kronor komma att ersättas af det för år 1900 beviljade extra anslaget.

Ej blott för betäckande af ännu återstående före år 1897 uppkommen brist i expeditionskassorna, utan än mera för tillgodoseendet af andra oafvisliga behof vid domkapitlen synes mig nödvändigt att söka hos Riksdagen utverka ett fortfarande utgående af detta extra anslag för år 1901. De till de ecklesiastika konsistorierna för närvarande utgående och på dessa myndigheter af Eders Kongl. Maj:t fördelade statsanslag äro så knappt tillmätta, att hvarken någon öfverflyttning af medel från det ena till det andra konsistoriet kan ega rum eller för de särskilda konsistorierna finnes något att för tillfälliga utgifter vid konsistoriet disponera utöfver hvad direkt anvisats för expeditionens oundgängliga behof. Jag vill härvid erinra om huruledes, sedan den del af lönen till konsistorievaktmästaren i Strengnäs, som tillförene bestridts från dervarande s. k. stiftskassa, den 1 maj 1898 enligt beslut af stiftets prestmöte upphört att derifrån utgå, man måst såsom ersättning för ecklesiastikåren 1898—1899 och 1899—1900

till nämnde vaktmästare för omförmälda mistade löneinkomst af 241 kronor 18 öre årligen låta dessa belopp af statskontoret förskottas. Härmed kan komma att fortfara i flere år och otvifvelaktigt skola ock flere sådana bidrag, som hittills frivilligt erlagts, komma att upphöra. Skulle det ifrågavarande extra anslaget beviljas, så bör ock dermed kunna bestridas vissa tillfälliga utgifter, som äro af den beskaffenhet, att staten icke gerna kan undandraga sig deras gäldande. Äfvenledes torde detta anslag, intilldess noggrannare erfarenhet vunnits, om en förhöjning i det omförmälda ordinarie anslaget till förstärkande af domkapitlens expeditionskassor blir oundviklig, böra få anlitas för betäckande af vissa mindre brister, som efter år 1897, såsom det synes mera tillfälligtvis, uppstått i expeditionskassorna och hvarom framställning från några domkapitel redan gjorts.

På grund af hvad jag sålunda anført, hemställer jag, att Eders Kongl. Maj:t tacktes på extra stat för år 1901 af Riksdagen äska ett belopp af 5,000 kronor att användas för betäckande af brister i domkapitlens expeditionskassor samt för oförutsedda, oundgängliga behof vid deras expeditioner.

Universitetet.

[42.] På derom af vederbörande gjord framställning tillstyrker jag, att Eders Kongl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att, i likhet med hvad för *Lärare i finsk-ugriska språk i Upsala.* åren 1899 och 1900 egt rum, till arfvode åt en lärare vid universitetet i Upsala, som kan finnas villig och lämplig att derstädes meddela *undervisning i finsk-ugriska språk*, särskildt lappska och finska, på extra stat för år 1901 bevilja ett anslag af 2,500 kronor.

[43.] Sedan Riksdagen, som år 1888 på Eders Kongl. Maj:ts framställning beviljade medel för anställande under sex år vid universitetet i Upsala af *Universitetslektorer i* tyska, franska och engelska språken, år 1894 till enahanda ändamål för ytterligare sex år beviljat 36,000 kronor, har af detta anslag för hvartera af åren 1895—1900 anvisats 6,000 kronor till anställande vid universitetet af lektorer i nämnda språk. Hela anslaget är således nu anvisadt. Med anledning deraf hafva vederbörande akademiska myndigheter gjort framställning om utverkande af fortfarande anslag för ändamålet och dervid, under åberopande att erfarenheten ådagalagt lämpligheten och nödvändigheten af dylika lektorers fortsatta anställande vid universitetet, begärt anslagets uppförande å ordinarie stat; och har i öfrigt

till stöd för framställningen hänvisats till hvad som anfördes till förmån för fortsatt anslag år 1894.

Med anledning af den gjorda framställningen får jag, som till fullo uppskattar lektorsinstitutionens värde för de moderna språkstudiernas framgångsrika bedrifvande vid universitetet, men anser, att anslaget tills vidare bör bibehållas som extra, i underdånighet tillstyrka, att Eders Kongl. Maj:t tacktes till Riksdagen göra framställning derom, att för anställande under ytterligare sex år vid universitetet i Upsala af lektorer i tyska, franska och engelska språken må beviljas ett anslag af 36,000 kronor och deraf på extra stat för år 1901 anvisas ett belopp af 6,000 kronor.

Vid de senaste riksdagarne hafva beviljats extra anslag af 1,000 kronor [44.] för uppehållande af *undervisningen och examinationen i geografi* vid universitetet i Upsala. Då de förhållanden, som påkallat detta anslag, äro oförändrade, får jag i underdånighet hemställa, det Eders Kongl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen att för berörda ändamål anvisa på extra stat för år 1901 enahanda belopp eller 1,000 kronor. Undervisningen i geografi i Upsala.

Det under en följd af år till arfvoden åt *extra ordinarie amanuenser vid universitetsbiblioteket i Upsala* beviljade extra anslag å 2,500 kronor har för år 1900 blifvit höjdt till 3,500 kronor. I enlighet med vederbörandes framställning hemställer jag, att Eders Kongl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att till dylika arfvoden jemväl för år 1901 bevilja ett extra anslag af 3,500 kronor. Universitetsbiblioteket i Upsala.

Upsala universitets museum för bildande konst, hvilket enligt den för museet utfärdade stadga såsom en akademisk institution i främsta rummet bör afse undervisningen i konsthistoria, utgöres enligt samma stadga af: a) målningar i olja, vattenfärg och krita, b) handteckningar och gravyrer, c) marmor-, brons- och gipsaffbildningar efter antika och moderna skulpturverk, d) fotografier, litografier, xylografier, hufvudsakligen efter arkitektoniska konstverk. För ifrågavarande museum finnes i den för universitetet gällande stat af den 13 november 1885 upptaget ett anslag af 300 kronor till materiel. Inköp af konsthistorisk undervisningsmateriel. [46.]

Uppenbart är, att detta anslag ej förslår till att i någon väsentlig mån öka museets samlingar. Institutionens prefekt, professorn J. H. E. Schück, har därför väckt fråga om ett statsanslag för en gång till inköp för museets räkning af *konsthistorisk undervisningsmateriel*. I afseende härå har af honom till humanistiska sektionens protokoll anförts hufvudsakligen följande:

En del af materiellanslaget till museet erfordrades naturligen för sjelfva museisamlingens vidmagthållande, lokalens vård, uppvärmning m. m. Återstoden användes för den konsthistoriska undervisningens upprätthållande. I första rummet måste för detta ändamål inköpas nödiga böcker och tidsskrifter. Genom dessa inköp hade sammanbragts ett litet bibliotek af något öfver 150 volymer, ett antal, som i anseende till den dithörande litteraturens dyrbarhet ej kunde anses ringa. Vidare måste egentlig undervisningsmateriel anskaffas, alltså sådana afbildningar af kontverk, hvilka erfordrades såsom åskådningsmateriel vid föreläsningar och lärjungarnes examensstudier. Af dylika afbildningar hade öfverallt, der konsthistoriska studier idkades, samlingar anlagts. Det vore uppenbart, att utan dem all konsthistorisk undervisning blefve lika omöjlig, som ett kemiskt studium utan laboratorium eller ett botaniskt utan växtsamlingar. Föreläsningar öfver konstverk, hvilkas utseende den studerande icke kände, lemnade honom naturligen ingen behållning; och för läraren vore det hardt när omöjligt att föreläsa öfver konstens utveckling, då han ej kunde illustrera sitt föredrag med någon åskådningsmateriel. Vore läraren icke tecknare, framstode omförmälda olägenhet än starkare. Hvad Upsala universitets konstmuseum anginge, egde detsamma endast en mindre samling undervisningsmateriel af nu angifven art. Att denna samling hittills fått stå tillbaka för de öfriga kraf, som ställdes på materiellanslaget, berodde ej blott på bildernas dyrbarhet, utan äfven på de äldre reproduktionssättens brister. Nyare etsningar och gravyrer hade naturligen på grund af bristande medel alls icke kunnat inköpas. Det fotografiska reproduktionssättet åter hade länge varit så föga utveckladt, att man dragit i betänkande att nedlägga kostnader på inköp af dess alster, hvilka både gäfvade en dålig föreställning om originalen och dessutom efter någon tid lätt utplånades. Under de senare åren hade emellertid den fotografiska konsten vunnit en sådan utveckling, att bilderna numera kunde sägas på ett fullt nöjaktigt, ofta rent af förträffligt, sätt återgifva originalen, och genom nyare metoder hade också hållbarheten högst betydligt ökats.

Med hänsyn härtill och i anseende till de fotografiska reproduktionernas jämförelsevis billiga pris har prefekten ansett, att man i allmänhet kan begränsa sig till inköp af dylika för ökande af konstmuseets undervisningsmateriel. För ändamålet har han, med ledning af för honom tillgängliga försäljningskataloger från Bruchman i München, Alinari i Florens, Photographische Gesellschaft i Berlin, Paul Robert i Paris m. fl., beräknat ett belopp af 6,500 kronor vara erforderligt. Huru denna summa förslagsvis skulle användas, angifves i en af prefekten lemnad särskild specifikation sålunda:

Antik skulptur	kr. 1,800: —
Italiensk målarekonst	» 1,000: —
Italiensk skulptur	» 400: —
Italiensk arkitektur	» 500: —
Tysk målarekonst	» 500: —
Tysk arkitektur	» 300: —
Flandrisk och holländsk målarekonst	» 1,000: —
Fransk och engelsk arkitektur	» 700: —
Franskt måleri och skulptur	» 300: —
Summa kr. 6,500: —	

Enligt hvad af prefektens förutnämnda skrifvelse inhemtas, har af enskild person skänkts ett belopp af 1,000 kronor såsom bidrag till denna summas betäckande. Då vidare ett belopp af 500 kronor skulle kunna för ändamålet tillskjutas ur museikassans behållning — hvilken vid 1898 års slut utgjort 568 kronor 24 öre — erfordrades till nyssnämnda summas betäckande ett belopp af 5,000 kronor. Detta belopp hade prefekten förgäfvets sökt att erhålla från universitetets reservfond. Det återstode således endast att för ifrågavarande inköp söka utverka ett extra statsanslag å samma belopp.

Med anledning af prefektens härom gjorda framställning har derefter det akademiska konsistoriet, i enlighet med humanistiska sektionens tillstyrkan, hemställt om beredande af det för ändamålet erforderliga statsanslaget; och kanslern för rikets universitet har särskildt framhållit önskvärdheten af att detta anslag blefve beviljad.

Hvad prefekten anfört om behovet af tillräcklig åskådningsmateriel för den konsthistoriska undervisningen vid universitetet i Upsala synes mig icke kunna jäfvas. Då, såsom lätt inses, konstmuseets materielanslag icke förslår till att bekosta en så anseelig ökning af dess samlingar, som nu ifrågasatts, och universitetet ej heller i öfrigt eger nödiga medel för ändamålet, lär staten icke böra undandraga sig att tillskjuta hvad som, enligt hvad nyss nämnts, erfordras till fyllande af det utaf prefekten beräknade beloppet.

Jag tillstyrker fördens skull, det Eders Kongl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att till inköp af konsthistorisk undervisningsmateriel, att införlifvas med Upsala universitets museum för bildande konst, på extra stat för år 1901 anvisa ett belopp af 5,000 kronor.

[47.] Ut i den till 1899 års riksdag aflåtna nådiga proposition angående statsverkets tillstånd och behof framlade Eders Kongl. Maj:t för Riksdagen *Nybyggnader m. m. vid akademiska sjukhuset i Upsala.* förslag att till fyllande af den summa, som beräknats för till- och ombyggnader samt dermed förbundna förbättringar vid *akademiska sjukhuset i Upsala*, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med bifogade ritningar och förslag, bevilja ett anslag af 293,835 kronor och deraf på extra stat för år 1900 anvisa ett belopp af 150,000 kronor; hvaremot och då, på sätt i det till ärendet hörande statsrådsprotokoll erinrades, förhöjning i årsanslaget till akademiska sjukhuset skulle blifva erforderlig först sedan byggnadsarbetena fullbordats, framställning derom icke ansågs för det dåvarande böra göras.

Riksdagen, som i betraktande af de kostnader, hvilka länen i allmänhet måste vidkännas för uppförande och underhåll af sjukhus, ansåg billigheten fordra, att, derest akademiska sjukhuset fortfarande såsom hittills tillika skulle vara Upsala läns sjukhus, länet i väsentligen högre grad än som af Eders Kongl. Maj:t föreslagits borde deltaga i kostnaderna för dess utvidgning, samt derjemte ansåg sig böra med afseende å sjukhusets årliga driftkostnader föreslå vissa förändringar i det uti förutnämnda statsrådsprotokoll delvis intagna, af landstinget för dess del godkända kontrakt emellan landstinget och universitetet i Upsala, hvilka förändringar Riksdagen jemväl ansåg böra uppställas såsom villkor för statsanslaget, beviljade för ifrågavarande ändamål ett anslag af 201,188 kronor och anvisade deraf på extra stat för år 1900 ett belopp af 150,000 kronor, dock under villkor:

att från Upsala läns landstingsområde för enahanda ändamål beviljades 200,000 kronor antingen såsom anslag eller, efter öfverenskommelse med universitetet, i form af räntefritt lån;

att, sedan för sjukvården användts dels de inkomster, öfver hvilka sjukhuset disponerade, och dels de afgifter, som landstingsområdet enligt förut omförmälda, af landstinget antagna kontraktsförslag vore skyldigt erlägga, staten och landstinget till täckande af derutöfver gående kostnader för vården af sjuke från landstingsområdet bidroge med hälften hvardera; samt

att landstinget för underhåll af sjukhusets byggnader lemnade ett årligt bidrag af 1,000 kronor.

Dessutom förklarade Riksdagen, att, derest landstinget skulle, på sätt Riksdagen föreslagit, tillförbindas att till väsentlig del såväl bekosta sjukhusets byggnader och deras underhåll som ock deltaga i sjukhusets driftkostnader, billigheten jemväl syntes fordra, att landstinget tillerkändes

rättighet att genom insättande i sjukhusets direktion af halfva antalet direktionsledamöter öfva inflytande på sjukhusets förvaltning.

Sedan Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Upsala län på grund af nådig remiss anmodat länets landsting att afgifva underdånigt yttrande i fråga om de vid anslaget sålunda fästade villkor, har Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande jemte eget, den 21 sistlidne oktober afgifvet underdånigt utlåtande, öfverlemnadt 1899 års landstings underdåniga yttrande i ämnet tillika med de tryckta landstingshandlingarna och transsumt af landstingets protokoll, utvisande, bland annat, att landstinget beslutit ställa sig Riksdagens omförmälda villkor till efterrättelse på det sätt, att landstinget såsom bidrag till kostnaderna för ifrågavarande till- och ombyggnader anslagit ett belopp af 200,000 kronor att, enligt af det större akademiska konsistoriet vid Upsala universitet till landstinget gjord framställning, utgå i form af räntefritt lån, samt i öfrigt med allenast den ändring att landstinget till högst 7,500 kronor årligen fixerat det bidrag, som skulle ifrågakomma att utgå från landstingsområdet för täckande af den brist, hvilken kunde uppstå i kostnaderna för vården af sjuke från landstingsområdet, sedan tillgängliga inkomster dertill blifvit använda. Till en närmare redogörelse för innehållet i landstingets beslut skall jag strax återkomma.

Efter nådig remiss har sedermera kanslern för rikets universitet dels i ärendet hört vederbörande vid Upsala universitet, dels ock den 24 sistlidne november deri afgifvit infordradt underdånigt utlåtande; och hafva dervid så väl större akademiska konsistoriet, direktionen för det akademiska sjukhuset och universitetets drätselnämnd som ock universitetskanslern uttalat sig till förmån för landstingets förslag. Den sistnämnde har sålunda, i likhet med konsistoriet och drätselnämnden, hemställt, att till 1900 års riksdag måtte aflåtas nådig proposition om bifall till landstingets föreliggande förslag och att följaktligen den brist, som möjligen kunde uppstå i kostnaderna för vården af sjuke från landstingsområdet, sedan tillgängliga inkomster dertill blifvit använda, skulle täckas af statsmedel, i den mån ersättning till densammas betäckande ej komme att af landstinget utgå.

Då berörda af landstinget vidtagna, mindre väsentliga jemkning i de utaf Riksdagen för beviljande af ifrågavarande anslag uppställda villkor föranleder dertill, att denna anslagsfråga bör ånyo föreläggas Riksdagen, får jag, i syfte att närmare belysa det sålunda föreliggande spörsmålet, i hvad mån staten skulle, under förutsättning af bifall till landstingets förslag, komma att bidraga till de blifvande årliga driftkostnaderna vid sjukhuset, underdånigst erinra och meddela följande.

År 1895 afgafs till Upsala läns landsting af en för ändamålet tillsatt komité förslag till kontrakt mellan landstinget och universitetet, innehållande bland annat:

i § 1, att universitetet skulle tillhandahålla landstinget minst 170 sjuksängar, hvaraf omkring 14 i isoleringspaviljongen och minst 25 å kurhusafdelningen, samt »fullgöra alla de skyldigheter och förbindelser, af hvad beskaffenhet de vara må, som enligt nu gällande eller framdeles blifvande författningar åligga länets lasarett och kurhus»;

i § 4, att för den sjukvård, universitetet lemnade för länets räkning, universitetet skulle i ersättning erhålla 1 krona 35 öre för hvarje af de första 33,000 sjukdagarne — hvilken ersättning skulle utgå för hvarje år, äfven om det verkliga antalet sjukdagar för året understeg detta tal — och 1 krona 50 öre för hvarje af de öfverskjutande sjukdagarne under året;

i § 6, att landstinget skulle till sjukhusbyggnadernas underhåll bidraga med 1,000 kronor årligen;

i § 7 — jemte stadganden derom, att länet skulle mot inteckning i sjukhusets byggnader lemna universitetet ett räntefritt lån å 107,353 kronor 64 öre, så att landstingets hela i sjukhuset intecknade fordran skulle belöpa sig till 150,000 kronor — att en af fem ledamöter bestående nämnd skulle afgöra vissa frågor vid ett eventuellt upphörande af universitetets och landstingets gemenskap i sjukhuset;

i § 13, att kontraktet skulle gälla i fyrtio år; samt

i § 14, att vid slutet af hvar femårsperiod, om endera parten det önskade, en komité skulle tillsättas, bestående af sex personer, tre valda af det större akademiska konsistoriet och tre af landstinget, hvilken komité det ålåg att för universitetet och landstinget framlägga förslag till de ändringar i kontraktet, hvilka af förhållandena påkallades, utan att dock de i §§ 1 och 7 angifna hufvudgrunder rubbades.

»Enas», hette det vidare i förslagets § 14, »icke universitetet och landstinget om hvad sålunda föreslagits, hänskjutes frågan till afgörande af en nämnd, så sammansatt som i § 7 föreskrifves.»

Landstinget antog genom beslut den 18 september 1895 för sin del förslaget till kontrakt, ehuru med följande förändringar, nemligen att § 6 uteslöts och att i § 14 sista punkten »Enas icke — — — föreskrifves» likaledes uteslöts; hvarjemte landstinget dels tillfogade, att de föreslagna byggnaderna skulle af universitetet uppföras inom tre år efter det förslaget blifvit af vederbörande myndigheter stadfästadt, dels ock beslöt, att gällande aftal emellan landstinget och universitetet skulle upphävas samt i stället det sålunda af landstinget antagna kontraktet träda i tillämpning från och med den 1 januari året efter det ifrågavarande byggnadsarbeten

fullbordats; och skulle det bestående aftalet angående sjukvården å akademiska sjukhuset i hvad på landstinget ankomme ega bestånd till dess det antagna kontraktet kunde träda i tillämpning.

Den 20 september 1898 beslöt landstinget, bland annat, med föranledande af en utaf det större akademiska konsistoriet gjord framställning och en inom landstinget väckt motion, att dess i sjukhusfrågan den 18 september 1895 fattade beslut skulle fortfarande ega giltighet, dock med vilkor, att svar å landstingets anbud från universitetet afgåfves före den 1 juli 1899, äfvensom, på hemställan af konsistoriet, att förutnämnda af 1895 års landsting ur kontraktet uteslutna moment: »Enas icke — — — föreskrifves» finge i vederbörande paragraf åter insättas.

I nära öfverensstämmelse med nu omförmälda mellan landstinget och universitetet preliminärt upprättade nya kontrakt har, på sätt ock inhemtas af förutnämnda vid 1899 års statsverksproposition fogade statsrådsprotokoll, landstingets ersättningsskyldighet under de senare åren utgjorts.

Till 1899 års landsting öfverlemnade det större akademiska konsistoriet, med anledning af samma års riksdags beslut i frågan, dels förslag till deraf påkallade ändringar i nyssnämnda kontrakt, med anhållan att landstinget behagade för sin del godkänna desamma under förutsättning att berörda af Riksdagen fattade beslut komme att vinna Eders Kongl. Maj:ts stadfästelse, dels ock en med hänsyn till sjukhusets räkenskaper för år 1898 verkställd beräkning af den andel i eventuel brist, som med tillämpning af Riksdagens beslut skulle kunna belöpa på landstinget. Med afseende särskildt å de erforderliga tilläggen till § 4 i kontraktet framhöll konsistoriet, att något annat sätt för bestämmandet af fördelningen af omförmälda kostnader för landstingsområdets sjukvård icke syntes konsistoriet möjlig eller lämpligen kunna åstadkommas, än att direktionen för det akademiska sjukhuset, som enligt Riksdagens uttalade mening för framtiden skulle bestå af lika många ledamöter från landstinget som från universitetet, erhöile uppdrag att med ledning af hvarje års räkenskaper uppgifva, huru stort belopp af möjligen uppkommen brist skulle kunna anses föranledt af kostnader för vården af sjuke från landstingsområdet och sålunda i enlighet med Riksdagens beslut borde till hälften af landstinget betalas. De inkomster, som sjukhuset nu disponerade, landstingets afgifter oberäknade, och som enligt Riksdagens beslut skulle i och för sjukvården användas, vore: a) statsanslag 1,000 kronor till materiel och 2,500 kronor för vård af fattige sjuke från andra län; b) afkastning af donationer, hvilken enligt en vid konsistoriets skrifvelse i ännu fogad bilaga uppginge till 8,807 kronor 85 öre; c) åtskilliga andra anslag enligt universitetets stat, hvori bland annat inginge afgifter af sjuke, vårdade å enskilda rum, samt af

sådana sjuke från andra län, vårdade å allmänt rum, för hvilkas vård landstinget ej svarade; samt d) särskildt bidrag till barnbördsafdelningen. Med vissa af de särskilda inkomsttitlarne vore emellertid förbundna förpligtelser för sjukhuset att bestrida med dem afsedd sjukvård.

Enligt den af konsistoriet verkställda beräkningen, hvilken dock icke vore afsedd att ligga till grund för de ändrade förhållanden, som för framtiden till följd af sjukhusets utvidgning komme att inträda, utan endast vore afsedd att utgöra en ledning för bedömandet af huru kostnaderna under nuvarande faktiska förhållanden skulle beräknas och landstinget påföras, skulle, med en beräknad inkomstsumma af 107,268 kronor, hvaraf 46,734 kronor bidrag från landstinget och 33,423 kronor 85 öre legosängsmedel af betalande patienter, och en beräknad utgiftssumma af 110,754 kronor 73 öre, den del af bristen, som motsvarade kostnaderna för vården af sjuke från landstingsområdet, blifva omkring 2,970 kronor, hvaraf landstinget skulle ersätta hälften eller 1,485 kronor.

Det af konsistoriet framlagda förslaget till kontrakt blef, med tillägg af bestämmelse om förutberörda maximibelopp af 7,500 kronor för landstingets årliga fyllnadsbidrag, den 20 september 1899 af landstinget för dess del i hufvudsak godkändt att träda i tillämpning från och med den 1 januari året efter det omförmälda byggnadsarbeten fullbordats. Jemte bibehållande af § 1 oförändrad och med införande i § 7 af beloppen 200,000 kronor i stället för 107,353 kronor 64 öre samt 242,646 kronor 36 öre i stället för 150,000 kronor, tillfogades sålunda en ny paragraf af innehåll, att landstinget bidroge till sjukhusbyggnadernas underhåll med ett belopp af 1,000 kronor årligen samt gafs åt § 4 följande lydelse:

»§ 4.

»För den sjukvård, som vid akademiska sjukhuset för länets räkning vare sig å lasarett- eller kurhusafdelningen besörjes, ersätter länet universitetet med en afgift af en krona trettiofem öre för hvarje inom antalet trettiotretusen (33,000) dagar fallande sjukdag — hvilken ersättning utgår för hvarje år, äfven om det verkliga antalet sjukdagar för året understiger detta tal — samt en krona femtio öre för hvarje sjukdag, som öfverskjuter nämnda antal (33,000).

»Sedan för sjukvården användts dels möjliga behållningar från föregående räkenskapsår, dels de inkomster, som tillkomma sjukhuset för sjukvården på grund af statsanslag och särskilda kommunala anslag, af bestämmelser i universitetets stat (inkomster af Mälby frälseränta, dekanatsmedel, studentkårens sjukhusbidrag, stipendieböter och universitetets egna legosängsmedel) och af donationer, dels ock ofvan nämnda afgifter, som

landstingsområdet är skyldigt erlägga, skola landstinget och staten till tackande af derutöfver gående kostnader för vården af sjuke från landstingsområdet bidraga med hälften hvardera, dock så att detta landstingets årsbidrag ej må öfverstiga 7,500 kronor.

»För hvarje år skall sjukhusets direktion, sedan räkenskaperna afslutats, verkställa beräkning af kostnaderna för vården af sjuke från landstingsområdet samt med stöd deraf uppgifva, hvilket belopp landstinget enligt stadgandet i föregående moment har att ytterligare erlägga. Direktionens utlåtande i förevarande afseende skall åtfölja räkenskaperna, då dessa till lasarettsdirektionen öfverlemnas.»

Vidare stadgades i 11 § af kontraktet, att sjukhusets direktion skulle bestå af sex ledamöter, af hvilka landstinget och universitetet utsåge hvardera tre, samt att landstinget äfven skulle utse nödigt antal suppleanter.

I bestämmelserna angående revision af kontraktet, sådana desamma blifvit vid landstingen åren 1895 och 1898 affattade, gjordes deremot icke någon ändring.

Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Upsala län har derefter uti sitt förut omnämnda utlåtande af den 21 oktober 1899 förklarat, att då det af omförmälda, utaf det större akademiska konsistoriet meddelade utredning ville synas, att många år torde komma att förflyta innan bristen blefve så stor, att landstingsområdets bidrag till densammas betäckande uppginge till 7,500 kronor, samt landstingets beslut i förevarande hänseende följaktligen vore af ringa praktisk betydelse, Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande ansett sig kunna förorda verkställighet af beslutet, för så vidt Eders Kongl. Maj:t skulle i nåder finna sådant kunna ske utan Riksdagens hörande.

Direktionen för det akademiska sjukhuset, Upsala universitets drätsel-nämnd och det större akademiska konsistoriet hafva härpå, såsom förut nämnts, i afgifna utlåtanden förordat godkännande af landstingets ifrågavarande beslut. Direktionen har dervid särskildt framhållit, att man vid den beräkning, som legat till grund för det större akademiska konsistoriets i sammanhang med ärendets föregående behandling gjorda hemställan om utverkande af ett årligt statsanslag af 17,500 kronor till driftkostnaderna för sjukhusets sjukvård, endast tagit hänsyn till den i kontraktets § 4 fixerade ersättning från landstinget för dess vårdade sjukas sjukdagar, men att de numera antagna bestämmelserna rörande revisioner, som efter hvarje femårsperiod kunde ifrågakomma, otvifvelaktigt måste anses innebära, att dessa afgifter dervid kunde revideras, d. v. s. också höjas, om sådant af ändrade kostnadsförhållanden föranleddes, och att landstingets behandling af ärendet äfven syntes ådagalägga, att landstinget på detta sätt fattat

revisionernas betydelse. Under sådana förhållanden har direktionen ansett det vara så litet sannolikt, att det fyllnadsanslag, som enligt de af Riksdagen med beviljandet af byggnadsanslaget förbundna villkor skulle af staten och landstinget med lika stora andelar tillskjutas, komma att öfverstiga det belopp af 15,000 kronor, som motsvarades af det utaf landstinget för dess del åtagna maximibeloppet 7,500 kronor, att landstingets beslut äfven i denna punkt kunde förklaras tillfredsställande. För öfrigt har direktionen också framhållit, att landstingets åtagna årsbidrag i sjelfva verket vore 8,500 kronor, enär landstinget äfven bifallit villkoret om årligt bidrag med 1,000 kronor till underhåll af sjukhusets byggnader.

Drätselnämnden likasom ock det större akademiska konsistoriet hålla likaledes före, att den brist, som kunde uppstå i kostnaderna för vården af sjuke från landstingsområdet, sedan alla tillgängliga inkomster dertill blifvit använda, äfven under särdeles ogynnsamma förhållanden icke i nämnvärd mån kunde komma att öfverstiga 15,000 kronor, helst som landstinget medgifvit, att revision af kontraktet på angifvet sätt skulle kunna efter påfordran hvart femte år vidtagas, hvilken revision, derest den skulle hafva någon praktisk betydelse, gifvetvis, på sätt vid förhandlingarna inom landstinget jemväl framhållits, kunde medföra sådan höjning af landstingets bidrag till sjukvården, som kunde af förhållandena påfordras.

Såväl drätselnämnden som konsistoriet hafva såsom skäl för godkännande af landstingets förslag ytterligare framhållit, att det för Upsala universitet och den medicinska undervisningens ändamålsenliga bedrivande vore en angelägenhet af största vikt och betydelse, att ifrågavarande till- och ombyggnader med dermed sammanhängande förbättringar vid det akademiska sjukhuset komme till verkställighet.

Universitetskanslern har för sin del såsom eget underdånigt utlåtande åberopat hvad det större akademiska konsistoriet anfört och hemställt.

Af hvad sålunda i förevarande ärende ytterligare förekommit framgår till en början, att de utaf Riksdagen för beviljande af ifrågavarande anslag å 201,188 kronor uppställda villkor blifvit i sina väsentliga delar uppfyllda. Upsala läns landsting har nemligen, i enlighet med Riksdagens framställning, icke blott beviljat till de ifrågasatta till- och ombyggnaderna m. m. ett ytterligare bidrag, hvarigenom det från statsverket erforderliga anslagsbeloppet blifvit minskadt med närmare 100,000 kronor, utan äfven förbundit sig att till sjukhusbyggnadernas underhåll lemna ett årligt bidrag af 1,000 kronor. Landstinget har vidare åtagit sig att, sedan för sjukvården användts tillgängliga inkomster, till täckande af derutöfver gående

kostnader för vården af sjuke från landstingsområdet bidraga med hälften af dessa kostnaders belopp. Dervid har visserligen gjorts den inskränkning, att detta landstingets årsbidrag ej finge öfverskrida 7,500 kronor; men denna jemkning i de af Riksdagen med anslaget förbundna villkor synes icke vara af sådan betydelse, att den bör gifva anledning till några betänkligheter. Ty äfven om, efter sjukhusets utvidgning, driftkostnaderna mot förmodan skulle i en framtid växa derhän, att, sedan de enligt kontrakt från landstingsområdet utgående sjukdagsavgifterna jemte sjukhusets öfriga inkomster anlåtats, ifrågavarande brist skulle stiga öfver 15,000 kronor eller det belopp, vid hvilket landstingsområdet skulle befrias från skyldighet att lemna ytterligare bidrag, så skulle likväl, på sätt i ärendet hörda myndigheter erinrat, den möjligheten i allt fall stå öppen att förmedelst revision af kontraktet i mån af behof höja berörda sjukdagsavgifter och att sålunda fylla bristen utan statsverkets ytterligare betungande.

Då slutligen ifrågavarande byggnadsanslag, på sätt närmare blifvit utveckladt i det statsrådsprotokoll, som åtföljde statsverkspropositionen vid 1899 års riksdag, är af oafvisligt och trängande behof påkalladt, i hvilket hänseende jag anhåller att få erinra om de betydande sanitära och administrativa missförhållanden, som äro rådande vid det nuvarande akademiska sjukhuset, samt, framför allt, om den kliniska undervisningens kraf på utvidgade lokaler och ökad material, och då, såsom jemväl framgår af samma protokoll, universitetet icke är i tillfälle att åtaga sig någon ansvarighet i fråga om den årliga kostnaden för sjukhusdriften, tillstyrker jag i underdånighet, att Eders Kongl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att medgifva, att det utaf 1899 års riksdag för till- och ombyggnader samt dermed förbundna förbättringar vid akademiska sjukhuset i Upsala villkorligt beviljade anslag, 201,188 kronor, må utgå utan hinder deraf att de utaf Riksdagen vid anslagets beviljande fästade villkor icke blifvit i allo uppfyllda, samt att af nämnda anslag, hvaraf redan anvisats 150,000 kronor till utgående under år 1900, på extra stat för år 1901 anvisa återstående beloppet 51,188 kronor.

På derom gjord underdånig framställning aflät Eders Kongl. Maj:t [48.] till 1898 års riksdag nådig proposition om beviljande af ett anslag af 273,561 kronor till uppförande och utrustning af en ny *laboratoriebyggnad för institutionen för allmän och analytisk kemi vid universitetet i Upsala.* Nybyggnad för kemiska institutionen i Upsala. Hvad Eders Kongl. Maj:t föreslagit vann emellertid icke Riksdagens bifall.

Vid ärendets behandling hade statsutskottet icke haft något att erinra mot den gjorda framställningen, utan tillstyrkte bifall till densamma. Åtskilliga utskottets ledamöter uttalade dock i afgifven reservation, att de

visserligen funnit, det institutionen för allmän och analytisk kemi vid universitetet i Upsala vore i behof af ökad utrymme, men dock betvivlade nödvändigheten att för ändamålet uppföra en byggnad af den betydande kostnad, som i den nådiga propositionen afsåges. Dessa ledamöter hade nemligen föreställt sig, att andra, mindre kostsamma utvägar till afhjelpande af de framhållna bristerna skulle kunna utfinnas, såsom genom förändrad inredning af den af institutionen nu delvis disponerade byggnaden eller genom någon mindre tillbyggnad af densamma eller genom anordningar i båda dessa hänseenden. Med anledning häraf funne samma ledamöter, som ansåge nödigt och önskvärdt, att en undersökning i berörda syfte blefve verkställd, sig icke böra tillstyrka bifall till hvad Eders Kongl. Maj:t i ämnet föreslagit.

Hos Eders Kongl. Maj:t har sedermera ånyo gjorts underdånig hemställan om nådig proposition, afseende beredande af ökad utrymme åt institutionen för allmän och analytisk kemi vid universitetet i Upsala.

Professorn i allmän och åkerbrukskemi vid nämnda universitet P. T. Cleve samt e. o. professorn i analytisk kemi derstädes O. Widman hafva i skrifvelse till den matematisk-naturvetenskapliga sektionen af filosofiska fakulteten vid universitetet den 14 september 1898, med bifogande af ritningar och kostnadsförslag samt under återopande af sin förut i ämnet gjorda, i protokollet öfver ecklesiastikärenden för den 14 januari 1898 närmare omförmälda framställning, upptagit det för 1898 års riksdag framlagda nybyggnadsförslaget med de modifikationer, hvartill de ansett frågans behandling inom Riksdagen böra föranleda.

Under framhållande att de ansåge behofvet af den ifrågasatta utvidgningen till fullo ådagalagdt och erkänt, anföra Cleve och Widman till en början, att de redan i sin förra framställning sökt åvägabringa den af reservanterna i statsutskottet ifrågasatta utredning, men att, då denna ej inom Riksdagen ansetts tillfredsställande, de ansett sig böra egna denna fråga en särskild uppmärksamhet och att Widman, hufvudsakligen i ändamål att än ytterligare vidga sin erfarenhet med afseende å laboratorieundervisningens ordnande och laboratoriers inrättande, under sommaren 1898 besökt ett större antal kemiska laboratorier i utlandet. De yttra härefter:

Såsom de redan i sin förra framställning påpekat, behöfdes oundgängligen 3 stora laborationssalar för hufvudmassan af laboranter och en stor föreläsningssal, hvilka 4 salar måste vara höga, ljusa och väl ventilerade och hafva i sin omedelbara närhet några smärre rum för speciela ändamål. Dessutom vore det för undervisningens rätta bedrifvande nödvändigt, att

vederbörande professor hade sitt arbetsrum förlagdt i samma våning som de laborationssalar, i hvilka han skulle lemna undervisning, så att han hade en snabb och bekväm tillgång till lärjungarne och dessa till honom.

Rummens höjd i det gamla trevåningshuset vexlade mellan 3,6 meter i nedersta och 3 meter i den öfversta våningen. Denna höjd vore alldeles otillräcklig för lokaler, som vore afsedda för sådana kemiska laborationer, som här vore i fråga, vid hvilka helsovådliga ångor ständigt utvecklades. För ökande af höjden åtminstone i bottenvåningen hade inom Riksdagen framkastats den tanken, att man skulle kunna sänka golfven. Källarhvalfven vore emellertid så låga — på sina ställen icke mer än manshöga — att detta ej låte sig göra. För att i det gamla huset erhålla lokaler af tillräcklig höjd återstode därför blott en möjlighet, nemligen att låta mellanvåningen till två tredjedelar af husets längd försvinna och indela huset i två våningar i stället för de nuvarande tre. Med en så våldsamt och i sig själf mycket kostsam åtgärd, hvarigenom dessutom alla tre boställsvåningarna med deras kapitalvärde af 45,000 kronor — 1,800 kronors årlig afkastning, kapitaliserad efter 4 % — uppoftades, skulle man i golfyta blott vinna för kemiska institutionen en tillökning, motsvarande en af de nuvarande laborativvåningarna, då fysiska institutionen måste erhålla en af de fyra nya våningarna i ersättning för den laborativvåning, den genom förändringen komme att förlora. Då arealen i hvar och en af dessa nya våningar, innerväggar inberäknade, icke blefve större än omkring 238 kvadratmeter, och hvarje af de ofvannämnda af behovet påkallade salarne jemte tillhörande smårum kräde omkring 234 kvadratmeter, skulle således det vunna utrymmet blott räcka till för 3 af dessa 4 salar, och då blefve dessutom icke något utrymme alls öfrigt för laboratorium i kvantitativ analys, arbetsrum och lokaler för professorerna, biblioteksrum, rum för arbeten i fysikalisk kemi m. m.

En tillbyggnad vore således i alla händelser oundgängligen nödvändig. Under sådana förhållanden torde det vara uppenbart, att det vore mest praktiskt att förlägga de höga rummen i denna. Fråga blefve då, hvar denna tillbyggnad skulle förläggas för att man skulle kunna samtidigt tillgodogöra sig så mycket som möjligt af lokalerna i gamla huset och dock få institutionen ändamålsenligt ordnad.

Undervisningen hade hittills, så vidt det på grund af lokalernas beskaffenhet kunnat genomföras, varit så fördelad mellan professorn i allmän och åkerbrukskemi samt e. o. professorn i analytisk kemi, att den senare haft på sin lott undervisningen i kvalitativ och kvantitativ oorganisk analys, hvartill slutit sig såsom förberedelse oorganiska syntetiska laborationer, hvilka af utrymmesskäl utförts på ordinarie professors afdelning,

under det att åter den ordinarie professorn handhaft undervisningen i organisk kemi och ledt specialundersökningarna i oorganisk kemi. Denna fördelning vore i hufvudsak naturlig och skulle ej lida någon väsentlig förändring, äfven om, såsom i Cleves och Widmans förra skrifvelse framhållits såsom önskningsmål, i framtiden den ena professuren finge organisk kemi och den andra oorganisk kemi till läroområde. E. o. professorn behöfde nu på sin afdelning, utom egna arbetsrum, ett laboratorium för syntetiska laborationer, ett för kvalitativ analys och ett för kvantitativ analys; den ordinarie professorn åter, utom egna arbetsrum, blott ett laboratorium för organisk kemi och specialundersökningar i oorganisk kemi. Men dessutom behöfdes för gemensamt bruk föreläsningssal med tillhörande förberedningsrum och biblioteksrum. För en jemnare fördelning af utrymmet och af andra skäl kunde dessa senare lämpligen förläggas till ordinarie professorns afdelning. Af nu uppräknade lokaler kunde båda professorernas arbetsrum, laboratoriet för kvantitativ analys och biblioteket mycket väl läggas i det gamla huset, i synnerhet om der infördes någon ventilation. Tillbyggnaden hade således att inrymma de fyra stora salarne, som behöfde större höjd än det gamla huset kunde erbjuda, jemte tillhörande smårum samt för öfrigt en jordvåning för inrymmande af maskineri för uppvärmning och ventilation samt förråd af kemikalier och glassaker m. m. Närmast till hands låge att använda institutionens båda nuvarande afdelningar i någorlunda oförändradt skick och utvidga dem med hvar sin tillbyggnad, som då skulle springa ut från huset åt gårdssidan. Härmed vunne man visserligen en reduktion till det minsta möjliga af kostnaderna för omändring af de gamla lokalerna, men vid närmare undersökning hade detta visat sig outförbart af både organisatoriska och ekonomiska skäl. Då de nuvarande båda afdelningarna vore skilda genom en kall förstuga, som ginge tvärt genom huset och ej kunde afstängas, därför att nedgången till källarne vore der förlagd, och då för öfrigt inga korridorer genom de nuvarande afdelningarna funnes eller kunde inredas utan att förstöra rummen, blefve nemligen de båda afdelningarna på detta sätt alldeles isolerade från hvarandra. Förråden af kemikalier, glaskärl och en mängd instrument och apparater kunde och borde emellertid vara gemensamma för båda afdelningarna, och dessutom vore, såsom redan nämnts, föreläsningssalen och biblioteket afsedda för gemensamt bruk. Under sådana förhållanden vore gifvet, att ifrågavarande anordning skulle verka i hög grad hindrande och störande både på de experimentella arbetena och på undervisningen. Förbindelsen mellan de olika lokalerna inom hvar afdelning blefve ock på detta sätt obehvämlig och oändamålsenlig. För öfrigt skulle redan en och naturligtvis ännu

mera två utbyggnader, äfven om de med täckta gångar förbundnes med det gamla huset, utestänga ljus från det senare och göra flere rum i detta, om ej alldeles oanvändbara, dock olämpliga. Hvad åter den ekonomiska sidan beträffade, vore det lätt att inse, att kostnaderna för två så stora envåningsbyggnader med hvar sin grund och hvar sitt tak måste blifva högst betydligt högre än för en tvåvåningsbyggnad och skilnaden vida högre än den jemförelsevis obetydliga kostnaden för förändring af en eller annan boställsvåning till laboratorierum. Men härtill komme, att ett tillfredsställande uppvärmnings- och ventilationssystem för en i planet så oerhördt utsträckt komplex, som alla lokalerna tillsammans skulle bilda, blefve ytterst svårt att åstadkomma och mycket dyrt både i anläggning och drift.

På dessa och för öfrigt flere andra skäl hade Cleve och Widman icke ansett sig behöfva uppgöra något detaljeradt förslag i denna riktning, då ett sådant redan från början måste betraktas såsom olämpligt. Alla de nu nämnda olägenheterna kunde i sjelfva verket undvikas, om man uppförde en enda tillbyggnad i två våningar. Här af blefve en följd, att man af det gamla huset finge taga i anspråk, utom en af de nuvarande afdelningarna på nedre botten, någon af de öfre våningarna. Det funnes då icke längre något, som hindrade att förlägga hela tillbyggnaden till gafveln af det gamla huset, hvarigenom man vunne två stora fördelar, först att inga af de nuvarande lokalerna komme att i nämnvärd mån lida men af ljusinskränkning, och vidare att tillbyggnaden kunde läggas tvärt för gafveln. Förbindelsen mellan lokalerna i det gamla huset och i det nya blefve då ganska bekväm, i det att man icke behöfde passera genom en hel laboratorieafdelning för att komma till en annan, hvilket skulle blifva fallet, om det nya huset med en kortsida förenades med det gamla.

Enligt nyss utvecklade förslag skulle tillbyggnaden inrymma, jemte tillhörande smårum, 4 omkring 5,5 meter höga salar, 2 i hvardera hufvudvåningen. Tillbyggnaden måste därför få samma höjd som det gamla huset. Af lokalerna i detta behöfdes icke och kunde icke användas mer än 2 våningar, som då skulle blifva dels det nuvarande analytiska laboratoriet på nedre botten, dels professorns i fysik nuvarande, 2 trappor upp belägna boställsvåning. I öfverensstämmelse härmed hade arkitekten A. T. Lignell uppgjort fullständiga ritningar och kostnadsförslag till en sådan tillbyggnad. Att ytterligare i detalj redogöra för dess indelning ansåge Cleve och Widman vara öfverflödigt, utan ville de i detta afseende hänvisa till ritningarna och den motivering för hvarje särskildt rum, som funnes angifven i deras förra framställning. Kostnadsförslaget upptog följande slutsummor:

sjelfva byggnaden med gas- och vattenledningar	kr. 147,792: —
diverse förändringar af lokalerna i det gamla huset	» 5,000: —
inredning	» 23,556: —
värmeledning och ventilation	» 32,600: —
hvertill komme erforderlig komplettering af instrument och utensilier	» 10,000: —
tillhopa kr. 218,948: —	

Såsom ritningarna utvisade, innehölle byggnaden, utom de ofta nämnda 4 salarne med tillbehör, åtskilliga smårum för fysikalisk kemi och bostadsrum för amanuenser. Dessa hade man så att säga fått till skänks derigenom att man, för att i högsta möjliga grad tillgodogöra sig utrymmet, öfverallt utom der salarne vore belägna afdelat hufvudvåningarna på höjden i två våningar, hvilka senare således blott blefve 2,8—2,4 meter höga. I nyssnämnda kostnadsförslag inginge inredning och värmeledning med ventilation med samma summor som i det för 1898 års riksdag framlagda förslag. Då af den gamla inredningen i e. o. professors nuvarande afdelning blott en ringa del kunde användas och lokalerna för öfrigt i det hela blefve af ungefär samma storlek som i sistnämnda förslag, hade kostnaden för inredning icke kunnat upptagas lägre. Beträffande ventilationen borde omnämnas, att för luftvexlings införande i de uti det gamla huset förlagda lokalerna en mängd lufttrummor måste på den gamla vinden sammanföras och förses med en särskild ventilator, hvarigenom ventilatorernas antal i nu förevarande förslag blefve 3 i stället för 2 i det föregående. Någon nedsättning kunde därför icke heller här ifrågasättas, snarare torde kostnaderna komma att ökas.

I nyss anförda kostnadsberäkning vore således de tre sista posterna å tillsammans 66,156 kronor gemensamma för båda förslagen, hvaremot på sjelfva byggnadsarbetena en besparing kunnat göras af 54,613 kronor.

Från den kemiska institutionens synpunkt vore detta förslag antagligt, om det ock vore i flere hänseenden sämre än det förut framlagda. Särskildt blefve utrymmet i professorernas arbetsrum så begränsadt, att det knappast kunde medgifva arbetsplats åt studerande, som arbetade under en professors speciela ledning eller biträdde vid dennes undersökningar. Den i bottenvåningen stationerade professorn, som finge dela vågrum med hela afdelningen för kvantitativ analys, komme fortfarande att sakna ett särskildt rum för förbränningsanalyser, grofarbeten, större distillationer och explosiva arbeten o. s. v.

Genom den nu ifrågasatta förändringen skulle den kemiska institutionen taga i anspråk professors i fysik boställsvåning, men lemna ifrån sig

det lika stora nuvarande så kallade syntetiska laboratoriet på nedre botten samt dessutom nuvarande föreläsningssalen. Hvad som vunnas i ökad utrymme för de andra i huset befintliga institutionerna, hvilka alla dock, enligt hvad under ärendets föregående behandling upplysts, vore i stort behof af ökad utrymme, skulle således inskränka sig till den nuvarande kemiska lärosalen. Den fysiska institutionen skulle förlora sin nuvarande, i omedelbar förbindelse med institutionen stående boställsvåning och dessutom lida obehaget af att få ett kemiskt laboratorium inredt till och med i samma våning, hvori den ytterst ömtåliga fysiska instrumentsamlingen förvarades, och i ersättning sannolikt blott erhålla en tvifvelaktig utsigt att med medicinskt-kemiska och farmakodynamiska institutionerna få dela 1½ lägenhet på nedre botten.

Af hvad de sålunda anført anse Cleve och Widman framgå önskvärdenheten af att det äldre nybyggnadsförslaget genom möjlig modifiering gjordes för Riksdagen antagligt och framhålla, att detta sätt för frågans lösning vore det fördelaktigaste icke blott för den kemiska institutionen utan än mer för den fysiska och de båda andra i den nu befintliga byggnaden inrymda institutionerna, den medicinskt-kemiska och den farmakologiska, för hvilka, derest den kemiska institutionen komme att qvarstanna inom byggnaden, nya anslagsyrkanden inom en snar framtid otvifvelaktigt måste komma att framställas.

Jag torde här få i korthet erinra om beskaffenheten af det nybyggnadsförslag, som framlades för 1898 års riksdag.

Hvad den nya byggnadens läge beträffar, skulle densamma förläggas i den gamla byggnadens omedelbara närhet, så att nuvarande boställsvåningen för prefekten skulle kunna användas. Då universitetet eger lämplig mark för ändamålet, behöfves ej något särskildt anslag till tomt. Ett mindre, nu till trädskola användt, staden tillhörigt område torde dock vara behöfligt, men kunna utan kostnad för ändamålet förvärfvas.

Enligt planen skulle den nya byggnaden uppföras i två våningar af 5,5 meters inre höjd jemte en souterrainvåning samt innefatta ett midtparti och två bakåt utlöpende flyglar. I den framställning af Cleve och Widman, som föregick den nämnda propositionen till 1898 års riksdag, lemnas en redogörelse för byggnadens tillämnade inredning. Af denna redogörelse inheimtas hufvudsakligen följande:

Genom hufvudingången i fasadens midt kommer man in i en vestibul, som innehåller hufvudtrappan till öfre våningen. Strax till höger är ingång till ett boställsrum för eldaren, hvilken på samma gång får tjänstgöra som portvakt, i den mån hans tid sådant medgifver. Från vestibulen

inträder man, efter att hafva passerat en halftrappa, i nedre hufvudvåningen, som är afsedd till laboratorium för organisk kemi. Man befinner sig då i en stor korridor, som går midt igenom hela midtpartiet. Närmast till venster befinner sig det lilla skrif- och mottagningsrummet för professorn. Detta mäter i höjd cirka 3 meter eller hälften af våningens normala höjd. Der bredvid är professors arbetsrum, som är afsedt för, utom professorn, en eller två laboranter. På andra sidan af detta arbetsrum finnas två mindre rum, det ena vågrum och förvaringsrum för finare apparater och instrument, det andra professors förbrännings- och destillationsrum; från detta senare kommer man öfver den stora korridoren och genom en mindre korridor till venstra flygeln, som bland annat innehåller den stora salen för oorganisk syntes. För utrymmets tillgodogörande i största möjliga grad är ett parti af flygeln på höjden indeladt i två våningar. Den nedre inrymmer på ena sidan ett arbetsrum för vaktmästaren, hvilket är i hög grad behöfligt, samt ett expeditionsrum för amanuenserna, på den andra sidan ett mindre kapprum och ett förrådsrum.

Den nyssnämnda stora laborationssalen är 9,5 meter bred mellan fönsterkapellen samt 14 meter lång. Salen får ljus genom 5 stora fönster på hvardera sidan. I fönstren äro drogsåpen placerade, hvarigenom dessa blifva ljusa och lätt tillgängliga. Arbetsplatsernas antal är 46. Med en luftvexling så stark, att luften förnyas fyra gånger i timmen, blir luftkvantiteten för laborant omkring 75 kubikmeter i timmen. På andra sidan om den stora salen finnas två rum, det ena för grofarbeten och stinkande ämnen, det andra för svafvelväteapparater. Den nu beskrifna salen kan äfven användas för öfningar i föreläsningsexperiment på de tider, då syntetiska öfningar ej hållas.

Återvänder man till hufvudingången, har man till höger laboratoriet för kvantitativa analyser. Denna sal, som upplyses af 6 fönster, kan lätt inrymma 16 laboranter. Den närliggande högra flygelns lokaler äro hufvudsakligen afsedda för kvalitativ analys. Här befinna sig en garderob och ett amanuensrum samt ett väl skyddadt, men dock lätt tillgängligt vågrum för laboranterna äfvensom ett mindre förbränningsrum. Äfven här är mellanpartiet på höjden indeladt i två våningar. Den stora laborationssalen för kvalitativ analys är till storlek och inredning fullkomligt lika med den motsvarande i den venstra flygeln. Innanför finnes ett rum för svafvelväte och för afdunstning af starkt rykande ämnen samt en trappuppgång till den ofvanför belägna föreläsningssalen.

I den högra af de båda entresolerna finnas, utom en toilett för kvinnliga laboranter, ett rum för titreringsanalyser samt ett rum för specialarbeten i oorganisk kemi eller för någon docent, som ej har särskild be-

fattning vid laboratoriet. I den venstra entresolen äro två bostadsdubletter för amanuenser inrymda.

I öfre våningen befinner sig strax invid trappan ett mindre, öfver professors mottagningsrum i nedre våningen beläget entresolrum, som är mörkt samt afsedt för polarisationsbestämningar och fotografiska arbeten.

I öfre våningen finnes en liknande stor korridor som i den nedre våningen. Till venster ligga såsom på nedre botten den här tjänstgörande professors mottagnings- och skriftrum, laboratorium, våg- och förbränningsrum. En mindre korridor leder in i venstra flygeln. Der finnes till venster ett särskildt destillationsrum och ett docent- eller amanuensrum, till höger ett förrådsrum och en garderob. Rätt fram kommer man in i den stora salen för organiska laborationer. Då sådana arbeten kräfva vida större utrymme för hvarje laborant än preliminära öfningsarbeten i oorganisk syntes och kvantitativ analys, är salen beräknad blott för 16 laboranter. Vid yttre ändan af denna sal ligga 3 mindre rum, ett vågrum, ett s. k. kanonrum för explosiva arbeten och ett rum för förbränningsanalyser och för grofarbeten.

Återvänder man nu till våningens hufvudingång, har man till venster utgång till en balkong, afsedd för arbeten i fria luften med särskildt giftiga ämnen, samt något längre fram i korridoren till höger ett biblioteksrum. Detta kan rymma ända till 300 hyllmeter. Längre fram i korridoren till höger befinna sig två rum för arbeten i fysikalisk kemi.

I högra flygelvåningen finnas först 2 rum, det ena för samlingar och apparater till föreläsningar, det andra utgörande ett förberedningsrum för föreläsningsexperiment. Detta senare ligger alldeles intill den stora föreläsningssalen och är skildt från denna genom en af ett drogskåp genombruten vägg. Drogskåpet kan öppnas åt båda sidor.

Föreläsningssalen är ett stort, från båda sidor väl belyst rum, som rymmer omkring 140 åhörare, placerade på bänkar, hvilka höja sig öfver hvarandra. Ett entresolrum kan användas som kapprum för åhörarne. Ett vid sidan om föreläsningssalen beläget rum är afsedt för spektralanalytiska undersökningar.

Äfven i denna våning äro de mellan hufvudbyggnaden och de i flyglarne förlagda salarne liggande partierna indelade på höjden till ett par mindre entresolvåningar. Den venstra har man tänkt sig indelad till bostad för en s. k. privatassistent, som biträder någon af professorerna vid vetenskapliga undersökningar. Den högra innefattar ett ganska stort rum, som är afsedt för inhysande af ett elektriskt batteri och för elektrokemiska arbeten.

Undervisningen i fysikalisk kemi, när en sådan kan komma att an-

ordnas vid universitetet, kan således disponera, utom spektralrummet och det förut omnämnda mörkrummet, 2 rum i andra våningen och nyssnämnda entresolrum.

Återstår nu att redogöra för användningen af källarvåningen. Till densamma leda ingångar från båda sidorna och från den inre gården. Hufvudbyggnaden genomlöpes af en korridor. Inträder man genom den venstra, sydöstra porten, har man till höger ett rum för gasanalyser, ett annat för jäsningsförsök, vidare ugnsrum för pyrokemiska arbeten, ångpannerum och maskinrum. Viker man nu af till venster, har man till höger klosettrum, till venster ett uppvärmningsrum för den friska ventilationsluften, rätt fram den stora bränslekällaren och längst bort innanför trappan till föreläsningssalen en liten iskällare för förvaring af is till laboratoriearbeten under den varmare årstiden. I venstra flygeln har man närmast den stora korridoren till venster klosettrum och förrådshissen till de öfre våningarna, till höger ett andra rum för uppvärmning af ventilationsluft. Rätt fram är det stora förrådsrummet för syror, kemikalier af alla slag och för glas- och porslinskärl. Rummet torde för öfrigt, om så påfordras, kunna afdelas till ett eller annat mindre rum för speciella kemiska arbeten.

Beträffande uppvärmningen och ventilationen vill jag nämna, att förslaget afser användande af ånglågtryckssystemet med hufvudsakligen lokala värmekroppar för uppvärmningen och varmluftsystem för ventilationen samt med förstärkande af ventilationen vid behof medelst af elektromotorer drifna fläktar för evakueringsluften.

Kostnadsförslagen i fråga om sjelfva byggnaden och inredningen äro uppgjorda år 1897 af arkitekten E. V. Langlet, förslaget rörande värmeledning och ventilation samma år af ingenjören V. Dahlgren.

För en laboratoriebyggnad, uppförd efter nu angifven plan, skulle enligt verkställda kostnadsberäkningar erfordras:

för sjelfva byggnaden med gas- och vattenledning	kr. 207,405: —
för inredning	» 23,556: —
för värmeledning och ventilation	» 32,600: —
hvar till komme för den komplettering af instrumenter och utensilier, som nödvändiggöres af det ökade antalet arbetsplatser	» 10,000: —
summa kr. 273,561: —	

Öfverintendentsembetet, hvars utlåtande öfver byggnadsförslaget inhemtades, åberopade i fråga om de föreslagna uppvärmnings- och ventila-

tionsanordningarna för nybyggnaden ett af ingenjören H. Theorell afgifvet utlåtande, hvori, med vitsordande af det tilltänkta systemets synnerliga ändamålsenlighet för ifrågavarande fall, framstälts vissa erinringar, hvilkas iakttagande vid en fullständigare utarbetning af ingenjören Dahlgrens förslag ansåges kunna utan svårighet och utan nämnvärd ökning af kostnaden iakttagas.

Beträffande sjelfva byggnaden ansåg öfverintendentsembetet sig böra föreslå allenast, att, jemte det vissa mindre betydande arkitektoniska förändringar vidtoges, taklisten, för höjande af byggnadens utseende, påmurades, att vissa i öfverintendentsembetets utlåtande omförmälda ändrade anordningar beträffande balkongen å husets baksida vidtoges samt att vissa i flyglarne anbragta jernkolonner ersattes af jernbalkar af sådana dimensioner, att de kunde utan stöd under midten bära de derå hvilande bjelklagen. Tillika meddelade öfverintendentsembetet, att, äfven om de af embetet ifrågaställda förändringarna komme att förorsaka någon mindre ökning i sjelfva byggnadskostnaden, de särskilda kostnadsberäkningarnas slutsumma, 273,561 kronor, dock ej torde behöfva öferskridas.

Det nybyggnadsförslag, hvarför sålunda redogjorts, har af Cleve och Widman i deras berörda skrifvelse den 14 september 1898 underkastats förnyad granskning i syfte att söka nedbringa kostnaden.

Hvad först beträffar programmet för nybyggnaden hafva bemälda professorer icke funnit någon ändring deri kunna vidtagas, som vore af betydelse för kostnadsfrågan. Alla de föreslagna lokalerna vore behöfliga och nödvändiga, hvilket särskildt Widman under sin förut omnämnda utländska resa haft rikt tillfälle att erfara. Den enda anmärkning angående de särskilda lokalernas storlek, som med skäl kunde göras, vore att utrymmet för den fysikaliskt-kemiska afdelningen, sedan en ordnad undervisning i fysikalisk kemi kommit till stånd, troligen snart skulle visa sig vara för litet tilltaget. Cleve och Widman vore därför ock betänkta på att genom hufvudtrappans omkastning till venster på bekostnad af professorernas s. k. privatlaboratorier skaffa något ökad utrymme åt denna afdelning och i allmänhet de laboratorielokaler, som vore förlagda i midtpartiet norr om ingången. Angående byggnadens plan och inredning hade under samma resa ytterligare bekräftelse vunnits på deras ändamålsenlighet. Hufvudsakligen samma system hade följts vid alla nyare tyska laboratorier, der icke tomtens figur lagt öfvervinneliga hinder i vägen för dess genomförande. Öfverallt hade vederbörande institutionsprefekter uttalat sin belåtenhet med systemet, der det blifvit genomfördt, eller sitt beklagande, att de icke kunnat besegra hindren, der ett annat måst till-

gripas. Beträffande det förut uppgjorda förslaget till värmelednings- och ventilationssystem torde böra omnämnas, att ett nästan i detalj liknande system blifvit infördt på professor v. Millers nybyggda laboratorium för farmaceutisk kemi i München och der visat sig funktionera förträffligt. Med afseende åter på lokalernas inredning gäfve den samlade erfarenheten från främmande laboratorier anledning till vidtagande af vissa smärre förändringar, som emellertid snarare komme att föranleda ökade än minskade kostnader. Ökningen vore dock icke större än att den torde kunna täckas af den upptagna summan för oförutsedda utgifter.

Om de båda professorerna således icke beträffande byggnadens inre såge sig i stånd att föreslå någon reducering af kostnadsförslaget, vore lyckligtvis icke detsamma förhållandet med byggnadens yttre. Då förslaget uppgjordes, hade man utgått från den tanken, att byggnaden borde ega ett visserligen icke praktfullt, men dock tilltalande yttre, och i fasaden hade därför upptagits en rad listverk af huggen kalksten och en kupolartad prydnad på taket. Förslagsställarne hade anmodat arkitekten Lignell att undersöka, i hvad mån besparing kunde vinnas genom förenkling af fasaden. Han hade kommit till det resultat, att en rad poster i det ursprungliga kostnadsförslaget kunde alldeles strykas och att andra kunde väsentligt nedsättas, hvarigenom en minskning af ända till 34,303 kronor uppnåddes. Ny fasadritning vore i öfverensstämmelse härmed uppgjord. Då byggnadens lämplighet för sitt ändamål häraf icke lede någon inskränkning, hade Cleve och Widman för sin del ingenting att invända mot denna förenkling.

Med denna förändring skulle således en helt och hållet ny byggnad med inredning och fullständig utrustning kräfa en utgift af 239,258 kronor, under det att tillbyggnadsförslagets genomförande komme att kosta inalles 218,948 kronor. Skilnaden skulle således blifva 20,310 kronor, men härvid vore att märka, att enligt tillbyggnadsförslaget en boställsvåning skulle komma att indragas, hvilken nu gäfve statsverket en årlig hyra af 600 kronor, motsvarande ett kapitalvärde af 15,000 kronor. Denna summa borde således afdragas för att man skulle komma till den verkliga besparing, som genom tillbyggnadsförslaget vunnos, och denna reducerades således till 5,310 kronor.

I sjelfva verket vore det för öfrigt äfven möjligt att denna återstod komme att försvinna. Universitetet egde nemligen icke hela den mark, som af tillbyggnaden skulle tagas i anspråk. Denna skulle komma att springa temligen långt fram i Engelska parken utöfver tomtgränsen och i hela dess längd skulle behöfas en tomtremsa för sjelfva byggnaden, hvarförutom universitetet väl behöfde något område utomkring byggnaden, så

att det under alla omständigheter vore försäkradt om fritt tillträde och tillräckliga ljusgator. Huruvida staden vore villig att afstå från det ifrågavarande området och i sådant fall på hvilka villkor, derom kunde Cleve och Widman för närvarande icke lemna någon upplysning. Att hoppas vore dock, att staden, om det ovilkorligen behöfdes, skulle, om ock med hänsyn till den vackra parken ogerna, afstå från den behöfliga marken och att förvärfvandet af tomtområdet skulle kunna ske mot ersättning genom tomtbyte utan direkt penningutgift för statsverket. För att härom åstadkomma fullständig utredning hade behöfts en framställning till stadsfullmäktige i Upsala, hvilken bemålde professorer under frågans nuvarande läge icke trott vara nödvändig.

Vägdes mot hvarandra fördelarne och olägenheterna af det ena eller andra af de båda föreliggande förslagen, funne de båda professorerna att till fördel för tillbyggnadsförslaget talade:

en möjlig kontant besparing af 5,310 kronor,
mot detsamma:

1) att kemiska institutionen finge bättre placerade, lämpligare och särskildt i källarvåningen rymligare lokaler enligt nybyggnadsförslaget,

2) att genom en nybyggnad $2\frac{1}{2}$ våningar i stället för $1\frac{1}{2}$ blefve i det gamla huset lediga till fördelning mellan de qvarvarande institutionerna, hvilkas behof af ökad utrymme icke af $1\frac{1}{2}$ våning kunde tillfredsställas;

3) att om institutionen för allmän och analytisk kemi helt och hållet utflyttades ur huset, den fysiska institutionen blefve befriad från sitt farligaste grannskap, nemligen just de laboratorier, i hvilka skadliga ångor hufvudsakligen utvecklades, under det att enligt tillbyggnadsförslaget kemiskt laboratorium komme att inrymmas till och med i samma våning som den fysiska instrumentsamlingen; och

4) att om eller, rättare sagdt, när i en framtid kemiska institutionen behöfde ännu större utrymme, sådant mycket lätt kunde erhållas genom att sammanbinda de båda flyglarne i den föreslagna nya byggnaden, men icke gerna kunde åstadkommas genom ytterligare tillbyggnad af det gamla huset.

Under sådana förhållanden funnes fördelarne af en nybyggnad så vida uppväga och öfverväga den obetydliga besparing, som ett genomförande af tillbyggnadsförslaget möjligen skulle kunna medföra, att ett antagande af det senare icke gerna kunde af någon påyrkas. Förslagsställarne trodde till och med, att dessa fördelar vore af den betydighet, att, äfven om den ifrågasatta förenklingen af byggnadens yttre blott delvis eller icke alls skulle tillvinna sig vederbörande myndigheters bifall, nybyggnads-

förslagets genomförande ändock skulle komma att i längden visa sig ekonomiskt fördelaktigare.

Cleve och Widman afsluta sin framställning med en anhållan om utverkande af ett anslag å 239,258 kronor eller möjligen högre belopp intill 273,561 kronor för uppförande och fullständig utrustning af en ny byggnad för nu ifrågakomna ändamål, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de vid framställningen fogade ritningar.

Vid ärendets behandling i den matematisk-naturvetenskapliga sektionen yttrade professorn i fysik K. J. Ångström hufvudsakligen följande: Det upprättade förslaget till tillbyggnad af den gamla byggnaden med användande af redan befintligt utrymme vore uppgjordt utan tillbörlig hänsyn till den fysiska institutionens behof och berörde så nära dess intressen, att det icke kunde lemnas oanmärkt. Det slutliga förslag, man önskade förelägga Riksdagen, afsåge visserligen en nybyggnad, men det vore af vigt att tillbyggnadsförslagets brister kraftigt och mångsidigt belystes. Det utrymme, som för närvarande stode till den fysiska institutionens förfogande, vore redan i och för sig för knappt, något som äfven i förslaget till den kemiska institutionens nybyggnad erkändes. Då den nuvarande s. k. kemiska byggnaden i slutet af 1850-talet uppfördes, hade detta skett under öfverinseende af en kemist, hvilken väl kunnat taga nödig hänsyn till de dåvarande behofven för de kemiska arbetena, men icke för de fysikaliska, detta så mycket mindre som fysiska laborationer för de studerande på denna tid alls icke förefunnits. Med den ofantliga utveckling, som den fysiska vetenskapen, och särskildt de experimentela arbetena inom områdena optik och elektricitet, under de senaste decennierna erhållit, vore det uppenbart, att äfven den fysiska institutionens behof af ökad och tidsenligt utrymme i en snar framtid måste tillgodoses. Tidsenlig kunde visserligen nuvarande lokal aldrig blifva, men om ökad utrymme blefve oundgängligen nödvändigt, stode dock, om ej andra utvägar kunde beredas, ett sådant till institutionens förfogande, så länge den kunde disponera öfver den nuvarande, i omedelbart samband med den öfriga lokalen stående boställsvåningen. Användandet af den för prefekten i fysik afsedda boställsvåningen på det sätt, som förutsattes i tillbyggnadsförslaget, innebure således uppenbart ett försämrande af det redan förut icke synnerligen fördelaktiga utrymme, hvaröfver den fysiska institutionen kunde disponera, och fränsedt de skäl, som af förslagsställarne sjelfva anförts, torde ensamt detta vara tillräckligt för att bevisa ifrågavarande tillbyggnadsförslags oantaglighet. Ångström ville således framhålla, att om boställsvåningen för prefekten vid den fysiska institutionen måste till annat ändamål användas, detta under för handen varande omständigheter

blott borde ske för att utvidga sistnämnda institutions egna arbetslokaler. För egen del måste Ångström dock beteckna en sådan åtgärd såsom i hög grad betänkelig, ty vid kanske inga andra experimentalundersökningar vore prefektens personliga närhet så nödvändig som just vid de fysikaliska, detta icke blott på grund af undersökningarnas allmänna natur, utan äfven på grund af de ömtåliga och dyrbara apparater, med hvilka dessa utfördes. Från estetisk synpunkt vore väl dessutom tillbyggnadsförslaget det fulast möjliga, och tvifvelaktigt torde väl vara, huruvida staden genom denna tillbyggnad skulle vilja förstöra en del af den vackra Carolinaparken. Men frånsedt detta torde det vara en ganska betänkelig åtgärd att sammanbygga ett stort, tungt, nytt hus med ett gammalt, hvars grund lemnade mycket öfrigt att önska. Då vidare så litet som blott 2 våningar, frånsedt kemiska prefektens boställsvåning, bibehölles af den gamla lokalen, finge det hela mer karakteren af en misslyckad och oändamålsenlig nybyggnad än en tillbyggnad. Anslutande sig till de af professorerna Cleve och Widman anförda skäl, ville Ångström därför bestämdt uttala som sin åsigt, att det föreliggande förslaget om tillbyggnad af den nuvarande byggnaden under inga omständigheter borde komma till utförande.

Med åberopande af hvad såväl Cleve och Widman som Ångström anfört uttalade sig den matematisk-naturvetenskapliga sektionen bestämdt mot genomförande af tillbyggnadsförslaget och förordade på det kraftigaste uppförandet af en ny byggnad i enlighet med det af de två förstnämnda professorerna framlagda förslag.

Jemväl det akademiska konsistoriet afstyrkte på det bestämdaste utförandet af den ifrågasatta tillbyggnaden och biträdde lifligt nybyggnadsförslaget, som, enligt konsistoriets mening, tillgodosåge ett i hög grad trängande behof vid universitetet. Kanslern för rikets universitet förklarade sig vid handlingarnas öfverlemnande till Eders Kongl. Maj:t vilja på det kraftigaste förorda nådig framställning om beviljande af nybyggnadsanslaget.

Öfverintendentsembetet, hvars underdåniga utlåtande i frågan inhemtats, har, med vidhållande af sitt förut afgifna, af mig nyss omfördämda yttrande, vidare anført, att, med afseende å de under senast förflutna året i väsentlig grad ökade pris å byggnadsmaterialier och arbetsbiträden, det ursprungliga ritningsförslaget till en nybyggnad numera icke kunde bringas till verkställighet för den därför beräknade kostnad. Denna kostnad, utgörande enligt det omarbetade ritningsförslaget 173,102 kronor, måste, beräknad efter allenast 11 kronor 30 öre för kubikmeter, anses för

låg och böra ökas till omkring 203,220 kronor, motsvarande 14 kronor för kubikmeter. Om, såsom embetet ur åtskilliga synpunkter funne önskligt, ritningsförslaget skulle ytterligare omarbetas på sätt embetet medelst en genom dess försorg uppgjord ny, utlåtandet bifogad ritning låtit närmare åskådliggöra, skulle sistnämnda kostnadsbelopp komma att ökas med omkring 5,000 kronor. Den beräknade kostnaden för tillbyggnad och förändring af den nuvarande byggnaden, 147,792 kronor eller 13 kronor 60 öre för kubikmeter, syntes deremot embetet för ändamålet tillräcklig, ehuru en dylik tillbyggnad af praktiska skäl icke torde vara att förorda.

Med anledning af detta utlåtande hördes universitetsmyndigheterna ånyo i ärendet. Efter uppdrag af matematisk-naturvetenskapliga sektionen inkommo Cleve och Widman i skrifvelse den 27 januari 1899 till densamma med en af återopade handlingar åtföljd ytterligare utredning af frågan. I skrifvelsen anförde de båda professorerna, att då öfverintendents-embetets kostnadsberäkningar tydligen blott vore approximativa samt priserna å byggnadsmaterial och arbetsbiträden stälde sig olika i Upsala och i hufvudstaden, hade de anmodat arkitekten Lignell, hvilken sedan flere år vore anställd såsom byggnadschef vid det stora asylbygget invid Upsala och således borde vara väl förtrogen med priserna derstädes, att, med ledning af embetets erinringar och med tillgodogörande af den inom embetet uppgjorda nya ritningen, utarbета ny detaljerad och på nuvarande priser grundad kostnadsberäkning för den föreslagna nybyggnaden. Byggmästaren A. Ankarstrand, hvilken allt sedan slutet af 1870-talet varit verksam såsom praktisk byggmästare i Upsala, hade på de båda professorernas anmodan granskat sagda kostnadsförslag och skriftligen förklarat sig villig att för den summa, som deri uppgäfves, sjelf åtaga sig uppförandet af ifrågavarande byggnad. Enligt detta kostnadsförslag skulle för en nybyggnad, uppförd enligt de af öfverintendentsembetet modifierade ritningarna, erfordras:

för sjelfva byggnaden med gas-, vatten- och afloppsledningar	kr. 185,844: —
» inredning	» 23,556: —
» värmeledning och ventilation	» 32,600: —,
hvertill komme för den komplettering af instrument och utensilier, som nödvändiggjordes af det ökade antalet arbetsplatser, enligt beräkning	» 10,000: —
tillhopa kr. 252,000: —.	

Enligt en ny, likaledes af arkitekten Lignell med användande af samma priser gjord beräkning skulle, fortsätta Cleve och Widman, kostnaden för

den ifrågasatta tillbyggnaden jemte fullständig utrustning ställa sig sålunda:

för sjelfva tillbyggnaden med		
gas-, vatten- och aflopps-		
ledningar	kr. 146,982: —	
för ändringar i gamla huset	» 6,000: —	kr. 152,982: —
» inredning	» 23,556: —	
» värmeledning och ventilation	» 32,600: —	
» den komplettering af instrument och		
utensilier, som nödvändiggjordes af det		
ökade antalet arbetsplatser	» 10,000: —	kr. 219,138: —,
hvertill komme på grund af en boställsvänings indragning		
en årlig utgift å 600 kronor, kapitaliserad efter 4 %	» 15,000: —	
		tillhopa kr. 234,138: —.

De båda professorerna påpeka, att den minskning i utgift, som skulle kunna vinnas genom tillbyggnadsförslaget utförande, således blefve 17,862 kronor. Såsom förut framhållits, vore dock denna utsigt till besparing mycket oviss. Tillbyggnadsförslaget förutsatte nemligen förvärfvandet af ett Upsala stad tillhörigt tomtområde utan direkt utgift för statsverket, och detta kunde möjligen ej låta sig genomföra. De skäl, som talade för en ny byggnads uppförande, vore af den betydelse, att de till fullo uppvägade de besparingar, som genom tillbyggnadsförslaget utförande möjligen skulle kunna ernås.

Cleve och Widman afstyrkte därför fortfarande på det bestämdaste tillbyggnadsförslaget samt uttalade sig för en framställning om utverkande af ett anslag å 252,000 kronor för uppförande och fullständig utrustning af den ifrågasatta nya byggnaden.

Denna framställning tillstyrktes af samtliga vederbörande akademiska myndigheter.

I en ytterligare, af återopade handlingar åtföljd skrifvelse till den matematisk-naturvetenskapliga sektionen den 9 september 1899 hafva Cleve och Widman emellertid anført, att då det vore allmänt bekant, att arbets- och materialkostnader under de senaste åren i högst väsentlig grad stigit icke blott med afseende å byggnadsarbeten utan äfven och kanske i ännu högre grad på andra handtverksområden och särskildt beträffande snickeriarbeten, hade de ansett sig nödsakade att underkasta nybyggnadsförslaget en förnyad granskning. Byggmästaren Ankarstrand hade i afgifvet ytt-

rande förklarar, att, om ock priserna sedan januari 1899 något ändrats, påkallade detta dock icke nu någon ny beräkning i fråga om sjelfva byggnadsarbetet, utan vidblefve han sitt i de båda professorernas skrifvelse den 27 januari 1899 omförmälda yttrande. Cleve och Widman hade anmodat snickarmästarne F. Widlund och C. J. Ahlström att uppgöra ett nytt, på nu gällande priser grundadt kostnadsförslag för inredningen, och enligt detta förslag vore här en betydlig ökning erforderlig, i det slutsumman uppginge till icke mindre än 33,444 kronor. Beträffande slutligen kostnaden för värmeledning och ventilation hade ingenjören Dahlgren, som uppgjort det ursprungliga kostnadsförslaget, i skrifvelse förklarar, att anslagssumman behöfde ökas med omkring 20 procent eller till 39,120 kronor. Enligt dessa nya, på nu gängse priser grundade kostnadsberäkningar skulle således för den ifrågasatta nybyggnaden och dess fullständiga utrustning erfordras:

för sjelfva byggnaden med gas-, vatten- och afloppsledningar	kr. 185,844: —
» inredning	» 33,444: —
» värmeledning och ventilation	» 39,120: —
hvar till komme för den komplettering af instrument och utensilier, som nödvändiggjordes af det ökade antalet arbetsplatser, enligt beräkning	» 10,000: —
	tillhopa kr. 268,408: —

Då posterna för inredning samt för värmeledning och ventilation vore beräknade blifva alldeles desamma för den eventuellt ifrågasatta tillbyggnaden som för den nya byggnaden och således måste höjas för den ena lika väl som för den andra, inverkade de nu gjorda förhöjningarna icke i någon mån störande på den belysning af förhållandet mellan dessa båda byggnadsförslag, Cleve och Widman i sina föregående skrifvelser gifvit.

Under återopande af hvad de sålunda och förut i ärendet andragit anhöllo de båda professorerna om utverkande af ett anslag å 268,408 kronor för uppförande och fullständig utrustning af en ny byggnad för institutionen för allmän och analytisk kemi i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de uppgjorda och af öfverintendentsembetet modifierade ritningarna.

I denna anhållan förenade sig, under återopande af hvad de förut i ärendet anfört, såväl den matematisk-naturvetenskapliga sektionen som det större akademiska konsistoriet, och kanslern för rikets universitet har, med hänvisning till sitt senast i frågan afgifna yttrande, jemväl tillstyrkt bifall till framställningen.

Med anledning af hvad sålunda i ärendet ytterligare förekommit anbefaldes öfverintendentsembetet att inkomma med förnyadt utlåtande. Embetet, som ansett sig böra afgifva yttrande allenast beträffande det slutligen föreliggande kostnadsförslaget, såvidt det angår sjelfva byggnadsarbetet jemte gas-, vatten- och afloppsledningar samt anordnande af värmeledning och ventilation, har efter verkställd granskning anført att, medan den uppgifna kostnaden för värme- och ventilationsanordningar från embetets sida icke gifvit anledning till anmärkning, embetet mot kostnadsförslaget i öfrigt funnit sig böra erinra:

- att i förslaget icke upptagits någon post för jernkonstruktionerna för uppbärande af bjelklagen i flyglarnes salar, hvar till torde åtgå kr. 5,000: —
- att priset för tegelmurning borde höjas från 75 kronor till 90 kronor per 1,000 tegel, hvarigenom kostnaden för denna del af arbetet komme att ökas med » 8,000: —
- att för stenhuggeriarbetena borde beräknas tillkomma ett omkostnadsbelopp af » 1,000: —
- samt att, då den summa af 18,855 kronor, som vore afsedd såväl för oförutsedda utgifter som för administration, torde behöfva disponeras ensamt för förstnämnda ändamål, för administrationen borde beräknas ett belopp af » 12,000: —
- hvidan kostnadsförslagets slutsumma enligt embetets åsigt borde höjas med kr. 26,000: —

Detta öfverintendentsembetets utlåtande föranledde ärendets återremitterande till de akademiska myndigheterna. Professorerna Cleve och Widman, till hvilka matematisk-naturvetenskapliga sektionen öfverlemnade handlingarna för avvägbringande af förberedande utredning, anförde i skrifvelse till sektionen den 8 december 1899: Beträffande den af öfverintendentsembetet först annärkta posten å 5,000 kronor hade visserligen de båda professorernas sakkunniga biträde tänkt sig, att bjelklagen i flyglarnes salar skulle kunna uppbäras endast af sidomurarne, men då en förstärkning medelst jernkonstruktion här otvifvelaktigt skulle bereda ökad och behöflig trygghet, vore det mindre välbetäckt att icke fästa afseende vid embetets förslag. Priset för tegelmurning hade arkitekten Lignell och byggmästaren Ankarstrand under januari 1899 ansett kunna upptagas till 75 kronor per 1,000. Då emellertid öfverintendentsembetet, hvars sakkunskap i detta hänseende måste tillerkännas högsta vitsord, fortfarande vidhölle sin åsigt att denna beräkning vore för låg, torde afven denna post böra höjas till föreslaget belopp eller med 8,000 kronor, hvar till

komme en förhöjning å kostnaden för stenhuggeriarbeten med 1,000 kronor. Beträffande slutligen oförutsedda utgifter och administration låge det i sakens natur, att åtminstone de förra ej kunde på något sätt direkt beräknas. Arkitekten Langlet liksom äfven arkitekten Lignell hade enligt under gångna tider vedertagen sed upptagit kostnaden härför till 10 procent af förslagets slutsumma. Då emellertid öfverintendentsembetet, som besatte bästa kännedom om nu gängse arkitektarfvoden och den rikaste erfarenhet vid bedömande af hvad som kunde erfordras för oförutsedda utgifter vid uppförande af allmänna byggnader, ansett, att denna post borde höjas med icke mindre än 12,000 kronor, torde äfven i detta hänseende embetets anvisning böra följas, och detta så mycket mer som kostnaden för gas-, vatten- och afloppsledningar blott kunnat approximativt beräknas och den härför afsedda, sedan våren 1897 icke höjda summan väl torde behöfva en förstärkning.

Med anledning af öfverintendentsembetets utlåtande ville Cleve och Widman således hemställa, att det behöfliga anslaget för uppförande och fullständig utrustning af en nybyggnad för institutionen för allmän och analytisk kemi måtte beräknas enligt följande belopp:

för sjelfva byggnaden med gas-, vatten- och afloppsledningar	kr. 211,844: —
» inredning	» 33,444: —
» värmeledning och ventilation	» 39,120: —
hvar till komme för den komplettering af instrument och utensilier, som nödvändiggjordes af det ökade antalet arbetsplatser	» 10,000: —
eller tillhopa kr. 294,408: —	

Slutligen ville Cleve och Widman erinra derom, att då arkitekten Lignell enligt alldeles samma grunder beräknat kostnaden å ena sidan för den ifrågavarande nybyggnaden och å andra sidan för den i de båda professorernas skrifvelse den 14 september 1898 eventuellt ifrågasatta tillbyggnaden, den nu föreslagna förhöjningen dels helt och hållet dels proportionellt drabbade äfven tillbyggnadsförslaget och att således denna förhöjning icke i väsentlig mån invercade störande på den belysning af förhållandet mellan dessa båda byggnadsförslag, som Cleve och Widman i sin nyssnämnda skrifvelse gifvit.

I hvad de båda professorerna sålunda anfört och hemställt instände såväl den matematisk-naturvetenskapliga sektionen som det akademiska konsistoriet, och universitetskanslern har vid handlingarnas återställande till Eders Kongl. Maj:t tillstyrkt utverkande af ett nybyggnadsanslag till belopp af 294,408 kronor.

Lika med min företrädare i embetet inser jag vigten af att här föreliggande ytterst behjertansvärda behof blir med snaraste afhjelpat. Nybyggnadsförslaget företrädare framför förslaget om till- och ombyggnad anser jag till fullo ådagalagdt; och då det förras genomförande skulle — oafsedt möjligheten att nödgas från Upsala stad lösa för tillbyggnaden erforderlig tomtplats — ställa sig endast obetydligt dyrare, tvekar jag ej att förorda uppförandet af en helt och hållet ny byggnad.

Mot kostnadsberäkningarna för denna, sådana de nu slutligen föreligga, har jag ej anledning till anmärkning, men då jag anser, att kostnaderna för ifrågavarande byggnadsföretag lämpligen kunna fördelas på två år, hemställer jag, att Eders Kongl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att till uppförande och utrustning, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med uppgjorda ritningar och förslag, af en ny laboratoriebyggnad för institutionen för allmän och analytisk kemi vid universitetet i Upsala bevilja ett anslag af 294,408 kronor och deraf på extra stat för år 1901 anvisa ett belopp af 150,000 kronor.

Under återopande af 19 § i den för justitieombudsmannen utfärdade instruktion har denne i en till Eders Kongl. Maj:t ingifven framställning anført följande.

[49.]
Utgifvande
af juridiska
läroböcker.

En hvar, som vid någotdera af de båda svenska universiteten idkat juridiska studier, hade säkerligen erfarit, hurusom dessa studier i hög grad försvårats genom den rådande bristen på *juridiska läroböcker* i egentlig mening. Vid undervisningen användbara arbeten hade visserligen af trycket utkommit inom flere grenar af den svenska rättsvetenskapen, och dessutom hade såväl i äldre som nyare tider, ehuru undantagsvis, förekommit, att till riktigheten granskade anteckningar efter juridiska föreläsningar utgifvits i litografiskt öfvertryck. Utan att ingå i någon redogörelse för vår juridiska litteratur kunde man emellertid påstå det vara ett faktum, att de juris studerande varit och fortfarande vore i väsentlig mån hänvisade till begagnande af otryckta — d. v. s. på vanligt sätt handskrifna eller, såsom det, enligt uppgift, i Upsala sedan flere år tillbaka vore vanligt, medelst användande af s. k. hektograf mångfaldigade — anteckningar efter akademiska föreläsningar. Som dylika anteckningar enligt sakens natur ofta vore ofullständiga eller eljest felaktiga, kunde det icke betviflas, att i samma mån de bildade grundvalen för studierna, dessas resultat blefve osäkra och bristfälliga. Det vore emellertid icke hänsynen till den studerande ungdomens behof, som närmast gifvit justitieombudsmannen anledning att fästa uppmärksamhet vid hithörande förhållanden. Frågan berörde nemligen omedelbart lagskipningen, och det vore

förnämligast på denna grund justitieombudsmannen ansett sig böra upptaga densamma. Domaren och den administrative embetsmannen måste, för att rätt kunna tolka lagens bestämmelser, ega till sitt förfogande annan litteratur än lagen själf. Om man nu särskildt fäste sig vid utöfningen af domarekallet, hade ju domaren i regeln ej tid och ofta ej heller fallenhet att på egen hand företaga några djupgående undersökningar, och i hvarje fall underlättades domarens arbete väsentligen, likasom ock resultatet deraf blefve pålitligare, om han till ledning för sitt omdöme hade att tillgå vetenskapliga utläggningar af de lagar, han skulle tillämpa. Det kunde därför med fog påstås, att en säker rättsskipning ovilkorligen förutsatte en god juridisk litteratur. I sådant hänseende behöfdes i främsta rummet praktiskt uppställda läroböcker, som fullständigt redogjorde för lagarnes förhistoria, lagbudens rätta mening och grund samt deras hittillsvarande tillämpning äfvensom för nutida förslag till lagarnes förbättring.

Till att utarbета dylika läroböcker, egnade att på samma gång begagnas vid de akademiska studierna och bilda hjälpredor för den praktiske juristen, hade enligt sakens natur universitetens juris professorer de största förutsättningar. Af dem hade ock såväl under senaste tider som derförut en ganska betydlig författareverksamhet utvecklats. Att denna, sasom redan framhållits, likväl icke räckt till att fylla behovet af läroböcker, syntes bero på flere omständigheter. I detta hänseende borde erinras, hurusom de akademiska lärarne i ett land som vårt vore till antalet få, äfvensom att deras tid vore i hög grad upptagen af examensbestyr och andra embetsgöromål. Ej heller torde den omständigheten vara utan betydelse, att juris professorer mycket användes i andra allmänna värf och ej sällan befordrades till andra embeten samt derigenom hindrades att utföra de planer, de kunde hafva haft beträffande sådan författareverksamhet, hvarom fråga vore. Slutligen kunde antagas, att ekonomiska hänsyn äfven gjorde sig gällande. Det ifrågavarande synnerligen svåra arbetet torde i regeln vara jemförelsevis litet lönande eller åtminstone till sitt ekonomiska resultat osäkert, då den köpande publiken kunde blifva ganska liten.

Orsakerna måtte nu vara hvilka som helst; den brist, som i ifrågavarande hänseende förefunnes, vore af allvarlig beskaffenhet, och då det blifvit af en redan allt för lång tids erfarenhet till fullo bestyrkt, att bristen ej kunde antagas blifva genom enskild företagsamhet afhjelpat, syntes staten böra i sitt eget intresse låta sig angeläget vara, att åtgärder i berörda syfte blefve vidtagna. Huru ett sådant statens ingripande lämpligast skulle i detalj ordnas, derom kunde meningarna utan tvifvel vara delade. Justitieombudsmannen föreställde sig, att uppdrag att författa

läroböcker i de särskilda delar af den svenska positiva rätten, hvari tidsenliga läroböcker nu saknades, borde lemnas åt lämpliga personer, dervid de juridiska fakulteternas lärare väl i främsta rummet komme i åtanke, men äfven praktiska jurister med vetenskapliga intressen borde kunna ifrågakomma. De utsedda personerna borde vidare, i den mån sådant vore möjligt, beredas befrielse från sina andra göromål, och nödigt blefve säkerligen derjemte, åtminstone i vissa fall, att statsanslag för ändamålet beviljades.

Sedan kanslern för rikets universitet anbefalts att efter vederbörandes hörande afgifva underdånigt utlåtande öfver den af justitieombudsmannen sålunda gjorda framställningen, infortrade kanslern yttranden från de juridiska fakulteterna vid rikets båda universitet.

Juridiska fakulteten i Upsala anförde dervid:

Fakulteten vore ense med justitieombudsmannen, då han såsom ett önskemål framhölle en tillökning af den svenska juridiska literaturen. Ej mindre riktig vore justitieombudsmannens åsigt, att juridiska läroböcker skulle såväl för den juridiska undervisningen som för rättsskipningen medföra stora fördelar. Deremot måste fakulteten såsom förfelad beteckna den utväg, justitieombudsmannen anvisat till afhjelpande af den hos oss befintliga bristen på juridisk literatur. Författandet af en god juridisk lärobok vore icke första steget på en juridisk författarebana, utan det vore slutresultatet af undersökningar, företagna af lärobokens författare eller andra inom den disciplin, som läroboken skulle behandla. Rätta sättet att verka för läroböckers utgifvande vore således att befordra kommentarier öfver gällande lagar samt monografiska framställningar af särskilda partier inom en viss disciplin, hvarvid visserligen den historiska redogörelsen i ämnet icke vore den minst viktiga. När tillräckliga förberedande arbeten sålunda blifvit gjorda, vore tiden inne att skrida till författandet af handböcker eller läroböcker. Under det detta arbete på det förberedande stadiet — särskildt kommentarer till lagarne — syntes kunna fullgöras såväl af teoretiska som praktiska jurister, torde författandet af läroböcker eller handböcker endast af skolade universitetslärare kunna på ett tillfredsställande sätt fullgöras. Detta författareskap måste dock, liksom hvarje vetenskapligt arbete, utgå af författarens eget initiativ; endast sålunda komme det att infalla på en tidpunkt, då nödvändiga förutsättningar för ett godt resultat verkligen vore tillstädes. Att Eders Kongl. Maj:t skulle utse författare af juridiska läroböcker, vore i flere afseenden mindre lyckligt. Valet skulle för Eders Kongl. Maj:t vara förenadt med stora svårigheter. Den, som stälde höga kraf på sitt arbetes kvalitet, skulle oftast vägra att åtaga sig en dylik beställning, utan hellre föredraga

att sjelf afgöra både om och när han borde gå till ett dylikt arbete. Den, som egde mindre sjelfkritik och svagare förutsättningar, blefve måhända den, hos hvilken uppdraget stannade. Detta, att ett författarearbete, låt vara af mindre god kvalitet, verkställes, vore dock i sig ingen stor skada för samhället, om icke genom statens uppdrag liksom ett vederhäftighetsintyg gifvits åt såväl författaren som hans arbetsprodukt. Dessa på uppdrag af staten författade läroböcker blefve utan tvifvel af mången ansedda såsom ett slags lagförklaringar; och vore deras kvalitet underhållig, komme detta att medföra vådor för samhället, långt större än bristen på juridisk litteratur.

Undervisningen vid universiteten — hvilken för öfrigt aldrig kunde ersättas af läroböcker — komme dock att häraf lida mindre men, då det väl aldrig kunde ifrågasättas, att en universitetslärare skulle kunna tvingas att vid sin undervisning följa en viss lärobok, den måtte nu vara författad på statens uppdrag eller ej. Värre blefve det dock i den juridiska eller administrativa praxis. Der komme utan tvifvel den på offentligt uppdrag författade läroboken att för mången framstå såsom en bekväm vägvisare, hvars efterföljande upphäfde såväl det egna lagtolkningsarbetet som den egna ansvarigheten.

Men om sålunda fakulteten icke kunde godkänna det förslag till vår juridiska literaturs förökande, som justitieombudsmannen framställt, ansåge dock fakulteten, att den af justitieombudsmannen påpekade och af fakulteten erkända bristen på svensk juridisk litteratur kunde genom statens ingripande i väsentlig mån, ehuru visserligen icke med ett slag, afhjelpas. Enligt fakultetens mening borde detta statens ingripande ske på följande sätt. Först och främst skulle från statens sida beredas tillräckliga anslag för att utgifva juridiska tidskrifter, hvilkas medarbetare erhöles skäliga honorar. Härigenom skulle man tillvarataga alla de undersökningar, som tjänade till grundval för större arbeten. Derjemte borde ledamot af juridisk fakultet, som förklarade sig beredd att utgifva juridiskt arbete, beviljas erforderlig tjänstledighet utan minskning i tjänstgöringspenningarne samt beredas bidrag till utrikes resa, der sådan pröfvades nödvändig för arbetets fullbordande. Vidare syntes dylik fakultetslärare böra berättigas till ersättning för tryckningskostnader, der ej dessa och ett rimligt författarehonorar kunde betäckas genom försäljningen af ett utgifvet arbete. Och slutligen torde andra i juridiska frågor förfarna personer böra tillerkännas motsvarande understöd i och för utgifvande af juridiska skrifter, såvida de befunnes tillräckligt kvalificerade för att fylla den uppgift, de sålunda ställt för sig. Det fordrades alltså offer från det allmännas sida, men dessa vore ej större än att de till fulla rättfärdigades af det resultat,

de vore egnade att framkalla. Detta resultat skulle utan tvifvel inom en icke alltför aflägsen framtid blifva icke blott goda juridiska läroböcker utan äfven värderika juridiska handböcker.

Juridiska fakulteten i Lund öfverlemnade med anledning af remissen ett protokollsutdrag, innefattande de särskilda fakultetsmedlemmarnes hvar för sig afgifna yttranden. Dessa sammanfalla i mångt och mycket med Upsala-fakultetens nyss af mig återgifna mening, och jag kan därför inskränka mig till en redogörelse för det väsentligare innehållet i desamma.

Det visar sig af dessa yttranden, att man ej mindre i Lund än i Upsala behjertat de stora olägenheterna af den erkända bristen på juridiska läro- och handböcker. Men äfven i Lund framhåller man de betydande svårigheter, som möta i afseende å att i ett slag fullständigt afhjelpa dessa olägenheter. Såsom medverkande orsaker härtill har man angifvit åtskilliga omständigheter och det framgår, att hindren anses vara såväl af mera personlig art, sammanhängande med befordringsförhållanden och arbetskrafternas splittring genom förvaltningsbestyr m. m., som ock grundade på sakförhållandena i och för sig. Jag återkommer strax till hvad man i sistnämnda afseende anført.

Visserligen påpekar man, att bristen på juridiska läro- och handböcker ej gör sig lika känbar i alla ämnen och att densamma i öfrigt skulle för några delar af den svenska rätten med mindre svårighet kunna afhjelpas. Men i stor omfattning anse vederbörande mycket allvarliga hinder förefinnas för universitetens rättslärde att, i hvad på dem kan ankomma, arbeta på utgifvandet af fullt mönstergilla, systematiska läro- och handböcker, ehuru det oaktadt försök härtill icke alldeles saknas.

I afseende å dessa hinder framhållas förnämligast två omständigheter. Dels erinras, att ansenliga partier af det nuvarande svenska rättssystemet ej äro kodifierade. De särskilda bestämmelserna stå att finna i en mängd författningar, som delvis äro föråldrade och i sin tillämpning modifierade af rättspraxis, hvilken dessutom måste fylla vissa luckor i lagstiftningen. Dels påpekas det äfven deraf påverkade omdaningsarbetet på lagstiftningens område, hvilket arbete särskildt under de senare decennierna varit mycket lifligt, förorsakande ganska talrika, ibland genomgripande ändringar i rätten.

Med det förstnämnda af dessa båda förhållanden sammanhänger det inkast, som från vissa håll gjorts gällande. Författandet af juridiska läro- och handböcker af den betydelse och det värde, som justitieombudsmannen afser, måste, har man anmärkt, föregås af ett flitigt, juridiskt författarskap, rigtadt på uttömmande behandling af särskilda, begränsade institut och afskilda delar af rätten. Dylika monografier förefinnas ännu blott i ringa

omfattning hos oss. Förr än ett vidsträckt område af rätten blifvit genom utgifvandet af sådana afhandlingar bearbetadt anses det gagnlöst att på alla punkter upptaga ett läro- och handboks författande af förut angifven art. Man kunde visserligen söka vinna ändamålet t. ex. genom att tillsätta en redaktionskomité. Men att framdrifva arbetet skulle ej vara lämpligt. Det måste komma af den intresserades eget initiativ, ej såsom ett bestämdt uppdrag.

Med det senare af de båda nyssnämnda förhållandena står åter en annan betänklighet i mycket nära samband. Utgifvandet af juridiska läro- och handböcker i vårt land förklaras i och för sig vara förknippadt med stora ekonomiska svårigheter. Det kunde icke begäras att vederbörande skulle för ändamålet underkasta sig uppoffringar. Men dessa hotade att blifva afsevärda särskildt genom lagstiftningens af omständigheterna framkallade stora rörlighet. I följd deraf skulle nemligen de utgifna böckerna snart blifva föråldrade samt nya upplagor eller tillägg erfordras, allt till kostnad för utgifvaren. Af denna anledning framställas delvis enahanda förslag till statens mellankomst som de inom Upsala-fakulteten väckta.

Om alltså juridiska fakulteten i Lund, i likhet med fakulteten i Upsala, förhållit sig tvekande inför justitieombudsmannens framställning, har likväl inom förstnämnda fakultet antydts en utväg att tillgodose de mest trängande behofven vid sjelfva undervisningen. Detta skulle ske genom att låta öfverse och å trycket — såsom »manuskript» — utgifva de af justitieombudsmannen omförmälda framställningar af den svenska rättsvetenskapens särskilda delar, hvilka lemnats i föreläsningar och nu i handskrifna eller hektograferade anteckningar utgjorde den väsentliga examenslitteraturen. Vål kunde de läroböcker, som på detta sätt åvägabragtes, icke alltid få bestående värde, men efter hand skulle de ju kunna förbättras. I hvarje fall skulle man genast afhjelpa de nu rådande, ofta betydande svårigheterna för de studerande att åtkomma den literatur, som inginge i de juridiska examenskurserna.

Vid öfverlemnandet af de juridiska fakulteternas yttranden anförde kanslern bland annat:

Den del af justitieombudsmannens framställning, som företrädesvis väckt kanslerns intresse, vore den, som berörde bristen på juridiska läroböcker i egentlig mening, och den menliga inverkan denna omständighet måste utöfva på examensstudierna vid universiteten. Justitieombudsmannens erinran i detta afseende syntes vara förtjent af den största uppmärksamhet. Ty huru stor betydelse än föreläsningarna hade för den blifvande juristens utbildning, vore det dock omöjligt för honom att endast genom dessa under rimlig tid inhemta det nödiga läromaterialet. Detta måste vid sidan

af de af honom afhörda föreläsningarna på många punkter kompletteras eller med nya delar tillökas, och han kunde därför med rätta sägas hafva anspråk på att i en lätt tillgänglig och kontrollerad form finna det kunskapsförråd sammanfördt, hvori han måste ådagalägga tillfredsställande insigter, för att hans examen skulle kunna godkännas. Den brist, som nu i detta afseende förefunnes, borde i främsta rummet afhjelpas. Detta kunde ock utan alltför stort dröjsmål och svårighet ske, om man blott icke från början stälde fordringarna för högt. Dels vore nemligen bristen ingalunda fullständig, dels vore vid båda universiteten inom flere af de juridiska disciplinerna eller delar af dessa ett mycket godt förarbete undangjordt, som återfunnes i handskrifna eller hektograferade anteckningar efter vederbörande lärares föreläsningar. Genom den inom juridiska fakulteten i Lund föreslagna utvägen att låta öfverse och af trycket utgifva nämnda anteckningar skulle mycket kunna vinnas. Då det så ofta invändes, att innehållet i en lärares föreläsningar äfven inom samma område måste successivt undergå jemkningar eller förändringar på grund af hans egen vidgade uppfattning af ämnet, förändrad eller ny lagstiftning o. s. v., så kunde härpå svaras, att ej heller läroboken behöfde vara oföränderlig. Intill dess en ny upplaga visade sig af nöden, kunde vid behof utgifvas numrerade supplement, innehållande de ändringar och tillägg, på hvilka man ansåge sig vilja särskildt fästa uppmärksamhet.

Kanslern uttalar sig vidare äfven till förmån för åstadkommande af systematiska handböcker, föregångna af vetenskapliga arbeten å juridikens särskilda områden.

Äfven har kanslern betonat nödvändigheten af statens ingripande genom understöd såväl för den ena som för den andra arten af nu omförmäld juridisk-literär verksamhet. Särskildt har han fäst sig vid förslaget om understöd till juridiska tidskrifter.

Kanslern anför slutligen, att naturligen intet af hvad i omförmälda afscenden föreslagits kunde komma till stånd utan de vetenskapliga arbetarnes frivilliga medverkan och intresse för saken. Men man skulle dock ega mycket större utsigt till framgång, om åt bemödandena gäfves nödig enhet och ledning. I detta afseende ansåge sig kanslern böra fästa uppmärksamheten på tanken att tillsätta en redaktionskomité, bestående exempelvis af tre ledamöter, bland dem en juris professor från hvarterdera universitetet. Denna komité skulle hafva till uppgift dels att för åvägabringande af egentliga läroböcker för de juridiska examina och för utarbetande af kommentarer eller handböcker i rättens olika delar sätta sig i förbindelse med personer, som kunde anses hugade och skicklige att i det ena eller andra ämnet se det förefintliga behovet till godo, och med dem träffa

förberedande aftal, dels att öfvervaka och, der så visade sig nödigt, genom antagen särskild redaktör leda utgifvandet af den ifrågasatta juridiska tidskriften, dels ock i öfrigt till Eders Kongl. Maj:t göra de framställningar och afgifva de förslag, som föranleddes af dess förenämnda uppgifter.

Riksdagens justitieombudsman lemnades sedermera tillfälle att yttra sig med anledning af de utlåtanden, som sålunda i detta ärende afgifvits. Dervid anförde justitieombudsmannen, bland annat, följande.

Af de juridiska fakulteternas utlåtanden framginge, att fakulteternas medlemmar med betoning af de svårigheter, som skulle möta vid ett författarearbete, sådant som det af justitieombudsmannen ifrågasatta, framhållit, att fullgoda juridiska läroböcker icke kunde åstadkommas utan en föregående bearbetning af rättsvetenskapens särskilda delar. Justitieombudsmannen hade för sin del icke underskattat de anförda svårigheterna, men ansett behofvet af juridiska läroböcker vara så trängande, att staten i sitt eget intresse borde redan nu anlita de till buds stående medel, som direkt eller indirekt kunde bidraga till det åsyftade ändamålets vinnande. Af synnerlig vikt vore, att frågan ej uppsköttes, utan det magtpåliggande arbetet, i den mån sådant låte sig göra, utan dröjsmål påbörjades. Genom en lämplig fördelning och i öfrigt planmessig anordning af arbetet kunde säkerligen tiden för dess utförande väsentligen förkortas.

På sätt afven kanslern för rikets universitet framhållit, skulle för juris studerande erforderliga läroböcker utan alltför stort dröjsmål kunna åstadkommas hufvudsakligen genom att i tryck utgafves anteckningar efter vederbörande lärares föreläsningar. Redan på detta sätt tillkomna juridiska läroböcker af relativt provisorisk beskaffenhet skulle — vid sidan af de fördelar de genom förkortning af studietiden och beredande af ökad säkerhet i fråga om studiernas resultat skulle medföra för den studerande ungdomen — derutöfver vara af den största betydelse för lagskipningen och af ovärderlig nytta för de praktiska juristerna. För att universitetsstudierna skulle kunna behörigen fylla sin uppgift att vara grundläggande för juristens praktiska utbildning syntes nemligen vara en nödvändig förutsättning, att åt deras resultat bereddes varaktigt värde genom att det vid universitetet inhemtade läromaterialet vore i beqväm form tillgängligt afven för framtiden.

Derjemte vore emellertid högeligen önskvärdt, att utförandet af de förberedande undersökningar och specialarbeten, som kunde anses bära föregå utgifvandet af mera genomarbetade juridiska läroböcker, så vidt möjligt, uppmuntrades och i mån af behof understöddes. Mycket kunde i detta afseende göras från det allmännas sida. Särskildt förtjenade frågan om anslag till utgifvande af en juridisk tidskrift uppmärksamhet.

Äfven det framställda förslaget om tillsättande af en redaktionskomité med den af kanslern antydda sammansättning och uppgift ville justitieombudsmannen tillstyrka.

Det behof, hvarom justitieombudsmannen i sin framställning erinrat och hvars tillvaro af alla erkännes, är af dubbel art: dels är det så att säga pedagogiskt, angår den juridiska universitetsundervisningen, dels gäller frågan att bereda literära hjälpmedel för höjande af den allmänna juridiska bildningen i landet, stödjande af lagtillämpningen och underlättande af lagstiftningsarbetet. Dessa båda uppgifter äro, såsom det anmärkts, i väsentlig mån olikartade.

Att söka fullständigt afhjelpa de från de båda särskilda synpunkterna framträdande olägenheterna och behofven skulle, såsom nogsamnt framgår af hvad i frågan anförts, vara ett synnerligen vidtutseende företag. Med skäl har ock erinrats, att tidpunkten ännu ej torde vara inne att direkt söka åvägabringa sådana omfattande, systematiska läro- och handböcker, som justitieombudsmannens framställning hufvudsakligen afser. Man har vidare gjort gällande, att ett initiativ från statens sida härvid näppeligen vore på sin plats, särskildt då fråga är om juridiska handböcker till hjälp vid lagskipningen i landet, hvilka handböcker, då de vore af underhållig beskaffenhet, skulle, om de tillkommit genom statens initiativ och sålunda utrustats med det offentliga uppdragets insegel, kunna förorsaka skada i stället för afsedt gagn. För min del gillar jag denna uppfattning och vill fördenskull icke under närvarande förhållanden tillråda en sådan åtgärd som till exempel tillsättandet af en redaktionskomité med förut antydt uppdrag. Hvad beträffar frågan om statsunderstöd åt juridiska tidskrifter vill jag erinra, att för svenskt juridiskt författarskap stå för närvarande två tidskrifter närmast till buds, nemligen »Tidsskrift för retsvidenskab» och »Nytt juridiskt arkiv». Af dessa har den sistnämnda tillförene under åtskilliga år åtnjutit anslag af statsmedel. Det förhåller sig nu så, att den literära juridiska produktionen i landet är så litet omfattande, att något särskildt understöd till nämnda tidskrifter icke är af nöden för att bereda plats åt denna produktions alster. Snarare möter svårighet för tidskrifterna att mot skäliga honorar erhålla dylika till fyllande af sitt omfång. Under sådana förhållanden bör det naturligen än mindre ifrågasättas att med anlitande af offentligt understöd öka dylika tidskrifters antal.

Den uppfattning, jag nu gjort gällande, hindrar naturligen icke, att en person, som till juridiskt författarskap känner sig hugad, må kunna till främjande deraf erhålla ekonomiskt understöd från statens sida eller, om han är i statens tjänst, för ändamålet nödig ledighet från sina tjänstegöro-

mål, då han sådant begär, hvarvid för hvarje särskildt fall pröfning af arbetets nytta för det allmänna och understödets behöflighet kan ega rum.

Under ärendets behandling har en utväg ifrågasatts att råda bot på de nuvarande missförhållandena åtminstone i fråga om bristen på läroböcker för de juridiska examensstudierna. Inom juridiska fakulteten i Lund har tanken uttalats, och såväl universitetskanslern som justitieombudsmannen hafva funnit densamma värd uppmärksamhet. Den afser att förvandla de förutnämnda handskrifna eller hektograferade anteckningarna efter föreläsningar till hjälpmedel vid examensläsningen, i bättre form och med större vederhäftighet än dessa s. k. »kollegier» vanligen besitta. Dervid kräfves äfven att de läroböcker, låt vara af provisorisk art, som sålunda skulle bringas till stånd, i de studerandes intresse blifva lättare tillgängliga och prisbilligare än de nämnda »kollegierna».

Att uppnå dessa nu antydda syftemål synes, under förutsättning af nödig medverkan, ej behöfva möta några oöfverstigliga svårigheter. Det finnes, såsom sagdt, i nämnda »kollegier» ett godt material för verkets utförande. Under sakkunnig ledning skulle de upptecknade föreläsningarna lätt nog kunna omredigeras för att sedan *såsom anteckningar* — utan de större anspråk, som ställas på fullt utarbetade läroböcker — tryckas och tillhandahållas de studerande. Den sakkunniga ledningen kunde naturligen blott tillkomma vederbörande professor eller någon docent. För att undanröja de ekonomiska svårigheterna vid planens realiserande samt möjliggöra, att priset på de sålunda tillkomna läroböckerna kunde sättas så billigt, som önskligt vore, borde anslag af statsmedel lemnas. Handhafvandet och användandet af dessa medel samt omsorgen om verkets igångsättande och fullföljande skulle tillkomma de båda juridiska fakulteterna. Men naturligen skulle det bero på vederbörandes fria åtagande att ikläda sig den befattning af ledare vid de särskilda uppgifternas utförande, hvarom jag nyss talat.

Hufvudsakligen i enlighet med dessa antydningar skulle tilläfvventyrs företaget kunna åvägabringas. De rådande svårigheterna för dem, som förbereda sig till juridiska examina, synas vara af den art och betydenhet, att man snarligen bör göra åtminstone ett försök att, såvidt på nu angifna väg är möjligt, råda bot för dem. För ändamålet kunde lämpligen extra anslag, till sammanlagdt belopp af 4,000 kronor för båda universiteten, ställas till de juridiska fakulteternas förfogande. För medlens användande skulle fakulteterna redogöra inför Eders Kongl. Maj:t. Att man genom ett arbete af nu antydd beskaffenhet i viss mån äfven skulle se den praktiske juristens behof tillgodo, är af justitieombudsmannen framhållet.

Under åberopande af hvad jag nu anfört får jag alltså tillstyrka, att Eders Kongl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att, för utgifvande i tryck af vederbörligen granskade anteckningar efter föreläsningar, hållna inom juridiska fakulteterna vid rikets universitet, på extra stat för år 1901 anvisa ett anslag af 4,000 kronor, att användas enligt de närmare föreskrifter, Eders Kongl. Maj:t kan finna godt bestämma.

Vid 1895 års riksdag beviljades för anställande under sex år vid universitetet i Lund af *lektorer i tyska, franska och engelska språken* ett anslag af 36,000 kronor, hvaraf för hvartera af åren 1896, 1897, 1898, 1899 och 1900 anvisats 6,000 kronor. Jag tillstyrker nu i underdånighet, att Eders Kongl. Maj:t behagade till Riksdagen göra framställning derom att af omförmälda anslag må för år 1901 anvisas återstående 6,000 kronor.

[50.]

*Universitets-
lektorer i
Lund.*

Likaledes hemställer jag, att, på det *kamreraren vid universitetet i Lund* *Oscar Gerhard Regnell* må fortfarande komma i åtnjutande af det honom vid 1891 års riksdag beviljade personliga lönetillägg, Eders Kongl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att såsom personligt lönetillägg åt Regnell för år 1901 på extra stat anvisa samma belopp som det för innevarande år anslagna eller 750 kronor, deraf 150 kronor såsom tjänstgöringspenningar.

[51.]

*Lönetillägg åt
akademi-kam-
reraren O. G.
Regnell.*

Med anledning af gjord framställning derom att det under en lång följd af år beviljade extra anslag till *särskildt arfvode åt docenten vid universitetet i Lund* *Sven Otto Magnus Söderberg* måtte utverkas jemväl för år 1901 till det belopp, hvartill det för år 1900 blifvit förhöjdt, och under enahanda villkor, som för samma år bestämts, tillstyrker jag, att Eders Kongl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att såsom särskildt arfvode åt docenten Söderberg för år 1901 anvisa ett extra anslag af 3,000 kronor, att utgå med villkor att Söderberg under sistnämnda år egnar sin tjänst åt universitetets i Lund historiska museum samt mynt- och medaljkabinett.

[52.]

*Arfvode åt
docenten S. O.
M. Söderberg.*

Större akademiska konsistoriet i Lund har i enlighet med filosofiska fakultetens matematisk-naturvetenskapliga sektionens derom gjorda framställning anhållit, att Eders Kongl. Maj:t tacktes af Riksdagen utverka ett anslag på ordinarie stat af 3,000 kronor för upprättande af en *lärareplats i entomologi vid universitetet i Lund* med skyldighet för innehafvaren af densamma att föreläsa i entomologi två timmar i veckan samt

[53.]

*Anslag för
en lärareplats
i entomologi
i Lund.*

att utöfva den närmaste tillsynen och vården af de vid universitetet befintliga entomologiska samlingarna.

Förevarande framställning har tillkommit på förslag af professorn i zoologi vid nämnda universitet A. W. Quennerstedt, hvilken rörande behovet af anslaget i fråga inom sektionen anført hufvudsakligen följande.

Alltsedan 1840-talet hade vid Lunds universitet meddelats offentlig undervisning i systematisk entomologi två timmar i veckan. Detta läroämne hade visserligen ej räknat talrika, men i stället dess mer hängifna idkare; och ehuru väl detsamma ej varit särskildt examensämne, hade dock examinatorn i zoologi städse tagit hänsyn till de större insigter inom denna gren af vetenskapen, som examinander förvärfvat. Men sedan adjunkten i entomologi Carl Gustaf Thomson nyligen afidit samt den docenten Simon Bengtsson meddelade förordnande att i Thomsons ställe upprätthålla undervisningen i entomologi med höstterminen 1899 utginge, komme, derest ej särskilda åtgärder viddes, inom vårt land någon undervisning i systematisk entomologi ej att meddelas.

Huru vigtig kännedomen om insektverlden i praktiskt hänseende vore — för skogskultur, åkerbruk och trädgårdsskötsel — kunde lätt inses. En kraftig påminnelse derom hade de senaste åren gifvits genom den s. k. nunnans härjningar. Ehuru väl meddelandet af tillämpad kunskap i ämnet ej i första hand tillhörde universiteten, utan särskilda institutioner och anstalter, hade denna kunskap i allt fall sin lifsrot i den vetenskapliga forskningen och måste lida, derest entomologien, som endast kunde med framgång föreläsas af en specialist på området, försvunne från den akademiska undervisningen. På detta område hade Lunds universitet jemväl goda traditioner att bevara. Ty från universitetet hade sedan lång tid tillbaka utgått vigtiga och omfångsrika originalarbeten öfver olika delar af vårt lands insektfauna; och utan att underskatta det värdefulla, som inom denna vetenskapsgren framkommit från andra håll, kunde med fog det omdömet fällas, att Lunds universitet länge varit hufvudort för denna del af naturforskningen inom vårt land.

Om nu den föreliggande frågan ur undervisningens synpunkt vore betydelsefull, vore det särskildt glädjande att kunna framhålla, att för undervisningen funnes material i betydande utsträckning i de entomologiska samlingar, hvilka för universitetet vore så mycket mer dyrbara och värdefulla, som de till den största delen hopbragts af framstående lundensiska forskare — Follin, Zetterstedt, Dahlbom, Thomson — och utgjordes af s. k. typsamlingar, d. v. s. de innehölle de exemplar, efter hvilka forskarne beskrifvit de särskilda arterna i sina omfångsrika arbeten, och det vore

till dem kommande forskare i tvistiga fall hade att vädja, hvarför dessa samlingar helt enkelt vore oersättliga. Det vore därför af största vikt, att de dyrbara samlingarna blefve väl vårdade; och härtill komme, att dessa donerats till universitetet i förlitande på att de der skulle blifva föremål för pietetsfull vård. Vål vore det sant, att institutionsföreståndaren i sista hand bure ansvaret äfven för denna del af samlingarna, men i sjelfva verket kunde han ej på behörigt sätt vårda dem. Detta vore endast möjligt för den, som hade till uppgift att ständigt tillse samlingarna och omedelbart kunde gripa in, derest samlingarna angreps af skadedjur eller eljest vore utsatta för fara att blifva förstörda.

Den lärare i entomologi, som sålunda behöfdes, borde benämnas intendent vid de entomologiska samlingarna och i fråga om aflöning vara likställd med observator och laborator i kemi samt tillsättas i samma ordning som desse. Visserligen funnes vid några institutioner s. k. assistenter, som årligen af kanslern förordnades. Men vid ifrågavarande institution vore en assistentplats ej tillfyllest. Ty assistentlönen, 1,500 kronor, vore för ringa för att en person, som ej hade några biinkomster, för någon längre tid skulle låta nöja sig dermed; och en befattning af tillfällig natur kunde dock ej i längden innebära garanti för att dess innehafvare vore i besittning af vare sig den vetenskapliga mognad eller det intresse för samlingarna, som här vore nödiga. Ifrågavarande läroämne öppnade ej heller de utsigter till befordran, som funnes på andra håll, och hade följaktligen ej så talrika idkare, hvarför det ej vore möjligt att ständigt finna yngre förmågor, beredda att för någon tid egna sig åt uppgiften. Skulle denna rätt fyllas, behöfdes nödvändigt en fast plats och en kompetenspröfning, liknande den, som gälde för öfriga fasta lärareplatser.

Härtill komme en omständighet, som vore särskildt värd att beakta. Vid 1889 års riksdag hade, på det att en extra ordinarie professor inom juridiska fakulteten vid universitetet i Lund måtte kunna tillsättas, beviljats ett anslag af 4,000 kronor årligen att utgå intill dess adjunktslöner blefve härför tillgängliga. Så hade nu genom Thomsons bortgång blifvit förhållandet, och ett af Riksdagen på extra stat för universitetet i Lund beviljad anslag blefve derigenom nu frigjort och kunde för ifrågavarande ändamål användas.

Kanslern för rikets universitet har uti afgifvet utlåtande förordat nådigt bifall till den gjorda framställningen.

Sedermera har intendenten för naturhistoriska riksmuseets entomologiska samlingar, professorn C. Aurivillius, uti skrifvelse framhållit den stora betydelsen af föreliggande fråga, särskildt ur synpunkten af de

dyrbara entomologiska samlingarnas nödiga vård och tillgänglighet för forskaren, samt dervid påpekat att, derest i framtiden ingen i entomologi sakkunnig funnes anställd i Lund, det skulle blifva omöjligt att derifrån erhålla upplysningar eller lån af insekter från samlingarna, hvarförutom otvifvelaktigt samlingarna utan nödig vård inom kort ginge sin undergång till mötes. Genom öfverenskommelse mellan de stora museerna i och utom Europa vore det numera möjligt för forskaren att genom museernas bemedling till låns erhålla det material, han för sina studier behöfde. Jemväl till naturhistoriska riksmuseum inginge därför ofta förfrågningar eller begäran om lån af material från Sverige, och vid museet lemnades då uppgift om hvart man borde vända sig, ifall de önskade formerna ej funnes i museet. Skulle nu ingen entomolog blifva anställd i Lund, nödgades intendenten i alla sådana fall, då det gälde samlingarna i Lund, svara, att de önskade formerna väl funnes, men vore otillgängliga för alla dem, som ej hade tid och råd att å stället företaga sina forskningar.

Då det synes mig angeläget ej blott att undervisning i entomologi på tillfredsställande sätt meddelas vid universitetet i Lund, utan äfven och än mer att de derstädes befintliga dyrbara entomologiska samlingarna såväl erhålla nödig vård som ock blifva för den vetenskapliga forskningen lätt tillgängliga, men ifrågavarande ändamål ej torde, åtminstone icke för närvarande, kräfva ett anslag å ordinarie stat, tillstyrker jag i underdånighet, att Eders Kongl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att för uppehållande af undervisning i entomologi och vård af de entomologiska samlingarna vid universitetet i Lund på extra stat för år 1901 anvisa ett anslag af 3,000 kronor.

[54.] Till aflöning åt en *assistent i matematik vid universitetet i Lund* har Riksdagen på extra stat för år 1900 beviljat ett anslag af 1,500 kronor. *Assistent i matematik vid universitetet i Lund.* Då upplyst blifvit, att behovet af en dylik lärares anställande äfven för nästa år gör sig gällande, hemställer jag, att Eders Kongl. Maj:t måtte af Riksdagen äska ett anslag af 1,500 kronor på extra stat för år 1901 till aflöning åt en *assistent i matematik vid universitetet i Lund*.

[55.] Riksdagen har under de senare åren beviljat extra anslag å belopp af 1,500 kronor till arfvode åt en *assistent vid växtfysiologiska laboratoriet vid botaniska institutionen i Lund*. *Assistent vid växtfysiologiska laboratoriet i Lund.* Jemväl för nästkommande år erfordras medel för enahanda ändamål; och jag hemställer därför, på grund af en utaf vederbörande gjord framställning, att Eders Kongl. Maj:t täcktes före-

slå Riksdagen att till aflöning åt en assistent vid nämnda laboratorium på extra stat för år 1901 bevilja ett anslag af 1,500 kronor.

Enär det anslag, som för de senare åren beviljats till arfvode åt en *instrumentmakare vid fysiologiska institutionen i Lund*, anmälts fortfarande vara behöfligt, tillstyrker jag, att till Riksdagen måtte göras nådig framställning derom, att för omförmälda ändamål må för år 1901 anvisas ett extra anslag till samma belopp som förut eller 500 kronor. [56.]

Arfvode åt instrumentmakare vid universitetet i Lund.

Sedan Riksdagen under en följd af år till arfvoden åt *extra biträden vid universitetsbiblioteket i Lund* på extra stat anvisat ett belopp af 1,500 kronor, blef, på Eders Kongl. Maj:ts derom gjorda framställning, anslaget i fråga för år 1900 höjdt till 2,500 kronor. Med anledning af vederbörande akademiska myndigheters nu gjorda hemställan, att det förhöjda anslaget måtte för enahanda ändamål jemväl under nästa år beredas omförmälda institution, tillstyrker jag, att Eders Kongl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att till arfvoden åt extra biträden vid universitetsbiblioteket i Lund på extra stat för år 1901 anvisa ett belopp af 2,500 kronor. [57.]

Extra biträden vid universitetsbiblioteket i Lund.

Under erinran om hvad jag förut under punkt 7 anfört rörande behofvet af ett anslag för en gång till den *rättsmedicinska institutionen vid universitetet i Lund* hemställer jag, att Eders Kongl. Maj:t tacktes af Riksdagen äska ett extra anslag för år 1901 å 2,400 kronor till inköp af möbler, instrument m. m. för nämnda institution. [58.]

Möbler, instrument m. m. för rättsmedicinska institutionen i Lund.

Åberopande hvad jag under punkt 8 omförmält angående behofvet af anslag för en gång till ett kliniskt laboratorium i Lund hemställer jag i underdånighet, att Eders Kongl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att på extra stat för år 1901 bevilja ett anslag af 10,000 kronor till inredning och utrustning af ett *kliniskt laboratorium vid sjukvårdsinrättningarna i Lund*. [59.]

Inredning m. m. för ett kliniskt laboratorium i Lund.

Sedan vid föregående tillfällen fråga varit å bane att medelst ett anslag af 30,000 kronor åstadkomma en önskvärd utvidgning af lokalerna vid *universitetsbiblioteket i Lund*, men förslaget härom — hvilket endast för en begränsad framtid tillgodosåg behofvet af ökad utrymme — icke vunnit Eders Kongl. Maj:ts godkännande, framlades ett nytt förslag, afseende ny- och tillbyggnad för nämnda bibliotek. Detta förslag gick ut på att efter rifning af f. d. konsistoriehuset, hvilket användes för bibliotekets behof, å platsen för detta hus uppföra en nybyggnad, som medelst en särskild byggnad skulle sammanbindas med det gamla [60.]

Nybyggnad för universitetsbiblioteket i Lund.

bibliotekshuset. Till genomförande af detta förslag begärde Eders Kongl. Maj:t i framställning till 1897 års riksdag beviljande af ett extra anslag af 168,000 kronor, deraf 84,000 kronor borde anvisas att utgå under år 1898. Framställningen bifölls af Riksdagen och sedan de för den ifrågasatta ny- och tillbyggnaden af arkitekten H. Sjöström upprättade ritningarna blifvit af Eders Kongl. Maj:t fastställda, meddelades de akademiska myndigheterna genom nådigt bref den 28 maj 1897 underrättelse härom samt om det beviljade anslaget, hvaraf anvisade 84,000 kronor ställdes till det akademiska konsistoriets förfogande för ändamålet. Återstående 84,000 kronor anvisades sedermera af 1898 års riksdag att utgå under år 1899; och blefvo äfven dessa medel genom nådigt bref den 27 maj 1898 ställda till det akademiska konsistoriets förfogande.

Det sålunda godkända förslaget har emellertid icke kommit till utförande, detta beroende derpå att, såsom inhemtas af en den 9 november 1898 utaf det större akademiska konsistoriet gjord underdånig framställning, man funnit en alldeles ny och, såsom man ansett, förmånligare lösning af den för biblioteksinstitutionen derstädes synnerligen viktiga angelägenheten. Följande denna framställning skall jag nu redogöra för huruledes man bragts att frångå det gamla förslaget och att söka andra utvägar för tillgodoseende af bibliotekets kraf på ökad utrymme.

Under hösten 1897, sedan arkitekten Sjöström i samråd med universitetets bibliotekarie och räntmästare uppgjort förslag till kontrakt, arbetsbeskrifning och materialförteckning, hvilka af universitetets drätselnämnd godkänts, utbjöd drätselnämnden arbetets utförande på entreprenad, men de inkomna anbuden visade sig sluta å betydligt högre belopp, än som af Sjöström beräknats. Sedan på drätselnämndens uppdrag Sjöström och universitetets byggnadskonduktör efter samråd med bibliotekarien uppgjort förslag till förenklingar i ritningar och beskrifning för byggnadsföretaget samt arbetet derefter ånyo utbjudits på entreprenad, befans det lägsta ingifna anbudet det oaktadt vara så högt, att, om till entreprenadbeloppet lades kostnaden för de för byggnaden nödvändiga utgifter, som icke ingingo i entreprenaden, samtliga kostnader beräknades med 34,500 kronor öfverstiga det beviljade anslaget. Med anledning deraf ingick drätselnämnden till det större konsistoriet med hemställan, att konsistoriet ville utverka antingen nådig proposition till Riksdagen om ett ytterligare anslag af 34,500 kronor för byggnadsföretagets utförande eller, derest Eders Kongl. Maj:t skulle finna detta olämpligt, tillstånd att för byggnaden använda 20,000 kronor af bibliotekskassans och högst 14,500 kronor af reservfondens tillgångar.

Innan denna framställning blifvit af det större konsistoriet behandlad, inkom till konsistoriet en skrifvelse från stadsfullmäktige i Lund, hvaruti fullmäktige uttalade den önskan att den öppna plats vid Lundagård, som uppstått genom nedrifning af det gamla konsistoriehuset, hädanefter måtte förblifva obebyggd, hvarjemte fullmäktige, under förhoppning om tillmötesgående från konsistoriets sida, förklarade sig villige att, i den mån det kunde anses skäligt samt för universitetets och stadens gemensamma syften gagneligt, bidra till genomförande af nämnda önskemål.

Derjemte hade åtskilliga af staden Lunds invånare uti en till universitetets drätselnämnd stäld skrift meddelat, att de sammanskjutit och till drätselnämndens förfogande stälde ett belopp af 1,000 kronor för att låta genom sakkunnige personer såväl utröna, huruvida icke annan lämplig plats för ett nytt bibliotekshus kunde i staden beredas, som ock uppgöra de förslag och kostnadsberäkningar, som för åstadkommande af ett sådant hus erfordrades.

Vid behandlingen af detta ärende yppades inom konsistoriet mycken tvekan om lämpligheten af den beslutade ny- och tillbyggnadens verkställande, då de dertill anvisade medlen visade sig vara otillräckliga, och dertill komme, att, när i en framtid ytterligare utvidgningar af bibliotekshuset blefve nödvändiga, plats för desamma svårigen kunde beredas i sammanhang med den förutvarande byggnaden. Då det vore en synnerlig fördel, ifall en helt och hållet ny byggnad för biblioteket kunde åstadkommas, uppförd för detta ändamål i enlighet med nutidens fordringar och derjemte så belägen att framdeles erforderliga tillbyggnader kunde utan svårighet och allt för stora kostnader verkställas, beslöt konsistoriet den 7 januari 1898 tillsätta en komité för åstadkommande af utredning af möjligheten att bereda medel för en ny biblioteksbyggnad och utsåg till ledamöter i denna komité professorerna grefve G. K. Hamilton, M. Weibull och A. M. Alexandersson.

Dessa komiterade inkommo den 20 september 1898 med utlåtande, hvaruti de såsom plats för en blifvande ny biblioteksbyggnad ifrågasatte antingen en del af Helgonabacken eller en del af tomterna n:o 277 B och 300 vid Klementstorget och S:t Petri Kyrkogata eller ock tomterna n:o 22 C 1—3 vid Sandgatan.

Af dessa tomter skulle, enligt af komiterade från vederbörande inhemtade upplysningar, delen af n:o 277 B och 300 betinga 60,000 kronor samt tomterna n:o 22 C 1—3 55,000 kronor. Beträffande Helgonabacken kunde till följd af dess jordnatur — då den vore indelad till biskopslön — ingen uppgift å priset erhållas, men komiterade hade inhemtat, att en närgränsande del af Helgonagårdens likaledes till biskopslön indelade säteri

år 1886 upplåtits till tomt åt Allhelgonakyrkan mot en årlig afgäld för tunnland af 31,5 kubikfot spanmål, $\frac{1}{3}$ råg, $\frac{1}{3}$ korn och $\frac{1}{3}$ hafre, att lösas efter medelmarkegångspris, samt beräknat, att den årliga afgälden svårligen komme att öfverstiga 200 kronor.

De fordringar, som bemålde komiterade ansågo framför andra böra ställas på platsen för en offentlig biblioteksbyggnad, vore ett fritt, mot eldfara skyddadt läge, skydd för buller och dam samt tillräckligt utrymme för en framtida utvidgning. Förläggandet af biblioteksbyggnader i offentliga planteringar ansågo de från dessa synpunkter särdeles lämpligt, och de påpekade, hurusom med hänsyn härtill platserna valts för kongl. biblioteket i Stockholm och det nya, särdeles mönstergilla biblioteket i Kiel. Helgonabacken funno de ock synnerligen väl uppfylla nyss omförmälda fordringar. Planteringen å Helgonabacken vore väl ej, yttrade komiterade, rättsligt sedt af offentlig natur, men erbjöde dock samma fördelar. Det finnes ingen sannolikhet för att i det närmaste grannskapet tomter blefve upplåtna för privatbyggnader, hvilka annars kunde medföra eldfara. Ej heller finnes något störande grannskap eller någon trafik, som upphvirflade dam. Platsen vore ock så stor, att utrymme utan svårighet kunde beredas för lämpliga tillbyggnader, då sådana i en framtid kunde finnas behöfliga. Såsom en ofördelaktig omständighet skulle möjligen belägenheten i en utkant af staden kunna anses. Men inom staden Lund finnes öfverhufvud inga afsevärda afstånd, och Helgonabacken vore enligt komiterades beräkningar ej mer än omkring 350 meter aflägsen från universitetsplatsen. Dertill komme, att de akademiska lärarne och de studerande hufvudsakligen vore boende i stadens nordliga delar och att stadens byggnadsverksamhet, så vidt den vände sig till förut obebyggda tomtplatser, i främsta rummet vore hänvisad till dessa trakter. Tomterna n:o 277 B och 300 erbjöde till en viss grad samma företräden som Helgonabacken, men en ökad trafik å det till salu- och marknadstorg upplåtne Klementstorget kunde dock i framtiden verka ännu mera störande än redan nu vore fallet, hvartill komme olägenheterna af dam, rök och buller från ej aflägsna fabriksetablissemang och från den närbelägna bangården. Dessa tomter vore dessutom föga mera centralt belägna än Helgonabacken. Tomterna n:o 22 C 1—3 vore omgifven af närbelägna höga byggnader, hvaraf eldfara kunde vållas, och dess beskaffenhet lade hinder i vägen för ett planförslag med tanke på framtida utvidgning, hvarjemte byggnaden der ej komme att värdigt framträda. Af dessa skäl och särskildt med hänsyn till den ekonomiska sidan ansågo komiterade platsen å Helgonabacken förtjena ett afgjort företräde.

Med anlitande af de af åtskilliga samhällsmedlemmar sammanskjutna,

nyss omnämnda medel, hvilka stälts till komiterades förfogande, blefvo på komiterades uppdrag af arkitekten A. Hellerström utarbetade situationsplan, skizzer och kostnadsförslag, det senare slutande å en summa af 432,814 kronor.

Till beredande af medel härför föreslogo komiterade följande utvägar.

Det af Riksdagen redan beviljade anslaget för ny- och tillbyggnad af nuvarande bibliotekshuset utgjorde 168,000 kronor. Komiterade ansågo, att tillstånd borde kunna utverkas dertill, att dessa medel finge användas för den nya biblioteksbyggnaden, och beräknade dem med besparade räntor uppgå till 176,000 kronor.

Enligt ett till komiterade lemnadt utdrag af Lunds stadsfullmäktiges protokoll af den 13 maj 1898 hade fullmäktige, i förhoppning att Lunda-gård hädanefter såsom nu måtte förblifva obebyggd, beslutit att af stadens medel anslå 50,000 kronor såsom bidrag till uppförande af en helt ny universitetsbiblioteksbyggnad på annan tomt än den för en tillbyggnad af det gamla bibliotekshuset utsedda. Detta anslag skulle fördelas på fem år och utgå med en femtedel årligen.

Då det nya bibliotekshuset enligt arkitektens beräkning komme att erbjuda 27,934 löpmeter, under det att nuvarande bokförrådet ej upptoge mera än 9,000 löpmeter samt ny- och tillbyggnaden beredde en ökning af 13,450 löpmeter, ansågo sig komiterade med skäl kunna antaga, att en ganska lång tid komme att förflyta, innan hela den nya byggnaden behöfde tagas i anspråk för bibliotekets behof. Då det vidare var komiterade bekant, att svenska akademien vore i behof af utvidgade lokaler för sitt ordboksarbete och äfven betänkt på att för ändamålet låta uppföra egen, mot eldfara betryggande och i öfrigt ändamålsenlig byggnad, hade komiterade, som insett fördelen af att genom upplåtelse af de till en början för biblioteket obehöfliga lokalerna för ett annat viktigt vetenskapligt ändamål göra dessa för universitetet inkomstbringande, utan att dermed olägenheter såsom ökad eldfara m. m. vore förenade, på grund af muntliga förhandlingar med ordbokens hufvud-redaktör låtit uppgöra förslag till lämplig inredning i en del af den nya byggnadens öfversta våning, hvarefter svenska akademien på gjord framställning tillkännagifvit sin benägenhet att på 10 år öfvertaga ifrågavarande lokal mot en årlig hyra af 2,000 kronor, dervid tillika den möjlighet tagits i betraktande, att, när en gång ett slikt hyresafstal kommit till stånd, det skulle komma att ytterligare förlängas. Enligt ett till konsistorium sedermera ingifvet utdrag af svenska akademiens protokoll den 15 september 1898 hade akademien beslutit att för en tid af 10 år, räknad från den 1 oktober 1901, för ett årligt belopp af 2,000 kronor förhyra en

lägenhet i det blifvande universitetsbibliotekshuset, derest en sådan byggnad komme till stånd, under förbehåll att kostnaderna för lägenhetens uppvärmning inginge i det nämnda årliga hyresbeloppet, samt förklarat sig villig att godkänna det på dessa grunder uppgjorda kontrakt, som kunde komma att till akademien af vederbörande öfverlemnas.

Under förutsättning att en bestämd hyresinkomst sålunda årligen i 10 år kunde påräknas, hade komiterade tagit i öfvervägande, huruvida något anslag till byggnadsföretaget möjligen kunde erhållas ur akademikassan. I sammanhang härmed hade till sparbanken i Lund hemställts, huruvida jemväl densamma skulle vilja bidraga till vinnandet af ett önskemål, som flere omständigheter visat vara omfattadt af samhällets lifligaste intresse, samt för ändamålet räntefritt ställa ett större eller mindre belopp på längre eller kortare tid till universitetets förfogande att återbetalas med de småningom inflytande hyresmedlen. Denna hemställan hade sparbanken tillmötesgått genom att, under förutsättning att det nya bibliotekshuset komme att förläggas å annan plats i staden än å Lundagård, bevilja 30,000 kronor att af universitetet i högst 20 år räntefritt innehafvas. Genom att fondera de genom det tioåriga hyreskontraktet inflytande medlen, som komiterade antagit erlagda förskottsvis årligen, samt genom deras förräntande efter en räntefot af 4 procent, skulle enligt komiterades beräkning vid tjugonde årets slut förefinnas en kapitaltillgång, som icke blott medgäfvte återställandet af de 30,000 kronor, som af sparbanken i Lund öfverlättes åt universitetet för byggnadens utförande, utan äfven ersättandet af ett anslag derutöfver, hvilket komiterade — med hänsyn till att staden Lunds ofvannämnda anslag komme att utgå under fem år med en femtedel hvarterdera året och sålunda någon ränteförlust för universitetet uppkomme, samt jemväl för slutsiffrornas afrundande i det anslag, som från Riksdagens sida erfordrades — föreslagit till 2,314 kronor, hvarigenom alltså akademikassans hela tillskott skulle blifva 32,314 kronor, hvaraf sparbanken i Lund, på sätt nyss nämnts, omedelbart ville tillhandahålla 30,000 kronor.

För beredande af medel att utföra den tillbyggnad till nuvarande bibliotekshuset, hvartill det beviljade anslaget befunnits otillräckligt, hade, yttrade komiterade vidare, drätselnämnden alternativt föreslagit utverkandet af nådigt tillstånd att för denna få använda 20,000 kronor af bibliotekskassan och högst 14,500 af reservfonden. Komiterade hade så mycket mindre tvekat att tillstyrka utgåendet af dessa anslag till den nya byggnaden, som universitetet påtagligen hade större fördel af att få en helt och hållet ny biblioteksbyggnad, samt dessutom en högst sannolik förlängning af hyresaftalet med svenska akademien komme att tillföra univer-

sitetet medel att, derest så ansåges nödigt, ånyo förstärka de ifrågavarande fonderna.

De medel, komiterade sålunda ansett kunna stå till buds, uppginge till 292,814 kronor. Återstode således att åvägabringa 140,000 kronor, som icke syntes kunna erhållas på annat sätt än genom ytterligare anslag af Riksdagen.

För ett förnyadt hänvändande till Riksdagen ansågo komiterade tillräcklig grund förefinnas redan genom den förändring af sakläget, som inträdt derigenom, att det för tillbyggnaden afsedda anslaget visat sig betydligt — med omkring 20 procent — understiga det belopp, som verkligen erfordrades för dess utförande. Man kunde draga i tvifvelsmål, huruvida en ytterligare uppoffring af statsmedel borde sättas i fråga för en anordning, hvilken, såsom innefattande utvidgning af bibliotekslokalerna genom tillbyggnad, dock måste betecknas såsom ej fullt tillfredsställande, och skäl vore att taga i öfvervägande, huruvida icke en fullständig nybyggnad med större fördel låte sig åstadkommas. Omdömet härom åter måste utfalla helt olika nu än vid den tidpunkt, då fråga om bibliotekslokalernas utvidgning först väcktes, sedan det visat sig, att betydliga bidrag till en nybyggnads utförande kunnat erhållas från institutioner på platsen, och att en del af kostnaden kunde amorteras genom upplåtelsen af »scriptorium» åt svenska akademien mot årlig hyresersättning. Lunds stadsfullmäktige och sparbanken i Lund hade af intresse för en för samhället dyrbar anstalt ej mindre än af estetiska hänsyn utfäst sig bidraga med afsevärda belopp för att vinna en ändring i den afsedda byggnadsplanen; och man borde, i förlitan på Riksdagens frikostighet för kulturändamål, hoppas, att Riksdagen skulle bevilja det visserligen i sig betydande, men jemförelsevis ej höga belopp, som från densamma ytterligare erfordrades till vinnande af betydelsefulla fördelar för en anstalt, af vigt ej blott för universitetet utan för hela södra Sverige.

Komiterade hemstälde följaktligen, att konsistoriet ville ingå med underdånig framställning rörande uppförande af en ny biblioteksbyggnad och beredande af medel dertill i enlighet med hvad komiterade föreslagit.

Öfver detta komiterades förslag inhemtade konsistoriet utlåtande dels af universitetsbibliotekarien E. Tegnér dels ock af universitetets drätsel-nämnd.

Bibliotekarien Tegnér, hvilken i likhet med komiterade ansåg uppförandet af en helt och hållet ny biblioteksbyggnad medföra synnerliga fördelar, fann ej något att invända mot det föreslagna sättet att dertill bereda medel. Hvad särskildt beträffade tillskottet ur bibliotekskassan, hvars årliga afkastning onekligen syntes högst belöflig till tackande af

bibliotekets utgifter för bokinköp m. m., helst som dess inkomster af statsanslag visat sig år från år mer otillräckliga, ville bibliotekarien dock icke motsätta sig användandet af denna utväg för vinnande af byggnadsfrågans snara lösning och förklarade sig med afseende på den i ritningarna angifna grundplan och inredning ej hafva något väsentligt att anmärka.

Deremot ville bibliotekarien icke biträda komiterades förslag att förlägga den nya biblioteksbyggnaden å Helgonabacken. Helgonabacken låge, anmärkte han, i en utkant af staden, och det ökade afståndet komme säkerligen att medföra olägenheter och tidspillan för de besökande. Der-till komme, att denna plats, såsom belägen utom stadsområdet, saknade gasbelysning och polisbevakning; och trycket i stadens vattenledning vore icke tillräckligt att verka på vederbörligt sätt, särskildt i en på denna höjd belägen byggnads öfre våningar, hvilket, förutom andra olägenheter, i synnerhet medförde fara vid eldsolycka. Äfven ansåge bibliotekarien denna byggnadsplats genom sin starka sluttning mindre lämplig och hyste tvekan, huruvida icke markens beskaffenhet kräfde kostsamma åtgärder för vinnande af byggnadsgrund med tillbörlig fasthet och för utestängande af fuktighet.

Bibliotekarien ansåg därför, att den af komiterade eventuellt ifrågasätta platsen å tomterna 277 B och 300 såsom bättre belägen, med god byggnadsgrund, tillräckligt vattentryck, gasbelysning och möjlighet af tillsyn genom stadens polisväsen, egde ett afgjort företräde. Visserligen blefve kostnaden enligt bibliotekariens beräkning 60,000 kronor högre än enligt komiterades förslag, men detta borde med hänsyn till fördelarne ej utgöra något hinder; och hemställde därför bibliotekarien, att konsistoriet, med uttalande af den mening, att byggnaden borde förläggas å den af honom föreslagna platsen, ville anhålla om ett med 60,000 kronor ökad ytterligare statsanslag.

Drätselnämnden anmärkte, dels att, då det af komiterades utlåtande icke med visshet kunde slutas, att det lån sparbanken i Lund förklarat sig villig lemna universitetet att i högst 20 år räntefritt innehafvas, finge hela denna tid innestå utan årlig amortering, det torde vara klokast att icke beräkna någon räntevinst å de årliga hyresmedel, hvilka svenska akademien skulle komma att erlagga, enär de, i den mån de inflöte, måste användas till amorteringar af sparbankslånet, dels ock att man icke torde böra i byggnadssumman inberäkna besparade räntor å det redan beviljade statsanslaget, enär dessa icke kunde till siffran med någon säkerhet angifvas och för öfrigt nog komme att visa sig nödvändiga till tackande af åtskilliga för byggnadsföretagets utförande oförutsedda utgifter, hvadan från de beräknade tillgångarna borde afföras beräknade räntemedel, 10,314 kronor,

och summan af det statsanslag, hvarom underdånig framställning skulle göras, härmed ökas.

Vidare meddelade drätselnämnden:

att, då i universitetets utgiftsstat af den 13 november 1885 akademikassans tillgångar vore beräknade till 632,101 kronor 93 öre och årliga afkastningen deraf efter 5 procent till 31,600 kronor, under det att sagda kassa den 1 januari 1898 egde ett kapital af 721,002 kronor 8 öre, hvaraf ränteafkomsten för år 1897 uppgått till 34,449 kronor, det på grund häraf kunde antagas, att akademikassan kunde bära såväl en eventuel utgift å 10,000 kronor, som skulle blifva nödig för återbetalning af lånet hos sparbanken i Lund, derest det nya bibliotekshusets öfre våning icke komme att disponeras af svenska akademien för längre tid än tio år, som ock möjligen uppkommande ränteförlust å belopp, som kassan till äfventyrs måste förskottera, i följd deraf att det belopp å 50,000 kronor, Lunds stad för byggnadsföretaget utlofvat, skulle utgå med 10,000 kronor årligen i fem år, äfvensom den årliga till 200 kronor beräknade afgälden för Helgonabackens upplåtelse;

att universitetets reservfond, afsedd för täckande af universitetets vetenskapliga och ekonomiska behof, vid 1898 års början hade ett kapital af 48,412 kronor 55 öre, hvilket under år 1898 redan icke obetydligt ökats, hvadan ett tillskott af 14,500 kronor syntes för ifrågavarande ändamål ur samma fond kunna utgå;

samt att universitetets bibliotekskassa, uppkommen dels genom besparingar i äldre tider å dåvarande årsanslag, dels ock genom donation af professorn Ahlman till belopp af 11,253 kronor 57 öre — hvilken donations årsafkastning enligt donators bestämmelse skulle användas till inköp af teologisk litteratur — den 1 januari 1898 utgjort 41,306 kronor 21 öre eller, om nämnda donationsbelopp derifrån afdroges, 30,052 kronor 64 öre, och att drätselnämnden, särskildt med hänsyn dertill att en ökning i bibliotekets årsanslag kunde vara att hoppas, ville förorda, att angifna beloppet 20,000 kronor af bibliotekskassans tillgångar måtte få användas för ifrågavarande ytterst viktiga biblioteksändamål.

Ytterligare anförde drätselnämnden, att den vid granskning af ritningarna och kostnadsförslaget, dervid nämnden biträddes af universitetets byggnadskonduktör samt öfverlagt med arkitekten Hellerström och byggmästaren H. O. Forsberg i Lund, ansett 1) att golfven i bokmagasinen borde framför bokhyllorna förses med s. k. Viktoriaplattor i stället för cement, hvilket senare medförde en myckenhet dam till skada för böckerna, 2) att källaren borde höjas, så att dess botten icke lades under jordytan, desto hellre som afsigten vore att i källarvåningen inreda bostad åt biblio-

tekets vaktmästare, samt 3) att papp borde anbringas å yttertaket under skiffer- eller plåtbeklädnaden, genom hvilka åtgärder kostnaden komme att ökas med 17,346 kronor. Bland kostnaderna borde jemväl inräknas flyttningen af bibliotekets bokförråd från nuvarande biblioteksbyggnaden till den nya, hvilken kostnad kunde för summans afrundande anslås till 7,654 kronor, hvarigenom det anslag af statsmedel, som vore erforderligt, blefve ökad med ytterligare 25,000 kronor. För öfrigt hade nämnden ej funnit något att anmärka mot ritningarna eller kostnadsförslaget.

Enligt hvad drätselnämnden tillika meddelade, hade byggmästaren Forsberg skriftligen förbundit sig att för ett belopp af 386,807 kronor 20 öre utföra arbetet i dess helhet med undantag af kostnaderna för elektriska ljusledningar, värmeledning, hyllinredning, arkitekt- och kontrollantarfvoden samt flyttning af bokförrådet. Detta belopp öfverstege visserligen med 2,647 kronor 20 öre de för ifrågavarande del af arbetet beräknade kostnader, men nämnden ansåg, att motsvarande besparingar skulle kunna göras på annat håll, särskildt i arkitekt- och kontrollantarfvodet.

Uti den af mig förut omförmälda, den 9 november 1898 dagtecknade framställning från det större akademiska konsistoriet har konsistoriet, efter redogörelse för de af mig nu omtalade åtgärder, vidare anført, att konsistoriet för sin del ansåge, att uppförandet af en helt och hållet ny biblioteksbyggnad skulle medföra synnerliga fördelar. I stället för att såsom en nödfallsutväg sammanbinda den gamla och den nya biblioteksbyggnaden, skulle genom det nya förslaget åstadkommas ett helgjutet planmessigt utfördt byggnadsverk, hvilket såväl till det yttre som till sin inredning kunde vara ett värdigt minnesmärke af vår samtid och ett motstycke till de många andra vetenskapliga anstalter, som universitetet med tillfredsställelse och tacksamhet räknade som sin tillhörighet. Forskningsmaterialet skulle i en sådan lokal blifva lätt tillgängligt, allting kunde der anläggas i större omfång och institutionen blefve af betydelse icke blott för universitetet utan för hela den landsända, hvars största offentliga bibliotek komme att der förvaras. Utrymmet skulle enligt nybyggnadsförslaget vinna en tillökning af öfver 19,400 löpmeter eller inemot 50 procent mera än enligt tillbyggnadsplanen. De till en början för biblioteket icke nödvändiga lokalerna komme ej att stå improduktiva, hvarken i ekonomiskt eller vetenskapligt hänseende, tack vare den föreslagna upplåtelsen af desamma för svenska akademiens ordboksarbete. Härtill komme att genom nybyggnad olägenheter undvekas, som vidlåde tillbyggnadsplanen. Det nära grannskapet till akademiska föreningen med dess eldfarliga teater innebure alltid en verklig våda för en byggnad med den höjd, hvartill

den ifrågavarande skulle uppföras. En vidare utvidgning af bibliotekets utrymme kunde svårligen åstadkommas på den gamla platsen utan nya fristående tillbyggnader, som för biblioteksarbetet måste medföra de största olägenheter, hvaremot den nya byggnaden, förlagd å Helgonabacken, erbjöde hardt när obegränsade utvidgningsmöjligheter.

Genom uppförande af en ny biblioteksbyggnad komme, har konsistoriet vidare anmärkt, andra högst afsevärda fördelar att vinnas. Den nuvarande biblioteksbyggnaden blefve nemligen derigenom disponibel för andra universitetets behof. Konsistoriet hade från de särskilda fakulteterna och sektionerna inhämtat utlåtanden angående de behof, för hvilka kräfdes ett ökad utrymme; och har konsistoriet i fråga härom anført följande:

»Sedan det nya universitetshuset blifvit uppfördt, har genom Eders Kongl. Maj:ts nådiga stadga af den 17 april 1891 seminarieundervisningen gjorts obligatorisk för filosofiska fakultetens flesta läroämnen. De seminarier, som sedan åtskilliga år förefunnits inom juridiska och teologiska fakulteterna, lära väl äfven snart blifva officiellt föreskrifna. Hvad de sistnämnda beträffar har af den s. k. prestbildningskomitén förslag i detta syfte nyligen afgifvits. Från såväl teologiska och juridiska fakulteterna som från humanistiska sektionen har lifligt framhållits behofvet af lokaler för seminarieundervisningen. Denna undervisning meddelas nu i universitetshusets lärosalar, i hvilka ock seminariernas fackbibliotek i allmänhet äro inrymda. Med dessas alltjemt pågående utvidgning blir utrymmet i lärosalarne otillräckligt, och kunna seminariernas bibliotek och öfningslokaler långt ifrån hållas tillgängliga i den omfattning behofvet kräfver. Anskaffandet af nya seminarielokaler torde därför inom kort blifva en nödvändighet. Genom nuvarande biblioteksbyggnadens ledigblifvande kan detta behof på ett tillfredsställande sätt fyllas, antingen genom densammas upplåtande direkt för detta ändamål eller derigenom att geologiska institutionen, på sätt dess t. f. föreståndare framhållit såsom synnerligen fördelaktigt, deruti inrymmes och anatomiska institutionens gamla byggnad, som anvisats till geologiska institutionen, i stället upplåtes till seminarierna.

»Vidare har föreståndaren för universitetets historiska museum samt mynt- och medaljkabinett framhållit, att historiska museets nuvarande lokal i källarvåningen under universitetshusets aula är i vissa hänseenden mindre lämplig och att en vida fördelaktigare plats därför kunde beredas i bibliotekshusets bottenvåning. Mynt- och medaljkabinettets nuvarande lokal i universitetshusets öfversta våning är äfven otillräcklig och kan en vida bättre sådan åstadkommas genom upplåtande af tvenne rum i bibliotekshusets tredje våning, hvaruti denna samling förr varit inrymd, och i hvilka de för myntkabinettets räkning iakttagna anordningarna ännu äro bevarade.

»Genom dessa institutioners förflyttning till gamla bibliotekshuset vinnes äfven ett ökad utrymme och lämpligare lokaler för universitetets konstsamlingar, hvars t. f. föreståndare framhållit det alltjemt stegrade behovet häraf.

»Konsistoriet anser sig icke i detta sammanhang kunna ingå på en närmare granskning af den olika vigten af dessa behof eller framlägga något detaljeradt förslag om gamla bibliotekshusets användning för deras tillfredsställande. Men af det redan anförda torde tillräckligt tydligt framgå, att samtliga lokaler i gamla bibliotekshuset, om detsamma genom uppförandet af ett nytt blifver disponibelt, äro erforderliga för sådana behof af ökad utrymme, hvarför eljest anslag inom den närmare framtiden måste begäras.»

Under nu omförmälda förhållanden har konsistoriet ansett det vara sin pligt att göra underdånig framställning om beredande af medel för en ny biblioteksbyggnad. Den behöfliga summan vore, fortsätter konsistoriet, visserligen i och för sig icke obetydlig, men med hänsyn till de stora fördelar, som genom dess beviljande kunde uppnås, måste den anses synnerligen billig. Lunds stad och sparbanken i Lund hade genom att med en beredvillighet, som kanske icke vid ett annat tillfälle och i ett annat sammanhang kunde påräknas, anslå medel åstadkommit en högst afsevärd minskning i det statsanslag, som eljest blefve behöfligt, och genom uthyrandet af vissa delar af den ifrågasatta byggnaden åt svenska akademien vunnes ytterligare besparing. Tillfredsställandet af åtskilliga andra behof af ökad utrymme och förbättrade lokaler vore ju äfven ett tungt vägande skäl.

Beträffande läget för den ifrågavarande byggnaden finner konsistoriet Helgonabacken afgjort vara att föredraga framför hvarje annan plats, som konsistoriet ansett kunna ifrågasättas. Vid undersökning, som arkitekten Hellerström verkställt, har grunden befunnits vara af utmärkt beskaffenhet, åtgärder äro å bane att öka effektiviteten af staden Lunds vattenledning, och om biblioteksbyggnaden uppföres å ifrågavarande plats, anser konsistoriet, att gatubelysningen och polisuppsigten inom kort komma att dit utsträckas. Det i alla händelser obetydliga afståndet finner konsistoriet ej komma att utgöra någon vidare olägenhet. Framför allt påpekar konsistoriet, att hvarje annan plats genom kostnaden för förvärfvande af tomt ansenligt komme att öka utgifterna.

Hvad angår komiterades förslag att bereda medel för byggnadens utförande delar konsistoriet drätselnämndens mening, att såsom tillgångar för byggnadsföretaget ej bör beräknas ränta å det redan beviljade byggnadsanslaget, ej heller å de från svenska akademien inflytande hyresmedel,

detta så mycket mindre, som enligt protokoll vid styrelsens för sparbanken i Lund sammantråde den 9 augusti 1898, hvilket protokoll kommit konsistoriet till handa efter det komiterade afgifvit sitt betänkande, styrelsen beslutit att, under förutsättning att det nya bibliotekshuset komme att förläggas å annan plats i staden än å Lundagård, till universitetet mot behörig förbindelse, som af sparbanken godkändes, utlemlna ett räntefritt lån å 30,000 kronor att amorteras under loppet af högst 20 år.

Häri genom skulle det belopp, som bör förskotteras af akademikassan, komma att utgöra 30,314 kronor och det af komiterade beräknade belopp af erforderligt statsanslag ökas med i rundt tal 10,000 kronor.

Äfvenledes anser konsistoriet att, i enlighet med drätselnämndens anmärkning, golfven på ömse sidor om bokhyllorna böra förses med viktoria-plattor, att källaren bör höjas, så att dess botten icke ligger under jordytan, samt att papp bör anbringas å yttertaket under skiffer eller plåtbeklädnaden, äfvensom att utgifterna för flyttningen af bibliotekets bokförråd från nuvarande bibliotekshuset till det nya böra ingå i kostnadsförslaget, hvilket genom dessa åtgärder höjes med ytterligare 25,000 kronor.

Konsistoriet har på grund af hvad sålunda anförts i underdånighet hemställt, att Eders Kongl. Maj:t måtte i näder tackas

dels medgifva, att en ny byggnad för Lunds universitets bibliotek må uppföras i enlighet med nämnda af arkitekten Hellerström uppgjorda situationsplan, ritningar och kostnadsförslag med de af konsistoriet angifna förändringar och tillägg för en beräknad kostnad af 457,814 kronor, med rätt att såväl i situationsplanen vidtaga nödiga jemkningar som vid byggnadens utförande göra nödiga och nyttiga mindre ändringar, hvarigenom kostnaderna icke höjas;

dels af Riksdagen utverka, att det redan beviljade anslaget till en ny- och tillbyggnad för bibliotekshuset må för den nya byggnaden användas;

dels medgifva, att det af stadsfullmäktige i Lund beviljade anslag, 50,000 kronor, och det af sparbanken i Lund erbjudna lån, 30,000 kronor, må på uppgifna villkor mottagas; att af akademikassan må såväl förskotteras ett belopp af 30,314 kronor, hvaraf dock 30,000 kronor skulle genast ersättas med ofvannämnda lån, hvilket skulle amorteras med den af svenska akademien inflytande hyra för en del af den nya byggnaden, som ock utbetalas dels den ränteförlust, hvilken uppkomme derigenom att det af staden Lund utfästa bidrag komme att fördelas på 5 år, dels de framtida amorteringar å sparbankslånet, hvilka möjligen ej komme att betäckas genom influtna hyresmedel, dels ock den årliga afgäld, som

komme att erläggas för upplåtandet af byggnadsområde å Helgonabacken; samt att af universitetets bibliotekskassa må utgå till byggnadsföretaget ett belopp af 20,000 kronor och af dess reservfond ett belopp af högst 14,500 kronor;

dels och af Riksdagen utverka ett ytterligare anslag för ändamålet af 175,000 kronor.

Vid framställningen har fogats dels kopia af en utaf stadsingeniören A. O. I. Jakobsson den 16 april 1898 upprättad karta öfver det jordområde, som i nordost närmast angränsar staden Lund, å hvilken kopia plats för den ifrågasatta nya biblioteksbyggnaden finnes utmärkt å Helgonabacken, dels förutnämnda, af arkitekten Hellerström upprättade ritningar med tillhörande kostnadsförslag, slutande å ett belopp af 432,814 kronor. Enligt de bland ritningarna befintliga planerna äro i källarvåningen inrymda, jemte ångpannerum och kolförråd, bostadslägenhet af tre rum och kök m. m., packrum och bokupplag. Bottenvåningen innehåller, bland annat, två läsesalar, låneexpedition och rum för bibliotekarien, hvilka fyra lokaler sträcka sig upp genom första halfvåningen, vidare arbetsrum, bokmagasin och visningsrum. I fjerde och femte halfvåningarna finnas arbetsrum och »scriptorium». Andra och tredje halfvåningarna upptagas uteslutande af rum för boksamlingen. Derjemte äro betydande delar af såväl källarvåningen och bottenvåningen som fjerde och femte halfvåningarna reservérade för boksamlingen.

Beträffande kostnadsförslagets slutsumma bör jag nämna, att deri ingå utgifterna för anläggning af elektriska ljusledningar och värmeledning samt arkitekt- och kontrollantarfvoden.

Kanslern för rikets universitet, som till Eders Kongl. Maj:t öfverlemnade konsistoriets nu af mig omförmälda framställning, yttrade dervid, bland annat, att den nya, nu föreslagna byggnaden för universitetsbiblioteket syntes med afseende på ändamålsenlighet, utrymme och trygghet erbjuda vida större fördelar än den nuvarande med dess ifrågasatta tillbyggnad och väl vara värd de ökade kostnader, som kräfdes. Då derjemte genom antagande af det nu framlagda förslaget universitetet i det gamla bibliotekshuset skulle erhålla lokaler för ändamål, hvartill eljest nybyggnader skulle erfordras, funne kanslern det nya förslaget till lösning af frågan innebära så beaktansvärda fördelar och ett så afgjort företräde framför det äldre förslaget, att kanslern ansåge sig ega fullgiltig anledning att på det kraftigaste förorda konsistoriets ifrågavarande framställning.

I ärendet hördes till en början öfverintendentsembetet. Denna myndighet förklarade sig biträda konsistoriets mening rörande behovet af åtskilliga tillägg till de ifrågavarande ritningarna m. m. Mot dessa ritningar anmärkte embetet vidare för sin del, att, på sätt embetet låtit medelst tilläggsblad till ritningarna närmare utmärka, stora trappan borde dels, för att blifva mindre brant, något förändras, dels, för erhållande af bättre belysning, förses med takfönster. Tillika borde den utbygda läsesalens yttertak höjas, och då fasaderna enligt embetets åsigt icke vore rätt tillfredsställande ur monumental synpunkt, syntes dessa böra, innan ritningarna definitivt antoges, undergå erforderlig omarbetning i nämnda hänseende. Öfverintendentsembetet, som ansåg den af konsistoriet påyrkade ökning i kostnadsförslagens slutsumma vara af behovet påkallad, anmärkte slutligen, att, om än sagda förslag icke kunde med hänsyn till de högt upptrifna prisen på byggnadsmaterialier och arbetsbiträden anses vara synnerligen högt beräknadt, byggnaden i fråga dock borde, derest vid arbetets detaljerade utförande möjliga förenklingar vidtoges samt om djupet till grundbotten icke befunes större, än ritningarna utvisade, och ej heller behöfde förstärkas, kunna verkställas för det angifna kostnadsbeloppet, hvilket icke heller genom de af embetet föreslagna förändringarna behöfde öfverskridas.

Härefter anbefaldes kammarkollegium att, efter vederbörandes hörande, i ärendet afgifva underdånigt utlåtande. Med anledning deraf hörde kammarkollegium biskopen i Lunds stift, såsom indelningshufvare vid Helgonabacken, domkapitlet i Lund samt Eders Kongl. Maj:ts befallningshufvande i Malmöhus län. Af dessa yttrade biskopen, att han, från sin synpunkt såsom indelningshufvare, ej hade något att invända mot det föreliggande nya förslaget, under förutsättning att till biskopen i Lunds stift komme att erläggas en efter vederbörlig uppskattning fastställd årlig afgäld och att med tomtens öfverlåtande äfven komme att följa förpligtelse för universitetet att hålla den i en eller annan form afsöndrade delen af Helgonabacken i värdigt och prydligt skick.

Domkapitlet åter förklarade sig icke hafva något att erinra mot den ifrågasatta upplåtelsen, under vilkor att det till upplåtelse afsedda jordområdet blefve i behörig ordning uppmätt och kartlagdt, att den årliga afgälden därför, efter indelningshufvarens hörande, af Eders Kongl. Maj:ts befallningshufvande på förslag af skattningsmän bestämdes, samt att universitetet tillförbundes att, om och när sådant ansåges behöfligt och påkallades, på sin bekostnad uppsätta och underhålla lämplig hägnad omkring området.

Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande slutligen uttalade sig i öfverensstämmelse med indelningshafvaren och domkapitlet.

Kammarkollegium tillkännagaf för sin del i afgifvet underdånigt utlåtande, dervid de af collegium infortrade yttranden bifogades, att enligt de handlingar, som legat till grund för nådiga resolutionen den 22 december 1876 angående lönereglering för biskopen i Lunds stift, den så kallade Helgonabacken utgjorde en del af de säteriet n:r 1, 3 $\frac{1}{2}$ mantal Helgonagård tillhöriga, jemlikt samma resolution biskopen på lön anslagna helgona- eller biskopsvångarna; att Eders Kongl. Maj:t den 1 maj 1885 medgifvit, att dessa vångar finge på 20 år från 1886 års fardag utarrenderas efter de grunder och på det sätt, som nådiga brefvet den 11 juli 1862 bestämde, men att Helgonabacken, som utgjorde en parkanläggning, likväl — såsom jemväl syntes framgå af taxerings- och mantalslängderna — undantagits från arrendet och fortfarande innehades af biskopen i Lunds stift; samt att genom nådiga bref den 9 oktober 1868 och den 11 december 1885 afsöndringar förut egt rum från n:r 1 Helgonagård till utvidgning af folkskolelärareseminariets trädgård och till plats för kyrka.

I öfrigt anförde kammarkollegium, att, för såvidt Eders Kongl. Maj:t funne ny biblioteksbyggnad böra uppföras på den föreslagna platsen, collegium icke hade något att erinra vid att den för berörda ändamål erforderliga mark, hvars storlek och läge det ankomme på Eders Kongl. Maj:t att efter framdeles skeende anmälan bestämma, finge från Helgonabacken för alltid afsöndras, dock under vissa af collegium angifna villkor. Dessa villkor sammanfalla med dem, som af indelningshafvaren och domkapitlet uppstålts, med tillägg att afgälden, hvilken borde fullt motsvara den minskning i inkomster, som genom afsöndringen tillskyndades indelningshafvaren, skulle bestämmas i spanmål eller annan räntepersedel och lösas efter tioårigt medelmarkegångspris samt att, derest träd eller buskar för biblioteksbyggnaden måste afrödjas, desamma skulle reserveras för boställets behof.

Vid sin under september månad 1899 gjorda underdåniga anmälan af de anslagsbehof, det akademiska konsistoriet önskade frambräna till 1900 års riksdag, har konsistoriet erinrat om nu omförmälda nybyggnadsfråga. Dervid har konsistoriet emellertid uttalat betänkligheter mot den föreslagna åtgärden att af bibliotekskassan och reservfonden bidraga med vissa föreslagna belopp. Denna åtgärd afsåg, säger konsistoriet, att med anlåtande af alla möjliga utvägar minska beloppet af det statsanslag, som blefve nödvändigt. Mot densamma kunde invändas, dels att afkastningen af bibliotekskassans kapital vore afsedd

för bokinköp, dels ock att försvagandet af reservfonden, hvars anlitan-
de för betydliga utgifter till andra ändamål vore att emotse, medförde, att,
derest genom ytterligare stegring i pris å materialier och arbetslöner någon
brist i anslaget skulle uppstå, denna svårigen kunde täckas af reserv-
fonden, under det att universitetet icke egde andra medel, som kunde
derför disponeras.

Konsistoriet har därför numera hemställt, att, med uteslutande af bi-
dragen från bibliotekskassan och reservfonden, ett statsanslag må för
ändamålet af Riksdagen utverkas med ett till 210,000 kronor jemnadt
belopp.

Bibliotekarien Tegnér, med hvilken professorn C. V. L. Charlier för-
enat sig, har, med instämmande i öfrigt i konsistoriets förändrade anslags-
yrkande, förklarat sig vidhålla sin förut uttalade mening om Helgona-
backens olämplighet, såsom plats för det nya bibliotekshuset.

Kanslern för rikets universitet har vid underdånigt öfverlemnande af
konsistoriets ändrade hemställan gjort gällande, att framställningen till
Riksdagen bör begränsas till det förut afsedda beloppet, 175,000 kronor.
Skulle dock en af konsistoriet gjord framställning om ökning med 9,000
kronor i bibliotekets årsanslag för bokinköp m. m. icke vinna nådigt af-
seende, anser kanslern, att bidrag från universitetets bibliotekskassa icke
bör tagas i anspråk för den nya biblioteksbyggnaden. Ökningen i stats-
anslaget borde i sådant fall sättas till 195,000 kronor.

Behovet af ökad utrymme för universitetsbiblioteket i Lund är re-
dan tillförene ådagalagdt och af Riksdagen genom bifall till Eders Kongl.
Maj:ts år 1897 i ämnet gjorda framställning erkänt. Det har nu visat
sig, att den förut afsedda utvägen för tillgodoseende af nämnda behof
skulle kräfva väsentligt större kostnader än som beräknats — utan tvifvel
en följd af de senare årens höjda arbets- och materialpris. Det är då na-
turligt, att man tagit i öfvervägande den yppade möjligheten att på en
ny väg, visserligen med ganska mycket ökade kostnader, vinna vida större
fördelar, än det gamla förslaget innebar, samt försätta hela biblioteks-
institutionen i ett modernt och för en lång framtid fullt tillfredsställande
skick. Detta önskemål synes mig obestriddligen varda uppnådt genom an-
tagandet af den nu framlagda planen till nybyggnad. Tillika har af
konsistoriet med rätta framhållits, hurusom detta nybyggnadsförslag, vid
sidan om bibliotekets intressen, medför afsevärda fördelar till förmån för
andra institutioners behof, ity att deras kraf på nya eller ökade lokaler
kan utan särskild kostnad för ny byggnad tillgodoses genom upplåtelse af

lägenheter, hvilka vid bibliotekets förflyttning blifva lediga. Jag anser fördenskull kraftiga skäl tala för att, med öfvergifvande af den förut beslutade ny- och tillbyggnaden, söka genomföra den nu ifrågasatta planen till en fullständig nybyggnad. Vidkommande särskildt den föreslagna platsen för det nya bibliotekshuset finner jag de i afseende härå gjorda invändningarna sakna betydelse.

Hvad härefter beträffar beredandet af de enligt uppgjortt kostnadsförslag erforderliga medel för nybyggnadens utförande är jag af den åsigt, att man för ändamålet ej bör anlita den s. k. bibliotekskassan, hvilken tvifvelsutan är väl behöflig för sitt egentliga ändamål. Att så förhåller sig, framgår redan deraf, att hemställen gjorts, att Eders Kongl. Maj:t måtte hos Riksdagen begära ökning med 9,000 kronor i anslaget för bokinköp m. m. Jag har därför och då jag icke ansett mig böra för närvarande tillstyrka någon framställning till Riksdagen i berörda afseende, anslutit mig till kanslerns i hans senaste yttrande i frågan alternativt uttalade mening att, utöfver förutnämnda af Riksdagen anvisade anslag af 168,000 kronor, ett belopp af 195,000 kronor bör äskas af Riksdagen. Det sålunda ifrågasatta nya statsanslaget torde kunna fördelas å två år.

I öfrigt torde Eders Kongl. Maj:t finna hinder icke möta för nådigt tillstånd att på af konsistoriet angifvet sätt fylla den erforderliga summan. Ej heller torde någon betänklighet finnas vid att, i enlighet med kammarkollegii förslag, afsöndra och mot afgäld från akademikassan upplåta det område af Helgonabacken, som kan varda bestämdt till nödigt utrymme för biblioteksbyggnaden. Dessa frågor lära dock först sedan Riksdagen beslutit angående erforderligt statsanslag böra af Eders Kongl. Maj:t till afgörande företagas.

På grund af hvad jag nu anført hemställer jag i underdånighet, att Eders Kongl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att

dels medgifva, att det af Riksdagen år 1897 beviljade extra anslag af 168,000 kronor till ny- och tillbyggnad för biblioteket vid universitetet i Lund må i stället användas för uppförande, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med därför nu uppgjorda ritningar och förslag, af en till Helgonabacken förlagd nybyggnad för nämnda bibliotek,

dels ock för samma nybyggnad bevilja ett ytterligare extra anslag af 195,000 kronor samt häraf på extra stat för år 1901 anvisa 100,000 kronor.

Karolinska mediko-kirurgiska institutet.

I skrifvelse till kanslern för rikets universitet har lärarekollegiet vid [61.] karolinska mediko-kirurgiska institutet hemställt om utverkande å ordinarie stat af anslag till belopp af 900 kronor till arfvode åt en amanuens vid institutets medicinska poliklinik å serafimerlasarettet. Amanuens vid medicinska polikliniken.

Såsom skäl för berörda hemställan har kollegiet anført: För att det rikhaltiga materialet å den medicinska polikliniken skulle kunna vederbörligen tillgodogöras vid den medicinska undervisningen, erfordrades med nödvändighet, dels att detsamma för nämnda ändamål behörigen ordnades så att de viktiga, för undervisningen lämpliga sjukdomsfallen blefve skilda från de oväsentliga och för undervisningen oanvändbara, dels ock att vederbörande lärare vid sjelfva demonstrationerna erhöile nödig hjälp och handräckning. Såväl det ena som det andra af nämnda vilkor förutsatte emellertid tillgång på kunnigt biträde, och något sådant finnes icke, derest ej en särskild amanuens blefve anställd å polikliniken. Den kliniska amanuensen och underläkaren å lasarettet vore nemligen fullt upptagna vid kliniken och sjukvården i sjukrummen, hvartill komme att den polikliniska undervisningen vidtog omedelbart efter den kliniska och att alltså sjukmaterialet å polikliniken måste vara ordnad redan innan kliniken slutat. Dessutom måste polikliniken fortgå äfven de dagar i veckan, då poliklinisk undervisning ej meddelades, enär i motsatt fall, eller om allmänheten icke hade tillfälle att dagligen erhålla råd och hjälp å polikliniken, det för undervisningen värdefulla polikliniska materialet snart skulle utsina. Många för undervisningen i hög grad viktiga fall förekomme nemligen äfven de dagar, då någon undervisning icke meddelades, men de besökande hänvisades då till undervisningstiderna, och derigenom kunde tillgången på lämpligt material alltjemt uppehållas. — Visserligen hade äfven å den medicinska polikliniken särskilda amanuenser varit anställda, men något bestämdt arfvode för dem finnes icke, utan lärarekollegiet hade, då någon ersättning billigtvis borde dem tillkomma, sökt bereda sådan genom stipendier från en af institutets fonder, afsedd för vid institutet studerande medicine kandidater. Men oafsedt att ifrågasvarande stipendiebelopp vore ganska ringa och icke kunde beräknas alltid vara att tillgå för nu omförmälda ändamål, enär de vore donerade, icke för att användas till arfvoden vid vissa befattningar, utan för att tjena som belöning och uppmuntran för flit och framgång i studier, medförde äfven begränsningen i donationsmedlens disposition till allenast medicine

kandidater stora svårigheter för erhållande af lämpliga polikliniska amanuenser, och några medel, som kunde användas såsom ersättning åt medicine licentiater för uppehållande af amanuensbefattning vid polikliniken, egde institutet icke till sitt förfogande. Det låge emellertid i sakens natur, att i allmänhet afslutad medicinsk kurs borde vara erforderlig för nämnda befattning, derest materialet skulle kunna på ett tillfredsställande sätt tillgodogöras för undervisningen.

Jemväl universitetskanslern framhåller den stora vigten af att nu ifrågavarande anslag beviljas.

Af hvad sålunda förekommit anser jag den nu ifrågavarande amanuensens behöflighet vara till fullo ådagalagd, men då jag ej finner skäl att, åtminstone för närvarande, tillstyrka det erforderliga anslaget på ordinarie stat, får jag i underdånighet hemställa, det Eders Kongl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att till arvode åt en amanuens vid karolinska mediko-kirurgiska institutets medicinska poliklinik å serafimerlasarettet på extra stat för år 1901 anvisa ett belopp af 900 kronor.

[62.] Med anledning af lärarekollegiets vid karolinska mediko-kirurgiska institutets derom gjorda framställning har universitetskanslern jemväl i *Amanuens vid oftalmiatrika polikliniken.* underdånighet hemställt om utverkande af ett anslag å 900 kronor till arvode åt en amanuens vid *institutets oftalmiatrika poliklinik å serafimerlasarettet.*

I lärarekollegiets berörda framställning anföres hufvudsakligen följande.

Under de senaste tio åren hade antalet besökande å ögonpolikliniken nästan för hvarje år betydligt ökat. Intill början af år 1889 kunde den under klinikechefens ledning skötas af underkirurgen vid sidan af den kirurgiska polikliniken. Då vid början af nämnda år en särskild amanuens i oftalmiatrik tillsattes i sammanhang med den kort förut inrättade särskilda undervisningen i oftalmiatrik, öfvertog denne amanuens äfven den befattning vid ögonpolikliniken, som dittills ålegat underkirurgen. Till följd af det ökade patientantalet hade det emellertid snart blifvit omöjligt för den kliniske amanuensen att ensam tjenstgöra både vid kliniken och polikliniken i oftalmiatrik, och vid hans sida måste därför ställas en poliklinisk amanuens, som med honom delade arbetet på polikliniken. Huru patientantalet å polikliniken under de senaste tio åren vuxit, framginge af följande uppgifter:

År 1889	var	antalet	patienter	2,015	och	operationer	213
» 1890	»	»	»	2,129	»	»	177
» 1891	»	»	»	2,009	»	»	170
» 1892	»	»	»	2,228	»	»	225
» 1893	»	»	»	2,526	»	»	341
» 1894	»	»	»	2,769	»	»	268
» 1895	»	»	»	3,198	»	»	325
» 1896	»	»	»	3,740	»	»	347
» 1897	»	»	»	4,014	»	»	232
» 1898	»	»	»	4,144	»	»	252.

Då emellertid en stor del af dessa patienter besökte polikliniken flere gånger, många till och med dagligen under flere månader, torde antalet besök böra uppskattas till 3 å 4 gånger mera än antalet patienter. Hvilken betydelse den på detta sätt växande polikliniken skulle hafva för undervisningen, vore uppenbart. Ej nog med att sjukmaterialet derstädes användes tre dagar i veckan under de tider, då den obligatoriska undervisningen påginge, utan äfven eljest besöktes polikliniken dagligen af medicine kandidater under längre eller kortare tid, då de under vederbörlig tillsyn och ledning öfvade sig med undersökning af ögonsjuka, användande af ögonspegeln, bestämmande af glasögon, receptskrifning och dylikt. Allt detta hade medfört ökade anspråk på den polikliniske amanuensen. Honom ålåge det i första hand mottaga, undersöka och i journalen införa de ögonsjuka, om dem göra anteckningar, lemna dem den första behandlingen, assistera vid och sjelf utföra operationer, utvälja de patienter, som lämpade sig för undervisningen, biträda vid handledandet af de studerande, lemna dem råd och upplysningar vid undersökningen af de ögonsjuka m. m. Hans dagliga arbete, helg- och söckendag, kräfde numera 4 å 5 timmar. Då emellertid ingen som helst direkt ersättning eller godtgörelse lemnades amanuensen för hans myckna arbete samt till och med den rätt till tjänstårsberäkning, hvaraf han förut varit i åtnjutande, genom nådiga kungörelsen den 19 oktober 1894 blifvit honom beröfvad, hade det naturligtvis varit förenadt med ej ringa svårighet att till platsen i fråga erhålla lämpliga personer. Endast undantagsvis hade någon medicine licentiat befunnits villig åtaga sig tjensten, och densamma hade därför i allmänhet måst uppehållas genom medicine kandidat. Denne, som behöfde använda en del af sin tid till examensstudier, hade vanligen ej kunnat stanna längre tid vid ifrågavarande befattning, utan lemnat den efter några månader, så snart han sjelf blifvit nödtorftligen utbildad i specialfacket. Huru täta ombytena varit, framginge deraf att, sedan ama-

nuensbefattningen år 1892 inrättades, ej mindre än 17 olika personer beklädt densamma. Ett så ofta inträffande ombyte kunde emellertid icke vara till båtad vare sig för behandlingen af de sjuke eller för undervisningen i ämnet. Det vore synnerligen önskligt, dels att till amanuens vid polikliniken erhöles en medicine licentiat, dels ock att tjensten under längre tid, än hittills varit fallet, uppehöles af en och samma person. Dessa önskningsmål skulle utan tvifvel uppnås, derest det begärda anslaget blefve beviljadt.

Behovvet af nu ifrågakomna amanuensstjenst, som redan under flere år upprätthållits af personer, hvilka därför ej åtnjutit någon direkt ersättning, anser jag vara obestriddigt. För att kunna för platsen förvärfva fullt kompetenta personer och undvika allt för täta ombyten derå torde emellertid vara nödvändigt, att åt dess innehafvare någon ersättning beredes. Jag får därför i underdånighet hemställa, det Eders Kongl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att till arfvode åt en amanuens vid karolinska mediko-kirurgiska institutets oftalmiatriska poliklinik å serafimerlasarettet på extra stat för år 1901 anvisa ett belopp af 900 kronor.

[63.] Med anledning af vederbörandes anhållan om fortfarande anslag till arfvode åt en amanuens vid karolinska mediko-kirurgiska institutets gynekologiska klinik, för hvilket ändamål anslag under en följd af år beviljats, får jag tillstyrka, att Eders Kongl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att till arfvode åt en dylik amanuens jemväl för år 1901 på extra stat anvisa ett belopp af 900 kronor.

[64.] De skäl, som föranledt Eders Kongl. Maj:ts under flere föregående år hos Riksdagen gjorda och af densamma bifallna framställningar om anslag till uppehållande såväl af den *pediatriska kliniken* vid Kronprinsessan Lovisas vårdanstalt för sjuka barn som af en *pediatrisk poliklinik* i hufvudstaden, ega, på sätt af vederbörandes förnyade framställning i ämnet framgår, fortfarande giltighet. Fördenskull hemställer jag i underdånighet, det Eders Kongl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att på extra stat för år 1901 anvisa:

till en pediatrik klinik vid Kronprinsessan Lovisas vård-	
anstalt för sjuka barn	kr. 1,800: —
» en poliklinik för barnsjukdomar i Stockholm	» 2,800: —

under vilkor, hvad sistnämnda anslag beträffar, att Stockholms stad för polikliniken tillskjuter samma belopp för år 1901.

Vidare hemställer jag, att Eders Kongl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen, att ett anslag å 1,500 kronor må, i likhet med hvad för de senare åren egt rum, på extra stat för år 1901 beviljas till bekostande af *teckningar i vetenskapliga ändamål* vid karolinska mediko-kirurgiska institutet. [65.] Teckningar i vetenskapliga ändamål.

Enär det vid de senaste riksdagarne beviljade anslag af 500 kronor till anskaffande och underhåll af *materiel för oftalmiatrika kliniken* vid karolinska mediko-kirurgiska institutet fortfarande är behöfligt, får jag i underdånighet tillstyrka, det Eders Kongl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen att för omförmälda ändamål på extra stat för år 1901 anvisa samma belopp eller 500 kronor. [66.] Materiel för oftalmiatrika kliniken.

På Eders Kongl. Maj:ts framställning beviljade 1899 års riksdag medel för aflönande af en vaktmästare vid karolinska mediko-kirurgiska institutets bakteriologiska laboratorium. [67.] Vaktmästarebiträde vid bakteriologiska laboratoriet.

Redan i skrifvelse till universitetskanslern den 16 november 1898 anhöll institutets lärarekollegium om utverkande af ett anslag å 500 kronor till aflönande af ett *vaktmästarebiträde vid bakteriologiska laboratoriet*, dervid kollegiet hänvisade på åtskilliga allmänt kända händelser, som nyss förut inträffat vid ett bakteriologiskt laboratorium i Wien under derstädes pågående undersökningar af pestbacillen och hvilka händelser ytterligare ådagalagt, huru i hög grad viktigt det vore, att vid de bakteriologiska laboratorierna iakttoges den största möjliga renlighet och noggrannhet, på det att icke de smittämnen, som vid dessa laborationer användes, skulle spridas till dem, som vore sysselsatta med laborationerna, eller andra, utomstående personer.

I skrifvelse till universitetskanslern den 6 september 1899 har lärarekollegiet förnyat sin berörda anhållan och dervid anført, att de arbeten, som vid det bakteriologiska laboratoriet måste öfverlemnas åt vaktmästare, vore i hög grad tidsödande, isynnerhet vid vissa tider, då laborationerna för undervisningsändamål påginge och laboranternas antal kunde uppgå till mer än 20 samtidigt. Särskildt under dessa hvarje termin återkommande perioder af ökad arbete vore i och för rengöringen af lokalerna, diskning af kulturkäril m. m. ett biträde åt vaktmästaren af behovet påkalladt för att så mycket som möjligt förekomma smittämnenas spridning.

Universitetskanslern har vid anmälan af institutets anslagsbehof tillstyrkt bifall till lärarekollegiets nu nämnda framställning.

Med anledning af hvad sålunda förekommit hemställer jag i underdånighet, att Eders Kongl. Maj:ts tacktes föreslå Riksdagen att till afhörande af ett vaktmästarebiträde vid institutets bakteriologiska laboratorium på extra stat för år 1901 anvisa ett belopp af 500 kronor.

[68.] I protokollet öfver ecklesiastikärenden den 13 januari 1899 finnes omförmäld en af lärarekollegiet vid karolinska mediko-kirurgiska institutet gjord framställning om anvisande af medel för tackande af den under år 1897 uppkomna bristen i institutets *allmänna materielanslag*. Enligt hvad institutets räkenskaper för nämnda år utvisade, utgjorde bristen 2,689 kronor 69 öre. Denna siffra innehöll emellertid icke hela den under år 1897 uppkomna bristen, då två poster, upptagande närmare omförmäld tryckningskostnad till sammanlagdt belopp af 1,691 kronor, kommit att inflyta i 1898 års räkenskaper, ehuru de bort upptagas i räkenskaperna för år 1897. Lärarekollegiet hemställde därför, att framställning måtte göras hos Riksdagen om anvisande af 4,380 kronor 69 öre till fyllande af berörda brist.

Då frågan om betäckande af den del af den angifna bristen, som afsåg poster ingående i 1898 års räkenskaper, icke lämpligen syntes bära göras till föremål för ompröfning, innan sistnämnda års räkenskaper behörigen afslutats, tillstyrkte jag vid ärendets underdåniga föredragning nådig proposition, afseende allenast fyllande af den brist, som å anslaget uppstått enligt 1897 års räkenskaper.

Denna min underdåniga hemställan behagade Eders Kongl. Maj:t gilla, och den nådiga propositionen i ämnet blef af 1899 års riksdag bifallen.

Sedan räkenskaperna för år 1898 numera blifvit afslutade, hemställa såväl lärarekollegiet som universitetskanslern, att af Riksdagen måtte äskas erforderliga medel för tackande af den del af bristen i institutets allmänna materielanslag för år 1897, hvilken afser poster, ingående i 1898 års räkenskaper; och får jag i underdånighet tillstyrka, att Eders Kongl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att för sådant ändamål på extra stat för år 1901 anvisa ett belopp af 1,691 kronor.

Allmänna läroverken och pedagogierna.

[69.] För att äfven under år 1901 må beredas *tillfällig löneförbättring* åt lärarne vid de allmänna läroverken och pedagogierna, att utgå efter samma *tillfällig löneförbättring*, grunder som för innevarande år, hemställer jag i underdånighet, att

Eders Kongl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att på extra stat för år 1901 anvisa enahanda belopp, som för ändamålet är i detta års riksstat uppfördt, eller 429,725 kronor.

Till arfvoden åt extra och vikarierande ämneslärare vid de allmänna läroverken anvisade 1899 års riksdag på extra stat för innevarande år 131,800 kronor. Det har emellertid visat sig, att det anslag af 2,000 kronor till aflöning af en extra ordinarie lektor vid hvartdera af allmänna läroverken i Vesterås, Luleå, Östersund och Kristianstad, som af 1898 års riksdag beviljades för undervisningens utsträckning vid dessa läroverk till sjunde klassen äfven på reallinien, icke för ändamålet varit tillräckligt, då undervisning å nämnda linie skulle anordnas inom båda afdelningarna af sjunde klassen. För innevarande läsår har nemligen derutöfver för sagda ändamål kräfts aflöning åt en extra lärare med 1,800 kronor vid två af berörda läroverk, vid hvilka redan nu en öfre sjunde realklass upprättats. Genom lärjungeantalets ökning, särskildt i de lägre klasserna, vid ett flertal läroverk hafva dessutom anspråken på extra lärarekrafter stegrats. Jag anser mig därför böra föreslå Eders Kongl. Maj:t att af Riksdagen äska på extra stat för år 1901 till arfvoden åt extra och vikarierande ämneslärare vid de allmänna läroverken ett belopp af 148,000 kronor.

[70.]
Arfvoden åt extra lärare.

Hos Eders Kongl. Maj:t har eforus öfver Hernösands stifts allmänna läroverk med öfverlemnande af en utaf läroverkskollegiet vid *allmänna läroverket i Hernösand* derom gjord framställning och under instämmande i de af kollegiet anförda skäl i underdånighet anhållit, det tacktes Eders Kongl. Maj:t i nåder vidtaga åtgärder, ledande dertill att fullständig undervisning äfven å reallinien infördes vid nämnda läroverk; och har sedermera underdånig framställning i enahanda syfte gjorts af stadsfullmäktige i Hernösand, till hvilken framställning såväl magistraten derstädes som Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Vesternorrlands län tillstyrkt nådigt bifall.

[71.]
Fullständig reallinie vid allmänna läroverket i Hernösand.

Till stöd för de gjorda framställningarna hafva läroverkskollegiet och stadsfullmäktige anført följande. Då sjetten och sjunde realklasserna vid allmänna läroverket i Hernösand under åren 1877—1880 indrogos, syntes motiven dertill varit dels det dåvarande ringa antalet lärjungar i dessa klasser, dels ock beräkningen att, då samtidigt allmänna läroverket i Sundsvall gjordes fullständigt på reallinien, de lärjungar, som genomgått femte realklassen i Hernösand, skulle för fortsättning af sina studier öfvergå till läroverket i Sundsvall. Denna beräkning hade emellertid icke visat sig riktig, ty under åren 1877—1897 hade, efter hvad Hernösands läroverks

matrikel utvisade, ej flere än nio eller — då anteckningarna delvis vore ofullständiga — på sin höjd sjutton lärjungar från Hernösands femte realklass afgått till läroverket i Sundsvall. Orsaken härtill vore antagligen att söka i afståndet och de vintertiden besvärliga kommunikationerna mellan de båda städerna, hvar till komme, beträffande lärjungar från Hernösands stad, att föräldrarnes i allmänhet svaga förmögenhetsvilkor i de flesta fall gjorde för dem omöjligt att, sända sina söner till läroverk utom staden. Det lede emellertid intet tvifvel, att, om dessa hindrande omständigheter ej förefunnes, skulle åtminstone numera, då realstudierna beträffande såväl det anseende, de åtnjöte, som de fördelar, de skänkte, blifvit i det närmaste jemnställda med de klassiska, största delen af lärjungarne i fjerde och femte realklasserna, uppgående för åren 1888—1897 i medeltal till respektive 13 och 8, fortsätta studierna på reallinien. Under nu rådande förhållanden hade deremot lärjungarne antingen nödgats att, sedan de genomgått tredje klassen, öfvergå på latinlinien äfven om deras håg och fallenhet afgjort legat åt de reala studierna, hvarigenom läroverkets högre klasser blifvit uppblandade med element, som derstädes ej varit på sin plats, eller ock hade de tvungits att, då de lemnat femte realklassen, afbryta sina studier och med otillräcklig teoretisk underbyggnad kasta sig in på någon af dessa lägre praktiska banor, der utsigten till en någorlunda sjelfständig ställning i allmänhet vore föga god. Tydligt vore därför, att lärjungeantalet i de ifrågasatta nya realklasserna skulle betydligt öfverstiga ofvannämnda medeltal för femte realklassen, särskildt om man toge i beräkning dels att i många fall lärjungar från nordligare delen af provinsen, ehuru de haft kortare eller åtminstone ej längre väg till Hernösand, föredragit läroverket i Umeå såsom varande fullständigt på reallinien, dels ock den starka utveckling på det industriella området, som de senare åren utmärkt trakten kring Hernösand, särskildt Ångerinanelfvens floddal, och som måste hafva till följd att, derest läroverket i Hernösand gjordes fullständigt å reallinien, lärjungar från den staden omgifvande landsbygden, der intresset för praktisk verksamhet starkt framträdde, skulle i ökadt antal tillföras läroverket. Jemförde man läroverket i Hernösand med läroverken i Östersund och Luleå, hvilka länge varit försedda med reallinie i sjette klassen och nyligen genom anslag af Riksdagen blifvit tillökade med en sjunde realklass, visade det sig, att Hernösands läroverk, ehuru i saknad af reallinie i sjette och sjunde klasserna, dock i fråga om lärjungeantalet vore jemnstäldt med läroverket i Östersund och stode framför läroverket i Luleå. Lika starka och delvis samma skäl, som talat för fullständig reallinie vid sistnämnda två läroverk, kunde otvifvelaktigt anföras till förmån för läroverket i Hernösand.

Vidare påpekar läroverkskollegiet de olägenheter, som med afseende å

lärareprofven uppstå af den nuvarande anordningen. Vid läroverket i Hernösand skola nemligen alla prof för lärareplatser vid de allmänna läroverken inom stiftet afläggas, och upprepade gånger har inträffat, att för lektorsprof i vissa ämnen såväl lärjungar som lärare från andra läroverk måst begifva sig till Hernösand.

I ärendet har jemväl ingifvits dels utdrag af stadsfullmäktiges protokoll den 14 november 1899, utvisande att stadsfullmäktige anslagit ett belopp af 10,000 kronor för beredande af det ökade utrymme för skolan, som genom undervisningens ifrågasatta utsträckning kunde blifva erforderligt, dels ock utdrag af läroverkskollegiets protokoll den 16 i samma månad, deri finnes redogjort för de förändringar och nybyggnader vid läroverkshuset, som föranledas af den ifrågaställda utvidgningen. Kollegiet uttalar som sin åsigt, att lärorummens antal, äfven om åtskilliga klasser skulle komma att delas i parallelafdelningar, skulle blifva fullt tillräckligt liksom äfven att rummen, hvad storlek beträffade, skulle blifva fullt tillfredsställande och i stånd att mottaga äfven ett högst betydligt ökad lärjungeantal. Kollegiet anser, att läroverket i stadens nyssnämnda anslag och sin egen jubileumsfond, uppgående till öfver 30,000 kronor, egde medel, fullt tillräckliga för verkställande af de tilltänkta förändrings- och nybyggnadsarbetena.

Hvad läroverkskollegiet och stadsfullmäktige i saken andragit synes mig ådagalägga behovet och gagnet af den föreslagna utsträckningen af undervisningen vid läroverket i Hernösand. Då utsträckningen torde böra ske allenast gradvis med en klass hvarje år, skulle för densammas genomförande till en början fordras allenast anställandet af en ny lärare vid läroverket. De grunder, som för riksdagarne åren 1898 och 1899 varit bestämmande vid anvisande af medel till utsträckning af undervisningen å reallinien vid läroverken i Vesterås, Kristianstad, Östersund och Luleå, anser jag äfven i nu föreliggande fall ega tillämplighet och hemställer förty i underdånighet, att Eders Kongl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att för beredande af tillfälle till utsträckning af undervisningen å reala linien vid allmänna läroverket i Hernösand till och med sjunde klassen på extra stat för år 1901 anvisa ett belopp af 2,000 kronor till aflönande af en extra ordinarie lektor.

Under förutsättning af nådigt bifall härtill samt till hvad jag under nästföregående punkt hemställt, skulle det extra anslag för år 1901 till arfvoden åt extra och vikarierande ämneslärare vid de allmänna läroverken,

hvilket Eders Kongl. Maj:t af Riksdagen komme att äska, utgöra sammanlagdt 150,000 kronor.

Högre skolor för qvinlig ungdom.

[72.] Uti en den 12 juni 1899 till Eders Kongl. Maj:t ingifven skrifvelse
Resestipendier hafva åtskilliga föreståndare och föreståndarinnor för högre läroverk för
åt lärarinnor qvinlig ungdom anhållit, att Eders Kongl. Maj:t tacktes bereda tillfälle för
vid högre skolor vid sådana läroverk anställda språklärarynnor att af statsmedel erhålla *rese-*
ungdom och stipendier för språkstudier i främmande land.
samskolor.

Till stöd för den sålunda gjorda framställningen har till en början anförts följande.

De framsteg, som undervisningen inom de högre flickskolorna på senare tider gjort, hade visat sig icke minst på språkundervisningens område. I samman mån som undervisningen i språk tagit en mera konkret och praktisk form, hade emellertid fordringarna på en lärarinnas kunskaper och färdighet i det språk, hvori hon undervisade, blifvit betydligt skärpta. Detta hade skett till en sådan grad, att numera en språklärarynna näppeligen kunde tillfredsställande sköta sin undervisning, derest hon icke upprepade gånger med icke alltför långa mellantider kunde få tillfälle att genom studier i främmande land följa med det lefvande språkets fortgående utveckling och särskildt uppöfva sin färdighet i att muntligen uttrycka sig fullt riktigt. Den principen, att en lärare i ett främmande lefvande språk sjelf borde på detta språks egen mark hafva gjort sig förtrogen med det samma, vore ju också af statsmagtterna erkänd genom de icke obetydliga resestipendier, som för språkstudier i främmande land utginge af statsmedel till lärare vid de allmänna läroverken.

Med stor tacksamhet erkännande, att genom den med anledning af Eders Kongl. Maj:ts proposition af Riksdagen för några år sedan beviljade höjning af statsbidraget till de högre flickskolorna dessas ekonomiska ställning i betydlig grad förbättrats, hafva petitionärerna emellertid påpekat, att flickskolornas ekonomi ännu ej vore sådan, att den gjorde det möjligt för flickskolorna att gälda andra utgifter än sådana, som omedelbart åläge dem. Till stöd för rättigheten häraf behöfde endast åberopas den omständigheten, att de högre flickskolornas ekonomi än i dag hufvudsakligen stödde sig på elevernas afgifter. Och äfven om mot petitionärernas förmodan och åsigt denna inkomstkälla skulle kunna ökas genom förhöjning af afgifterna, vore det tvifvel underkastadt, huruvida detta ur samhällets synpunkt kunde vara lämpligt och öfverensstämma med att undervisningen vid de allmänna läroverken vore nästan afgiftsfri. Då de högre flick-

skolornas ekonomi vore sådan, som den sålunda angifvits, kunde på deras utgiftsstat icke uppföras någon post till resestipendier af ifrågavarande natur, vare sig den skulle utgå som högre löner åt språklärarynnor, hvar-
emot flere skäl talade, eller annorledes.

Vidare har till grund för framställningen andragits.

Frågan, huruvida icke språklärarynnorna sjelfva skulle kunna bekosta sina utländska studieresor, måste obetingadt besvaras nekande. Lärarynne-
lönerna vid de högre flickskolorna utginge med olika belopp från något under till något öfver 1,000 kronor årligen, beroende på lokala och andra förhållanden, och kunde i genomsnitt anses utgöra 1,000 kronor årligen. En sådan lön, hvilken betydligt understeg mången i praktiskt yrke anställd qvinnas, kunde omöjligt i och för sig förslå till att bekosta utländska resor. Redan bostad och mat för året kunde icke beräknas till lägre än 600 kronor. Sedan komme utgifter till kläder, böcker, resor, pensionsavgift och skatter m. m., hvartill kunde läggas det svåra och tyvärr ej sällsynta fall, att lärarynna hade skuld från sin studietid att gälda. Då någon tillräcklig besparing på lärarynnelönen i och för bekostande af utländska resor således icke kunde åstadkommas, återstode den utvägen, att lärarynna genom enskild undervisning under terminer och ferier skulle söka skaffa sig de nödiga medlen, men genom tjenstgöringen i skolan förbrukades för visso så mycket af både kroppsliga och andliga krafter, att dylikt extra arbete blefve sådan sten på redan förut tung börda, att börda krossade sin bärarinna. Det borde därför anses vara nödvändigt, att ferierna finge vara hvad de vore ännade till, nemligen en hvilotid, och det så mycket mer som i annat fall största fara vore för handen, att lärarynnorna rätt snart genom öfver-
anstängning skulle förlora helsa och arbetsförmåga och att den svenska flickskolan beröfvades många af sina mest nitiska och dugande krafter. Möjlighet för lärarynnorna att sjelfva bekosta sina studieresor kunde följaktligen icke anses förefinnas.

Öfver ifrågavarande framställning hafva domkapitlen äfvensom direk-
tionen öfver Stockholms stads undervisningsverk, efter nådig remiss, afgifvit underdåniga utlåtanden och dervid, med åberopande af de i den underdåniga framställningen anförda skäl, samtliga gjort hemställan derom att Eders Kongl. Maj:t i anledning af framställningen täcktes bereda lärarynnor i främmande lefvande språk vid landets högre flickskolor tillfälle att med stipendier af allmänna medel företaga studieresor i utlandet. En ledamot af domkapitlet i Visby har dock varit af annan mening och på anförda skäl ansett, att domkapitlet icke bort förorda ifrågavarande underdåniga framställning. I fråga om storleken af det för ändamålet erforder-

derliga beloppet har af domkapitlet i Göteborg yttrats, att ett belopp borde anvisas, som vore minst lika stort som det, hvilket vore bestämdt till resestipendier för lärare i främmande levande språk vid rikets allmänna läroverk.

Efter det nu nämnda utlåtanden afgifvits, hafva emellertid åtskilliga lärarinnor vid flickskolor och samskolor under november månad nästlidet år till Eders Kongl. Maj:t ingifvit en framställning derom att, derest Eders Kongl. Maj:t komme att på grund af nyss omförmälda hemstallan hos Riksdagen begära anslag af allmänna medel till resestipendier åt lärarinnor, denna begäran måtte erhålla sådan form, att af de eventuelt beviljade medlen resestipendier måtte kunna tilldelas lärarinnor vid högre flickskolor för bedrifvande af företrädesvis språkstudier, men äfven studier beträffande undervisningen i andra ämnen och beträffande skolors organisation och förvaltning, samt att stipendierna måtte kunna sökas och innehafvas äfven af vid samskolor anställda lärarinnor.

Såsom skäl härför har i hufvudsak anförts följande.

Ej blott beträffande undervisningen i främmande levande språk utan jemväl i fråga om undervisningen i skolans öfriga ämnen hade under senare tider anspråken på lärarinnorna betydligt stegrats. En följd deraf vore, att för lärarinnorna allt större behof gjort sig gällande att förvärfva djupare insigter såväl i de särskilda ämnena som i deras metodiska behandling vid skolundervisning. Särskildt för dem, som hade att undervisa i historia och geografi, vore studieresor af stor betydelse, och anmärkningsvärdt vore det äfven, af hvilket gagn det kunde vara för flickskolorna, om deras föreståndarinnor sattes i tillfälle att taga kännedom om skolornas organisation i andra länder.

Att såväl Eders Kongl. Maj:t som Riksdagen behjertat vigten af att bereda tillfälle för dem, som arbetade i skolans tjänst, att företaga studieresor, framginge dels af de anslag, som för sådant ändamål beviljats att årligen utgå till lärare vid rikets allmänna läroverk, dels af det reseunderstöd, som senaste riksdag för år 1900 å extra stat beviljat åt lärare och lärarinnor vid folkskolorna i riket.

Enahanda skäl, som talade för beviljande af reseunderstöd åt lärarinnor vid de högre flickskolorna, gälde äfven rörande stipendier till lärarinnor anställda vid samskolor, af hvilka under de senare åren ett icke ringa antal upprättats i riket. De vid dessa skolor anställda lärarinnorna egde samma utbildning och ungefär samma ekonomiska ställning som lärarinnorna vid de högre flickskolorna, och det vore därför högst önskvärdt, om de förre kunde komma i åtnjutande af samma förmåner som de senare.

Af ett till mig öfverlemnadt utdrag af protokoll, hållet hos Pedagogiska sällskapet i Stockholm den 11 november sistlidet år, framgår, att berörda sällskap beslutit uttala sin lifliga anslutning till den af mig nu senast omförmälda framställningen.

Visserligen har det understöd, som från statsverket utgått till högre skolor för qvinlig ungdom, på senare tider i väsentlig mån ökats samt utsträckts äfven till vissa samskolor. Otvifvelaktigt torde ock vara, att dessa läroanstalter härigenom satts i stånd att bättre än förut fylla sin uppgift. Men tydligt är dock, att dessa läroanstalter icke, vare sig af dem tilldelade understödsmedel eller af andra tillgångar, kunna vara i tillfälle att åt sina lärarinnor lemna bidrag till studieresor för deras ytterligare utbildning i de särskilda läroämnena eller för att i andra land taga kännedom om motsvarande skolors organisation, förvaltning m. m.

Då emellertid dylika studieresor äro af stor betydelse ej blott för undervisningen i främmande lefvande språk, utan äfven för undervisningen i andra ämnen samt för skolornas anordning i det hela och då våra högre flickskolor näppeligen lära kunna hålla jemna steg med dylika läroanstalter i andra länder eller med våra högre gossläroverk, derest icke deras lärarepersonal sättes i tillfälle att begagna ifrågavarande utbildningsmedel, anser jag af synnerlig vikt, att dylikt tillfälle må beredas bemälda lärarepersonal. Med hänsyn till det stora antal lärarinnor, som verka vid berörda läroanstalter, och de talrika ansökningar om reseunderstöd, som af sådana lärarinnor redan ingifvits, ehuru något särskildt anslag för ändamålet för närvarande ej finnes, torde det erforderliga beloppet böra beräknas till åtminstone 6,000 kronor.

Jag hemställer därför, att Eders Kongl. Maj:t ville föreslå Riksdagen att till resestipendier åt föreståndarinnor och lärarinnor vid högre skolor för qvinlig ungdom och samskolor, under de villkor och bestämmelser Eders Kongl. Maj:t kan finna godt föreskrifva, anvisa på extra stat för år 1901 ett belopp af 6,000 kronor.

Högre lärarinneseminariet.

För beredande åt *lärare och lärarinnor vid högre lärarinneseminariet* [73] af tillfällig löneförbättring jemväl för år 1901, att utgå efter samma grunder som den för innevarande år beviljade, tillstyrker jag, att Eders Kongl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen att för år 1901 på extra stat anvisa enahanda belopp som för år 1900 eller 3,250 kronor.

Tillfällig löneförbättring.

[74.] Med anledning af direktionens för högre lärarinneseminariet underdåniga framställning om fortfarande anslag dels för uppehållande af den vid seminariet anordnade valfria *fjerde årskursen* dels för beredande af *undervisning i huslig ekonomi* får jag, under åberopande af de skäl, som förut anförts för beviljande af anslag för dessa ändamål, i underdånighet hemställa, att Eders Kongl. Maj:t täcktes till Riksdagen göra framställning om anvisande på extra stat för år 1901 af samma belopp som förut eller för uppehållande af den valfria *fjerde årskursen* vid högre lärarinneseminariet 3,000 kronor och för undervisning i huslig ekonomi vid seminariet och dermed förenade normalskolan för flickor 5,000 kronor.

[75.] Bifogande ritningar, beskrifning och kostnadsförslag till en *nybyggnad* för *statens normalskola för flickor*, ämnad att uppföras å en obebyggd del af den tomt, som är upplåten åt högre lärarinneseminariet och nämnda skola för flickor m. m. dermed förenade skola, har direktionen öfver lärarinneseminariet i underdånig skrifvelse den 14 september 1899 anhållit, att Eders Kongl. Maj:t täcktes hos Riksdagen äska anslag å 300,000 kronor till en dylik läroverksbyggnad. Vidare har direktionen begärt utverkande af ett anslag å 15,187 kronor, som enligt jemväl öfverlemnadt kostnadsförslag erfordras för reparation och ändringar i det nuvarande läroverkshuset. Sina underdåniga framställningar i dessa afscenden har direktionen på följande sätt närmare utfört och med skäl beledsagat.

Sedan flere år tillbaka hade högre lärarinneseminariet och normalskolan för flickor varit mycket trångbodda i sin nuvarande gemensamma lokal. Behofvet af en nybyggnad eller en tillbyggnad till det nuvarande läroverkshuset hade nemligen gjort sig starkt kämbart redan i slutet af 1880-talet, och allt ifrån den tiden hade man sökt efter medel och utvägar att få detta behof tillgodosedt. Med anledning af en utaf rektor till direktionen ingifven »promemoria angående de förenade läroverkens behof af en större lokal» hade direktionen år 1892 vändt sig till en arkitekt, som anmodades att uppgöra två alternativa förslag till nybyggnad för normalskolans räkning. Det ena af dessa förslag hade afsett nybyggnad å en till läroverkets egendom gränsande tomt, som eventuellt stod att köpa, det andra förslaget hade gått ut på att lägga det nya skolhuset delvis å egen tomt och delvis å stycken af granntomter, till hvilkas förvärfvande utsigt förefans. Men sedan preliminära ritningar och kostnadsberäkningar uppgjorts, hade båda dessa förslag visat sig draga så stor kostnad, att direktionen ansett inga utsigter finnas att få dem utförda. Direktionens bemödande hade därför sedermera åsyftat att få till stånd en antaglig ritning till en skolhus-

byggnad, belägen helt och hållet inom gränserna af läroverkets nuvarande tomt. Detta hade till en början syntts möjligt endast under den förutsättning att läroverket kunde få rätt att bygga fasad emot en till dess tomt gränsande blindgata, som vore enskild egendom. Sedan underhandlingarna med gatans egare angående förvärfvandet af dylikt servitut misslyckats, hade direktionen varit betänkt på att söka få köpa det angränsande hus, med hvilket eganderätten till sagda blindgata följde. Denna affär hade emellertid visat sig så pass vanskelig, att direktionen helst ville undvika att inlåta sig på densamma. Ett nytt försök att tillgodogöra sig den befintliga tomten hade därför gjorts; och man hade slutligen lyckats erhålla en förslagsritning, som visade möjligheten att, med användande af en mindre del af skolans lekplan, å denna tomt uppföra en för normalskolan tillräcklig och lämplig byggnad, som ej fordrade fasad åt blindgatan. Det vore detta förslag, som direktionen nu ville underställa Eders Kongl. Maj:ts pröfning, i förhoppning att det skulle varda af Eders Kongl. Maj:t gilladt och till utförande befrämjadt.

Såsom af den ritningarna åtföljande beskrifningen framginge, vore den föreslagna nya byggnaden afsedd till lokal för en åtta-klassig skola med två parallelafdelningar inom hvarje klass. Afsigten vore ock att der inrymma hela den utvidgade normalskolan med undantag af de förberedande klasserna eller småskoleklasserna, hvilka jemte seminariets afdelningar skulle kvarstanna i det gamla skolhuset. Detta vore nemligen ej större, än att det jemnt räckte för seminariet och småskolan, sedan åtskilliga viktiga kraf blifvit tillgodosedda.

Hvad som framför allt gjorde en nybyggnad för en utvidgad normal-skola nödvändig, vore den omständigheten, att skolan i dess nuvarande skick vore ett alldeles otillräckligt öfningsfält för seminariets lärjungar. Ehuru skolan vore belagd med så många öfnings- och protlektioner, som den rimligen kunde bära, finge hvarje seminarie-elev ej gifva mer än 15 dylika lektioner, afgangspröfvet inräknadt, under hela sin kurs. Att elevernas praktiska utbildning af sådan anledning måste blifva bristfällig, vore uppenbart, särskildt genom en jämförelse med förhållandena vid våra öfriga lärare-bildningsanstalter. Vid de allmänna läroverk, som vore profärs-läroverk, finge hvarje lärareelev under profåret gifva omkring 70 öfnings- och proflektioner, och vid folkskolelärareseminarierna gifve hvarje elev under sin seminariekurs omkring 40 dylika lektioner. Dock finge profkandidaten begränsa sin praktiska kurs till tre ämnen och eleven vid folkskolelärareseminariet koncentrera sig på elementära kurser inom de så kallade svenska ämnena, under det att elevernas praktiska utbildning vid högre lärarinneseminariet måste vara mångsidigare med afseende på såväl

ämnena som kurser. De ämnena, som måste inrymmas i detta läroverks praktiska kurs, vore så pass många, att under nuvarande förhållanden öfningen i några af ämnena måste inskränkas till en enda lektion, så att man ej ens hade tillfälle att förvissa sig om, huruvida den kritik, som gifvits, blifvit rätt uppfattad och tillgodogjord.

Till ådagaläggande att öfningslektionernas antal vid seminariet för närvarande ej kunde blifva på något effektivt sätt ökad, framhåller direktionen: att de elever i den obligatoriska kursen, hvilka samtidigt skola öfvas, äro i medeltal sjuttiofem; att de klasser, till hvilka öfningslektioner för dessa elever kunna förläggas, ej äro flere än nio — första förberedande klassen är nemligen befriad från öfningslektioner, och högsta, åttonde, klassen är reserverad för de prof, som afläggas af eleverna i seminariets »valfria fjerde årskurs» --; att utrymme saknas för tillfällig delning af öfningsklasserna; att öfningslektionerna ej kunna jemnt fördelas på hela läsåret, enär några veckor vid terminernas början och slut af praktiska och pedagogiska skäl måste undantagas; och att, då seminarieeleverna hafva sig tillerkänd en viss valfrihet med afseende på den praktiska kursens ämnen, öfningslektionernas antal måste begränsas derhän, att de rymmas i skolan, äfven då de blifva i någon mån ojemnt fördelade på de olika läroämnena.

Dessutom har man, fortsätter direktionen, att, då det gäller att tillgodogöra normalskolan såsom öfningsskola för seminariet, taga i betraktande två mycket viktiga omständigheter. Först och främst måste man taga hänsyn till att normalskolan ej är ämnad att vara endast ett bihang till högre lärarinneseminariet eller ett medel för seminarieelevernas praktiska öfning, utan att den, såsom svenska statens enda högre flickskola, äfven fått sig tilldelad en annan mycket magtpåliggande uppgift, nemligen att vara en norm eller ett mönster för rikets öfriga högre skolor för qvinlig ungdom. Om denna sistnämnda uppgift ej skall helt och hållet förfelas, måste normalskolan med måtta och varsamhet begagnas som öfningsfält för nybörjare i undervisningskonsten. Ett motsatt förfaringssätt skulle för öfrigt snart hämnas sig på seminariet sjelft. Seminariets elever blifva nemligen praktiskt bildade för sin kommande lärareverksamhet ej endast genom öfningslektioner med tillhörande kritik och anvisningar, utan ock genom de förebilder, skolan erbjuder dem af undervisning, kunskapsresultat, organisation och disciplin, och det är därför af stor vikt, att skolan i dessa afseenden har att uppvisa sådant, som är godt och mönstergilt. Men äfven med bästa förmåga och vilja hos lärarepersonalen blir detta ej möjligt, om skolan får arbeta under allt för ogynnsamma förhållanden.

Vid skolans anlitande såsom öfningsfält för seminariet måste man, yttrar direktionen vidare, för det andra taga i betraktande, att normal-

skolan icke är en friskola — såsom folkskolelärareseminariernas öfnings-skolor och till en viss grad de allmänna läroverken äro — utan en läroanstalt, som af föräldrar och målsmän kräfver dryga afgifter för barnens undervisning, och att skolan jemväl af denna anledning ej får på något sätt uppoffras för seminariet eller behandlas som blott medel för detta. Sloge man in på en sådan väg, skulle normalskolan snart blifva fattig på lärjungar, helst skolafgifterna äro endast obetydligt lägre än i några af Stockholms privata högre flickskolor, och dermed skulle äfven de förenade läroverkens ekonomi, som till en god del hvilar på skolafgifterna i normalskolan, blifva rubbad och undergräfd.

Den nödvändiga förbättringen af seminarieelevernas praktiska utbildning kan därför, anmärker direktionen, under gifna förutsättningar endast på två sätt vinnas: antingen genom en väsentlig minskning af seminarieelevernas antal eller genom en utvidgning af öfningsfältet medelst anordnande af parallellklasser i normalskolan. Den förstnämnda utvägen syntes ej vara att tillråda, då tillgången på lärarinnor, som utexaminerats från högre lärarinneseminariet, redan nu vore mindre än efterfrågan, då behovet af så kvalificerade lärarinnor vore i stigande och då inträdessökande tillströmmade i så stort antal, att äfven många väl kompetenta sökande årligen måste tillbakavisas. Den enda lämpliga utväg, som återstode, syntes alltså vara den af direktionen antydda väsentliga utvidgningen af normalskolan — en förändring, som förutsatte anskaffandet af nya lokaler för samma skolas räkning.

Komme normalskolan att bestå af åtta dubbla elementarklasser och tre småskoleklasser, alltså af 19 särskilda skolafdelningar, och blefve genom befintligheten af några reservrum möjlighet gifven att för vissa lektioner ytterligare dela dessa afdelningar, så borde antalet af öfnings- och proflektioner kunna uppbringas till minst trettio för hvarje seminarieelev, utan att normalskolan lede någon egentlig skada. En så beskaffad normalskola blefve ett någorlunda tillfyllestgörande medel för seminariets praktiska kurs, så länge seminarieelevernas antal ej vore större än för närvarande. Skulle det framdeles visa sig, att ett större antal seminariebildade lärarinnor ovilkorligen behöfdes för de högre flickskolornas räkning, borde detta behof tillgodoses genom upprättande å annan ort af en ny likartad anstalt för lärarinnebildning.

Utom det nu anförda hufvudskälet för en nybyggnad för normalskolans räkning anser sig direktionen böra påpeka äfven några andra omständigheter, som visa, huru önskligt det är, att de förenade läroverken få ett större utrymme och förbättrade yttre hjälpmedel. I afseende härå yttrar direktionen:

»För den naturvetenskapliga undervisningen erfordras vid de metoder, som i våra dagar användas, särskilda lärorum med speciel utrustning. För hela denna mångsidiga undervisning (i zoologi, botanik, fysik, kemi, fysiologi och helsolära) disponera båda läroverken tillsammans endast ett enda lärorum, i hvilket äfven största delen af den tillhörande undervisningsmaterielen måste inrymmas. Häraf härflyta många olägenheter, och bland annat lägger denna omständighet väsentliga hinder i vägen för en i pedagogiskt afseende lämplig uppställning af läsordningen. Det rum, som skulle vara kemiskt laboratorium, är så trångt, mörkt och osundt, att det endast i ringa mån kan användas.

»För teckningsundervisningen på högre stadier kräfras också lärorum af särskild beskaffenhet. Men då läroverket saknar särskild ritsal, måste åttonde klassens rum användas för teckningsundervisningen i seminariet och de högsta skolklasserna, hvadan nämnda klass vissa timmar blir husvill och måste inqvarteras uti än det ena, än det andra främmande klassrummet.

»För vissa arter af qvinlig slöjd äro särskilda lokaler med särskilda hjälpmedel erforderliga. Läroverket har inga andra lokaler för slöjdundervisning än de vanliga klassrummen, och därför måste några viktiga arter af qvinlig slöjd från läroplanen uteslutas.

»På grund af det ringa utrymmet i den för båda läroverken gemensamma gymnastiksalen blifva gymnastiklagen flere, än som af pedagogiska skäl erfordras, och gymnastiklektionerna förlagda till fem olika tider på dagen. Detta medför en olika fördelning af dagens lärotimmar för olika klasser samt för vissa gymnastiklag dels en mindre lämplig tid för gymnastiken, dels en för kort frukostrast. Af brist på utrymme måste vissa lärorum användas äfven till omklädningsrum för gymnastiken samt till förvaring af flickornas gymnastikdrägar.

»För läroverkets bibliotek, som af seminariets elever flitigt anlitas, saknas en enhetlig lokal med tillräckligt utrymme. Biblioteket är därför förlagdt på tre skilda håll inom läroverkshuset och i rum, som tillika användas för andra ändamål.

»Några lärorum, som från början ej varit afsedda för dylik användning, lemna mycket öfrigt att önska i hygieniskt afseende, särskildt med hänsyn till belysningen.

»En högtidssal, som kunde rymma samtliga lärjungarna, saknas. Den bönsal, som finnes, begagnas af seminariets elever, men i normalskolan förrättas bönerna i några af de större klassrummen.

»För undervisningsmaterielen finnas inga andra förvaringsrum att tillgå än några mörka skrubbar. Denna materiel måste därför antingen placeras

der den far illa eller der den blir svårtillgänglig, och ehuru det vore synnerligen viktigt för en lärarebildningsanstalt att vara väl utrustad med tidsenlig materiel, får man vid högre lärarinneseminariet i det hänseendet inskränka sig till det minsta möjliga af brist på plats för materielens förvarande.

»Åtskilliga andra fakta, som vittna om, i hvilken grad seminariet och normalskolan äro trångbodda i sin gemensamma lokal, kunde anföras. Men det sagda torde vara tillräckligt såsom ytterligare stöd för direktionsens underdåniga framställning rörande en nybyggnad för normalskolans räkning.»

Hvad angår kostnaden för den ifrågasatta nybyggnaden har direktionen hänvisat till det vid dess framställning fogade kostnadsförslaget, slutande å ett belopp af 300,000 kronor.

Såsom redan anförts, borde, enligt direktionsens mening, det nuvarande läroverkshuset komma att användas ensamt för seminariets och småskolans räkning. Detta hus kräfde emellertid ovilkorligen vissa reparationer, till hvilkas bestridande tillgängliga medel ej räckte, hvarjemte de nya förhållandena kommo att betinga några ändringar i husets inredning. Kostnaden för dessa reparationer och ändringar hade, såsom nämnts, uppskattats till 15,187 kronor.

De vid framställningen fogade ritningarna till nybyggnaden, beskrifningen till densamma samt de å förutnämnda belopp slutande kostnadsförslagen till nybyggnaden och till förändringarna i den nuvarande byggnaden äro uppgjorda af arkitekten G. A. Nilsson. Ur beskrifningen ber jag att få anförä följande.

Nybyggnaden är förlagd å norra delen af tomten. Den består af en hufvudlänga i öster och vester, en mot denna vinkelrät flygelbyggnad ungefär i midten af tomten samt slutligen en med flygelbyggnaden sammanhängande byggnad, inrymmande gymnastik-, sång- och bönsal. Genom denna anordning bildas å norra delen af tomten två gårdar, förutom den södra gården. En gång sammanbinder den gamla byggnaden med den nya, hvilken sistnämnda utom porten i samma bindningsgången har till öfre gården ledande portar i midten af södra fasaden. Till de nedre gårdarne leda två portar, en till vardera. Nybyggnaden är försedd med två trappor, en större af sten samt en mindre järntrappa. Korridorsystemet är tillämpadt i byggnaden och lärorummen förlagda längs en korridor, som lemnar direkt tillträde till alla klassrum. Samtliga dessa hafva sina fönster mot öster eller söder.

Nybyggnaden inrymmer, utom ekonomilokaler, förstugor, tamburer, toaletter m. m. dylikt, följande lokaler: 16 större klassrum, 3 mindre

reservrum, 1 fysikaliskt laboratorium, 1 kemiskt laboratorium, 1 för de båda sistnämnda lokalerna gemensamt lärorum, 1 större sal för naturhistoriska samlingar, 1 till denna sal hörande lärorum, 1 rum för historisk och geografisk materiel, 2 större salar för slöjd, 1 större sal för teckning, 1 större gymnastiksal jemte 2 omklädningsrum, 1 större sångsal, 1 större bönsal, 1 mottagningsrum för föreståndarinnan, 1 mottagningsrum för klassföreståndarinnorna, 1 samlingsrum för lärarinnorna, 1 af två rum och kök bestående bostadslägenhet för vaktmästaren samt 1 rum för städerska.

Byggnadens grundmurar skola gjutas af beton med på pålar hvilande betonpelare och mellan dessa pelare slagna betonhvalf. Byggnadens murar uppföras af tegel. För dess uppvärmning och ventilation användes ingenjören V. Dahlgrens system, för den artificiella belysningen gas.

Vid direktionens framställning är äfven fogad en af seminariets rektor uppgjord plan för användning af det nuvarande läroverkshuset ensamt för högre lärarinneseminariets och småskolans räkning. För närmare utveckling af denna plan och till grund för äskandet af förutnämnda anslag å 15,187 kronor har direktionen i en den 3 november 1899 aflåten underdånig skrifvelse anført, bland annat, följande.

Högre lärarinneseminariets och normalskolans gemensamma lokal hade under de senare åren kräft åtskilliga rätt kostsamma reparationer, såsom insättning af ny ångpanna och delvis nya ledningsrör i värmeapparaten, omläggning af husets plåttak och inläggning af delvis nya golf i flere lärorum och förstugor. Utgifterna för dessa reparationer, hvilka bekostats af de medel, som stode till direktionens förfogande — skolfgifterna i normalskolan — hade varit så dryga, att de uttömt de små besparingar, som för några år sedan funnits, och under senaste tiden till och med vållat svårighet att få inkomsterna att räcka till för de löpande utgifterna. Då direktionen därför ej såge sig i stånd att medelst de till dess disposition ställda medlen bekosta de större reparationer, som fortfarande vore af nöden, men å andra sidan reparationsarbetet ej utan skada för huset och de hygieniska förhållandena kunde afbrytas, hade direktionen funnit sig uppfordrad att i sammanhang med de tillämnade ändringarna i det nuvarande läroverkshusets inredning begära medel för vissa reparationer — omläggning af de återstående gamla uttrampade golfven och insättning af nya fönsterbågar i stället för de gamla murknade. Utgifterna härför inginge alltså i förutnämnda beräknade anslagsbelopp 15,187 kronor.

Hvad de tillämnade ändringarna anginge, vore de vilkor för förverkligandet af flere viktiga önskningsmål, nemligen att erhålla bostad inom läroverkshuset för biträdande föreståndarinnan i seminariet, att erhålla en

ändamålsenlig lokal för seminariets bibliotek, att vinna ökad utrymme i några af seminariets lärorum, äfvensom att få flere samt större och sundare lärorum för småskoleelevernas undervisning.

Förslaget att bereda bostad för seminariets föreståndarinna inom läroverkets lokal innebure ej någon nyhet, utan åsyftade återgång till en förutvarande anordning. Ända till och med vårterminen år 1889 hade nemligen föreståndarinnan haft bostad, bestående af tre rum och kök, i läroverkshuset. Nämda år hade dock bostadslägenheten blifvit indragen för att användas till andra mer oundgängliga behof, bland annat till lokal för läroverkets bibliotek, som förut varit inrymdt i rektorsexpeditionen och lärarerrummet. De beaktansvärda skäl, som från början förestafvat direktionens länge vidhållna fordran att seminariets föreståndarinna borde hafva sin bostad inom läroverkshuset, gälde fortfarande och vore ytterligare förstärkta genom den omständigheten, att lektioner och tentamina numera i större utsträckning än förut vore förlagda till eftermiddags- och aftontimmar.

Den lokal, som enligt planen skulle användas till föreståndarinnebostad, vore den gamla bostadslägenheten, tillökad med ett rum åt solsidan, det nuvarande lärarerrummet. Tillökningen vore grundad på sanitära skäl, enär de öfriga rummen vore dels mycket mörka, dels i fullständig saknad af solbelysning. Lärarnes samlingsrum skulle enligt planen förläggas till annan lokal i samma våning, hvarigenom ock möjlighet uppstode att erhålla en för detta rum och direktionsrummet --- rektorsexpeditionen --- gemensam, någorlunda rymlig, tambur i stället för den högst otillräckliga, som nu vore att tillgå.

Hvad anginge seminariets bibliotek, vore detsamma, som under de tio senaste åren mycket ökats, för närvarande spridt på olika håll. För bibliotekets rätta vård och användning vore det emellertid af vigt, att det erhöles en enhetlig lokal. En fullt ändamålsenlig sådan skulle vinnas i fjerde och åttonde skolklassernas nuvarande bredvid hvarandra liggande klassrum.

De rum, som för närvarande vore använda för seminarieelevernas undervisning, vore både i fråga om luftutrymme och i afseende å golfyta otillräckliga. Det vore synnerligen önskligt, att större lärorum kunde erhållas, åtminstone för seminariets båda lägsta afdelningar, hvilkas elever --- i följd deraf att de flesta läroämnena på detta stadium vore obligatoriska --- under flertalet af lärotimmar vore fulltaliga. Med hänsyn härtill vore i planen afsedt att utvidga två af seminariets lärorum genom att till hvardera lägga hälften af den mellanliggande nuvarande kontorslokalen.

Direktionen redogör i sin framställning vidare för den tillämnade an-

vändningen i öfrigt af det gamla lärohusets lokaler. Dervid påpekas särskildt, att en rymlig lokal för småskoleelevernas undervisning i slöjd kan vinnas genom att sammanslå tvenne skolklassers nuvarande lärum. I fråga om behovet af en dylik lokal erinrar direktionen om de nyare åsikter, enligt hvilka slöjden bör inträda i skolan från första början och blifva ett hufvudmedel särskildt för småskolebarnens bildning, samt framhåller, att statens normalskola bör utrustas med de yttre villkor, som erfordras för att denna viktiga sida af småbarnsundervisningen skall kunna blifva väl tillgodosedd.

Direktionens ifrågavarande framställning innehåller slutligen dels en sammanfattande öfversigt af den användning, lokalerna i den nuvarande byggnaden skulle få enligt den plan, för hvilken jag nu i vissa delar redogjort, dels en hänvisning till ett vid framställningen fogadt yttrande af förste stadsläkaren J. Andersson och läroanstalternas läkare E. Sederholm.

I detta yttrande anföra desse, att de vid besigtning af seminariets och normalskolans lokaler funnit dem, äfven vid lågt stälda anspråk, i flere hänseenden lemna mycket öfrigt att önska. I en del af lärorummen vore ljustillgången i betänklig grad otillräcklig. Flere af rummen lemnade ej på långt när eleverna det utrymme, som till betryggande af deras goda helsotillstånd ansåges oundgängligen nödvändigt. I åtskilliga fall måste lärosalar tillika användas till förvaring af gymnastikdräkter och undervisningsmateriel samt till omklädningsrum, hvilket otvifvelaktigt inverkade på luftens beskaffenhet och otillbörligt inkräktade på golftytan. Kapprummen vore äfven synnerligen trånga och skumma, några nästan mörka. Vidare vore ventilationssystemet till sin anordning otillfredsställande och syntes flerstädes ej alls funktionera. I flere af klassrummen kändes luften förskämd och tryckande. Alla de nämnda olägenheterna vore af så allvarlig beskaffenhet, att de nödvändigt borde snarast möjligt afhjelpas.

I anledning af direktionens förstomförmälda framställning har öfverintendentsembetet afgifvit infordradt underdånigt utlåtande. Detta innehåller hufvudsakligen följande.

Mot de i ärendet föredragna ritningarna har embetet, särskildt med hänsyn till de svårigheter, som den tillgängliga byggnadsplatsen erbjuder, icke funnit orsak till någon hufvudsakligare erinran. Emellertid har embetet ansett sig böra, på sätt genom ritningarna vidfästa tilläggsblad närmare åskådliggjorts, anmärka:

att hufvudingången från gården bör, för att blifva rymligare, anordnas såsom en större port med bred portgång i stället för med de å rit-

ningarna angifna två portarne och dubbla hvalfven, i sammanhang hvar med den midt öfver porten anbragta stenvuren lämpligen bör utbytas mot en dubbel cloisonvägg;

att, då bönsalen, gymnastiksalen och sångsalen, hvilka hvar för sig äro afsedda att kunna rymma hela elevantalet, icke äro så väl försedda med utgångar och trappor, att de, vid möjligen yppadt behöf, hastigt kunna utrymmas, norra delen af den utmed berörda salar liggande korridoren — hvori en mörk kommunikationstrappa är föreslagen att förläggas — borttages och tillägges samma salar, hvilka genom en sådan åtgärd icke blott blifva större, utan derjemte erhålla fördelaktigare form, samt att i stället en ljus reservtrappa anbringas, ledande direkt från oftanämnda salar ned till gården;

att, enär enligt de underställda ritningarna yttertaket öfver bönsalen skulle komma att ligga så nära innertaket, att olägenheter deraf utan tvifvel skulle uppstå, murarne kring bönsalen böra höjas, så att isolerande luftrum bildas mellan omförmälda båda tak;

att sångsalen är alltför låg, hvarför bjelklaget bör sänkas mellan nämnda sal och gymnastiksalen — som i allt fall blir en meter högre än det vid läroverket för närvarande begagnade gymnastikrum — och att i följd häraf några trappsteg, ledande från den bredvidliggande korridoren till sångsalen, böra anbringas;

samt att klosetterna i källaren invid stora trappan böra, för beredande af erforderligt utrymme i källargången, förläggas med sin långsida utmed denna.

Hvad härefter angår det till ritningarna hörande kostnadsförslaget, anser öfverintendentsembetet detsamma vara uppgjort med synnerlig omsorg och har vid granskning deraf icke funnit någon anledning till påminnelse från embetets sida. Ehuru de af embetet föreslagna ändringarna beräknas medföra en ökad kostnad af omkring 1,000 kronor, anser embetet, att, äfven med iakttagande af förändringarna, den antagna kostnadssumman för nybyggnaden, 300,000 kronor, icke behöfver öferskridas.

Beträffande slutligen de tillämnade omändringarna inom den nuvarande byggnaden och den för dessas genomförande beräknade kostnad af 15,187 kronor förklarar sig öfverintendentsembetet, som af förslagsställaren härom under hand inhemtat åtskilliga närmare upplysningar, icke hafva funnit något att i denna del af ärendet invända.

I sammanhang med nu ifrågavarande ärende bör jag ej underlåta att omförmåla, hurusom direktionen i en samtidigt med dess sistberörda skrivelse af den 3 november 1899 gjord underdånig framställning yttrat sig

om såväl den ökning af anslaget till högre lärarinneseminariet och normal-skolan, som den senares förseende med dubbla afdelningar inom klasserna 1—8 skulle medföra. Utvidgningen föranleder naturligen en betydande tillökning af lektionstimmarnas antal, hvilket åter betingar ökning af lärarekrafterna. Direktionen lemnar till utredning i saken en detaljerad öfversigt af inkomsterna och utgifterna. Det framgår deraf, att, då utgifterna beräknas till 76,925 kronor och tillgångarna till 55,985 kronor, ordinarie lärarelöner och lönetillägg dervid oberäknade, en brist af i rundt tal 21,000 kronor skulle behöfva fyllas med statsmedel. Direktionen har ej nu gjort någon anhållan om beredande af denna förökning af statsanslaget; och tydligt är, att densamma först blir af nöden, sedan nybyggnaden fullbordats och de ändrade anordningarna i det nuvarande läroverkshuset hunnit vidtagas.

Beträffande de nu föreliggande anslagsfrågorna synes mig hvad direktionen anfört ådagalägga det otvifvelaktiga behovet af den föreslagna anordningen med parallellklasser i den egentliga normalskolan. Att detta ej kan genomföras utan beredande af högst väsentligt ökad utrymme, att sådant erfordras jemväl för att tillgodose åtskilliga andra viktiga behov vid de förenade läroanstalterna samt att de för ernåendet af detta och andra för anstalternas verksamhet betydelsefulla önskemål nu ifrågasatta utvägar och anordningar torde vara de lämpligaste, som stå till buds, allt detta synes mig likaledes framgå af hvad i ärendet förekommit. Jag finner mig därför böra biträda de af direktionen i afseende härå framtällda, af mig omförmälda förslag, allenast med de ändringar, som innefattas i de af öfverintendentsembetet uttalade anmärkningar. Mot de uppgjorda kostnadsberäkningarna har jag, med hänsyn till hvad embetet anfört, icke något att erinra.

Under åberopande af hvad jag nu anfört får jag i underdånighet tillstyrka, att Eders Kongl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att för uppförande af en för statens normalskola för flickor afsedd byggnad, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med uppgjorda ritningar samt för verkställande af vissa ändrings- och reparationsarbeten i högre lärarinneseminariets och normalskolans nuvarande lärohus bevilja ett anslag af 315,187 kronor och deraf på extra stat för år 1901 anvisa ett belopp af 115,187 kronor.

Folkundervisningen.

Sedan Riksdagen, på Eders Kongl. Maj:ts framställning, på extra stat [76.] för år 1900 beviljat för anordnande af *parallelklasser* vid två af rikets ^{Uppehållande under år 1901 af undervisningen i de vid seminarierna i Göteborg och Kalmar.} folkskolelärareseminarier ett anslag af 19,400 kronor, inrättades från och med början af höstterminen 1899 en parallelklass vid folkskolelärareseminarier i Göteborg och en dylik vid folkskolelärarinneseminarier i Kalmar.

I den beräkning, som sistlidet år gjordes angående kostnaderna för ^{inrättade} inrättande af parallelklasser vid folkskolelärareseminarier i Göteborg och Kalmar, upptogs intet särskildt belopp till stipendier åt eleverna i dessa klasser, enär man ej kunde förutse, huru försöket att anordna parallelklasser skulle aflöpa. De af eleverna uti de i Göteborg och Kalmar anordnade parallelklasserna, som ansetts vara i behof af understöd, hafva därför sistlidne hösttermin erhållit sådant af de medel, som äro anslagna till stipendier åt seminarieelever, och hvilka i riksstaten såväl för 1899 som för 1900 äro uppförda med ett belopp å 75,000 kronor. En följd häraf har blifvit, att det understöd, som kommit behöfvande seminarieelever till del, blifvit jemförelsevis lågt, i synnerhet då man tager i betraktande de för närvarande höga lefnadsomkostnaderna. Skulle nu, i enlighet med de framställningar jag i nästföljande två punkter kommer att göra, flere nya seminarieklasser varda inrättade, komme ifrågavarande understöd att än ytterligare minskas, enär, om obemedlade elever äfven i de ifrågasatta nya klasserna skulle erhålla understöd från de till stipendier åt seminarieelever för närvarande anslagna medlen, dessa skulle komma att fördelas mellan ett större antal. Häraf skulle, då de flesta af dem, som söka inträde vid folkskolelärare- och folkskolelärarinneseminarier, äro obemedlade, följden kunna blifva, att nämnda seminarier icke erhöles beräknadt antal elever. Det synes mig därför vara af behofvet påkalladt, att åtgärder vidtagas för att tillförsäkra fattiga seminarieelever understöd åtminstone till ungefär så högt belopp, som kunde tilldelas sådana före anordnandet af parallelklasser, eller i medeltal omkring 70 kronor årligen. Ändamålet synes mig lämpligast kunna vinnas på det sätt, att tills vidare, innan förhållandena på detta område hunnit fullständigare ordnas, ett visst belopp, afsedt till stipendier åt behöfvande seminarieelever, upptages bland kostnaderna för de särskilda nya klasserna, både de två, som redan inrättats i Kalmar och Göteborg, och de, om kvilkas inrättande jag ofvan nämnt.

Om man antager, att i hvarje för 25 elever beräknad klass finnas 22

å 23 obemedlade — ett antal, som visserligen icke är för stort, då t. ex. vid seminariet i Linköping höstterminen 1899 alla de inskrifna eleverna, på ett undantag när, ansågos kunna komma i åtanke vid utdelningen af stipendier — och om man vidare antager, att hvarje behöfvande elev erhåller i understöd 35 kronor hvarje termin, komme sålunda terminligen att erfordras ungefär 800 kronor till stipendier åt de obemedlade eleverna i hvarje klass. Angående parallelklasserna i Göteborg och Kalmar torde detta belopp böra utgå för höstterminen 1900 samt för båda terminerna under år 1901.

Till uppehållande under år 1901 af undervisningen uti den vid folkskolelärareseminariet i Göteborg anordnade parallelklassen erfordras, enligt från domkapitlet derstädes inkomna uppgifter, följande belopp:

till en extra ordinarie adjunkt	kr. 1,800: —
» en lärare vid seminariets öfningsskola	» 1,500: —
» lärare i öfningsämnena och läraren i småskoleafdelningen af öfningsskolan	» 1,200: —
» belysning, uppvärmning, renhållning, läkarearfode m. m.	» 700: —
Till dessa belopp böra läggas, enligt hvad här ofvan blifvit anfördt, 2,400 kronor till stipendier åt behöfvande elever under höstterminen 1900 samt vår- och höstterminerna 1901	» 2,400: —

Summa kr. 7,600: —

Domkapitlet i Kalmar har uti infordradt yttrande uppgifvit, att 4,300 kronor erfordrades för uppehållande under år 1901 af undervisningen uti den vid folkskolelärarinneseminariet derstädes anordnade parallelklassen, enligt följande fördelning:

till en extra ordinarie adjunkt	kr. 1,800: —
» en lärarinna vid seminariets öfningsskola	» 1,500: —
» uppehållande af undervisningen uti öfningsämnena	» 800: —
» belysning, uppvärmning, renhållning m. m.	» 200: —
Till dessa belopp böra likaledes läggas 2,400 kronor, afsedda till stipendier åt behöfvande seminarieelever under höstterminen 1900 samt vår- och höstterminerna 1901	» 2,400: —

Summa kr. 6,700: —

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt hemställer jag, att Eders Kongl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att för uppehållande under år 1901 af undervisningen uti de vid folkskolelärareseminariet i Göteborg och folkskolelärarinneseminariet i Kalmar anordnade parallelklasser, äfvensom för

stipendier åt elever i dessa klasser på extra stat för år 1901 bevilja ett belopp af 14,300 kronor.

Uti den af Riksdagen den 13 maj 1899 till Eders Kongl. Maj:t aflåtna [77.] skrifvelse angående regleringen af utgifterna under riksstatens åttonde hufvudtitel har Riksdagen anført, bland annat, att, sedan Eders Kongl. Maj:t föreslagit Riksdagen att för anordnande af parallelklasser vid två folkskolelärareseminarier på extra stat för år 1900 bevilja ett anslag af 19,400 kronor, hade Riksdagen, i sammanhang med Eders Kongl. Maj:ts berörda framställning, till behandling förehått en inom Riksdagen väckt motion, deri yrkats, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Eders Kongl. Maj:t anhålla, det Eders Kongl. Maj:t ville, så snart ske kunde, till Riksdagen inkomma med förslag om inrättande å därför lämplig ort inom Malmöhus eller Kristianstads län af ett *seminarium för utbildande af folkskolelärarinnor*.

Såsom stöd för sin framställning hade motionärerna, som ansåge behöfvat af ökad tillgång på lärarekrafter för folkskolan vara ådagalagd genom hvad chefen för ecklesiastikdepartementet i ärendet yttrat, anført, att motionärerna hyste en från Eders Kongl. Maj:ts förslag något afvikande mening i afseende å lämpligaste sättet för behöfvets tillgodoseende. Motionärerna ansåge nemligen, att inrättande snarast möjligt af ett nytt seminarium skulle vara den riktigaste utvägen, och befarade, att genom anordnande af parallelklasser tillkomsten af ett nytt seminarium skulle försvåras eller åtminstone fördröjas. För denna uppfattning hemtade motionärerna ett stöd i de antydningar, som i det statsrådsprotokoll, hvilket åtföljde Eders Kongl. Maj:ts berörda framställning, förekomme derom, att vid början af läsåret 1900—1901 parallelklasser borde anordnas vid ytterligare två seminarier. Det väntade resultatet af en sådan anordning skulle blifva, att, sedan parallelklasser inrättats vid fyra seminarier, man skulle årligen kunna utexaminera lika många elever, som om ett nytt seminarium anordnades. Så länge parallelklasserna komme att fungera, skulle de sålunda träda i stället för ett nytt seminarium och göra inrättandet af ett sådant öfverflödigt. Och sedan början en gång blifvit gjord med inrättande af parallelklasser, kunde, enligt motionärernas förmenande, en sådan anordning naturligen endast småningom upphöra i den mån, som de särskilda årsklasserna af elever hunnit fullständigt genomgå de föreskrifna kurserna och blifvit från vederbörande seminarier utexaminerade. En indragning af parallelklasserna kunde ej heller väntas blifva genomförd utan motstånd från ortsmyndigheternas sida, och de anordnin-

gar, som under tiden måst vidtagas för utvidgning af seminariets lokaler m. m., skulle antagligen i och med parallellklassernas indragning till större eller mindre del visa sig obehöfliga och onyttiga.

Hvad som särskildt föranledt motionärerna att för Riksdagen framhålla denna deras uppfattning af den nu ifrågavarande angelägenheten vore den omständigheten, att i de båda skånska länen behovet af ett derstädes förlagdt folkskolelärarinneseminarium sedan lång tid tillbaka gjort sig gällande. Allt för ofta hade det i dessa län inträffat och inträffade det alltjemt, att unga kvinnor med afgjord håg och fallenhet för lärarinnekallet nödgades afstå från sin önskan att dertill förskaffa sig erforderlig utbildning allenast af den orsak, att genomgåendet af ett seminarium på aflägsen ort — i Kalmar, Stockholm eller Skara — vore förbundet med afsevärdt högre kostnader, än fallet skulle varit, om en sådan bildningsanstalt för qvinliga elever funnits att tillgå på närmare håll. Vidare hade inom de båda nämnda länen under de senaste åren visat sig en afgjord benägenhet att i allt större utsträckning använda qvinliga lärarekrafter, och i synnerhet vore detta enligt motionärernas mening fallet i städer, köpingar och större stationssamhällen, der ett flertal lärare anställdes vid samma skola. Erfarenheterna rörande qvinnans deltagande i folkskolans arbete hade nemligen i Skåne liksom i andra delar af landet varit sådana, att den misstro, som i åtskilliga afseenden förefunnits emot qvinnans lämplighet och duglighet för lärarinnekallet, allt mer och mer gifvit vika och att i stället den öfvertygelsen börjat göra sig gällande, att det vore önskvärdt, om qvinliga arbetskrafter kunde i än högre grad, än hittills varit fallet, komma till användning i skolans tjänst. Då sålunda viktiga skäl syntes motionärerna tala för att den utvidgning af seminarieundervisningen, hvars behöflighet påvisats i nämnda statsrådsprotokoll, måtte väsentligen komma den qvinliga seminarieundervisningen till godo, ansåge motionärerna rätta tiden vara kommen för förverkligande af det nämnda inom Skåne lifligt kända önskemålet. Att det qvinliga seminarium, som enligt motionärernas åsigt borde snarast möjligt inrättas, borde förläggas till lämplig ort inom Skåne, syntes motionärerna vara betingadt redan af provinsens talrika befolkning, uppgående enligt senaste befolkningsstatistiken till nära en åttendedel af rikets hela folkmängd. Då det dessutom kunde med visshet antagas, att ett sådant seminarium skulle komma att anlitas äfven af befolkningen i Blekinge och södra delen af Halland, syntes motionärerna något tvifvel icke kunna råda derom, att dess rätta plats vore att söka inom Skåne. Det skulle också helt visst inom denna provins väcka förstämning och missnöje, om genom åtgärder af annan art utsigterna till erhållande af ett qvinligt seminarium inom provinsen undanskötes till obestämd framtid.

Af hvad motionärerna sålunda anført ansåge de framgå, att de helst önskat föreslå Riksdagen beviljande af erforderligt anslag för upprättande å lämplig ort inom Malmöhus eller Kristianstads län af ett seminarium för utbildande af folkskolelärarinnor, men då nödig utredning angående den härför behöfliga kostnaden icke stode motionärerna till buds, helst som den del af kostnaderna, som afsåge anskaffande af tomt och byggnader för seminariet, vore beroende på den ort, dit seminariet kunde komma att förläggas, och det närmare bestämmandet af orten syntes lämpligen böra öfverlemnas åt Kongl. Maj:t, så ansåge motionärerna sig för närvarande — utan att i detta sammanhang framställa något yrkande beträffande det af Eders Kongl. Maj:t begärda anslaget för anordnande af parallelklasser — endast böra hemställa, att Riksdagen måtte till Eders Kongl. Maj:t aflåta en skrifvelse af ofvan angifna innehåll.

Uti Riksdagens ifrågavarande skrifvelse yttras derefter:

Riksdagen hade icke tilltrött sig att bedöma, huruvida inrättandet af ett nytt seminarium för qvinliga elever vore af ett nära förestående behof påkalladt, eller inom hvilken del af landet ett sådant seminarium, om detsamma befunnas erforderligt, lämpligast borde förläggas, men då en utredning af dessa förhållanden syntes Riksdagen vara önskvärd, hade Riksdagen trött sig böra, i anledning af berörda motion, hos Eders Kongl. Maj:t göra hemställan om verkställande af en sådan utredning, dervid Eders Kongl. Maj:t icke torde underlåta att jemväl taga i öfvervägande hvad af motionärerna blifvit anfördt i fråga om lämpligheten af det nya seminariets förläggande inom Malmöhus eller Kristianstads län.

Riksdagen anhölle därför — jemte det anmälan gjordes derom att Riksdagen i anledning af Eders Kongl. Maj:ts omförmälda framställning på extra stat för år 1900 beviljat för anordnande af parallelklasser vid två af rikets folkskolelärareseminarier ett anslag af 19,400 kronor — att Eders Kongl. Maj:t täcktes låta utreda, huruvida inrättandet af ett nytt seminarium för utbildande af folkskolelärarinnor kunde vara af behovet påkalladt samt inom hvilken del af landet ett sådant seminarium, om detsamma befunnas erforderligt, lämpligast borde förläggas.

Med anledning af ofvan anförda skrifvelse från Riksdagen hafva underdåniga utlåtanden blifvit infordrade från domkapitlen och Stockholms stads konsistorium samt från samtliga seminarierektorer och folkskoleinspektörer i riket.

Uti de afgifna utlåtandena hafva hufvudsakligen följande meningar framstalts rörande ifrågavarande ärende.

Ett nytt qvinligt seminarium vore ej af behovet påkalladt. Som skäl för denna mening har anförts följande.

Det rädde brist på lärare, ej på lärarinnor, och bristen på lärare komme ej att afhjelpas derigenom, att man utbildade ett större antal lärarinnor än hittills. Antalet folkskolelärarinneseminarier vore ännu i förhållande till lärarinnetjänsterna vid folkskolan fullt tillräckligt. Man borde därför uppskjuta frågan om inrättande af ett nytt seminarium, åtminstone till dess man genom erfarenhet kände något rörande verkningarna af de vid två af nu befintliga seminarier anordnade parallellklasser. Det nya seminariet skulle nemligen om någon tid möjligen blifva öfverflödigt, derest den öfverklagade lärarebristen vore tillfällig och kunde afhjelpas genom de åtgärder till dess häfvande, som redan vore vidtagna. Dessutom vore att befara att, om större antal lärarinnor utbildades, än hittills varit fallet, och om åtskilliga af dessa vunne anställning vid skolor, deri lärare förut tjänstgjort, följden skulle blifva, att ej få män af dem, som utbildats till lärarekallet, blefve utan anställning. Då lärarinnan mycket fortare än läraren förbrukade sina krafter och detta ofta till följd deraf, att hon hängåfve sig åt sitt kall med mera ifver och större viljekraft än mannen, vore det orätt att genom inrättande af ännu ett seminarium inlocka flere unga qvinnor på en bana, der de blefve i förtid utslitna. Derjemte borde man betänka, att då behovet af lärarinnor sannolikt snart komme att fyllas derigenom, att de nu befintliga läroanstalterna för utbildande af lärarinnor vid folkskolan årligen utsände större antal till anställning vid nämnda skola behöriga elever än tillföre, helst sedan en af dessa anstalter blifvit utvidgad med en parallelaafdelning, det kunde inträffa, att om ett nytt qvinligt seminarium inrättades, många qvinnor skulle föranledas att, till förfång för andra förment oansenliga och mödosammare värf samt till skuldsättning och framtida bekymmer för egen del, låta utbilda sig för en bana, på hvilken de först sent eller törhända aldrig funne användning.

En annan åsigt innefattas i följande uttalande. Den lärarebrist, som för närvarande vore rådande, kunde icke häfvas derigenom, att man inrättat parallelaafdelningar vid ett manligt och ett qvinligt seminarium. Det vore sålunda nödvändigt att bereda tillfälle för ett större antal unga män och qvinnor att förskaffa sig föreskrifven behörighet för anställning vid folkskola, än som nu kunde vinna dylik utbildning vid de befintliga läroanstalterna med deras nuvarande organisation. Detta kunde ske antingen genom att inrätta nya seminarier eller genom att utvidga de gamla. För närvarande torde man böra välja den senare utvägen. Den ledde nemligen hastigare till det åsyftade målet, vore förenad med mindre kostnader samt hade i pedagogiskt hänseende företräde t. ex. deruti att just

derför att flere lärare blefve anställda vid seminariet, dessa kunde användas på ett sätt, som mera toge hänsyn till deras individuella håg och begåfning.

Andra af dem, hvilkas utlåtanden i ärendet infordrats, hafva som sin mening uttalat, att det vore synnerligen önskvärdt, att ett nytt qvinligt seminarium snarast möjligt inrättades. Som stöd för denna åsigt anföres följande.

Anordnandet af parallelafdelningar vid nu befintliga seminarier vore endast en provisorisk åtgärd, som ej borde förhindra inrättandet af ett nytt seminarium, när ett sådant vore af behovet påkalladt. Det vore nemligen fördelaktigare att söka afhjelpa den öfverklagade lärarebristen genom att inrätta nya seminarier än genom att utvidga de gamla, ty i senare fallet skulle antalet elever i de utvidgade läroanstalterna blifva så stort, att vederbörande lärare ej skulle kunna tillbörligt öfvervaka och vårda sig om dem på sådant sätt, som bäst passade för hvars och ens individualitet. Qvinnor vore synnerligen lämpliga som lärarinnor i folkskolan, enär de i allmänhet mer än män betonade den uppfostrande sidan af lärareverksamheten, hvartill komme att den omständigheten, att en lärare med familj, särdeles i trakter, der lefnadsomkostnaderna vore dyra, hade svårt att kunna draga sig fram med de lärarebefattningen åtföljande löneförmånerna, gjorde det önskvärdt, att lärarinnor till större antal än hittills anställdes vid folkskolan. Flere skoldistrikt, som af nämnda anledningar velat anställa lärarinnor vid sina skolor, hade af brist på sådana nödgats antaga lärare.

Behovet af ett nytt lärarinneseminarium framginge för öfrigt deraf, att antalet af de qvinliga lärarekrafterna vid folkskolan tillväxte starkare än antalet af de manliga, hvarjemte det vore att märka, att de förra raskare omsattes, dels med anledning af giftermål eller af val utaf annat lefnadsyrke, dels på grund af fortare skeende förslitning och dermed följande tidigare afgang från skolarbetet med eller utan pension. Andra anledningar dertill, att efterfrågan efter lärarinnor för närvarande vore större än tillförene, vore dels att med storindustriens hastigare utveckling och med den deraf förorsakade uppväxten af folkrika arbetarecentra följde upprättandet af nya skolfafdelningar jemte anställning af nya lärare, till större delen qvinliga, och dels att i åtskilliga skoldistrikt på senare tiden framträdde en benägenhet att förändra en flyttande skola till två fasta utan underlag af småskolor samt att man ansåge, att i dylika skolor lärarinnor vore synnerligen lämpliga, enär de under en del af året komme att läsa endast med småskolebarn. Den redan nu framträdande bristen på lärarinnor kunde ej afhjelpas derigenom att år 1903 från Kalmar seminarium afginge omkring 25 elever mer än under vanliga förhållanden, utan komme

att för hvarje år i betänkelig grad tilltaga, om icke inom närmaste tiden ett nytt seminarium blefve upprättadt för utbildande af lärarinnor. Med fog kunde sålunda ingenting invändas mot inrättande af ett dylikt seminarium, dock under förutsättning att samtidigt vidtoges åtgärder för utbildande af större antal lärare än hittills, enär brist på sökande framför allt visade sig, när fråga vore om besättande af mera ansträngande befattningar, för hvilka å ena sidan skolråd och församlingar kräde lärare och som, å andra sidan, lärarinnor tvekade att öfvertaga.

I det af mig här förut omnämnda statsrådsprotokollet visades, att vid slutet af år 1896 verklig lärarebrist egde rum. Under tioårsperioden 1887—1896 hade nemligen antalet nyinrättade och ledigblifna tjänster med minst 89 öfverskjutit antalet af de lärare, som under samma tidsskede sökt anställning vid folkskolan. Derjemte hade under år 1896 erfordrats omkring 114 lärare för att uppehålla deras befattningar, som af sjukdom voro urståndsatta att sjelfva tjänstgöra. Efter år 1896 har bristen på lärare blifvit än större. Under år 1897 uppgick nemligen antalet nyinrättade och ledigblifna tjänster till 288. Ungefär lika stort var antalet af dem, som samma år ingingo i folkskolans tjänst, men antalet af dem, som erfordrades till uppehållande af sjuka lärares tjänster, ökades med 15. År 1898 torde ledigblifna och nyinrättade tjänster kunna beräknas till 269 och antalet af dem, som sökte anställning vid folkskolan, till 280. Härvid är att märka, att under år 1898 ett ovanligt litet antal lärare sökte afsked med pension, enär så många som möjligt ville stå kvar vid sina tjänster till följande år. Till följd af den år 1898 beviljade löneförhöjningen kunde de nemligen då komma i åtnjutande af högre pensionsbelopp än om de afgått från sina befattningar under sistnämnda år. Enligt de sannolikhetsberäkningar, som kunnat anställas, kommer under år 1899 antalet af dem, som öfverflyttas till pensionsstat, att uppgå till omkring 125. Antager man, att under nämnda år lika många lärare som under det närmast föregående, eller 80, komma att genom döden eller af annan anledning lemna sina befattningar samt att 150 nya tjänster inrättas, skulle antalet af ledigblifna och nyinrättade befattningar vid folkskolan under ifrågavarande år uppgå till 355. Af de 299 elever, som vid slutet af vårterminen 1899 togo afgångsexamen, torde högst 290 hafva ingått i folkskolans tjänst. Efter år 1896 kan sålunda antalet ledigblifna och nyinrättade tjänster med all sannolikhet antagas hafva med omkring 50 öfverskjutit antalet af dem, som under samma tid efter genomgången lärokurs vid seminarium tagit anställning vid folkskola. Detta antal kommer dock att något minskas, om man tager med i beräkningen sådana, som förklarats behöriga att innehafva tjänst vid folkskola, ehuru de icke genomgått folkskolelärareseminarium. Härtill

kommer, att man torde med all sannolikhet kunna antaga, att minst 125 lärare årligen erfordras för att uppehålla deras tjänster, som af sjukdom äro hindrade att sjelfva sköta dem.

Sedan år 1896 har lärarebristen sålunda ej obetydligt ökats, och efterfrågan har visat sig större än tillgången, ej endast då det gällt lärare, utan äfven då fråga varit om lärarinnor.

Under åren 1889—1898 utexaminerades från de qvinliga seminarierna 1,081 elever. Af dessa torde omkring 980 hafva ingått i folkskolans tjänst. Nyinrättade och ledigblifna befattningar för lärarinnor torde under ifrågasvarande tid hafva uppgått till ungefärligen samma antal, hvarvid dock är att märka, att antalet lärarinnor, som afgingo med pension år 1898, var af orsak, som jag förut omförmålt, mycket litet. Derjemte kan man beräkna, att de lediga vikariatet för sjuk lärarinna, åtminstone efter år 1894, årligen uppgått till minst 50, till hvilkas uppehållande, om man antager, att hvarje vikariat räckte 4 månader, erfordrades 25 lärarinnor.

Behovet af lärarinnor för uppehållande af lärarinnebefattningarna vid folkskolan har i någon mån fylts af dem, som Eders Kongl. Maj:t medgifvit rätt att innehafva lärarinnebefattning vid nämnda skola, ehuru de ej genomgått seminarium.

Helt visst skulle ännu flere tjänster vid folkskolor besatts af lärarinnor, om sådana funnits att tillgå. Under de senare åren har, nemligen visat sig en allt större benägenhet att använda lärarinnor. År 1888 funnos 1,228 ordinarie och extra ordinarie folkskolelärarinnor; år 1897 uppgick deras antal till 1,900. Under samma tid hade antalet lärare ökats från 4,326 till 4,673. Och det är icke endast i städerna antalet lärarinnor tillväxt, utan äfven på landsbygden. År 1888 tjänstgjorde 505 folkskolelärarinnor på landsbygden och 723 i städerna; år 1897 voro motsvarande tal 849 och 1,051.

För afhjelpande af den rådande lärarebristen blefvo, på sätt under punkt 76 omförmålts, sedan Riksdagen på Eders Kongl. Maj:ts framställning beviljat derför erforderliga medel, vid början af innevarande läsår seminarierna för qvinliga elever i Kalmar och för manliga i Göteborg utvidgade, hvartdera med en parallelafdelning. Men denna åtgärd är, såsom jag yttrade redan i det statsrådsprotokoll, hvilket åtföljde nämnda framställning, icke tillräcklig för att hafva den förefintligen bristen på lärare. Detta torde framgå af följande beräkning. De nuvarande seminarierna torde, äfven sedan två af dem blifvit utvidgade med parallelafdelningar, kunna i medeltal utexaminera omkring 325 elever årligen. Af dessa torde omkring 310 komma att ingå i folkskolans tjänst. Detta antal kommer med all sannolikhet att understiga antalet af de under året nyinrättade och ledigblifna

tjensterna, hvilka, äfven om man beräknar antalet af de lärare, som under året taga afsked med pension, till endast 85, dem, som genom döden eller af annan anledning lemna sina tjänster, likaledes till 85 och de nyinrättade tjänsterna till 150, dock torde uppgå till 320. Härtill komma befattningar, som under innehafvarnes sjukdom måste uppehållas af vikarier.

Under förutsättning att folkmängden i landet årligen ökas och att befattningarna i folkskolan, dels i samband dermed och dels till följd deraf att undervisningen i henne allt bättre och bättre tillgodoses, jemväl årligen växa i antal, synas sålunda de nuvarande seminarierna, äfven sedan två af dem blifvit utvidgade på ofvan nämnda sätt, ej kunna utbilda erforderligt antal lärare och lärarinnor. Det är sålunda icke tillrådligt att, såsom några förmena, uppskjuta med att vidtaga vidare anordningar för utbildande af större antal lärare och lärarinnor, till dess man fått se verkningarna af de redan inrättade parallelafdelningarna.

Många af dem, som afgifvit utlåtande i för handen varande ärende, påyrka — såsom jag förut meddelat — att man, för att kunna utbilda erforderligt antal lärare och lärarinnor, borde fortgå på den redan inslagna vägen. För sagda måls vinnande borde man sålunda anordna parallelafdelningar vid det ena efter det andra af nu befintliga seminarier. Andra förmena, att det vore fördelaktigare att inrätta nya seminarier. Ehuru man kan gifva blifvande lärare och lärarinnor tillfredsställande utbildning för lärarekallet i de med parallelafdelningar försedda seminarierna, och ehuru en sådan utvidgning af läroanstalterna skulle kunna medföra beaktansvärda fördelar, på hvilka jag underdånigst fäste Eders Kongl. Maj:ts uppmärksamhet, då jag sistlidna år hemstälde, att Eders Kongl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att bevilja medel till anordnande af parallelafdelningar vid två seminarier, torde ej kunna bestridas, att bästa sättet för vinnande af ifrågavarande ändamål dock är att inrätta nya seminarier, helst som man väl får antaga, att, äfven om Riksdagen anslår medel till anordnande af nya läroanstalter, Riksdagen detta oaktadt skall bevilja hvad som erfordras för att de gamla seminarierna måtte komma i sådant skick, att de ej af förefintliga brister hindras från att på tillfredsställande sätt fylla sin uppgift. Derigenom att Riksdagen hos Eders Kongl. Maj:t anhållit, att Eders Kongl. Maj:t tacktes låta utreda, huruvida inrättandet af ett nytt seminarium för utbildande af folkskolelärarinnor kunde vara af behovet påkalladt, synes också Riksdagen hålla före, att lärarebristen borde afhjelpas genom inrättande af nya läroanstalter.

Helst borde två nya seminarier, ett manligt och ett qvinligt, inrättas, ty endast derigenom skulle man kunna utbilda erforderligt antal lärare och lärarinnor och sålunda undanröjja de svårigheter, med hvilka skolråden

hafva att kämpa för uppehållande af folkskolelärarebefattningarna. Men då det skulle medföra ansevärd kostnader att samtidigt bygga och i öfrigt anordna två seminarier, synes det mig lämpligt att till en början nöja sig med att iordningställa ett nytt seminarium och att samtidigt utvidga ett gammalt med en parallelklass. Till frågan här om anholder jag sedermera få återkomma.

Motionärerna i ärendet hafva föreslagit, att det nya seminariet skulle afses för qvinliga elever. Häremot har det anmärkts, att lärarinnor blefve förr utslitna än lärare, och att det därför vore hårdt att locka in dem på lärarebanan. Visserligen är det sant, att lärarinnor slitas ut förr än lärare, men de kunna också tidigare än läraren lemna sin befattning, då de för sitt livsuppehälle kunna nöja sig med afkortad pension. För öfrigt torde lärarinneverksamheten ej vara menligare för helsan än åtskilliga andra sysselsättningar, åt hvilka qvinnan måste egna sig för att vinna sin utkomst.

Man har ock uttalat farhågan att genom upprättande af ett nytt folkskolelärarinneseminarium många fattiga qvinnor skulle förledas att, till förfång för andra förment oansenligare och mödosammare värf samt till skuldsättning och framtida bekymmer för egen del, låta sig utbildas för en bana, på hvilken de först sent eller törhända aldrig funne användning. Men då man erinrar sig, att intet öfverskott af lärare och lärarinnor för närvarande finnes samt att de under ett år ledigblifna och nyinrättade tjänsterna vid folkskolan till antalet öfverskjuta de från seminarierna under samma år utgångna eleverna, som söka anställning vid nämnda skola, synes intet skäl vara för farhågan, att anordnandet af ett nytt qvinligt seminarium skulle medföra, att åtskilliga af de vid de qvinliga seminarierna utbildade eleverna först sent eller törhända aldrig skulle vinna anställning i det kall, hvartill de utbildats. Skulle emellertid det oförmodade inträffa, att det blefve öfverflöd på lärarinnekandidater, stode ju alltid den utvägen öppen att efter behof indraga de vid de gamla seminarierna inrättade parallelafdelningarna.

Som skäl för förslaget att, för att kunna utbilda erforderligt antal lärarinnor, utvidga ännu ett qvinligt seminarium med parallelafdelning har anförts, att man derigenom hastigare vunne det afsedda ändamålet än genom att inrätta ett nytt seminarium. Men jag anholder att få fasta Eders Kongl. Maj:ts uppmärksamhet derpå, att målet kan vinnas lika fort, om, derest beslut fattas, att ett nytt seminarium skall inrättas, man ej väntar på att sätta det i gång till dess erforderliga byggnader blifvit uppförda, utan, under förutsättning att behöfliga medel dertill anslås, så anordnar, att första seminarieklassen och småskoleafdelningen af seminariets

öfningsskola träda i verksamhet redan vid början af läsåret 1900—1901, samt att vid början af läsåret 1901—1902 intages en ny första klass, sedan en andra klass bildats af den förutvarande första, och en ny första klass intages i öfningsskolans småskoleafdelning, sedan af dess förra andra klass bildats en första klass i folkskoleafdelningen o. s. v. En sådan anordning borde ej möta några större svårigheter. Erforderliga lokaler torde kunna erhållas i den stad, der seminariet kommer att förläggas. Efter fyra år — eller vid slutet af vårterminen år 1904 — skulle utbildade elever kunna utgå från det nya seminariet, som törhända två år, sedan det börjat sin verksamhet, fått inflytta i sina egna lokaler.

Kostnaderna för det nya seminariet under läsåret 1900—1901 samt höstterminen 1901 torde komma att uppgå till 17,800 kronor enligt följande beräkning:

Arfvode till en tillförordnad rektor efter 3,500 kronor för år	kr. 5,250: —
Arfvode till en lärarinna med adjunkts tjenstgöring höstterminen 1901 efter 1,800 kronor för år	» 900: —
Arfvode till en lärarinna i öfningsskolans småskoleafdelning efter 1,500 kronor för år	» 2,250: —
Arfvode till en lärarinna i öfningsskolans folkskoleafdelning höstterminen 1901	» 750: —
Tillfälliga lärarebiträden i öfningsämnena samt ett och annat läroämne	» 3,250: —
Stipendier till seminarieelever, 800 kronor för hvarje termin	» 2,400: —
Uppvärmning, belysning och städning, läkarearfvode m. m.	» 900: —
Skolinventarier och undervisningsmateriel	» 1,500: —
Oförutsedda utgifter	» 600: —

Då det för närvarande råder brist äfven på lärarinnor; då en stor mängd unga qvinnor, som vilja utbildas för lärarinnekallet, årligen af brist på utrymme måste bortvisas från seminarierna — år 1899 uppgick antalet inträdessökande vid de qvinliga seminarierna till 387, af hvilka 166 vunno inträde, hvaremot en stor mängd måste afvisas på grund af bristande utrymme —; då i många trakter visat sig en allt mer stigande benägenhet för att anställa lärarinnor i folkskolans tjenst och då slutligen erfarenheten under en följd af år vitsordat, att qvinnan synnerligen väl lämpar sig för lärarinnekallet, anser jag mig hafva tillräcklig anledning att förorda inrättandet af ett nytt, för qvinliga elever afsedt seminarium.

Beträffande derefter frågan, i hvilken del af landet det ifrågasatta nya seminariet borde förläggas, har i några af de i ärendet afgifna utlå-

tandena uppmärksamhet fästs derpå, att Strengnäs stift vore det enda stift på fastlandet, inom hvilket område ingen anstalt för bildande af folkskolelärare funnes, ehuru stiftet vore rätt vidsträckt och folkrikt och dess folkskoleväsen, som stode ganska högt, fortfarande vore stad i utveckling. Då dertill komne, att brist på lärare för närvarande rådde äfven inom detta stift, syntes skäl vara för handen att återgifva Strengnäs stift det seminarium, som på 1860-talet flyttades derifrån till Stockholm. Visserligen hade hittills jemförelsevis få kvinnor från Södermanland sökt inträde vid seminarierna, men förlades inom stiftet ett seminarium, skulle detta helt visst ej komma att sakna elever.

Jag vill gerna medgifva, att mycket goda skäl blifvit anförda för det ifrågasatta nya seminariets förläggande till Strengnäs stift, så mycket hellre som stadsfullmäktige i stiftsstadens beslutit erbjuda staten för seminariebyggnaden erforderlig tomt äfvensom för anläggning af en trädgård behöflig mark, dock torde för närvarande mellersta Sverige ej kunna med fog göra anspråk på ett nytt seminarium framför södra Sverige. Med hänsyn till folkmängden torde nemligen den förra delen af vårt land vara rikligare försedd med sådana läroanstalter, hvarom här är fråga, än den senare.

De flesta af dem, hvilkas yttrande blifvit infordradt, hafva ock förordat sig med motionärerna derom, att det nya seminariet borde förläggas i Skåne.

Med fullt skäl anser jag mig kunna instämma i detta förslag. Den talrika befolkningen i denna del af landet är nemligen en borgen för, att ett der förlagdt seminarium kan påräkna så många inträdessökande, att bland dem ett godt urval af sådana, som lämpa sig för lärarinnekallet, årligen kan göras. Man har så mycket hellre grundad anledning att antaga detta, som hos många unga skånska kvinnor af allmogeklass under den senare tiden visat sig en stor benägenhet att blifva lärarinnor. Under åren 1889—1898 hafva ej mindre än 145 kvinnor från Skåne varit inskrifna som elever i folkskolelärarinneseminarierna, ehuru de måst begifva sig från sina hem till aflägsna orter för att vinna den äskade utbildningen.

År 1897 funnos i Skåne och grannlandskapen Blekinge och Halland 193 lärarinnebefattningar vid folkskolan. Detta antal kommer med all sannolikhet att betydligt ökas, särdeles i de många städerna, talrika stationssamhällena och andra orter med stor industriell verksamhet, så snart tillgången på lärarinnor blir rikligare. I städernas äfvensom i åtskilliga andra orters skolor, i hvilka många lärarekrafter äro erforderliga, använder man nemligen i allmänhet flere lärarinnor än lärare, ty då de uti ifrågavarande orter jemförelsevis höga lefnadskostnaderna nödgas församlingarna att höja lärarelönerna öfver det i lag föreskrifna beloppet, kunna

lärarinnorna åtnöja sig med lägre tillägg än lärarne. En ej obetydlig del af dem, som erhållit sin utbildning i det nya seminariet, skulle sålunda, om detta förlägges i Skåne, kunna få sin framtida verksamhet förlagd till kringliggande trakter, hvilken omständighet synes mig vara ett talande skäl för det ifrågakända seminariets anordnande i sistnämnda landskap, helst ju dess invånare, såsom motionärerna anföra, länge hyst önskan att ett folkskolelärarinneseminarium måtte dit förläggas.

Behovet af ännu ett qvinligt seminarium i södra Sverige framgår äfven deraf, att antalet inträdessökande i de för denna del af landet förnämligast afsedda folkskolelärarinneseminarierna i Kalmar och Skara är så stort, att icke ens hälften af dem under de senare åren kunnat der intagas. Så voro i Skara:

år 1895	de inträdessökande	130,	de intagna	38
» 1896	»	»	120 »	» 25
» 1897	»	»	114 »	» 31
» 1898	»	»	113 »	» 36
» 1899	»	»	118 »	» 32 och

i Kalmar:

år 1895	de inträdessökande	111,	de intagna	42
» 1896	»	»	108 »	» 26
» 1897	»	»	105 »	» 26
» 1898	»	»	102 »	» 26
» 1899	»	»	129 »	» 49.

Den 4 augusti 1899 inkom till Eders Kongl. Maj:t underdånig skrifvelse från drätselkammaren i Landskrona, hvori denna på grund af ett af stadsfullmäktige derstädes den 17 derförutgångne juni fattadt beslut erbjöd staten att, om det ifrågasatta nya seminariet komme att förläggas till nyssnämnda stad, för ändamålet få inköpa stadens nu egande sjukhus för ett pris af 40,000 kronor. Skulle emellertid Eders Kongl. Maj:t föredraga att för det nya seminariet låta uppföra en fullständigt ny byggnad, vore Landskrona stad villig att för ändamålet kostnadsfritt upplåta en tillräckligt stor och välbelägen byggnadstomt.

Omformälda skrifvelse remitterades till öfverintendentsembetet samt till Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Malmöhus län och domkapitlet i Lund. Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande, som anskaffat utredning angående Landskrona stads åtkomst till stadens sjukhus med tillhörande tomt, förklarade sig från de synpunkter, Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande trott sig böra beakta, ej hafva något att erinra mot

bifall till de af staden Landskrona gjorda erbjudanden. Domkapitlet i Lund, som höll före, att platsen för det ifrågakända seminariet skäligen icke borde väljas på grund af det ena eller andra samhällets mera eller mindre ekonomiskt fördelaktiga erbjudanden, ansåg Landskrona i och för sig icke vara någon olämplig plats för seminariet. Öfverintendentsembetet anmodade intendenten hos embetet E. Jacobsson att i ämnet förebringa utredning. Sedan intendenten Jacobsson i afgifven promemoria, som delgifvits stadsfullmäktige i Landskrona, af anförda skäl afstyrkt inköpet af förberörda sjukhusbyggnad och i stället föreslagit, att det ifrågasatta seminariet måtte förläggas å en byggnadstomt om 40,000 qvadratmeter i S:t Olofs Ving, norr om S:t Olofsgatan i Landskrona, under vilkor att tomten gäfves vissa närmare angifna gränser, att S:t Olofs- och Prinsessgatorna fullständigt iordningställdes, att kvarteret närmast söder om tomten i fråga icke bebyggdes, att vatten-, aflopps- och gasledningar afgiftsfritt anordnades till tomtgränsen och att vederbörlig tomtkarta anskaffades, samt, i anledning häraf, drätselkammaren, å stadsfullmäktiges vägnar, i underdånig skrifvelse den 11 september 1899 afgifvit utfästelse att, på de af intendenten Jacobsson föreslagna vilkor, för seminariet aflåta ofvan nämnda tomt, dock under förbehåll, att upplåtelsen gälde allenast så länge tomten användes för afsedda ändamålet och att de öfver tomten gående vattenledningsrören finge qvarligga, så länge staden behöfde dem, så vida de icke råkade i kollision med de blifvande byggnaderna, i hvilket fall de skulle dragas vid sidan af dessa, har Eders Kongl. Maj:t genom nådig remiss den 18 i sistnämnda månad täckts anbefalla öfverintendentsembetet att, om nyss angifna jordområde befunnes lämpligt att derå uppföra byggnader för ett folkskolelärarinneseminarium, låta uppgöra och till Eders Kongl. Maj:t inkomma med härför nödiga ritningar och kostnadsförslag.

Med underdånig skrifvelse den 12 sistlidne december öfverlemnade öfverintendentsembetet, enär embetet i likhet med intendenten Jacobsson och på af honom anförda grunder ansåge, dels att förvärfvandet för afsedda ändamålet af omhandlade sjukhusbyggnad icke vore att förorda, dels ock att ofvan angifna tomtområde vore för det med detsamma tillämnade syfte särdeles lämpligt, af extra ordinarie arkitekten hos embetet G. Hermansson, på embetets uppdrag, uppgjorda och af embetet för dess del efter granskning godkända ritningar och kostnadsförslag till byggnader för ett folkskolelärarinneseminarium, ännadt att förläggas å den tomt i Landskrona, hvarom ofvan förmäls, och erinrade embetet dervid underdånigst följande.

Ofvannämnda tomt hade, med hänsyn till rådande förhållanden å angränsande jordområden, vid skedd utstakning måst gifvas en bredd af 108 meter och ett djup af 370 meter, hvilken omständighet emellertid medförde den fördelen, att den vid S:t Olofsgatan belägna delen af tomten, som gifvetvis måste anordnas på ett prydligare sätt och förty blefve dyrbarare att underhålla, icke vore särdeles stor och att den till undervisning i trädgårdsskötsel afsedda, vanligen mindre fordrande delen af densamma erhöile ett mera afskildt läge. Enligt de uppgjorda ritningarna vore seminariebyggnaden föreslagen att förläggas med hufvudfasaden i linie med det närbelägna lasarettets framsida på ett afstånd af cirka 75 meter från S:t Olofsgatan och att, i motsats till hvad fallet vore vid öfriga seminariebyggnader i riket, inrymma endast skollokaler och bostad för vaktmästare, men icke boställe för rektor, för hvilken sådant vore beredt i en särskild byggnad. Denna anordning vore närmast föranledd af de i de äldre seminarierna ofta öfverklagade olägenheterna af sammanförande i samma byggnad af skol- och boställsrum, af hvilka olägenheter här endast torde böra framhållas, att, vid inträffande fall af smittosam sjukdom inom rektors familj, svårigheter ofta uppstode för undervisningens ordnande och upprätthållande, att den förskämda luften från skollokalerna svårigen kunde utestängas från rektors bostad samt att öfver de stora skolsalarne en beqväm inredning icke utan betydande kostnader kunde åstadkommas och att i flere rektorsbostäder inom de nu förefintliga seminariebyggnaderna sättningar af golf och mellanväggar uppkommit genom bristfälliga bjelklag öfver de stora rummen, för undvikande hvaraf dyrbara förstärkningar erfordrades. Det föreslagna gymnastikhuset vore inredt i hufvudsaklig öfverensstämmelse med nutida fordringar på lokaler för gymnastikundervisningen. Beträffande de ifrågasatta byggnadernas storlek och inredning åberopade embetet, jemte ritningarna, innehållet af bilagda, af intendenten Jacobsson den 12 sistlidne december upprättade, till embetet afgifna promemoria.

Slutligen förmenade embetet att, med afseende å gällande höga arbets- och materialpris, arbetskostnaden icke torde kunna antagas komma att understiga det upprättade kostnadsförslagets slutsumma 224,000 kronor.

Sedan, på sätt jag framdeles kommer att närmare omförmåla, jemväl blifvit ifrågasatt, att det nya seminariet borde förläggas i Helsingborg, inkom den 17 november 1899 till Eders Kongl. Maj:t ytterligare en skrivelse från drätselkammaren i Landskrona, hvori yttras: Det hade kommit

till stadsfullmäktiges i Landskrona kännedom, att det för södra Sverige projekterade lärarinneseminariet möjligen redan hösten 1900 skulle träda i verksamhet, i följd hvaraf provisoriska lokaler erfordrades under tiden, till dess de nya seminariebyggnaderna hunne blifva färdiga. Å stadsfullmäktiges vägnar finge därför drätselkammaren i underdånighet tillförbinda Landskrona stad, att, derest det nya seminariet komme att dit förläggas, redan hösten 1900 och till dess seminariets egna nybyggnader kunde tagas i bruk, kostnadsfritt upplåta för ändamålet lämpliga lokaler antingen i stadens nuvarande sjukhus, som med innevarande års utgång ej vidare komme att användas för sitt hittills varande ändamål, eller också i den åt allmänna läroverket förut upplåtna byggnad, som, fortfarande obegagnad, sedan densamma hösten 1897 utrymdes af läroverket, af nuvarande egaren stälts till stadens disposition.

Sedan drätselkammaren lemnat en närmare redogörelse för de till provisoriskt bruk för seminariet erbjudna lokalerna, yttrar drätselkammaren, att det hitintills varit en känd och erkänd sak, att lefnadskostnaderna i Landskrona vore väsentligen billigare än i Helsingborg, särskildt beträffande hyrorna, som i Landskrona knappast torde uppgå till mera än 50 å 60 procent af hvad de betingade i dess nämnda grannstad. Till belysande af detta förhållande åberopade drätselkammaren åtskilliga bifogade intyg, hvilkas riktighet vitsordades af drätselkammaren. Att lefnadskostnaderna i Landskrona vore billigare än i Helsingborg, framginge emellertid tydligast af det faktum, att arbetarne inom alla yrken i sistnämnda stad hade en timaflöning, som med 2 till 5 öre öfverstege den aflöning, som arbetare i Landskrona inom samma yrke uppbure.

Slutligen hänvisade drätselkammaren med afseende på lärjungarnes vid allmänna läroverket i Landskrona kostnader för inackordering till uppgifter, som lemnats af läroverkets rektor. Enligt dessa vexlar inackorderingspriset mellan 20 och 40 kronor för månad. För inackordering, som omfattar endast bostad med uppvärmning, belysning och tillsyn, betalas för hvarje lärjunge 7,50 till 8 kronor i månaden. Af lärjungar, som, sedan de genomgått läroverket i Landskrona, nu fortsätta sina studier i Helsingborg, betalar derstädes en 55 kronor i månaden, en annan, som själf bekostar sig möbler, sängkläder och linne, 35 kronor för månad.

Den 19 sistlidne september beslöto stadsfullmäktige i Helsingborg att utse en komité med uppdrag att vidtaga erforderliga åtgärder för att få

det ifrågaställda nya folkskolelärarinneseminariet förlagdt till nämnda stad. Med anledning deraf inkommo de utsedde komiterade till Eders Kongl. Maj:t med en den 23 september 1899 dagtecknad skrivelse, hvori de yttrade, att de med stöd af sitt erhållna uppdrag tilltrrodde sig att å stadens vägnar erbjuda upplåtelse kostnadsfritt af för seminariet erforderlig tomt samt att i afseende å densammas läge komiterade tänkte sig endera af på bifogad karta utmärkta stadsfarmerna n:is 85, 118 och 124, hvilka samtliga, belägna å höjdplatån ofvanför de äldre tätare bebyggda stadsdelarne, uppfylde alla anspråk på fritt och friskt läge, bästa grundförhållanden, bekväma förbindelser med stadens öfriga delar samt närhet till stadens centrum och till folkskolorna. Som skäl för seminariets förläggande till Helsingborg anförde komiterade, bland annat, det varma intresse, hvarmed staden vårdat sig om sitt folkskoleväsen och den jemförelsevis höga ståndpunkt, hvartill detta kommit. En fortsatt utveckling deraf skulle nemligen i ej ringa grad främjas deraf, att en läroanstalt för bildande af folkskolelärarinnor förlades i staden, ty detta skulle ju medföra, att en grupp fackmän inom folkskolans område tillförsäkrades Helsingborg. Men seminariets förläggande dit skulle blifva till gagn äfven för seminariets elever, enär dessa derigenom finge tillfälle att under sin utbildningstid lära känna en fullständig, väl ordnad folkskola, inrymd i ändamålsenliga lokaler och försedd med tidsenlig materiel. För seminariets förläggande till Helsingborg talade vidare, att det läge i folkrik trakt och stode genom många och goda förbindelseleder i liflig beröring med orter inom såväl det egna landskapet som sydvestra Småland och södra Halland, för hvilka landsdelar det nya seminariet i första hand vore afsedt. För öfrigt vore Helsingborg en stad, som med hänsyn till helsosamt läge intoge ett framstående rum.

Komiterades skrivelse remitterades till domkapitlet i Lund, som i underdånigt utlåtande förmenade, att Helsingborgs stad i och för sig icke vore en olämplig ort för det ifrågasatta nya seminariet.

Öfverintendentsembetet, hvars yttrande i ärendet blifvit infordradt, håller före, att, derest den nya seminarieinrättning, om hvars upprättande fråga blifvit väckt, af Eders Kongl. Maj:t pröfvades lämpligen böra förläggas till Helsingborg och om icke annan tilläfventyrs fördelaktigare byggnadsplats derstädes kunde erhållas, tomten n:r 85 för ändamålet egde afgjort företräde framför de andra, i komiterades skrivelse angifna tomterna, dock under vilkor att densamma genom utbyte eller tillägg af mark från angränsande områden gäfves en regelbunden form — såsom för-

slagsvis blifvit af embetet å den ärendet tillhörande kartan angifvet — och med en areal, icke understigande 5 tunnland, komme att bilda ett af minst 12 meter breda gator omgifvet sjelfständigt kvarter, hvarjemte vederbörande borde tillförbindas att — utom att draga försorg om upprättande af behörig tomtkarta och afvägningsplan — låta såväl stensätta och ordna de tomten omgifvande gatorna på enahanda sätt som öfriga kommunikationsleder inom staden, som ock framdraga belysnings-, vatten- och afloppsledningar till tomtgränsen.

I skrifvelse den 7 november 1899 erbjödo sig stadsfullmäktige i Helsingborg att, för anläggande af ett folkskolelärarinneseminarium i nämnda stad och till nyttjande så länge tomten såsom plats för seminariet användes, upplåta det å bifogad plankarta med gröna gränslinier angifna område, omfattande farmen nr 75 samt delar af farmerna nr 84 och 85 i staden och i areal innehållande 20,000 kvadratmeter, samt att i afseende å detta erbjudande i öfrigt utfästa, att utmed tomtens norra och södra sidor skulle upptagas gator af tolf meters bredd, försedda med kör- och gångbanor samt att gas-, vatten- och afloppsledningar af staden skulle anordnas till tomtens gräns.

Derjemte förbundo sig stadsfullmäktige att kostnadsfritt upplåta lämpliga provisoriska lokaler för seminarieundervisningens utförande under tiden för seminariebyggnadens uppförande eller för tiden från och med höstterminens början år 1900 till och med vårterminen 1903.

I afseende å den ifrågavarande tomtens bebyggande gjorde dock stadsfullmäktige, med hänsyn till stadens vattenverks strax öster derom belägna grundvattenledning, det förbehåll, att byggnad icke finge förläggas å tomtens östligaste del, utan att denna skulle användas till trädgård eller park.

Slutligen förmålde stadsfullmäktige, att tomten komme att bilda ett sjelfständigt kvarter, då det vore afsedt, att området mellan ifrågavarande tomt och stadens grundvattenledning skulle utläggas till plantering.

De omförmälda komiterade hafva sedermera inkommit med en ny, den 23 november 1899 dagtecknad skrifvelse. Deruti redogöra de till en början för beskaffenheten af de provisoriska lokaler, som Helsingborg har att erbjuda, i händelse Riksdagen skulle bevilja erforderliga medel icke endast till det ifrågaställda nya seminariet, utan ock till dettas igångsättande, innan de för detsamma afsedda byggnaderna hunnit fullbordas. Derefter anföra komiterade, att de, för att utröna de sannolika kostnader, som vistelsen vid läroanstalten, om denna förlägges till Helsingborg, skulle

medföra för seminariets blifvande elever, låtit anställa undersökning rörande de utgifter, som lärjungarne i dervarande högre allmänna läroverks högsta klass få vidkännas vid så kallad hel inackordering hos familjer af medelklass. Dels torde nemligen åldern för dessa läroverkets elever och de blifvande seminarieeleverna vara ungefärligen densamma, dels torde också de hem, som erbjöde inackordering, i båda fallen tillhöra samma medelklass. Skilnaden blefve, att inackorderingspriset snarast stälde sig jämförelsevis lägre för qvinlig än för manlig ungdom, hvarjemte tillfällena till dylik inackordering säkerligen vore talrikare för den förra än för den senare. Undersökningen rörande inackorderingspriset i Helsingborg för ungdomen vid allmänna läroverket derstädes hade blifvit verkställd af dettas rektor, och resultatet framginge af en skrifvelsen bifogad prisuppgift.

Med skrifvelsen följde derjemte en af stadens byggnadschef afgifven beskrifning angående den ifrågavarande tomtens ytinnehåll, gränser, kommunikationstillgångar, byggnadsgrund och lämplighet för trädgårdsplantering, hvarjemte i nämnda beskrifning upplystes, bland annat, att tomtens ytinnehåll utgjorde 20,000 kvadratmeter, att marken bestode af grus med mycket fast och god byggnadsgrund samt vore lämplig för planteringar samt att erforderliga ledningar för vatten och gas m. m. förefunnes.

Enligt omförmälda prisuppgift kunna ynglingar i åldern 15—19 år erhålla fullständig inackordering för ett pris, som varierar mellan 25 och 37,33 kronor för månad; ynglingar med något större anspråk betala vanligen 45 kronor pr månad. Endast en af lärjungarne i allmänna läroverkets sjunde klass betalar 50 kronor. För eldadt rum erlägges det 8 à 10 kronor för månad. Lärare vid läroverket, som ej hafva eget hem, kunna å spisningsställen erhålla fullt tillfredsställande hel kost för 35 à 40 kr. för månad.

Enligt mitt förmenande kan det ifrågaställda nya folkskolelärarinneseminariet med fördel förläggas vare sig i Helsingborg eller i Landskrona. Båda städerna ligga uti folkrik trakt, äro försedda med bekväma samfärdsmedel samt erbjuda goda tillfällen för seminariets elever att få hyra tjenliga bostäder och att få inackordera sig uti aktningvärda familjer. Båda hafva äfvenledes utfäst sig att kostnadsfritt dels till seminariet upplåta lämplig byggnadstomt samt erforderligt område för trädgårdsanläggningar, dels hålla läroanstalten till handa provisoriska lokaler, i händelse man skulle vilja låta den träda i verksamhet, innan dess byggnader hunnit blifva fullbordade.

Till förmån för Landskrona talar dock dels att den tomt, staden

utfäst sig lemna till seminariet, öfverträffar både med hänsyn till storlek och fritt och vackert läge den plats, som Helsingborg för ändamålet upplåtit, ehuruval äfven denna är lämplig och för behofvet tillräcklig, dels ock att lefnadskostnaderna i Landskrona synas vara något billigare än i Helsingborg, hvilket ju måste vara af mycket stor betydelse, då fråga är om inrättande af en läroanstalt, hvars flesta elever sannolikt komma att räknas bland de mindre bemedlade eller obemedlade.

Beträffande de ritningar till det ifrågakämda nya seminariet, som öfverintendentsembetet låtit uppgöra, synes det mig synnerligen välbetänt, om, såsom embetet föreslagit, seminariet förses med egen gymnastiklokal, enär det för läroanstalten föreslagna läget förutsätter, att eleverna skola erhålla all till deras utbildning hörande undervisning inom anstalten. För öfrigt har erfarenheten lärt, att de seminarier, hvilka icke hafva egna gymnastiklokaler, få kämpa med stora svårigheter. Deras elever försätta nemligen mångenstädes mycken för dem dyrbar tid genom de långa vandringarna till och från gymnastiklokalerna; timmarna för gymnastiköfningarna måste ej sällan förläggas till olämplig tid på dagen och hinder läggas i vägen för uppgörande af en ändamålsenlig arbetsordning. Dertill kommer, att seminarierna nödgas på en och annan ort betala en mycket hög hyra — ända till 500 kronor årligen — för rätten att få begagna ett annat läroverk tillhörig gymnastiklokal. På de af embetet anförda grunder anser jag jemväl mycket lämpligt, att rektor får sin bostad i egen byggnad. Derigenom undanröddas många olägenheter, som måste blifva en följd deraf, att boställslägenheter och undervisningslokaler inrymmas uti samma byggnad. Hvad åter angår sjelfva seminariebyggnaden, synes den mig inrymma de lokaler, som nu för tiden anses erforderliga, för att undervisningen i alla ämnen skall kunna bedrivas med rätt framgång och för att den behöfliga undervisningsmaterielen skall kunna med omsorg vårdas. De flesta af nu förefintliga seminarier lida af brist på utrymme. Detta beror, bland annat, derpå, att, sedan de för dem afsedda byggnaderna uppfördes, ifrågavarande läroanstalter utvidgats med ännu en årsklass samt att ett nytt undervisningsämne, slöjd, tillkommit. Derjemte har undervisningen i teckning tagit ett stort steg framåt och kräfver numera ett särskildt för den anordnad rum. Slutligen har undervisningsmaterielen under de senare åren i hög grad ökats, och det fordras sålunda större utrymme för dess förvarande än tillföre. Skäl torde vara, att, när ny seminariebyggnad skall uppföras, göra den sådan, att den motsvarar de anspråk, som med rätta numera ställas på en dylik.

Med anledning af hvad sålunda blifvit anfördt, får jag underdånigst

tillstyrka, att Eders Kongl. Maj:t täcktes till Riksdagen göra framställning derom att Riksdagen måtte

dels till uppförande, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med uppgjorda ritningar, af erforderliga byggnader för ett folkskolelärarinneseminarium i Landskrona bevilja ett extra anslag af 224,000 kronor och deraf anvisa 124,000 kronor att utgå under år 1901,

dels ock för begynnande af verksamheten vid nämnda seminarium vid början af höstterminen 1900 samt uppehållande af undervisningen vid seminariet under samma termin äfvensom vår- och höstterminerna 1901 uppföra på extra stat för år 1901 ett belopp af 17,800 kronor.

[78.] I skrifvelse den 7 oktober 1899 till domkapitlet i Vexjö anförde rektor *Inrättande af vid folkskolelärareseminariet derstädes följande.*

en parallel-
klass vid
seminariet i
Vexjö. Då den brist på lärarekrafter för folkskolorna, som ganska länge varit rådande, mer och mer gjorde sig känd, hade rektor och lärare vid *folkskolelärareseminariet i Vexjö* ansett sig skyldiga att af godkända inträdes-sökande mottaga så stort antal, som utrymmet på något sätt kunnat tillåta. Hösten 1898 hade därför intagits 30 elever i första klassen. Men när somliga lärorum icke kunde rymma så stort elevantal, och flere klassers delning på grupper för undervisning i slöjd på slöjdsalen, som ej rymde mer än högst 24 elever, medförde svårigheter, samt den praktiska utbildningen af eleverna skulle blifva lidande genom för stort elevantal i flere klasser, hade den första-klass, som vid innevarande läsårs början bildats, hållits vid ett antal af 24, hvilket antal för Vexjö seminarium med dess nuvarande lokaler ej utan olägenhet kunde öfverskridas i mer än en af de samtidigt befintliga klasserna. Någon väsentligare ökning af antalet utexaminerade lärjungar vore därför icke att påräkna från Vexjö seminarium under ^{de} förhandenvarande förhållanden, i synnerhet som en eller annan elev under kursens fortgång af olika anledningar afginge. Men genom förhyrande af nödiga lokaler skulle utrymme kunna beredas för en parallelklass, hvarigenom hvart fjärde år ett dubbelt antal elever mot det annars vanliga skulle kunna utexamineras. Vid tvenne af rikets seminarier hade under år 1899 sådana parallelklasser blifvit anordnade. Genom inrättande af dylika vid ytterligare två seminarier skulle samma ökning af antalet examinerade lärare, som kunde vinnas genom upprättande af ett nytt seminarium, hastigare och billigare åstadkommas. Om nya parallelklasser skulle påtänkas, borde Vexjö ihåggkommas såsom plats för en sådan, emedan Småland hade stort behof af rikare tillgång på lärare, uppfödda i denna landsdel, vana vid dess förhållanden och ej skyende att taga anställning vid dess flyttande skolor. Den årliga ökningen af inträdes-

sökande, hvilkas antal vid senaste inträdespröfningen uppgått till 69, lemnade icke rum för någon farhåga, att elever i Vexjö skulle komma att saknas för en parallellklass. Enär ett större antal elever kräfdes flere afdelningar i öfningsskolan för att de blifvande lärarne skulle erhålla tillfredsställande och tillräckliga praktiska öfningar, samt enär öfningsskolan vid ett seminarium borde kunna uppvisa och göra dess elever bekanta med en fullständig folkskola, innefattande småskola, egentlig folkskola och folkskolans högre afdelning, borde i sammanhang med anordnande af parallellklass en folkskolans högre afdelning med särskild lärare läggas till öfningsskolan. Utrymme för den nu ifrågasatta utvidgningen af seminariet kunde, intill dess att nybyggnad för väl kända behof kunde utverkas, åstadkommas genom förhyrande af två lärorum. I samma närbelägna hus, der gymnastiklokal för seminariet vore förhyrd, nemligen goodtemplarordens hus, funnes att hyra tvenne salar, som vore ganska lämpliga såsom lärorum. Hvertdera rummet hölle 10,8 meter i längd, 5,9 meter i bredd och 3,1 meter i höjd samt hade en fönstersida med 4 fönster. Då luftvexlingsventiler vore anbragta i väggarna, kunde omkring 40 personer med iakttagande af tillbörliga raststunder utan helsovådlig luftförsämning uppehålla sig i rummet. Till hvartdera rummet hörde ett rymligt afklädningsrum. Såsom ersättning för hyra, belysning, uppvärmning, städning och renhållning begärdes för båda rummen med afklädningsrummen ett årligt belopp af 500 kronor.

På grund af det anförda hemstälde rektor, att domkapitlet måtte hos Eders Kongl. Maj:t göra underdånig framställning om åtgärder för inrättande af en parallellafdelning vid folkskolelärareseminariet i Vexjö och af en folkskolans högre afdelning vid dess öfningsskola och för anslag af nödiga medel till arfvoden åt en extra ordinarie adjunkt, en lärare i öfningsskolan och de lärare i öfningsämnen, som erhöles ökad tjenstgöring, samt till hyra, belysning, uppvärmning och renhållning af nödiga lokaler äfvensom (för en gång) till anskaffande af nya skolmöbler och undervisningsmateriel. Rektor erinrade härjemte, att för uppehållande af en parallellklass vid hvartdera af två seminarier 1899 års riksdag beviljat följande årliga belopp:

arfvode till en extra ordinarie adjunkt	kr. 1,800: —
» » » lärare i öfningsskolan	» 1,500: —
arfvoden till lärarne i öfningsämnena	» 1,200: —
till hyra för lokal	» 700: —
» belysning, uppvärmning, renhållning, läkarearfvode m. m. »	600: —
tillsammans	kr. 5,800: —

samt till inköp af skolmöbler och undervisningsmateriel för

en gång..... kr. 1,000: —

Domkapitlet i Vexjö har med skrifvelse den 11 oktober 1899 till Eders Kongl. Maj:t öfverlemnadt rektors vid folkskolelärareseminariet derstädes här ofvan omförmälda skrifvelse och dervid på de af rektor framställda grunder i underdånighet hemställt, att Eders Kongl. Maj:t måtte vidtaga erforderliga åtgärder för vinnande af berörda ändamål.

År 1878 utbetalades bidrag af statsmedel eller så kalladt lönetillskott till aflönande af 4,283 ordinarie och extra ordinarie folkskolelärare och -lärarinnor. Samma år inrättades ännu ett seminarium, folkskolelärareseminariet i Umeå. Man ansåg nemligen, att man vid de förut befintliga elfva seminarierna icke skulle kunna utbilda för folkskolan erforderligt antal lärare och lärarinnor, sedan lärare- och lärarinnobefattningarna vid folkskolan stigit till ofvan angifna antal. Och man hade så mycket större skäl till detta antagande, som befattningarna vid nämnda skola ökats till antal i samband såväl med folkmängdens i landet tillväxt som med undervisningens förbättring. År 1897 hade antalet af ordinarie och extra ordinarie lärare och lärarinnor vid folkskolan stigit till 6,573. Våra nuvarande seminarier — till antalet tolf — kunna icke, sedan lärare- och lärarinnobefattningar vid folkskolan stigit upp till ett så högt antal, som det nyssnämnda, utbilda så många lärare och lärarinnor, som äro behöfliga för att ersätta de vid folkskolan redan anställda lärare och lärarinnor vid deras afgång från innehafvande befattningar och för att träda i stället för dem, hvilka af sjukdom eller annan anledning äro hindrade från att sjelfva handhafva sina tjänster, samt slutligen för att öfvertaga de nya befattningar, hvilka här och hvar i landet årligen inrättas, helst som folkskolelärare och -lärarinnor finna användning äfven vid många andra läroanstalter än folkskolan, såsom t. ex. folkskolelärareseminiernas öfnings-skolor, döfstumskolor, af stat, landsting eller enskilda inrättade seminarier för bildande af lärare och lärarinnor vid småskolor, barnhem m. m.

Hvarje seminarium med den organisation, det i allmänhet för närvarande har, är nemligen från början beräknadt för omkring 100 elever, det vill säga för omkring 25 i hvarje klass, hvilket ock torde vara det högsta antal, som fullt tillfredsställande kan skötas. Från de tolf seminarierna skulle sålunda årligen utexamineras 300 elever, af hvilka högst 290 torde kunna beräknas ingå i folkskolans tjänst. Tager man med i beräkningen de elever, som komma att utexamineras från det ifrågasatta nya seminariet samt från de redan vid två seminarier inrättade parallellafdelningar, kunna de, som årligen söka anställning vid folkskolan, be-

räknas till 325 elever. Men detta antal är, såsom jag förut visat under punkterna 76 och 77 alldeles för litet för att kunna motsvara det årliga behovet af nybildade lärare och lärarinnor. För att bereda rikligare tillgång på för tjänstgöring i folkskolan utbildade lärare och lärarinnor, har jag tillåtit mig tillstyrka Eders Kongl. Maj:t föreslå Riksdagen att bevilja erforderliga medel för anordnande af ett nytt folkskolelärarinneseminarium. Men derigenom blefve — såsom jag förut antydtt — bristen på lärarekrafter för folkskolan ej afhjelpat. Härtill skulle erfordras ännu ett nytt seminarium. Men dels för att undvika de dryga omkostnader, som skulle blifva följden af det samtidiga inrättandet af två nya seminarier, dels för att förekomma utbildningen af allt för många lärare och lärarinnor med hänsyn till det förefintliga behovet, i händelse att af någon omständighet, som på förhand ej kunnat förutses och beräknas, de ledigblifna och nyinrättade tjänsterna ej skulle uppgå till det antal, som man antagit på grund af hittills gjorda erfarenheter, torde det vara tillrådligt att för närvarande nöja sig med att, i stället för att anordna ännu ett nytt seminarium, utvidga ett af de gamla med en parallelafdelning, hvilken ju kan indragas, om den ej längre anses behöflig.

Af de skäl, som rektor vid seminariet i Vexiö anført, anser jag det synnerligen lämpligt, att en dylik utvidgning företages med seminariet i Vexiö från och med början af nästkommande läsår.

Beträffande kostnaderna för anordnande af en parallellklass vid folkskolelärareseminariet i Vexiö, torde dessa komma att årligen belöpa sig till 6,800 kronor efter följande beräkning:

arfvode till en extra ordinarie adjunkt	kr. 1,800: —
» » » lärare i öfningsskolan.....	» 1,500: —
arfvoden till lärarne i öfningsämnen.....	» 1,200: —
hyra för lokal, uppvärmning, belysning, renhållning, m. m. »	500: —
läkarearfvode m. m.	» 200: —
stipendier till eleverna	» 1,600: —
Derjemte erfordras till inköp af skolmöbler och undervisningsmateriel för en gång	» 1,000: —

Då stora svårigheter mött att erhålla sökande och vikarier till befattningar vid de flyttande skolorna, som till stort antal förekomma i Småland, borde parallelafdelningen vid seminariet i Vexiö träda i verksamhet så fort ske kan, eller redan vid början af läsåret 1900—1901. För detta ändamål borde sålunda erforderliga medel vara disponibla redan år 1900 till ett belopp af 4,400 kronor, nemligen 1,000 kronor till inköp af skolmöbler och undervisningsmateriel samt återstoden till aflönande af

lärare, hyra, belysning, uppvärmning, renhållning, läkarearfvode, stipendier till eleverna m. m. under höstterminen nämnda år.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt hemställer jag i underdånighet, att Eders Kongl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att på extra stat för år 1901 bevilja för anordnande af en parallelklass vid folkskolelärareseminariet i Vexjö 11,200 kronor.

[79.] Till *löneförbättring* åt lärare och lärarinnor vid folkskolelärareseminarierna samt till arfvoden åt teckningslärare för extra tjänstgöring och extra arfvoden åt musiklärare vid dessa seminarier beviljade Riksdagen för år 1900 ett belopp af 36,300 kronor.

Då de skäl, som föranlett detta anslag, qvarstå oförändrade, hemställer jag, att Eders Kongl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att till beredande af ifrågavarande löneförbättring och arfvoden jemväl för år 1901 enligt samma grunder, som för år 1900 blifvit bestämda, på extra stat anvisa ett belopp af 36,300 kronor.

[80.] Såsom jag förut tillåtit mig omförmåla, hafva komiterade för det under år 1898 i Göteborg församlade sjunde svenska folkhögskolemötet till Eders Kongl. Maj:t inkommit med underdånig framställning rörande ökade anslag till folkhögskoleväsendet. För denna framställning har jag i underdånighet lemnat redogörelse vid anmälan om de ordinarie anslagsbehofven under riksstatens åttonde hufvudtitel; dock lemnade jag då å sido den del af ofvannämnda framställning, som beträffade anslag till *stipendier åt mindre bemedlade elever vid folkhögskolor*. På denna del deraf torde jag nu få fästa Eders Kongl. Maj:ts uppmärksamhet.

Angående den fråga, hvarom här är tal, anföra komiterade, att de blifvit anmodade anhålla, att, då det ej lände till en ynglings eller flickas bästa att komma till en folkhögskola vid för unga år, det vilkor måtte uppställas för erhållande af understöd af allmänna medel, att manlig elev skulle hafva uppnått 18 år och qvinlig elev 16 år före kursens slut. Elever af lägre ålder skulle således ej anmälas som sökande till understöd. Att det nu på extra stat uppförda beloppet kräfde en förhöjning, vågade komiterade i underdånighet framhålla. Derigenom kunde större understöd lemnas åt verkligt behöfvande elever och folkhögskolans arbete komma ännu flere af de mindre bemedlade till godo.

Vederbörande länsstyrelser hafva, såsom jag förut meddelat, efter nådig remiss afgifvit underdåniga utlåtanden rörande den ifrågavarande framställningen och dervid jemväl öfverlemnade underdåniga yttranden från folkhögskolestyrelser och föreståndare för folkhögskolor samt äfven från

landsting eller deras förtroendemän. I dessa utlåtanden och yttranden hafva olika åsigter uttalats rörande det af komiterade föreslagna, förut omförmälda villkor för att mindre bemedlade elever vid folkhögskolorna skola komma i åtnjutande af understöd utaf allmänna medel.

De flesta af dem, som i denna sak yttrat sig, hafva i likhet med komiterade och på af dem angifven grund ansett, att understöd af allmänna medel borde tilldelas endast sådan manlig elev, som uppnått 18 år före kursens slut, och endast sådan qvinlig elev, som före sagda tid fyllt 16 år.

Några åter hafva framhållit den meningen, att det ifrågasatta vilkoret borde bortfalla och som skäl därför anfört hufvudsakligen följande.

Hittills hade den grundsats häfdats vid svenska folkhögskolan, att yngling helst borde hafva fyllt 18 år för att blifva antagen till elev, men att det i hvarje särskildt fall dock borde få bero af skolstyrelsens bepröfvande, huruvida undantag från denna allmänna regel borde medgifvas, enär det ju ej sällan visat sig, att en yngling vid ännu ej fyllda 18 år kunnat förete sådana vitsord om mogenhet och begåfning, att deraf framginge, att han i skolan skulle försvara sin plats mycket bättre än mången äldre skulle kunna. Men hade någon blifvit till elev antagen och såsom sådan vore skyldig att deltaga i allt skolans arbete, borde han ock hafva rätt att komma i åtnjutande af understöd i händelse af behof. Sattes en bestämd åldersgräns som kompetensvillkor för erhållande af stipendium, gjordes en betänklig inskränkning i folkhögskolans hittills varande uppgift att söka göra sitt arbete fruktbarande och gagnande för folket uti möjligast vida kretsar; och då det oftast vore hos den i torftiga omständigheter fostrade ynglingen, för hvilken det ej vore likgiltigt att med onödig väntan förspilla ett år, som man påträffade större begåfning och mottaglighet för intellektuel undervisning, skulle det åsyftade förbudet framför allt gå ut öfver den fattiga delen af folkets barn, dem till skada och läroverket till ingen båtnad. Ofta hade det nemligen inträffat, att, när en sådan fattig begåfvad yngling till följd af minderårighet och bristande utrymme blifvit nekad inträde, denne efter utträdet i praktiska lifvet sedermera saknat tid och tillfälle att besöka skolan och sålunda gått miste om dess fostrande ledning, undervisning och inflytande. Orättvist och obilligt vore det ju ock, om folkhögskolan vägrade att taga hand om sådana yngre personer, som, ehuru de icke uppnått en viss föreskrifven ålder, ville begagna sig af undervisningen derstädes för att bereda sig för inträde i någon annan läroanstalt, så vida sådant kunde ske utan förändring af skolans metod och program. Den enda grunden för

berättigande till delaktighet i statsunderstödet för mindre bemedlade elever vid folkhögskolorna borde vara elevs villighet, ordentlighet, flit och förmåga att göra sig till godo skolans undervisning.

Slutligen har också den åsigt blifvit uttalad, att komiterades förslag om bestämmande af viss minimiålder, för att elev vid folkhögskola skulle vara berättigad till understöd af särskildt dertill anslagna medel, visserligen torde hafva goda skäl för sig, men att någon proposition till Riksdagen icke syntes vara för ändamålet behöflig.

I sammanhang med redogörelsen för innehållet uti de infordrade underdåniga utlåtandena torde jag få omnämna, att till ecklesiastikdepartementet inkommit från styrelsen för Örebro läns folkhögskola en skrivelse, hvari styrelsen protesterar mot komiterades förslag, att en mindre bemedlad elev vid folkhögskola ej skulle vara berättigad till erhållande af understöd af dertill anslagna medel, om han ej fyllt 18 år före kursens slut; och åberopar sig dervid styrelsen på hufvudsakligen samma skäl, som här ofvan anförts emot det af komiterade ifrågasatta ytterligare vilkoret för att komma i åtnjutande af understöd af de för ändamålet anslagna medel.

Under en följd af år har Riksdagen, på Eders Kongl. Maj:ts framställning, på extra stat beviljat anslag till understöd åt mindre bemedlade, vare sig manliga eller qvinliga, lärjungar vid sådana folkhögskolor, som åtnjuta bidrag af statsmedel. De senaste åren har det anslag, som för detta ändamål blifvit anvisadt, uppgått till ett belopp af 20,000 kronor.

Sedan Riksdagen anmält, att Riksdagen anslagit ifrågavarande medel, har Eders Kongl. Maj:t utfärdat ett cirkulär till Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i de särskilda länen och dervid funnit godt i nåder förordna, att styrelse öfver folkhögskola, som önskade, att andel af ifrågavarande anslag måtte ställas till dess förfogande, skulle före viss föreskrifven tid till Eders Kongl. Maj:t inkomma med underdånig ansökning om det belopp, som åstundades, samt dervid meddela uppgift om antalet i skolan närvarande lärjungar och huru många af dessa kunde anses mindre bemedlade.

De villkor, som hittills varit föreskrifna för erhållande af understöd utaf ifrågavarande anslag, hafva sålunda varit, att skolan, vid hvilken lärjunge vore inskrifven, skulle åtnjuta understöd af statsmedel samt att lärjunge, för hvilken dylikt understöd söktes, skulle vara mindre bemedlad. Till dessa villkor vilja komiterade, såsom jag förut omnämnt, lägga

ännu ett, nemligen att före lärokursens slut manlig lärjunge skulle hafva uppnått 18 år och qvinlig lärjunge 16 år.

Då folkhögskolans hufvudsakliga uppgift icke är att meddela något visst kunskapsmått utöfver det, som bibringas i folkskolan, och icke heller att vara någon förberedande skola för andra läroanstalter, utan ifrågavarande skolas väsentliga syfte är att utveckla lärjungarnes själskrafter, att uppehålla deras intresse för allt sant, skönt och godt, att förädlande inverka på deras vilja, att väcka deras fosterlandskärlek och att dana deras medborgarsinne, synes det otvifvelaktigt, att de, som ämna söka inträde i folkhögskolan, i allmänhet böra, efter det de inhemtat hvad i folkskolan meddelas, genom att någon tid deltaga i praktiska lifvet samla erfarenheter och vinna en viss mognad, innan de begynna arbetet i folkhögskolan. Först derefter kunna de nemligen i allmänhet med rätt fördel göra sig till godo den undervisning och det uppfostrande inflytande, som folkhögskolan vill och kan bjuda dem. Det synes mig därför, att komiterade hafva anfört talande skäl för sitt förslag att bestämma en viss minimiålder för erhållande af understöd af de medel, som Riksdagen anvisat för att bereda tillfälle åt mindre bemedlade män och qvinnor att deltaga i folkhögskolans arbete, samt att den föreslagna åldern i allmänhet icke är för hög.

Men å andra sidan torde icke kunna förnekas, att åtskilliga unga män och qvinnor, som ännu icke uppnått den för erhållande af här ifrågavarande understöd föreslagna åldern, hafva både rikare begåfning och större mognad än mången, som hunnit denna ålder. Många sådana mindre bemedlade unga män och qvinnor skulle af brist på medel ej kunna göra sig till godo folkhögskolans undervisning och uppfostran, derest de icke finge åtnjuta understöd det år, då deras förhållanden i öfrigt medgäfvæ, att de genomginge ifrågavarande skolas lärokurs. Erfarenheten gifver nemligen vid handen, att en mindre bemedlad yngling, som ej får besöka folkhögskolan, då han dertill är beredd och då han deraf skulle af en eller annan anledning hafva synnerligt gagn, ofta, sedan han kommit ut i praktiska lifvet, får hvarken tid eller i öfrigt tillfälle att deltaga i skolans arbete.

Under sådana förhållanden torde det ej vara välbetänkt att från rätten att åtnjuta understöd af allmänna medel alldeles utestänga elev vid folkhögskola, som, ehuru han ej uppnått den för erhållande af dylikt understöd föreslagna åldern, likväl eger den begåfning och mognad, att han med fördel kan begagna undervisningen vid sådan skola. Styrelse för folkhögskola torde sålunda i regel böra fördela den skolan tillkommande andel af ifrågavarande statsanslag mellan sådana mindre bemed-

lade lärjungar, hvilka uppnått den såsom vilkor för understöds erhållande ifrågasatta åldern, men styrelsen bör dock hafva rätt att i särskilda be-
hjärtansvärda fall tilldela understöd äfven åt yngre lärjunge, som gjort sig deraf förtjent.

Såsom jag redan angifvit, hafva de ifrågavarande understödsmedlen under de senaste åren utgått med ett belopp af 20,000 kronor för år. År 1898 uppgick stipendiebeloppet i medeltal för mindre bemedlade manliga och qvinliga lärjungar med lika lång lärokurs till omkring 40 kronor och för mindre bemedlade qvinliga lärjungar med kortare lärokurs till omkring 25 kronor. År 1899 voro motsvarande tal omkring 39 och 24 kronor.

Då det till följd af stegrade lefnadskostnader m. m. är af behof påkalladt, så väl att stipendiebeloppen något höjas som att flere än hittills kunna komma i åtnjutande af stipendier, och då det är att motse, att elevantalet vid folkhögskolan under närmaste framtiden kommer att ökas, synes det mig finnas talande skäl för en höjning af det hittills utgående beloppet till stipendier åt mindre bemedlade lärjungar vid folkhögskolorna. Men då det ej kan beräknas, huru stor ökningen af elevantalet under de närmaste åren blifver, torde för närvarande ej böra ifrågasättas större förhöjning uti det ifrågavarande anslaget än från 20,000 till 25,000 kronor.

På grund af hvad jag sålunda anført hemställer jag i underdånighet, att Eders Kongl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att till understöd, enligt de närmare bestämmelser Eders Kongl. Maj:t kan finna godt föreskrifva, åt mindre bemedlade manliga och qvinliga lärjungar vid sådana folkhögskolor, som åtnjuta bidrag af statsmedel, på extra stat för år 1901 uppföra ett belopp af 25,000 kronor.

[81.] Med anledning af en inom Riksdagen väckt motion anvisade sistlidne års riksdag på extra stat för år 1900 ett anslag af 4,000 kronor att användas till *resestipendier* åt folkskolelärare och folkskolelärarinnor under de vilkor och bestämmelser Eders Kongl. Maj:t kunde finna skäligt föreskrifva.

De skäl, som föranledde Riksdagen att fatta ofvannämnda beslut, äro ännu gällande. Jag anser mig därför böra i underdånighet hemställa, att Eders Kongl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att på extra stat för år 1901 uppföra ett anslag af 4,000 kronor att användas till *resestipendier* åt folk-

skolelärare och folkskolelärarinnor enligt de villkor och bestämmelser, som Eders Kongl. Maj:t kan finna skäligt föreskrifva.

Domkapitlet i Kalmar har hos Eders Kongl. Maj:t hemställt, det tacktes [82.] Eders Kongl. Maj:t vidtagna erforderliga åtgärder för anordnande vid folk-*Gymnastikbygg-*skolelärarinnoseminariet derstädes af en ändamålsenlig *gymnastiklokal*. I *nad vid folk-*anledning häraf anhåller jag att till en början få redogöra för hvad veder-*skolelärarinne-*börande åtgjort för ärendets utredning. *seminariet i* *Kalmar.*

Sedan rektorn vid nämnda seminarium begärt af föreståndaren vid gymnastiska centralinstitutet yttrande rörande den till seminariet hörande gymnastiksal, hade nämnde föreståndare i skrifvelse den 26 januari 1897 anført.

Salens ringa längd och bredd, resp. 14,5 och 4,5 meter, nödvändiggjorde, att hvarje seminarieklass öfvades för sig. En sådan klass utgjordes emellertid i allmänhet af 20 till 30 medlemmar. Det lägsta antalet i någon klass af ifrågavarande seminarium vore 26 och det högsta antalet vore 29; vid tvåledig uppställning komme sålunda 13 till 14 individer i hvarje led. En hvar af dessa borde i ledet hafva ett utrymme af ungefär en meter, hvilket gjorde, att salen blefve till hela sin längd upptagen af ett sådant led. Men på ena gäfvägggen finnes en ganska stor kamin, som i och för sig förkortade utrymmet för de gymnastiserande; och då hettan från nämnda kamin blefve alltför stark vid eldning, under det att temperaturen i rummets andra ända samtidigt kunde vara alltför sval, minskades härigenom utrymmet ytterligare för en gymnastiserande afdelning. Med salens bredd förhölle det sig på motsvarande sätt. Tvåledig uppställning betingade ett afstånd af 1 meter mellan leden, och för de fristående öfningarna måste leden ytterligare skiljas från hvarandra 1,25 meter, hvarjämte genom den s. k. luckbetäckningen ytterligare erfordrades 1,25 meter för båda leden tillsamman. Summan af dessa afstånd utgjorde 3,5 meter, som sålunda vore måttet på den bredd eller det djup, som en tvåledig afdelning, uppställd för gymnastik, intoge. Tänkte man sig denna afdelning i flankställning eller rotekolonn, såsom benämningen numera vore, gäfve salen tydligen icke det utrymme, som behöfdes för en mängd rörelser, hvilka fordrade denna uppställningsform; så t. ex. komme vid en armutåsträckning händerna på de ytterst stående ovillkorligen mot väggarne. Det vore också tydligt, att en afdelning af ifrågavarande storlek icke hade nog utrymme ens för mindre förflyttningar, vare sig framåt eller bakåt eller till någondera sidan. För att möjliggöra dessa och andra viktiga rörelser öfvande blefve det nödvändigt att betydligt minska de angifna

afstånden, men detta blefve till men för rörelsernas korrekta utförande och för deras inverkan på individernas utveckling samt till stor skada för de blifvande lärarinnornas uppfattning om gymnastikens väsen och densammas bedrivande med frisk, växande ungdom. Ännu sämre stälde sig utrymmet, när en klass eller den till seminariet hörande öfningsskolan delades i flere afdelningar, såsom det borde ske i och för instruktionsöfning. Missförhållandena här vore sådana, att man kunde känna sig frestad afråda från dylika öfningar. Det vore nemligen tydligt, att dessa öfningar under förevarande förhållanden icke kunde gifva den bild af raskhet och lifaktighet, som borde paras med gymnastisk verksamhet. Detta vore så mycket mer att beklaga, då det gälde seminarieelever, hvilka i sin ordning skulle vara bärare af gymnastikens idé och tillämpning i olika trakter af landet. Det, som blifvit sagdt om utrymmet, gälde den tomma salen. Några redskap måste likväl gifvetvis finnas. Huru enkla och väl anordnade de än vore, toge de dock något utrymme från salen, som derigenom blefve ännu otjenligare. Omklädnadsrummen vore för små, obeqväma och kalla. Salens väggar vore af den bräckliga beskaffenhet, att temperaturen derinom under vintern alltid vore mycket ojemn, stundom omöjlig att höja till mer än $+6$ gr. oaktadt flere timmars skarp eldning. Sjelfva byggnaden i sin helhet vore, enligt rektors meddelande, af sakkunnig person förklarad oförtjent af underhåll. Af det anförda funne sig föreståndaren för gymnastiska centralinstitutet pligtig förklara, att gymnastiksalen vid Kalnar seminarium måste anses fullkomligt otjenlig till sitt nuvarande bruk.

Seminariets rektor öfverlemnade nyss anförda skrifvelse till domkapitlet i Kalnar och yttrade dervid i skrifvelse den 6 februari 1897, bland annat, följande.

I följd af gymnastiksalens otillräckliga utrymme, som omöjliggjorde, att flere klasser der kunde med någon fördel sammanföras vid öfningarna, och då någon artificiel belysning ej kunde i salen anordnas, måste gymnastiköfningarna delvis förläggas till för elever och lärarinnor mycket olämpliga tider, hvarigenom dessa öfningar ej medförde den nytta, de under andra förhållanden kunde göra. Under de senaste dagarne hade temperaturen i gymnastiksalen icke på förmiddagarne kunnat uppbringas till mer än ett par grader öfver fryspunkten, i följd hvaraf rektor af nödig omtanke om elevernas helsa nödgats inställa gymnastiköfningarna. Med anledning häraf och då undervisningen i gymnastik enligt gällande seminariestadga inginge i seminariets undervisningsplan, anhölle rektor, att domkapitlet ville vidtaga sådana åtgärder, som kunde finnas erforderliga för att seminariet måtte erhålla en tjenlig gymnastiksal. Man torde kunna

hoppas, att statsmagterna skulle befinnas villiga att bevilja de härför erforderliga medlen, så mycket hellre som seminariet, tack vare Cecilia Fryxells storartade donation, fått sina öfriga utmärkta lägenheter med en jemförelsevis mycket ringa uppoffring af statsmedel.

Med vitsordande af rektors uppgifter öfverlemnade domkapitlet handlingarna i ärendet till öfverintendentsembetet för den åtgärd, hvartill de kunde föranleda.

Öfverintendentsembetet, som genom intendenten för kronans under embetets inseende ställda hus i landsorten utrönte, att det ifrågavarande gymnastikhuset måste anses för sitt ändamål obrukbart, lät upprätta ritningar till ett nytt gymnastikhus och öfversände dessa jemte kostnadsförslag, slutande å 56,000 kronor, med skrifvelse den 16 augusti 1898 till domkapitlet. Dervid föreslog embetet, att, då det nuvarande gymnastikhuset torde komma att tills vidare bibehållas, det ifrågaställda nya måtte erhålla plats närmast vester om förstnämnda hus, med vare sig lång- eller kortsida åt Spikgatan, hvarjemte embetet framhöll nödvändigheten deraf, att noggrann undersökning med afseende å grundförhållandena af sakkunnig verkställdes och derefter å embetets kostnadsförslag iakttoges den ändring, hvartill den sålunda gjorda undersökningen kunde gifva anledning.

Rektor vid seminariet, till hvilken ärendet remitterades, anförde i skrifvelse till domkapitlet den 20 december 1898 hufvudsakligen följande.

Rektor hade dels anmodat en arkitekt Löfmark att granska ritningarna och kostnadsförslaget i syfte att kostnaderna måtte kunna i möjligaste mån nedbringas, dels ock föranstaltat om gräfningar på den för den nya byggnaden ifrågasatta platsen för utrönande af grundens beskaffenhet. Löfmark hade utarbetat skrifvelsen bifogade ritning och kostnadsförslag, som i några punkter skilde sig från öfverintendentsembetets. I embetets förslag vore upptagna en slöjdsal samt fyra afklädningsrum i en med småfönster försedd jordvåning med cementgolf. Men en särskild slöjdsal vore för seminariet obehöflig, och olämpligt syntes att förlägga afklädningsrummen i en jordvåning, som gerna blefve kall och fuktig. Spring i trappor blefve ock deraf nödvändigt. I stället för det trapphus, som upptagits på embetets ritning, hade å den nya ritningen föreslagits en tillbyggnad, inrymmande två mindre förvaringsrum, fyra tillräckligt stora afklädningsrum samt en läktare, hvilken särskildt vid gymnastikuppvisningar och äfven vid andra tillfällen borde blifva till stort gagn. — I det nya förslaget hade formen på gymnastiksalen något ändrats. Golfytan i salen vore i samma förslag endast ett par kvadratmeter mindre än i embetets. Höjden vore densamma i båda förslagen. Anordningen med

så kallad centraluppvärmning och duschrum hade frångåtts i nya förslaget, enär den förra skulle blifva alltför dyr och de senare vore mindre nödvändiga. I stället för elektrisk belysning, som ej funnes i Kalmar, upptog det nya förslaget belysning med gas såsom billigare. Det nya kostnadsförslaget understeg embetets med 13,000 kronor. Det vore knappast troligt, att embetets förslag kunde utföras för 56,000 kronor. Uppfördes byggnaden med 2 stens vägg i stället för $2\frac{1}{2}$ stens, skulle det nya kostnadsförslaget kunna nedbringas med inemot 2,000 kronor. Fast naturlig grund för byggnaden funnes. Då föreståndaren för gymnastiska centralinstitutet förklarar den till seminariet hörande gymnastikbyggnaden för sitt ändamål otjenlig, och då genom intendenten öfver kronans under öfverintendentsembetets inseende ställda hus i landsorten utrönts, att samma byggnad vore för sitt ändamål obrukbar, hemställde rektor, att domkapitlet ville till Eders Kongl. Maj:t göra framställning om vidtagande af åtgärder för uppförande af ny gymnastiklokal för ifrågavarande seminarium.

Domkapitlet öfverlemnade med underdånig skrifvelse den 21 december 1898 till Eders Kongl. Maj:t de omförmälda ritningarna jemte kostnadsförslag och anhöll dervid, det tacktes Eders Kongl. Maj:t vidtagna åtgärder för uppförande, så fort ske kunde, af nytt gymnastikhus för seminariet, enär det gamla gymnastikhuset, enligt af behörig person afgifvet yttrande, vore för sitt ändamål obrukbart.

Öfverintendentsembetet, hvars yttrande i ärendet derefter blifvit infordradt, har i underdånigt utlåtande den 19 september 1899 anført:

att embetet, som jemväl för sin del ansåge af behovet påkalladt, att för seminariet komme att beredas nya och tidsenliga gymnastiklokaler, funne sig, om än det hos embetet upprättade förslag härtill torde vara det som ur olika synpunkter bäst tillfredsstälde nutida fordringar, likväl kunna, i fråga om yttre arkitektur och konstruktion, lemna utan anmärkning den genom seminarierektors försorg, förnämligast af sparsamhetshänsyn, anskaffade ritning till ifrågavarande nybyggnad;

att båda de å den till ärendet hörande situationsplan angifna alternativförslag till den tillämnade byggnadens läge syntes embetet lika antagliga; samt

att embetet — som i detta sammanhang ville framhålla, att det af rektor ifrågasatta utbyte af $2\frac{1}{2}$ stens vägg mot en allenast 2 stens sådan icke vore att förorda — vid granskning af det utaf Löfmark upprättade kostnadsförslaget icke funnit anledning till annan erinran än att det till oförutsedda utgifter och arfvode för tillsyn och ritningar upptagna belopp, 2,011 kronor 25 öre, borde anslås till endast oförutsedda utgifter och ett belopp af ytterligare 2,000 kronor beräknas för ritningar, tillsyn, besigt-